

M. TULLII

CICERONIS

OPERUM OMNIUM

VOL. II.

RHETORICORUM

VOL. II.

~~103 a 4~~

LECTURES

ON THE

VOL. II

LECTURES

VOL. II.

ORATOR AD BRUTUM.

BRUTUS, SIVE DE CLARIS ORATORIBUS.

VOL. II

OF THE

RECORDS OF THE

1864

11

4

E

M. T.
CICERONIS
ORATOR

AD
M. BRUTUM.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUA E,
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS
MDCCXLVIII.

M. T.
CICERO
ORATOR

M. BRUTUS

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARY

ARGUMENTUM.

Hujus libri summum consilium hoc est, ut perfecti ab omnibus partibus et absoluti oratoris species quaedam et forma effingatur, quam intuens futurus orator, ad perfectam eloquentiam conformare orationem possit. Summa autem totius disputationis huc redit, ut orator perfectus is sit, qui tria illa dicendi genera ita habeat in potestate, ut parva summis, modica temperate, magna graviter dicere possit, vide cap. 29. hanc disputationem ita instruxit, ut posito tanquam fundamento eloquentiae, philosophiae studio, cap. 3. 4. primo de tribus dicendi generibus agat, eaque occasione verum Atticum dicendi genus hoc esse aiat, quod omnia apte possit eloqui, non aridum illud et jejunum, quod quidam consisterentur, cap. 5. 9. deinde vero tria oratori videnda ostendat, quid, quo loco, et quo modo dicat: quorum primum in inventione, alterum in dispositione, tertium in elocutione versetur, cap. 10. 18. ac summam eloquentiae vim in elocutione positam doceat, quae tum quidem perfecta sit, cum sit ad docendum, delectandum, flectendum accommodata, hoc est, tribus illis generibus commode utatur: cujusmodi elocutio quibus quasi signis agnoscat et judicetur, fuse persequitur, cap. 19. 38. tandem ipsa forma ac character orationis traditur, et de verborum sententiarumque luminibus, cap. 39. 40. ac de collocatione verborum, cap. 44. et seq. ea autem cernitur, vel cum extrema cum primis apte cohaerent, et enuntiantur suavissimis vocibus; vel cum forma ipsa concinnitasque verborum conficit orbem suum; vel tertio cum periodi apte numerosaeque cadant. itaque tandem agitur de numero, cujus origo, cap. 52. causa, cap. 53. natura, cap. 53. et usus, cap. 61. declaratur. ERNESTUS.

ARGUMENTUM

1. The first of these is the fact that the
 2. second of these is the fact that the
 3. third of these is the fact that the
 4. fourth of these is the fact that the
 5. fifth of these is the fact that the
 6. sixth of these is the fact that the
 7. seventh of these is the fact that the
 8. eighth of these is the fact that the
 9. ninth of these is the fact that the
 10. tenth of these is the fact that the

ORATOR

AD M. BRUTUM.

UTRUM difficilius, aut majus esset negare tibi saepius idem roganti, an efficere id, quod rogares, diu multumque, Brute, dubitavi. nam et negare ei, quem unice diligere, cuique me carissimum esse sentirem, praesertim et justa petenti, et praeclara cupienti, durum admodum mihi videbatur: et suscipere tantam rem, quantam non modo facultate consequi difficile esset, sed etiam cogitatione complecti; vix arbitrabar esse ejus, qui vereretur reprehensionem doctorum, atque prudentium. quid enim est majus, quam cum tanta sit inter oratores bonos dissimilitudo, judicare, quae sit optima species, et quasi figura dicendi? quod quoniam me saepius rogas, aggrediar, non tam perficiendi spe, quam, experiendi voluntate. malo enim, cum studio tuo sim obsecutus, desiderari a te prudentiam me-

am, quam, si id non fecerim, benevolentiam. quaeris igitur, idque jam saepius, quod eloquentiae genus probem maxime, et quale mihi videatur illud, cui nihil addi possit, quod ego summum et perfectissimum iudicem. in quo vereor, ne, si id, quod vis, effecero, eumque oratorem, quem quaeris, expressero, tandem studia multorum, qui desperatione debilitati, experiri id nolent, quod se assequi posse diffidant. sed par est omnes omnia experiri, qui res magnas, et magno opere expetendas concupiverunt: quod si quem aut natura sua, aut illa praestantis ingenii vis forte deficiet, aut minus instructus erit magnarum artium disciplinis: teneat tamen eum cursum, quem poterit. prima enim sequentem, honestum est in secundis, tertiisque consistere. nam in poëtis, non Homero soli locus est (ut de Graecis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro: sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos. nec vero Aristotelem in philosophia deterruit a scribendo amplitudo Platonis: nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia et copia ceterorum studia restinxit. Nec solum

ab optimis studiis excellentes viri deter-
riti non sunt, sed ne opifices quidem se
artibus suis removerunt, qui aut Ialyfi,
quem Rhodi vidimus, non potuerunt,
aut Coae Veneris pulchritudinem imita-
ri. nec simulacro Jovis Olympii, aut Do-
ryphori statua deterriti, reliqui minus ex-
perti sunt, quid efficere, aut quo progredi
possent: quorum tanta multitudo fuit,
tanta in suo cujusque genere laus, ut cum
summa miraremur, inferiora tamen pro-
baremus. in oratoribus vero, Graecis qui-
dem, admirabile est, quantum inter om-
nes unus excellat. attamen, cum esset De-
mosthenes, multi oratores magni et clari
fuerunt, et antea fuerant, nec postea de-
fecerunt. quare non est, cur eorum, qui
se studio eloquentiae dediderunt, spes in-
fringatur, aut languescat industria. nam
neque illud ipsum, quod est optimum,
desperandum est: et in praestantibus re-
bus, magna sunt ea, quae sunt optimis
proxima. atque ego in summo oratore
figendo talem informabo, qualis fortas-
se nemo fuit. non enim quaero, quis fu-
erit, sed quid sit illud, quo nihil possit esse
praestantius: quod in perpetuitate dicen-

di non saepe, atque haud scio an unquam, in aliqua autem parte eluceat aliquando, idem apud alios densius, apud alios fortasse rarius. sed ego sic statuo, nihil esse in ullo genere tam pulchrum, quo non pulchrius id sit, unde illud, ut ex ore aliquo, quasi imago, exprimatur, quod neque oculis, neque auribus, neque ullo sensu percipi potest; cogitatione tantum, et mente complectimur. itaque et Phidiae simulacris, quibus nihil in illo genere perfectius videmus, et his picturis, quas nominavi, cogitare tamen possumus pulchriora. nec vero ille artifex, cum faceret Jovis formam, aut Minervae, contemplabatur aliquem, e quo similitudinem duceret: sed ipse in mente insidebat species pulchritudinis eximia quaedam, quam intuens, in eaque defixus, ad illius similitudinem artem et manum dirigebat. Ut igitur, in formis et figuris est aliquid perfectum et excellens, cujus ad cogitatam speciem imitando referuntur ea, quae sub oculos ipsa cadunt: sic perfectae eloquentiae speciem animo videmus, effigiem auribus quaerimus. has rerum formas appellat Ideas ille non intelligendi solum, sed e-

tiam dicendi gravissimus auctor et magister, Plato: easque gigni negat, et ait semper esse, ac ratione et intelligentia contineri: caetera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno et eodem statu. quidquid est igitur, de quo ratione et via disputetur, id est ad ultimam sui generis formam speciemque redigendum. ac video, hanc primam ingressionem meam non ex oratoris disputationibus ductam, sed e media philosophia repetitam, et eam quidem cum antiquam, tum subobscuram, aut reprehensionis aliquid, aut certe admirationis habituram. nam aut mirabuntur, quid haec pertineant ad ea, quae quaerimus: quibus satisfaciet res ipsa cognita, ut non sine causa alte repetita videatur: aut reprehendent, quod inusitatas vias indagemus, tritas relinquamus. ego autem et me saepe nova videri dicere intelligo, cum pervetera dicam, sed inaudita plerisque: et fateor, me oratorem, si modo sim, aut etiam quicumque sim, non ex rhetorum officinis, sed ex Academiae spatiis exstitisse. illa enim sunt curricula multiplicium variorumque sermonum, in quibus Platonis primum impressa sunt:

vestigia: sed et hujus, et aliorum philosophorum disputationibus, et exagitatus maxime orator est, et adjutus. omnis enim libertas, et quasi silva dicendi, ducta ab illis est, nec satis tamen instructa ad forenses causas: quas, ut illi ipsi dicere solebant, agrestioribus Musis reliquerunt. sic eloquentia haec forensis spreta a philosophis et repudiata, multis quidem illa adjumentis magnisque caruit; sed tamen ornata verbis atque sententiis, jactationem habuit in populo, nec paucorum judicium reprehensionemque pertimuit. ita et doctis eloquentia popularis, et disertis elegans doctrina defuit. Positum sit igitur in primis, (quod post magis intelligitur) sine philosophia non posse effici, quem quaerimus, eloquentem: non ut in ea tamen omnia sint, sed ut sic adjuvet, ut palaestra histrionem. parva enim magnis saepe rectissime conferuntur. nam nec latius, nec copiosius de magnis, variisque rebus sine philosophia potest ququam dicere. siquidem etiam in Phaedro Platonis hoc Periclem praestitisse caeteris dicit oratoribus Socrates, quod is Anaxagorae physici fuerit auditor:

a quo censet, eum, cum alia praeclara quaedam et magnifica didicisset, uberem et secundum fuisse, gnarumque (quod est eloquentiae maximum) quibus orationis modis quaeque animorum partes pellerentur. quod idem de Demosthene existimari potest: cujus ex epistolis intelligi licet, quam frequens fuerit Platonis auditor. nec vero sine philosophorum disciplina, genus et speciem cujusque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes possumus; nec judicare, quae vera, quae falsa sint; neque cernere consequentia, repugnantia videre, ambigua distinguere. quid dicam de natura rerum, cujus cognitio magnam orationis suppeditat copiam? de vita, de officiis, de virtute, de moribus? sine multa earum ipsarum rerum disciplina, aut dici, aut intelligi potest? Ad has tot tantasque res adhibenda sunt ornamenta innumerabilia, quae sola tum quidem tradebantur ab iis, qui dicendi numerabantur magistri. quo fit, ut veram illam, et absolutam eloquentiam nemo consequatur, quod alia intelligendi, alia dicendi disciplina est: et ab aliis rerum, ab aliis

verborum doctrina quaeritur. itaque M. Antonius, cui vel primas eloquentiae patrum nostrorum tribuebat aetas, vir naturâ peracutus et prudens, in eo libro, quem unum reliquit, disertos ait se vidisse multos, eloquentem omnino neminem. infidebat videlicet in ejus mente species eloquentiae, quam cernebat animo, re ipsâ non videbat. vir autem acerrimo ingenio (sic enim fuit) multa et in se et in aliis desiderans, neminem plane, qui recte appellari eloquens posset, videbat. quod si ille nec se, nec L. Crassum eloquentem putavit: habuit profecto comprehensam animo quandam formam eloquentiae, cui quoniam nihil deerat, eos, quibus aliquid, aut plura deerant, in eam formam non poterat includere. investigemus hunc igitur, Brute, si possumus, quem nunquam vidit Antonius, aut qui omnino nullus unquam fuit: quem si imitari, atque exprimere non possumus, quod idem ille vix deo concessum esse dicebat; at qualis esse debeat, poterimus fortasse dicere. Tria sunt omnino genera dicendi, quibus in singulis quidam floruerunt: peraequè autem (id quod vo-

lulus) perpauci in omnibus. nam et grandiloqui, ut ita dicam, fuerunt cum ampla et sententiarum gravitate, et maiestate verborum, vehementes, varii, copiosi, graves: ad permovendos, et convertendos animos instructi, et parati. quod ipsum alii aspera, tristi, horrida oratione, neque perfecta, neque conclusa: alii laevi, et instructa, et terminata. et contra tenues, acuti, omnia docentes, et dilucidiora, non ampliora, facientes, subtili quadam et pressa oratione limati. in eodemque genere alii callidi, sed impoliti, et consultò rudium similes et imperitorum: alii in eadem jejunitate concinniores, id est, faceti, florentes etiam, et leviter ornati. est autem quidam interiectus, inter hos medius, et quasi temperatus, nec acumine posteriorum, nec fulmine utens superiorum, ut cinnus amborum, in neutro excellens, utriusque particeps; vel utriusque (si verum quaerimus) potius expers. isque uno tenore, ut aiunt, in dicendo fluit, nihil afferens praeter facilitatem et aequabilitatem: aut addit aliquos, ut in corona, toros, omnemque orationem ornamentis modicis

verborum, sententiarumque distinguit. horum singulorum generum quicumque vim singulis consecuti sunt, magnum in oratoribus nomen habuerunt. sed quaerendum est, fatisne id, quod volumus, effecerint. Videmus enim fuisse quosdam, qui iidem ornate, ac graviter, iidem versute, et subtiliter dicerent. atque utinam in Latinis talis oratoris simulacrum reperire possemus! esset egregium non quaerere externa, domesticis esse contentos. sed ego idem, qui in illo sermone nostro, qui est expositus in Bruto, multum tribuerim Latinis, vel ut hortarer alios, vel quod amarem meos, recordor longe omnibus unum anteferre Demosthenem, qui vim accommodarit ad eam, quam sentiam, eloquentiam; non ad eam, quam in aliquo ipse cognoverim. hoc nec gravior exstitit quisquam, nec callidior, nec temperatior. itaque nobis monendi sunt ii, quorum sermo imperitus increbuit, qui aut dici se desiderant Atticos, aut ipsi Atticè volunt dicere, ut mirentur hunc maxime, quo ne Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas. quid enim sit Atticum, discant, eloquen-

tiamque ipsius viribus, non imbecillitate sua, metiantur. nunc enim tantum quisque laudat, quantum se posse sperat imitari. sed tamen eos studio optimo, iudicio minus firmo praeditos, docere, quae sit propria laus Atticorum, non alienum 8 puto. Semper oratorum eloquentiae moderatrix fuit auditorum prudentia, omnes enim, qui probari volunt, voluntatem eorum, qui audiunt, intuentur, ad eamque, et ad eorum arbitrium et nutum totos se fingunt et accommodant. itaque Caria, et Phrygia, et Myfia, quod minime politae, minimeque elegantes sunt, adsciverunt aptum suis auribus opimum quoddam, et tanquam adipatae dictionis genus, quod eorum vicini (non ita lato interjecto mari) Rhodii nunquam probaverunt, Graeci autem multo minus, Athenienses vero funditus repudiaverunt: quorum semper fuit prudens, sincerumque iudicium, nihil ut possent, nisi incorruptum, audire, et elegans. eorum religioni cum serviret orator, nullum verbum insolens, nullum odiosum ponere audebat. itaque hic, quem praestitisse diximus caeteris, in illa pro Ctesiphonte oratione

longe optima, summissius a primo: deinde, dum de legibus disputat, pressius: post sensim incedens, iudices ut vidit ardentes, in reliquis exsultavit audacius. ac tamen in hoc ipso, diligenter examinante verborum omnium pondera, reprehendit Aeschines quaedam, et exagitat; illudensque, dura, odiosa, intolerabilia esse dicit. quin etiam quaerit ab ipso, cum quidem eum belluam appellet, utrum illa verba, an portenta sint: ut Aeschini ne Demosthenes quidem videatur Atticè dicere. facile est enim verbum aliquod ardens (ut ita dicam) notare, idque restinctis jam animorum incendiis irridere. itaque se purgans jocatur Demosthenes, negat in eo positas esse fortunas Graeciae, in hoc eum, huc, an illuc manum porrexerit. quonam igitur modo audiretur Mysus, aut Phryx Athenis, cum etiam Demosthenes exagitetur, ut putidus? cum verò inclinata ululantique voce, more Asiatico, canere coepisset, quis eum ferret? aut quis potius non juberet auferri? Ad Atticorum igitur aures, teretes et religiosas qui se accommodant, ii sunt existimandi Atticè dicere. quorum

genera plura sunt; hi unum modo quale sit, suspicantur. putant enim, qui horride inculteque dicat, modo id eleganter enucleateque faciat, eum solum Atticè dicere. errant, quod solum: quod Atticè, non falluntur. istorum enim iudicio, si solum illud est Atticum, ne Pericles quidem dixit Atticè, cui primae sine controversia deferebantur. qui si tenui genere uteretur, nunquam ab Aristophane poëta fulgere, tonare, permiscere Graeciam dictus esset. dicat igitur Atticè venustissimus ille scriptor ac politissimus Lysias. quis enim id possit negare? dum intelligamus, hoc esse Atticum in Lysia, non quod tenuis sit, atque inornatus, sed quod nihil habeat insolens, aut ineptum. ornate vero, et graviter, et copiose dicere, aut Atticorum sit, aut ne sit Aeschines, neve Demosthenes Atticus. ecce autem aliqui se Thucydideos esse profitentur, novum quoddam imperitorum et inauditum genus. nam qui Lysiam sequuntur, causidicum quendam sequuntur: non illum quidem amplum atque grandem; subtilem et elegantem tamen, et qui in forensibus causis possit praeclare

consistere. Thucydides autem res gestas et bella narrat et praelia, graviter sane et probe: sed nihil ab eo transferri potest ad forensem usum et publicum. ipsae illae conciones ita multas habent obscuras abditaque sententias, vix ut intelligantur: quod est in oratione civili vitium vel maximum. quae est autem in hominibus tanta perversitas, ut, inventis frugibus, glande vescantur? an victus hominum, Atheniensium beneficio excoli potuit, oratio non potuit? quis porro unquam Graecorum rhetorum a Thucydide quidquam duxit? at laudatus est ab omnibus. fateor: sed ita, ut rerum explicator prudens, severus, gravis: non ut in judiciis versaret causas, sed ut in historiis bella narraret. itaque nunquam est numeratus orator. nec vero, si historiam non scripsisset, nomen ejus non exstaret, cum praesertim fuisset honoratus et nobilis. hujus tamen nemo neque verborum, neque sententiarum gravitatem imitatur: sed, cum mutila quaedam et hiantia locuti sunt, quae vel sine magistro facere potuerunt, germanos se putant esse Thucydidas. nactus sum etiam qui Xenophontis

similem esse se cuperet: cujus sermo est ille quidem melle dulcior, sed a forenſi ſtrepitu remotiſſimus. referamus nos igitur ad eum, quem volumus, inchoandum, et eadem eloquentia informandum, quam
10 in nullo cognovit Antonius. Magnum opus omnino et arduum, Brute, conamur: ſed nihil difficile amanti puto. amo autem, et ſemper amavi ingenium, ſtudia, mores tuos. incendor porro quotidie magis, non deſiderio ſolum (quo quidem conficior) congreſſus noſtros, conſuetudinem victus, doctiſſimos ſermones requirens tuos, ſed etiam admirabili fama virtutum incredibilium, quae ſpecie diſpares, prudentia conjunguntur. quid enim tam diſtans, quam a ſeveritate comitas? quis tamen unquam te aut ſancior eſt habitus, aut dulcior? quid tam difficile, quam in plurimorum controverſiis dijudicandis ab omnibus diligenter conſequeris tamen, ut eos ipſos, quos contra ſtatuas, aequos, placatoſque dimittas. itaque efficis, ut, cum gratiae cauſa nihil facias, omnia tamen ſint grata, quae facis. ergo omnibus terris una Gallia communi non ardet incendio: in

qua frueris ipse te, cum in Italiae luce cognosceris, versarisque in optimorum civium vel flore vel robore. jam quantum illud est, quod in maximis occupationibus nunquam intermittis studia doctrinae? semper aut ipse scribis aliquid, aut me vocas ad scribendum? itaque hoc sum aggressus statim Catone absoluto: quem ipsum nunquam attigissem, tempora timens inimica virtuti, nisi tibi hortanti, et illius memoriam mihi caram excitanti, non parere nefas esse duxissem. sed testificor, me a te rogatum, et recusantem, haec scribere esse ausum. volo enim mihi tecum commune esse crimen, ut, si sustinere tantam quaestionem non potuero, injusti oneris impositi tua culpa sit, mea recepti. in quo tamen iudicii nostri errorem laus tibi dati muneris compensabit: Sed in omni re difficillimum est, formam¹¹ (quod χαρακτήρ Graece dicitur) exponere optimi: quod aliud aliis videtur optimum. Ennio delector, ait quispiam, quod non discedit a communi more verborum; Pacuvio, inquit alius: omnes apud hunc ornati, elaboratique sunt versus; multa apud alterum negligentius.

fac alium Accio. varia enim sunt judicia, ut in Graecis: nec facilis explicatio, quae forma maxime excellat. in picturis alios horrida, inculta, abdita, et opaca: contra alios nitida, laeta, collustrata delectant. quid est, quo praescriptum aliquod, aut formulam exprimas, cum in suo quodque genere praestet, et genera plura sint? hac ego religione non sum ab hoc conatu repulsus: existimavi, in omnibus rebus esse aliquid optimum, etiam si lateret: idque ab eo posse, qui ejus rei gnarus esset, judicari. sed quoniam plura sunt orationum genera, eaque diversa, neque in unam formam cadunt omnia: laudationum, suasionum, et historiarum, et talium scriptionum, qualem Isocrates fecit Panegyricum, multique alii, qui sunt nominati sophistae, reliquarumque rerum, quae absunt ab forense contentione, ejusque totius generis, quod Graece *ἐπιδεικτικὸν* nominatur, quod, quasi ad inspiciendum, delectationis causa comparatum est, formam non complectar hoc tempore: non quò negligenda sit: est enim illa quasi nutrix ejus oratoris, quem informare volumus, et de quo molimur

aliquid exquisitiùs dicere. Ab hac et
verborum copia alitur, et eorum con-
structio, et numerus liberiore quadam fru-
itur licentia. datur etiam venia concin-
nitati sententiarum: et arguti certique et
circumscripti verborum ambitus conce-
duntur: de industriaque, non ex insidiis,
sed aperte, ac palam elaboratur, ut verba
verbis quasi demensa, et paria responde-
ant; ut crebro conferantur pugnancia,
comparenturque contraria; et ut pariter
extrema terminentur, eundemque refe-
rant in cadendo sonum: quae in veritate
causarum et rarius multo facimus, et cer-
te occultius. in Panathenaico autem I-
socrates ea studiose confectatum fatetur,
non enim ad iudiciorum certamen, sed
ad voluptatem aurium scripserat: haec
tractasse Thrasymachum Chalcedonium,
primum, et Leontinum ferunt Gorgiam;
Theodorum inde Byzantium, multosque
alios, quos *λογοδαίδαλους* appellat in Phae-
dro Socrates: quorum satis arguta multa,
sed ut modo primumque nascentia, mi-
nuta, et verficulorum similia quaedam,
nimiumque depicta. quo magis sunt He-
rodotus, Thucydidesque mirabiles: quo-

tum aetas cum in eorum tempora, quos nominavi, incidisset, longissime tamen ipsi a talibus deliciis, vel potius ineptiis, abfuerunt. alter enim sine ullis salebris quasi sedatus amnis fluit: alter incitatio- fertur, et de bellicis rebus canit etiam quodam modo bellicum: primisque ab his (ut ait Theophrastus) historia com- mota est, ut auderet uberius, quam supe- riores, et ornatius dicere. Horum ae- tati successit Isocrates, qui praeter caete- ros ejusdem generis laudatur semper a nobis, nonnunquam, Brute, leviter et erudite repugnante te. sed credas mihi fortasse, si, quid in eo laudem, cognove- ris. nam cum concisus ei Thrasymachus minutis numeris videretur, et Gorgias, qui tamen primi traduntur arte quadam verba junxisse; Thucydides autem prae- fractior, nec satis (ut ita dicam) rotun- dus: primus instituit dilatare verbis, et mollioribus numeris explere sententias. in quo cum doceret eos, qui partim in di- cendo, partim in scribendo principes ex- stiterunt, domus ejus officina habita elo- quentiae est. itaque ut ego, cum a nos- tro Catone laudabar, vel reprehendi me

a caeteris facile patiebar: sic Isocrates videtur testimonio Platonis aliorum iudicia debere contemnere. est enim (ut scis) quasi in extrema pagina Phaedri his ipsis verbis loquens Socrates. ‘adolescens etiam nunc, ô Phaedre, Isocrates est: sed quid de illo augurer, lubet dicere. quid tandem?’ inquit ille. majore mihi ingenio videtur esse, quàm ut cum orationibus Lyſiae comparetur. praeterea ad virtutem major indoles: ut minime mirum futurum sit, si, cum aetate proceſſerit, aut in hoc orationum genere, cui nunc ſtudet, tantum, quantum pueris, reliquis praestet omnibus, qui unquam orationes attigerunt; aut, ſi contentus his non fuerit, divino aliquo animi motu majora concupiſcat. ineſt enim natura philoſophia in hujus viri mente quaedam.’ haec de adolescente Socrates auguratur. at ea de ſeniore ſcribit Plato, et ſcribit aequalis, et quidem exagitator omnium rhetorum. hunc miratur unum. me autem, qui Iſocratem non diligunt, unà cum Socrate, et cum Platone errare patiantur. dulce igitur orationis genus, et ſolutum, et effluens,

sententiis argutum, verbis sonans, est in illo epidiëtico genere, quod diximus proprium sophistarum; pompae, quam pugnae aptius; gymnasiis et palaestrae dictum; spretum et pulsum foro. sed quòd educata hujus nutrimentis eloquentia, ipsa se postea colorat, et roborat, non alienum fuit de oratoris quasi incunabulis dicere. verum haec, ludorum, atque pompae: nos autem jam in aciem, dimicationemque veniamus. Quoniam tria videnda sunt oratori, quid dicat, et quo quidque loco, et quomodo; dicendum omnino est, quid sit optimum in singulis, sed aliquanto secus atque in tradenda arte dici solet. nulla praecepta ponemus, (neque enim id suscepimus) sed excellentis eloquentiae speciem et formam adumbrabimus: nec, quibus rebus ea pareretur, exponemus; sed qualis nobis esse videatur. ac duo breviter prima. sunt enim non tam insignia ad maximam laudem, quam necessaria, et tamen cum multis paene communia. nam et invenire, et judicare, quid dicas, magna illa quidem sunt, et tanquam animi instar in corpore: sed propria magis prudentiae,

quam eloquentiae: qua tamen in causa est vacua prudentia? noverit igitur hic quidem orator, quem summum esse volumus, argumentorum et rationum locos. nam quoniam, quidquid est quod in controversia aut in contentione versetur, in eo, aut sitne, aut quid sit, aut quale sit, quaeritur: sitne, signis: quid sit, definitionibus: quale sit, recti, pravique partibus: quibus ut uti possit orator, non ille vulgaris, sed hic excellens, a propriis personis et temporibus semper, si potest, avocat controversiam. latius enim de genere, quam de parte, disceptare licet: ut, quod in universo sit probatum, id in parte sit probari necesse. haec igitur quaestio a propriis personis et temporibus, ad universi generis orationem traducta, appellatur Thesis. in hac Aristoteles adulescentes, non ad philosophorum morem tenuiter differendi, sed ad copiam rhetorum, in utramque partem, ut ornatus, et uberius dici possit, exercuit: idemque locos, (sic enim appellat) quasi argumentorum notas, tradidit, unde omnis in utramque partem traheretur oratio. Facile igitur hic noster, (non enim decla-

matorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro, sed doctissimum et perfectissimum quaerimus) quoniam loci certi traduntur, percurreret omnes ; utetur aptis generatim ; discet ex quo emanent etiam, qui communes appellantur loci. nec vero utetur imprudenter hac copia, sed omnia expendet, et seliget. non enim semper, nec in omnibus causis, ex iisdem eadem argumentorum momenta sunt. iudicium igitur adhibebit : nec inveniet solum quid dicat, sed etiam expendet. nihil enim est feracius ingeniis, iis praesertim, quae disciplinis exculpta sunt. sed ut segetes secundae et uberes, non solum fruges, verum herbas etiam effundunt inimicissimas frugibus : sic interdum ex illis locis, aut levia quaedam, aut causis aliena, aut non utilia gignuntur ; quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. alioqui quonam modo ille in bonis haerebit, et habitabit suis ? aut moliet dura, aut occultabit quae dilui non poterunt, atque omnino opprimet, si licebit, aut abducet animos ? aut aliud afferet, quod oppositum probabilius sit, quam illud, quod obstabit ? jam vero ea,

quae invenerit, qua diligentia collocabit? quoniam id secundum erat de tribus. vestibula nimirum honesta, aditusque ad causam faciet illustres: cumque animos prima aggressione occupaverit, infirmabit, excludetque contraria; de firmissimis alia prima ponet, alia postrema, inculcabitque leviora. atque in primis duabus dicendi partibus qualis esset, summatim breviterque descripsimus. Sed, ut ante dictum est, in his partibus (etsi graves atque magnae sunt) minus et artis est, et laboris. cum autem, quid, et quo loco, dicat, invenerit, illud est longe maximum, videre, quonam modo. scitum est enim, quod Carneades noster dicere solebat, Clitomachum eadem dicere, Charmadam autem eodem etiam modo dicere. quod si in philosophia tantum interest quemadmodum dicas, ubi res spectatur, non verba penduntur: quid tandem in causis existimandum est, quibus totis moderatur oratio? quod quidem ego, Brute, ex tuis literis sentiebam, non te id scitari, qualem ego in inveniando et in collocando summum esse oratorem vellem: sed id mihi quaerere videbare, quod genus ipsius

orationis optimum judicarem. rem difficilem, dii immortales! atque omnium difficillimam. nam cum est oratio mollis, et tenera, et ita flexibilis, ut sequatur quocumque torqueas: tum et naturae variae, et voluntates, multum inter se distantia effecerunt genera dicendi. flumen aliis verborum, volubilitasque cordi est, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam. distincta alios, et interpuncta intervalla, morae, respirationesque delectant. quid potest esse tam diversum? tamen est in utroque aliquid excellens. elaborant alii in lenitate et aequabilitate, et puro quasi quodam et candido genere dicendi. ecce aliqui duritatem, et severitatem quandam verbis, et orationis quasi moestitiam sequuntur: quodque paulo ante divisimus, ut alii graves, alii tenues, alii temperati vellent videri: quot orationum genera esse diximus, totidem oratorum reperiuntur. Et, quoniam coepi jam cumulatius hoc munus augere, quam a te postulatum est, (tibi enim tantum de orationis genere quaerenti, respondendi etiam breviter de inveniundo et collocando) ne nunc quidem solum de-

orationis modo dicam, sed etiam de actionis: ita praetermissa pars nulla erit: quandoquidem de memoria nihil est hoc loco dicendum, quae communis est multarum artium. quo modo autem dicatur, id est in duobus, in agendo, et in eloquendo. est enim actio quasi corporis quaedam eloquentia, cum constet e voce atque motu. vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime voce commoventur. itaque ille perfectus, quem jamdudum nostra indicat oratio, utcumque se affectum videri, et animum audientis moveri volet, ita certum vocis admovebit sonum: de quo plura dicerem, si hoc praecipendi tempus esset, aut si tu hoc quaereres. dicerem etiam de gestu, cum quo junctus est vultus. quibus omnibus, dici vix potest, quantum intersit, quemadmodum utatur orator. nam et infantes, actionis dignitate, eloquentiae saepe fructum tulerunt: et disertis, deformitate agendi, multi infantes putati sunt: ut jam non sine causa Demosthenes tribuerit, et primas, et secundas, et tertias actioni. si enim eloquentia nulla sine hac; haec autem sine eloquentia, tanta est;

certe plurimum in dicendo potest. volet igitur ille, qui eloquentiae principatum petet, et contenta voce, atrociter dicere: et summissa, leniter: et inclinata, videri gravis; et inflexa, miserabilis. mira est enim quaedam natura vocis: cujus quidem, e tribus omnino sonis, inflexo, acuto, gravi, tanta sit, et tam suavis varietas perfecta in cantibus. Est autem in dicendo etiam quidam cantus obscurior, non hic e Phrygia, et Caria rhetorum epilogus, paene canticum; sed ille, quem significat Demosthenes, et Aeschines, cum alter alteri objicit vocis flexiones. dicit plura etiam Demosthenes, illumque saepe dicit voce dulci et clara fuisse. in quo illud etiam notandum mihi videtur ad studium persequendae suavitatis in vocibus. ipsa enim natura, quasi modularetur hominum orationem, in omni verbo posuit acutam vocem, nec una plus, nec a postrema syllaba citra tertiam: quo magis naturam ducem ad aurium voluptatem sequatur industria. ac vocis quidem bonitas optanda est. non est enim in nobis, sed tractatio atque usus in nobis. ergo ille princeps variabit, et mutabit; om-

nes sonorum, tum intendens, tum remittens, persequetur gradus: idemque motu sic utetur, nihil ut supersit in gestu. status erectus et celsus: rarus incessus, nec ita longus: excursio moderata, eaque rara: nulla mollitia cervicum, nullae argutiae digitorum, non ad numerum articulus cadens: trunco magis toto se ipse moderans, et virili laterum flexione, brachii projectione in contentionibus, contractione in remissis. vultus vero, qui secundum vocem plurimum potest, quantum affert tum dignitatem, tum venustatem? in quo cum effeceris, ne quid ineptum, aut vultuosum sit, tum oculorum est quaedam magna moderatio. nam ut imago est animi, vultus; sic indices oculi: quorum et hilaritatis, et vicissim tristitiae modum res ipsae, de quibus agetur, temperabunt. Sed jam illius perfecti¹⁹ oratoris, et summae eloquentiae species exprimenda est: quem hoc uno excellere, id est oratione, caetera in eo latere, indicat nomen ipsum. non enim inventor, aut compositor, aut actor, haec complexus est omnia, sed et Graece ab eloquendo *ῥήτωρ*, et Latine 'eloquens' dictus est.

caeterarum enim rerum, quae sunt in oratore, partem aliquam sibi quisque vindicat: dicendi autem, id est eloquendi maxima vis, soli huic conceditur. quam enim et philosophi quidam ornate locuti sunt, (siquidem et Theophrastus divinitate loquendi nomen invenit, et Aristoteles Isocratem ipsum lacesiviv, et Xenophontis voce Musas quasi locutas ferunt: et longe omnium, quicumque scripserunt, aut locuti sunt, exstitit et gravitate princeps Plato) tamen horum oratio neque nervos, neque aculeos oratorios, ac forenses habet. loquuntur cum doctis, quorum sedare animos malunt, quam incitare. sic de rebus placatis, ac minime turbulentis, docendi causâ, non capiendi, loquuntur: ut in eo ipso, quod delectationem aliquam dicendo aucupentur, plus nonnullis, quam necesse sit, facere videantur. ergo ab hoc genere non difficile est hanc eloquentiam, de qua nunc agitur, secernere. mollis est enim oratio philosophorum et umbratilis, nec sententiis, nec verbis instructa popularibus, nec vincata numeris, sed soluta liberius. nihil iratum habet, nihil invidum, nihil atrox,

nihil mirabile, nihil astutum: casta, verecunda, virgo incorrupta quodam modo. itaque sermo potius, quam oratio, dicitur. quanquam enim omnis locutio oratio est, tamen unius oratoris locutio hoc proprio signata nomine est. sophistarum, de quibus supra dixi, magis distinguenda similitudo videtur, qui omnes eosdem volunt flores, quos adhibet orator in causis, persequi. sed hoc differunt, quod cum sit his propositum non perturbare animos, sed placare potius, nec tam persuadere, quam delectare: et apertius id faciunt quam nos, et crebrius: concinnas magis sententias exquirunt, quam probabiles: a re saepe discedunt, intexunt fabulas, verba apertius transferunt, eaque ita disponunt, ut pictores varietatem colorum: paria paribus referunt, adversa contrariis, saepissimeque similiter extrema definiunt. Huic generi historia finitima est, in qua et narratur ornate, et regio saepe aut pugna describitur: interponuntur etiam conciones et hortationes: sed in his tracta quaedam et fluens expetitur, non haec contorta et acris oratio. ab his non multo secus, quam a

poëtis, haec eloquentia, quam quaerimus, sevocanda est. nam etiam poëtae quaestionem attulerunt, quidnam esset illud, quo ipsi differrent ab oratoribus, numero maxime videbantur antea, et versu: nunc apud oratores jam ipse numerus increbuit. quidquid est enim, quod sub aurium mensuram aliquam cadit, etiam si abest a versu, (nam id quidem orationis est vitium) numerus vocatur, qui Graece *ῥυθμός* dicitur. itaque video visum esse nonnullis, Platonis, et Democriti locutionem, etsi ablit a versu, tamen, quod incitatus feratur, et clarissimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandum, quam comicorum poëtarum: apud quos, nisi quod versiculi sunt, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis. nec tamen id est poëtae maximum: etsi est eo laudabilior, quod virtutes oratoris persequitur, cum versu sit adstrictior. ego autem etiam si quorundam grandis et ornata vox est poëtarum, tamen in ea cum licentiam statuo maiorem esse, quam in nobis faciendorum, jungendorumque verborum, tum etiam nonnullorum voluptati vocibus magis, quam rebus inser-

viunt. nec vero, si quid est unum inter eos simile, (id autem est iudicium, electioque verborum) propterea caeterarum rerum dissimilitudo intelligi non potest: sed id nec dubium est, et, si quid habet quaestionis, hoc tamen ipsum ad id, quod propositum est, non est necessarium. se-junctus igitur orator a philosophorum eloquentia, a sophistarum, ab historicorum, a poetarum, explicandus est nobis, qualis futurus sit. Erit igitur eloquens ²¹ (hunc enim, auctore Antonio, quaerimus) is, qui in foro causisque civilibus ita dicet, ut probet, ut delectet, ut flectat. probare, necessitatis est: delectare, suavitatis: flectere, victoriae. nam id unum ex omnibus ad obtinendas causas potest plurimum. sed quot officia oratoris, tot sunt genera dicendi. subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo: in quo uno vis omnis oratoris est. magni igitur iudicii, summae etiam facultatis esse debet moderator ille, et quasi temperator hujus tripartitae varietatis. nam et iudicabit, quid cuique opus sit; et poterit, quocumque modo postulabit causa, dicere. sed est elo-

quentiae, sicut reliquarum rerum, fundamentum, sapientia. ut enim in vita, sic in oratione, nihil est difficilius, quam, quid deceat, videre. *πρέπον* appellant hoc Graeci: nos dicamus sane decorum. de quo praeclare, et multa praecipiuntur, et res est cognitione dignissima. hujus ignoratione non modo in vita, sed saepissime et in poëmaticis, et in oratione peccatur. est autem, quid deceat, oratori videntum, non in sententiis solum, sed etiam in verbis. non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis aetas, nec vero locus, aut tempus, aut auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus est, aut sententiarum: semperque in omni parte orationis, ut vitae, quid deceat, est considerandum: quod et in re, de qua agitur, positum est, et in personis et eorum, qui dicunt, et eorum, qui audiunt. itaque hunc locum, longe et late patentem, philosophi solent in officiis tractare, (non cum de recto ipso disputant; nam id quidem unum est) grammatici in poëtis, eloquentes in omni et genere et parte causarum. quam enim indecorum est, de stillicidiis cum apud u-

num judicem dicas, amplissimis verbis, et locis uti communibus: de majestate populi Romani summis et subtiliter? hic genere toto. At persona alii peccant,²² aut sua, aut judicum, aut etiam adversariorum: nec re solum, sed saepe verbo: etsi sine re nulla vis verbi est, tamen eadem res saepe aut probatur, aut rejicitur, alio, atque alio elata verbo. in omnibusque rebus videndum est, quatenus. etsi enim suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quam parum. in quo Apelles pictores quoque eos peccare dicebat, qui non sentirent, quid esset satis. magnus esset locus hic, Brute, quod te non fugit, et magnum volumen aliud desiderat. sed ad id, quod agitur, illud satis: cum hoc decere, quod semper usurpamus in omnibus dictis et factis, minimis, et maximis; cum hoc, inquam, decere dicimus, illud non decere, et id usquequaque, quantum sit, appareat: in alioque ponatur, aliudque totum sit, utrum decere, an oportere dicas. oportere enim, perfectionem declarat officii, quo et semper utendum est, et omnibus: decere, quasi aptum esse, consentaneumque

tempori, et personae: quod cum in factis
saepissime, tum in dictis valet, in vultu
denique, et gestu, et incessu: contraque
item dedecere. quod si poëta fugit, ut
maximum vitium, qui peccat etiam, cum
probam orationem affingit improbo, stul-
tove sapientis: si denique pictor ille vi-
dit, cum immolanda Iphigenia tristis Cal-
chas esset, moestior Ulysses, moereret Me-
nelaus; obvolvendum caput Agamem-
nonis esse, quoniam summum illum luc-
tum penicillo non posset imitari: si deni-
que histrio, quid deceat, quaerit: quid
faciendum oratori putemus? sed, cum
hoc tantum sit: quid in causis, earumque
quasi membris faciat, orator viderit. il-
lud quidem perspicuum est, non modo
partes orationis, sed etiam causas totas,
alias alia forma dicendi esse tractandas.

²³ Sequitur ut cujusque generis nota quae-
ratur, et formula. magnum opus, et ar-
duum, ut saepe jam diximus: sed ingre-
dientibus considerandum fuit, quid age-
remus; nunc quidem jam, quocumque
feremur, danda nimirum vela sunt. ac
primum informandus est ille nobis, quem
solum quidam vocant Atticum. summis-

sus est, et humilis, consuetudinem imitans, ab indisertis re plus, quam opinione, differens. itaque eum qui audiunt, quamvis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil est experi-
enti minus. etsi enim non plurimi sanguinis est, habeat tamen succum aliquem oportet, ut, etiam si illis maximis viribus careat, sit (ut ita dicam) integra valetudine. primum igitur eum tanquam e vinculis numerorum eximamus. sunt enim quidam, ut scis, oratori numeri (de quibus mox agemus) observandi, ratione quadam, sed alio in genere orationis, in hoc omnino relinquendi. solutum quiddam sit, nec vagum tamen, ut ingredi libere, non ut licenter videatur errare. verba etiam verbis quasi coagmentare negligat. habet enim ille tanquam hiatus concursu vocalium molle quiddam, et quod indicet non ingratam negligentiam, de re hominis, magis quam de verbis laborantis. sed erit videndum de reliquis, cum haec duo ei liberiora fuerint, circuitus, conglutinatioque verborum. illa e-

nim ipsa contracta, et minuta, non negligenter tractanda sunt, sed quaedam etiam negligentia est diligens. nam ut mulieres esse dicuntur nonnullae inornatae, quas idipsum deceat: sic haec subtilis oratio etiam incompta delectat. fit enim quiddam in utroque, quo sit venustius, sed non ut appareat. tum removebitur omnis insignis ornatus, quasi margaritarum: ne calamistri quidem adhibebuntur: fucati vero medicamenta candoris, et ruboris, omnia repellentur: elegantia modo, et munditia remanebit. sermo purus erit et Latinus: dilucide, planeque dicetur: quid deceat, circumspicietur. ²⁴ Unum aderit, quod quartum numerat Theophrastus in orationis laudibus, ornatum illud suave, et affluens: acutae, crebraeque sententiae ponentur, et nescio unde ex abdito erutae, atque in hoc oratore dominabuntur. verecundus erit usus oratoriae quasi suppellectilis. suppellex est enim quodam modo nostra, quae est in ornamentis, alia rerum, alia verborum. ornatus autem verborum, duplex: unus simplicium, alter collocatorum. simplex probatur in propriis, usi-

tatisque verbis, quod aut optime sonat, aut rem maxime explanat. in alienis, aut translatum, aut factum aliunde, ut mutuo: aut factum ab ipso: aut novum: aut priscum et inusitatum. sed etiam inusitata ac prisca sunt in propriis, nisi quod raro utimur. collocata autem verba habent ornatum, si aliquid concinnitatis efficiunt, quod verbis mutatis non maneat, manente sententia. nam sententiarum ornamenta, quae permanent, etiam si verba mutaveris, sunt illa quidem permulta, sed, quae emineant, pauciora. ergo ille tenuis orator, modo sit elegans, nec in faciendis verbis erit audax, et in transferendis verecundus, et parvus in priscis, reliquisque ornamentis et verborum, et sententiarum demissior: translatione fortasse crebrior, qua frequentissime sermo omnis utitur non modo urbanorum, sed etiam rusticorum. siquidem est eorum, ‘gemmare vites, sitire agros, laetas esse segetes, luxuriosa frumenta.’ nihil horum parum audacter, sed aut simile est illi, unde transferas: aut, si res suum nullum habet nomen, docendi causa sumptum, non ludendi, videtur. hoc ornamento

liberius paulo, quam caeteris, utetur hic summissus: nec tam licenter tamen, quam si genere dicendi uteretur amplissimo.

25 Itaque illud indecorum (quod quale sit, ex decoro debet intelligi) hic quoque apparet, cum verbum aliquod altius transfertur, idque in oratione humili ponitur, quod idem in alia deceret. illam autem concinnitatem, quae verborum collocationem illuminat his luminibus, quae Graeci quasi aliquos gestus orationis σχήματα appellant, (quod idem verbum ab his etiam in sententiarum ornamenta transfertur) adhibet quidem hic subtilis, (quem, nisi quod solum, caeteroquin recte quidem vocant Atticum,) sed paulo parcius. nam sic ut in epularum apparatu, a magnificentia recedens, non se parcum solum, sed etiam elegantem videri volet; eliget quibus utatur. sunt enim pleraeque aptae hujus ipsius oratoris, de quo loquor, parsimoniae. nam illa, de quibus ante dixi, huic acuto fugienda sunt, paria paribus relata, et similiter conclusa, eodemque pacto cadentia: et immutatione literae quasi quaesitae venustates; ne elaborata concinnitas, et

quoddam aucupium delectationis manifesto deprehensum appareat. itemque si quae verborum iterationes contentionem aliquam et clamorem requirent, erunt ab hac summissione orationis alienae: caeteris promiscue poterit uti; continuationem verborum modo relaxet, et dividat, utaturque verbis quam usitatissimis, translationibus quam mollissimis: etiam illa sententiarum lumina assumat, quae non erunt vehementer illustria. non faciet rempublicam loquentem, nec ab inferis mortuos excitabit, nec acervatim multa frequentans, una complexione devinciet. valentiorum haec laterum sunt, nec ab hoc, quem informamus, aut expectanda, aut postulanda. erit enim ut voce, sic etiam oratione suppressior. sed pleraque ex illis convenient etiam huic tenuitati: quanquam iisdem ornamentis utetur horridius. talem enim inducimus. accedit actio non tragica, nec scenae, sed modica iactatione corporis, vultu tamen multa conficiens: non hoc, quo dicuntur os ducere, sed illo, quo significant ingenuae, quo sensu quidque pronuntient. Huic ²⁶ generi orationis adspergentur etiam sa-

les, qui in dicendo mirum quantum valent: quorum duo genera sunt, unum facetiarum, alterum dicacitatis. utetur utroque: sed altero in narrando aliquid venuste, altero in jaciendo, mittendoque ridiculo: cujus genera plura sunt: sed nunc aliud agimus. illud admonemus tamen, ridiculo sic usurum oratorem, ut nec nimis frequenti, ne scurrile sit: nec subobscaeno, ne mimicum: nec petulanti, ne improbum: nec in calamitatem, ne inhumanum: nec in facinus, ne odii locum risus occupet: neque aut sua persona, aut judicum, aut tempore alienum. haec enim ad illud indecorum referuntur. vitabit etiam quaesita, nec ex tempore ficta, sed domo allata: quae plerumque sunt frigida. parcet et amicitiiis, et dignitatibus: vitabit insanabiles contumelias: tantummodo adversarios figet, nec eos tamen semper, nec omnes, nec omni modo. quibus exceptis sic utetur sale et facetiis, ut ego ex istis novis Atticis talem cognoverim neminem, cum id certe sit vel maxime Atticum. hanc ego judico formam summissi oratoris, sed magni tamen, et germani Attici: quoniam, quidquid est

salsum, aut salubre in oratione, id proprium Atticorum est. e quibus tamen non omnes faceti. Lysias satis, et Hyperides: Demades praeter caeteros fertur: Demosthenes minus habetur: quo quidem mihi nihil videtur urbanius, sed non tam dicax fuit, quam facetus. est autem illud acrioris ingenii, hoc majoris artis. uberius est aliud, aliquantoque robustius, quam hoc humile, de quo dictum est: summissius autem, quam illud, de quo jam dicetur, amplissimum. hoc in genere, nervorum vel minimum, suavitatis autem est vel plurimum. est enim plenius, quam hoc enucleatum: quam autem illud ornatum, copiosumque, summissius. Huic²⁷ omnia dicendi ornamenta conveniunt, plurimumque est, in hac orationis forma, suavitatis. in qua multi floruerunt apud Graecos: sed Phalereus Demetrius meo iudicio praestitit caeteris; cujus oratio cum sedate, placideque loquitur, tum illustrant eam, quasi stellae quaedam, tralata verba, atque immutata. tralata ea dico, ut saepe jam, quae per similitudinem ab alia re, aut suavitatis aut inopiae causa, transferuntur. mutata, in quibus

pro verbo proprio subjicitur aliud, quod idem significet, sumptum ex re aliqua consequenti. quod quanquam transfere-
rendo fit, tamen alio modo transtulit, cum dixit Ennius ' arcem et urbem orbas : ' a-
lio modo, si pro patria arcem dixisset : et
' horridam Africam terribili tremere tu-
' multu ' cum dicit, pro Afris immutat
Africam. hanc hypallagen rhetores, quia
quasi summutantur verba pro verbis :
metonymiam grammatici vocant, quod
nomina transferuntur. Aristoteles autem
translationi haec ipsa subjungit, et abusi-
onem, quam *καταχρησιν* vocant: ut cum
' minutum ' dicimus animum pro parvo,
et abutimur verbis propinquis, si opus
est, vel quod delectat, vel quod decet. jam
cum fluxerunt plures continuae tralatio-
nes, alia plane fit oratio. itaque genus
hoc Graeci appellant *ἀλληγορίαν*, nomi-
ne recte, genere melius ille, qui ista om-
nia translationes vocat. haec frequentat
Phalereus maxime, suntque dulcissima :
et quanquam translatio est apud eum mul-
ta, tamen immutationes nusquam crebri-
ores. in idem genus orationis (loquor
enim de illa modica, ac temperata) ver-

borum cadunt lumina omnia, multa etiam sententiarum: latae, eruditaeque disputationes ab eodem explicantur, et loci communes sine contentione inducuntur. quid multa? e philosophorum scholis tales fere evadunt: et, nisi coram erit comparatus ille fortior, per se hic, quem dico, probabitur. est enim quoddam etiam insigne, et florens orationis, pictum, et expolitum genus, in quo omnes verborum, omnes sententiarum illigantur lepores. hoc totum e sophistarum fontibus defluxit in forum, sed spretum a subtilibus, repulsum a gravibus, in ea, de qua loquor, mediocritate consedit. Tertius est ille ²⁸ amplus, copiosus, gravis, ornatus, in quo profecto vis maxima est. hic est enim, cujus ornatum dicendi, et copiam admiratae gentes, eloquentiam in civitatibus plurimum valere passae sunt: sed hanc eloquentiam, quae cursu magno, sonituque ferretur, quam suspicerent omnes, quam admirarentur, quam se assequi posse diffiderent. hujus eloquentiae est tractare animos, hujus omni modo permovere. haec modo perfringit, modo irrepit in sensus; inserit novas opiniones, evellit

infinitas. sed multum interest inter hoc dicendi genus, et superiora. qui in illo subtili et acuto elaboravit, ut callide arguteque diceret, nec quidquam altius cogitaret: hoc uno perfecto, magnus orator est, si non maximus; minimeque in lubrico versabitur, et, si semel constiterit, nunquam cadet. medius ille autem, quem modicum et temperatum voco, si modum suum illud satis instruxerit; non extimescit ancipites dicendi incertosque casus: etiam, si quando minus succedet, ut saepe fit, magnum tamen periculum non adibit. alte enim cadere non potest. at vero hic noster, quem principem ponimus, gravis, acer, ardens, si ad hoc unum est natus, aut in hoc solo se exercuit, aut huius generi studet uni, nec suam copiam cum illis duobus generibus temperavit: maxime est contemnendus. ille enim summissus, quod acute et veteratorie dicit, sapiens jam: medius, suavis: hic autem copiosissimus, si nihil est aliud, vix satis sanus videri solet. qui enim nihil potest tranquille, nihil leniter, nihil partite, definite, distincte, facete dicere, praesertim cum causae partim totae sint eo modo,

partim aliqua ex parte tractandae: si is non praeparatis auribus inflammare rem coepit, furere apud sanos, et quasi inter sobrios bacchari vinolentus videtur. tenemus igitur, Brute, quem quaerimus: sed animo. nam manu si prehendissem, ne ipse quidem sua tanta eloquentia mihi persuasisset, ut se dimitterem. Sed in-²⁹ventus profecto est ille eloquens, quem nunquam vidit Antonius. quis est igitur is? complectar brevi, differam pluribus. is enim est eloquens, qui et humilia subtiliter, et magna graviter, et mediocria temperate potest dicere. nemo is, inquit, unquam fuit. ne fuerit. ego enim, quid desiderem, non, quid viderim, disputo: redeoque ad illam Platonis, de qua dixeram, rei formam, et speciem: quam etsi non cernimus, tamen animo tenere possumus. non enim eloquentem quaero, neque quidquam mortale et caducum, sed illud ipsum, cujus qui sit compos, sit eloquens: quod nihil est aliud, nisi eloquentia ipsa, quam nullis, nisi mentis oculis videre possumus. is erit igitur eloquens, (ut idem illud iteremus) qui poterit parva summis, modica temperate, magna

graviter dicere. tota mihi causa pro Caecina, de verbis interdicti fuit, res involutas definiendo explicavimus: jus civile laudavimus: verba ambigua distinximus. fuit ornandus in Manilia lege Pompeius: temperata oratione ornandi copiam persecuti sumus. jus omne retinendae majestatis Rabirii causa continebatur: ergo in omni genere amplificationis exarsimus. at haec interdum temperanda, et varianda sunt. quod igitur in accusationis septem libris non reperitur genus? quod in Aviti? quod in Cornelii? quod in plurimis nostris defensionibus? quae exempla selegissem, nisi vel nota esse arbitrarer, vel posse eligere, qui quaererent. nulla est enim ullo in genere laus oratoris, cuius in nostris orationibus non sit aliqua, si non perfectio, at conatus tamen, atque adumbratio. non assequimur: at, quid deceat, videmus. nec enim nunc de nobis, sed de re dicimus: in quo tantum abest, ut nostra miremur, ut usque eo difficiles, ac morosi simus, ut nobis non satisfaciat ipse Demosthenes; qui quamquam unus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamen non semper implet

aures meas. ita sunt avidae et capaces: et semper aliquid immensum infinitumque desiderant. Sed tamen, quoniam³⁰ et hunc tu oratorem cum ejus studiosissimo Pammene, cum esses Athenis, totum diligentissime cognovisti: neque eum dimittis e manibus: et tamen nostra etiam lectitas: vides profecto, illum multa perficere, nos multa conari: illum posse, nos velle, quocumque modo causa postulet, dicere. sed ille magnus: nam et successit ipse magnis, et maximos oratores habuit aequales. nos magnum fecissemus, si quidem potuissemus, quo contendimus, pervenire, in ea urbe, in qua (ut ait Antonius) auditus eloquens nemo erat. atqui, si Antonio Crassus eloquens visus non est, aut sibi ipse: nunquam Cotta visus esset, nunquam Sulpicius, nunquam Hortensius. nihil enim amplè Cotta, nihil leniter Sulpicius, non multa graviter Hortensius. superiores magis ad omne genus apti, Crassum dico et Antonium. jejunas igitur hujus multiplicis, et aequaliter in omnia genera fusae orationis aures civitatis accepimus: easque nos primi, quicumque eramus, et quantulum-

cumque dicebamus, ad hujus generis dicendi, audiendi incredibilia studia convertimus. quantis illa clamoribus adolescentuli diximus de supplicio parricidarum? quae nequaquam satis deferbuisse post aliquanto sentire coepimus. ‘quid enim tam commune, quam spiritus vis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis? ita vivunt, dum possunt, ut ducere animam de coelo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita jactantur fluctibus, ut nunquam alluantur: ita postremo ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant,’ et quae sequuntur. sunt enim omnia, sicut adolescentis, non tam re et maturitate, quam spe et expectatione, laudati. ab hac indole jam illa matura: ‘uxor generi, noverca filii, filiae pелlex.’ nec vero hic unus erat ardor in nobis, ut hoc modo omnia diceremus. ipsa enim illa pro Roscio juvenilis redundantia, multa habet attenuata, quaedam etiam paulo hilariora. at pro Avito, pro Cornelio, compluresque aliae. nemo enim orator tam multa, ne in Graeco quidem otio, scripsit, quam multa sunt nos-

tra: eaque hanc ipsam habent, quam probo, varietatem. An ego Homero, Ennio, reliquis poëtis, et maxime tragicis concederem, ut ne omnibus locis eadem contentione uterentur, crebroque mutarent, nonnunquam etiam ad quotidianum genus sermonis accederent: ipse nunquam ab illa acerrima contentione discederem? sed quid poëtas divino ingenio profero? histriones eos vidimus, quibus nihil posset in suo genere esse praestantius, qui non solum in dissimillimis personis satisfaciebant, cum tamen in suis versarentur, sed et comoedum in tragoediis, et tragoedum in comoediis admodum placere vidimus. ego non elaborerem? cum dico me: te, Brute, dico. nam in me quidem jampridem effectum est, quod futurum fuit. tu autem eodem modo omnes causas ages? aut aliquod causarum genus repudiabis? aut in iisdem causis perpetuum, et eundem spiritum sine ulla commutatione obtinebis? Demosthenes quidem, cujus nuper inter imagines tuas, ac tuorum, (quod eum, credo, amares,) cum ad te in Tusculanum venissem, imaginem ex aere vidi, nihil Ly-

37
suae subtilitate cedit, nihil argutiis et acumine Hyperidi, nihil lenitate Aeschini, et splendore verborum. multae sunt ejus totae orationes subtiles, ut contra Leptinem: multae totae graves, ut quaedam Philippicae: multae variae, ut contra Aeschinem, falsae legationis, ut contra eundem pro causa Ctesiphontis. jam illud medium quoties vult, arripit, et a gravissimo discedens, eo potissimum delabitur. clamores tamen tum movet, et tum in dicendo plurimum efficit, cum gravitatis locis utitur. sed ab hoc parumper abeamus, quandoquidem de genere, non de homine quaerimus. rei potius, id est, eloquentiae vim et naturam explicemus. illud tamen, quod jam ante diximus, meminerimus, nil nos praecipiendo causa esse dicturos: atque ita potius acturos, ut existimatores videamur loqui, non magistri. in quo tamen longius progredimur, quod videmus non te haec solum esse lecturum, qui ea multo, quam nos, qui quasi docere videamur, habeas notiora: sed hunc librum etiam si minus nostra commendatione, tuo tamen
32 nomine divulgari necesse est. Esse igitur

tur perfecte eloquentis puto, non eam solum facultatem habere, quae sit ejus propria, fusa, lateque dicendi, sed etiam vicinam ejus, atque finitimam, dialecticorum scientiam assumere. quanquam aliud videtur oratio esse, aliud disputatio: nec idem loqui esse, quod dicere: attamen utrumque in differendo est. disputandi ratio; et loquendi, dialecticorum sit: oratorum autem, dicendi, et ornandi. Zeno quidem ille, a quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter has artes interesset. nam cum compresserat digitos, pugnumque fecerat, dialecticam aiebat ejusmodi esse. cum autem diduxerat, et manum dilataverat, palmae illius similem eloquentiam esse dicebat. atque etiam ante hunc Aristoteles principio artis rhetoricae dicit, illam artem quasi ex altera parte respondere dialecticae: ut hoc videlicet differant inter se, quod haec ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior. volo igitur huic summo omnem, quae ad dicendum trahi possit, loquendi rationem esse notam: quae quidem res (quod te his artibus eruditum minime fallit) duplicem habet docendi

viam. nam et ipse Aristoteles tradidit praecepta plurima differendi, et postea, qui dialectici dicuntur, spinosiora multa pepererunt. ergo eum censeo, qui eloquentiae laude ducatur, non esse earum rerum omnino rudem; sed vel illa antiqua, vel hac Chrysippi disciplina institutus, noverit primum vim, naturam, genera verborum, et simplicium et copulatum: deinde quot modis quidque dicatur: qua ratione verum, falsumne sit, judicetur: quid efficiatur e quoque: quid cui consequens sit, quidque contrarium: cumque ambigue multa dicantur, quomodo quidque eorum dividi, explanari que oporteat. haec tenenda sunt oratori. saepe enim occurrunt. sed quia sua sponte squalidiora sunt, adhibendus erit in his explicandis quidam orationis ³³ni-
tor. Et quoniam in omnibus, quae ratione docentur et via, primum constituendum est, quid quidque sit: (nisi enim inter eos, qui disceptent, convenit, quid sit illud, de quo ambigitur; nec recte differi, nec unquam ad exitum perveniri potest) explicanda est saepe verbis mens nostra de quaque re, atque involutae rei

notitia definiendo aperienda est: siquidem definitio est oratio, quae, quid sit id, de quo agitur, ostendit quam brevissime. tum, ut scis, explicato genere cujusque rei, videndum est, quae sint ejus generis sive formae sive partes, ut in eas tribuatur omnis oratio. erit igitur haec facultas in eo, quem volumus esse eloquentem, ut definire rem possit, neque id faciat tam presse, et anguste, quam in illis eruditissimis disputationibus fieri solet: sed cum explanatius, tum etiam uberius, et ad commune judicium, popularemque intelligentiam accommodatius. idemque etiam, cum res postulabit, genus universum in species certas, ut nulla neque praetermittatur, neque redundet, partietur, ac dividet. quando autem, aut quomodo id faciat, nihil ad hoc tempus: quoniam (ut supra dixi) judicem esse me, non doctorem volo. nec vero dialecticis modo sit instructus, sed habeat omnes philosophiae notos et tractatos locos. nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriae, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de of-

ficio, nihil de dolore, nihil de voluptate, nihil de perturbationibus animi et erroribus, quae saepe cadunt in causas, sed jejunijs aguntur: nihil, inquam, sine ea scientia, quam dixi, graviter, ample, copiose dici et explicari potest. De materia loquor orationis etiam nunc, non ipso de genere dicendi. volo enim prius habeat orator rem, de qua dicat, dignam auribus eruditjs, quam cogitet, quibus verbis quidque dicat, aut quomodo. quem etiam, quo grandior sit, et quodam modo excelsior, (ut de Pericle dixi supra) ne physicorum quidem esse ignarum volo. omnia profecto, cum se a coelestibus rebus referet ad humanas, excelsius, magnificentiusque et dicet, et sentiet. cumque illa divina cognoverit, nolo ignoret ne haec quidem humana. ius civile teneat, quo egent causae forenses quotidie. quid est enim turpius, quam legitimarum et civilium controversiarum patrocinia suscipere, cum sis legum et civilis juris ignarus? cognoscat etiam rerum gestarum et memoriae veteris ordinem, maxime scilicet nostrae civitatis: sed et imperiorum populorum, et regum illustrium:

quem laborem nobis Attici nostri levavit labor; qui conservatis, notatisque temporibus, nihil cum illustre praetermitteret, annorum septingentorum memoriam uno libro colligavit. nescire autem, quid antea, quam natus sis, acciderit, id est semper esse puerum. quid enim est aetas hominis, nisi memoria rerum veterum cum superiorum aetate contextitur? commemoratio autem antiquitatis, exemplorumque prolatio, summa cum delectatione et auctoritatem orationi affert et fidem. sic igitur instructus veniet ad causas: quarum habebit genera primum ipsa cognita. erit enim ei perspectum, nihil ambigi posse, in quo non aut res controversiam faciat, aut verba. res, aut de vero, aut de recto, aut de nomine. verba, aut de ambiguo, aut de contrario. nam si quando aliud in sententia videtur esse, aliud in verbis, genus est quoddam ambigui, quod ex praeterito verbo fieri solet: in quo, quod est ambiguum proprium, res duas significari videmus. Cum tam pauca sint genera³⁵ causarum, etiam argumentorum praecepta pauca sunt. traditi sunt, e quibus ea

ducantur, duplices loci: uni e rebus ipsis, alteri assumpti. tractatio igitur rerum efficit admirabiliorem orationem. nam ipsae quidem res in perfacili cognitione versantur. quid enim jam sequitur, quod quidem artis sit, nisi ordiri orationem, in quo aut concilietur auditor, aut erigatur, aut pareat se ad discendum? rem breviter exponere, et probabiliter, et aperte, ut, quid agatur, intelligi possit? sua confirmare? adversaria evertere? eaque efficere non perturbate, sed singulis argumentationibus ita concludendis, ut efficiatur quod sit consequens iis, quae sumuntur ad quamque rem confirmandam? post omnia perorationem inflammantem, restinguentemve concludere? has partes quemadmodum tractet singulas, difficile dictu est hoc loco. nec enim semper tractantur uno modo. quoniam autem non, quem doceam, quaero, sed quem probem: probabo primum eum, qui, quid deceat, videbit. haec enim sapientia maxime adhibenda eloquenti est, ut sit temporum, personarumque moderator. nam nec semper, nec apud omnes, nec contra omnes, nec pro omnibus, nec omnibus eo-

dem modo dicendum arbitror. Is erit ³⁶
ergo eloquens, qui ad id, quodcumque
decebit, poterit accommodare oratio-
nem. quod cum statuerit, tum, ut quid-
que erit dicendum, ita dicet: nec satura je-
june, nec grandia minute, nec item con-
tra, sed erit rebus ipsis par et aequalis ora-
tio. principia verecunda, non elatis inten-
sa verbis, sed acuta sententiis, vel ad offen-
sionem adversarii, vel ad commendatio-
nem sui. narrationes credibiles, nec histo-
rico, sed prope quotidiano sermone expli-
catae dilucide. dein si tenues causae, tum
etiam argumentandi tenue filum et in do-
cendo, et in refellendo; idque ita tene-
bitur, ut, quanta ad rem, tanta ad orati-
onem fiat accessio. cum vero causa ea in-
ciderit, in qua vis eloquentiae possit ex-
promi: tum se latius fundet orator, tum
reget et flectet animos, et sic afficiet, ut
volet, id est, ut causae natura, et ratio
temporis postulabit. sed erit duplex om-
nis ejus ornatus ille admirabilis, propter
quem adscendit in tantum honorem elo-
quentia. nam cum omnis pars orationis
esse debet laudabilis, sic ut verbum nul-
lum, nisi aut grave, aut elegans excidat;

tum sunt maxime luminosae, et quasi actuosae partes duae: quarum alteram in universi generis quaestione pono, quam (ut supra dixi) Graeci appellant *θέσις*: alteram in augendis, amplificandisque rebus, quae ab eisdem *αὐξήσις* est nominata. quae etsi aequabiliter toto corpore orationis fusa esse debet, tamen in communibus locis maxime excellet: qui communes appellati, quod videntur multarum iidem esse causarum, sed proprii singularum esse debebunt. ac vero illa pars orationis, quae est de genere universo, totas causas saepe continet. quidquid est enim illud, in quo quasi certamen est controversiae, quod Graece *κρινόμενον* dicitur, id ita dici placet, ut traducatur ad perpetuam quaestionem, atque ut de universo genere dicatur: nisi cum de vero ambigetur: quod quaeri conjectura solet. dicetur autem non Peripateticorum more, (est enim illorum exercitatio elegans jam inde ab Aristotele constituta) sed aliquanto nervosius: et ita de re communia dicentur, ut et pro reis multa leniter dicantur, et in adversarios aspere. augendis vero rebus, et contra abjicien-

dis nihil est, quod non perficere possit oratio: quod et inter media argumenta faciendum est, quotiescumque dabitur vel amplificandi, vel minuendi locus, et pae-
ne infinite in perorando. Duo sunt, ³⁷
quae bene tractata ab oratore, admirabilem eloquentiam faciant: quorum alterum est, quod Graeci ἡθικὸν vocant, ad naturas, et ad mores, et ad omnem vitae consuetudinem accommodatum: alterum, quod iidem παθητικὸν nominant, quo perturbantur animi et concitantur, in quo uno regnat oratio. illud superius, come, jucundum, ad benevolentiam conciliandam paratum: hoc, vehemens, incensum, incitatum, quo causae eripiuntur; quod cum rapide fertur, sustineri nullo pacto potest. quo genere nos mediocres, aut multo etiam minus, sed magno semper usi impetu, saepe adversarios de statu omni dejecimus. nobis pro familiari reo summus orator non respondit Hortensius. a nobis homo audacissimus Catilina in senatu accusatus obmutuit. nobis privata in causa magna et gravi, cum coepisset Curio pater respondere, subito assedit, cum sibi venenis ereptam memoriam diceret. quid

ego de miserationibus loquar? quibus eo-
sum usus pluribus, quod etiam si plures di-
cebamus, perorationem mihi tamen om-
nes relinquebant. in quo ut viderer excel-
lere, non ingenio, sed dolore assequebar.
quae qualiacumque in me sunt: me enim
ipsum non poenitet, quanta sint: sed appa-
rent in orationibus: etsi carent libri spiri-
tu illo, propter quem majora eadem illa,
cum aguntur, quam cum leguntur, vide-
38 ri solent. Nec vero miseratione solum
mens judicum permovenda est, (qua nos
ita dolenter uti solemus, ut puerum in-
fantem in manibus perorantes tenueri-
mus: ut alia in causa, excitato reo nobi-
li, sublato etiam filio parvo, plangore et
lamentatione compleremus forum) sed
etiam est faciendum, ut irascatur iudex;
mitigetur, invideat, faveat, contemnat,
admiretur, oderit, diligat, cupiat, satie-
tate afficiatur, speret, metuat, laetetur,
doleat: qua in varietate, duriorum, ac-
cusatio suppeditebit exempla; mitiorum,
defensiones meae. nullo enim modo ani-
mus audientis aut incitari, aut leniri po-
test, qui modus a me non tentatus sit. di-
cerem perfectum, si ita judicarem, nec in

veritate crimen arrogantiae extimescerem. sed (ut supra dixi) nulla me ingenii, sed magna vis animi inflammat, ut me ipse non teneam. nec unquam is, qui audiret, incenderetur, nisi ardens ad eum perveniret oratio. uterer exemplis domesticis, nisi ea legisses: uterer alienis vel Latinis, si ulla reperirem; vel Graecis, si deceret. sed Crassi perpauca sunt, nec ea iudiciorum. nihil Antonii, nihil Cottae, nihil Sulpicii. dicebat melius, quam scripsit Hortensius. verum haec vis, quam quaerimus, quanta sit, suspicemur, quoniam exemplum non habemus: aut, si exempla sequimur, a Demosthene sumamus, et quidem perpetuae dictionis, ex eo loco, unde, in Ctesiphontis iudicio, de suis factis, consiliis, meritis in rempublicam aggressus est dicere. ea profecto oratio in eam formam, quae est insita in mentibus nostris, includi sic potest, ut major eloquentia non requiratur. Sed jam forma ipsa restat, et character ille qui dicitur; qui qualis esse debeat, ex ipsis, quae supra dicta sunt, intelligi potest. nam et singulorum verborum et collocatorum lumina attigimus:

quibus sic abundabit, ut verbum ex ore nullum, nisi aut elegans, aut grave exeat; ex omnique genere frequentissimae translationes erunt, quod eae propter similitudinem transferunt animos, et referunt, ac movent huc et illuc: qui motus cogitationis, celeriter agitatus, per se ipse delectat. et reliqua, ex collocatione verborum, quae sumuntur quasi lumina, magnum afferunt ornatum orationi. sunt enim similia illis, quae in amplo ornatu scenae, aut fori appellantur insignia: non quod sola ornent, sed quod excellant. eadem ratio est horum, quae sunt orationis lumina, et quodam modo insignia: cum aut duplicantur, iteranturque verba, aut breviter commutata ponuntur, aut ab eodem verbo ducitur saepius oratio, aut in idem conjicitur, aut in utrumque, aut adjungitur idem iteratum, aut idem ad extremum refertur: aut continenter unum verbum non in eadem sententia ponitur: aut cum similiter vel cadunt verba, vel desinunt: aut multis modis contrariis relata contraria: aut cum gradatim sursum versus reditur: aut cum, demptis conjunctionibus, dissolute plu-

ra dicuntur: aut cum aliquid praetere-
untes, cur id faciamus, ostendimus: aut
cum corrigimus nosmetipsos, quasi re-
prehendentes: aut si est aliqua exclamatio vel admirationis, vel conquesti-
onis: aut cum ejusdem nominis casus
saepius commutatur. sed sententiarum
ornamenta majora sunt: quibus quia
frequentissime Demosthenes utitur, sunt
qui putent, idcirco ejus eloquentiam
maxime esse laudabilem. et vero nul-
lus fere ab eo locus sine quadam confor-
matione sententiae dicitur: nec aliud
quidquam est, dicere, nisi omnes, aut cer-
te plerasque aliqua specie illuminare sen-
tentias: quas cum tu optime, Brute, te-
neas, quid attinet nominibus uti, aut ex-
emplis? tantum notetur locus. Sic igi-
tur dicet ille, quem expetimus, ut verset
saepe multis modis eandem et unam rem;
et haereat in eadem, commoreturque sen-
tentia: saepe etiam ut extenuet aliquid:
saepe ut irrideat: ut declinet a proposito,
defleatque sententiam: ut proponat,
quid dicturus sit: ut, cum transegerit jam
aliquid, definiat: ut se ipse revocet: ut,
quod dixit, iteret: ut argumentum ratio-

ne concludat: ut interrogando urgeat: ut rursus quasi ad interrogata sibi ipse respondeat: ut contra, ac dicat, accipi, et sentiri velit: ut addubitet, quid potius, aut quomodo dicat: ut dividat in partes: ut aliquid relinquat, ac negligat: ut ante praemuniat: ut in eo ipso, in quo reprehendatur, culpam in adversarium conferrat: ut saepe cum iis, qui audiunt, nonnunquam etiam cum adversario quasi deliberet: ut hominum sermones moresque describat: ut muta quaedam loquentia inducat: ut ab eo, quod agitur, avertat animos: ut saepe in hilaritatem, risumve convertat: ut ante occupet, quod videat opponi: ut comparet similitudines: ut utatur exemplis: ut aliud alii tribuens dispertiat; ut interpellatorem coërceat: ut aliquid reticere se dicat: ut denuntiet, quid caveat: ut liberior quid audeat: ut irascatur etiam: ut objurget aliquando: ut deprecetur: ut supplicet: ut medeat: ut a proposito declinet aliquantulum: ut optet, ut execretur: ut fiat iis, apud quos dicet, familiaris. atque alias etiam dicendi quasi virtutes sequatur: brevitatem, si res petet: saepe etiam rem

dicendo subjiciet oculis: saepe supra feret, quam fieri possit: significatio saepe erit major, quam oratio: saepe hilaritas, saepe vitae, naturarumque imitatio. Hoc ⁴¹ in genere (nam quasi silvam vides) omnis eluceat oportet eloquentiae magnitudo. sed haec, nisi collocata, et quasi structa, et nexa verbis, ad eam laudem, quam volumus, adspirare non possunt. de quo cum mihi deinceps viderem esse dicendum, etsi movebant jam me illa, quae supra dixeram, tamen iis, quae sequuntur, perturbabar magis. occurrebat enim, posse reperiri non invidos solum, quibus referta sunt omnia, sed fautores etiam merarum laudum, qui non censerent ejus viri esse, de cujus meritis tanta senatus judicia fecisset, comprobante populo Romano, quanta de nullo, de artificio dicendi literis tam multa mandare. quibus si nihil aliud responderem, nisi, me M. Bruto negare roganti noluisse, justa esset excusatio, cum et amicissimo et praestantissimo viro, et recta et honesta petenti, satisfacere voluissem. sed si profitear (quod utinam possem!) me studiosis dicendi praecepta, et quasi vias, quae ad eloquen-

tiam ferrent, traditurum: quis tandem id justus rerum aestimator reprehenderet? nam quis unquam dubitavit, quin in republica nostra primas eloquentia tenuerit semper, urbanis, pacatisque rebus: secundas, juris scientia? cum in altera, gratiae, gloriae, praesidii plurimum esset: in altera, persecutionum, cautionumque praeceptio; quae quidem ipsa auxilium ab eloquentia saepe peteret, ea vero repugnante vix suas regiones finesque defenderet. cur igitur jus civile docere semper pulchrum fuit, hominumque clarissimorum discipulis floruerunt domus: ad dicendum si quis acuat, aut adjuvet in eo juventutem, vituperetur? nam si vitiosum est dicere ornatè, pellatur omnino e civitate eloquentia. sin ea non modo eos ornat, penes quos est, sed etiam universam rempublicam: cur aut discere turpe est, quod scire honestum est: aut, quod nosse pulcherrimum est, id non gloriosum

⁴² docere? At alterum factitatum est, alterum novum. fateor: sed utriusque rei causa est. alteros enim respondentes audire sat erat, ut ii, qui docerent, nullum sibi ad eam rem tempus ipsi seponerent:

sed eodem tempore et discantibus satisfacere, et consulentibus. alteri, cum domesticum tempus in cognoscendis, componendisque causis, forense in agendis, reliquum in seipsis reficiendis omne consumerent: quem habebant instituenti, aut docendi locum? atque haud scio, an plerique nostrorum oratorum ingenio plus valuerint, quam doctrina. itaque illi dicere melius, quam praecipere: nos contra fortasse possumus. at dignitatem docere non habet. certe, si quasi in ludo. sed si monendo, si cohortando, si percontando, si communicando, si interdum etiam una legendo, audiendo: nescio cur non docendo etiam aliquid aliquando, si possis meliores facere, cur nolis? an, quibus verbis sacrorum alienatio fiat, docere honestum est, ut est: quibus ipsa sacra retineri defendique possint, non honestum est? at jus profitentur etiam qui nesciunt: eloquentiam autem illi ipsi, qui consecuti sunt, tamen ea se valere dissimulant, propterea quod prudentia hominibus grata est, lingua suspecta. num igitur aut latere eloquentia potest: aut id, quod dissimulat, effugit: aut est pericu-

lum, ne quis putet in magna arte et gloriosa, turpe esse docere alios id, quod ipsi fuerit honestissimum discere? ac fortasse caeteri tectiores: ego semper me didicisse prae me tuli. quid enim possem? eum et abfuissem adolescens, et horum studiorum causa mare transissem, et doctissimis hominibus referta domus esset, et aliquae fortasse inessent in sermone nostro doctrinarum notae: cumque vulgo scripta nostra legerentur, dissimularem me didicisse? quid erat, cur probarem, nisi quod
43 parum fortasse profeceram? Quod cum ita sit: tamen ea, quae supra dicta sunt, plus in disputando, quam ea, de quibus dicendum est, dignitatis habuerunt. de verbis enim componendis, et de syllabis propemodum dinumerandis, et dimetiendis loquemur: quae etiamsi sunt, sicut mihi videntur, necessaria, tamen fiunt magnificentius, quam docentur. est id omnino verum, sed proprie in hoc dicitur. nam omnium magnarum artium, sicut arborum, altitudo nos delectat; radices, stirpesque non item: sed esse illa sine his non potest. me autem, siue pervagatissimus ille versus, qui vetat,

Artem pudere proloqui, quam factites, dissimulare non finit quin delecter; siue tuum studium hoc a me volumen exprefsit: tamen eis, quos aliquid reprehensuros fufpicabar, respondendum fuit. quod fi ea, quae dixi, non ita effent: quis tamen fe tam durum agreftemque praeberet, qui hanc mihi non daret veniam, ut, cum meae forenfes artes et actiones publicae concidiffent, non me aut defidia, quod facere non poffum; aut moeftitiae, cui refisto, potius quam literis, dederem? quae quidem me antea in iudicia, atque in curiam deducebant, nunc oblectant domi. nec vero talibus modo rebus, quales hic liber continet, fed multo etiam gravioribus et maioribus: quae fi erunt perfectae, profecto forenfibus noftris rebus etiam domesticae literae respondebunt. fed ad institutam difputationem revertamur. Collocabuntur igitur verba, aut ut inter fe quam aptiffime cohaereant extrema cum primis, eaque fint quam fuaviffimis vocibus: aut ut forma ipfa concinnitasque verborum conficiat orbem fuum: aut ut comprehenfio numeroſe et apte cadat. atque illud primum

videamus, quale sit; quod vel maxime desiderat diligentiam, ut fiat structura quaedam, nec tamen fiat operose: nam esset cum infinitus, tum puerilis labor; quod apud Lucilium scite exagitat in Albucio Scaevola,

Quàm lepide lexeis compostae! ut tesserulae omnes

Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

nolo tam minuta haec constructio appareat: sed tamen stylus exercitatus efficiet facile hanc viam componendi. nam ut in legendo oculus, sic animus in dicendo prospiciet, quid sequatur, ne extremorum verborum cum insequentibus primis concursus, aut hiulcas voces efficiat, aut asperas. quamvis enim suaves, gravesque sententiae, tamen si inconditis verbis efferuntur, offendent aures: quarum est iudicium superbissimum. quod quidem Latina lingua sic observat, nemo ut tam rusticus sit, quin vocales nolit conjungere. in quo quidam etiam Theopompum reprehendunt, quod eas literas tanto opere fugerit; etsi id magister ejus Isocrates. at non Thucydides: ne ille

quidem, haud paulo major scriptor, Plato: nec solum in his sermonibus, qui dialogi dicuntur, ubi etiam de industria id faciendum fuit, sed in populari oratione, qua mos est Athenis laudari in concione eos, qui sint in praeliis interfecti: quae sic probata est, ut eam quotannis, ut scis, illo die recitari necesse sit. in ea est crebra ista vocalium concursio, quam magna ex parte, ut vitiosam, fugit Demosthenes. Sed Graeci viderint: nobis, ne si cupiamus quidem, distrahere vocales conceditur. indicant orationes illae ipsae horridulae Catonis, indicant omnes poëtae, praeter eos, qui ut versum facerent, saepe hiabant; ut Naevius:

Vos, qui accolitis Histrum fluvium, atque Algidam.

et ibidem:

Quam nunquam vobis Graii, atque Barbari.

at Ennius semel: ---- ‘Scipio invicte’ ----
et quidem nos:

Hoc motu radiantis Etesiae in vada ponti.

hoc idem nostri saepius non tulissent, quod Graeci laudare etiam solent. sed

quid ego vocales? sine vocalibus saepe brevitatis causa contrahebant, ut ita dicerent, multi' modis, Vas' argenteis, palm' et crinibus, tecti' fractis. quid vero licentius, quam quod hominum etiam nomina contrahebant, quo essent aptiora? nam ut duellum, bellum, et duis, bis: sic Duellium, eum, qui Poenos classe devicit, Bellium nominaverunt, cum superiores appellati essent semper Duellii. quin etiam verba saepe contrahuntur, non usus causâ, sed aurium. quomodo enim vester Axilla, Ala factus est, nisi fuga literae vastioris? quam literam etiam e maxillis, e taxillis, et vexillo, et paxillo, consuetudo elegans Latini sermonis evellit. libenter etiam copulando verba jungebant, ut sodes, pro, si audes: sis, pro si vis. jam in uno, capsis, tria verba sunt: ain', pro aisne: nequire, pro, non quire: malle, pro magis velle: nolle, pro, non velle. dein etiam saepe, et exin, pro deinde et exinde dicimus. quid illud? non olet unde sit, quod dicitur, cum illis? cum autem nobis non dicitur, sed nobiscum? quia si ita diceretur, obscoenius concurrerent literae, ut etiam modo, nisi A U T E M interpo-

fuissem, concurrissent. ex eo est mecum, et tecum: non, cum me, et cum te, ut esset simile illis vobiscum, atque nobiscum. Atque etiam a quibusdam sero jam emendatur antiquitas, qui haec reprehendunt. nam proh deum, atque hominum fidem: deorum aiunt. ita credo, hoc illi nesciebant: an dabat hanc licentiam consuetudo? itaque idem poeta, qui inusitatus contraxerat: 'patris mei meum factum pudet,' pro, 'meorum factorum:' et, 'textitur: exitium examen rapit,' pro 'exitiorum:' non dicit, 'liberum' ut plerique loquimur, cum, 'cupidos liberum,' aut, 'in liberum loco,' dicimus: sed ut isti volunt:

Neque tuum unquam in gremium extollas liberorum ex te genus.

et idem: ---- 'namque Aesculapi liberorum' ---- et ille alter in Chryse, non solum,

Cives, antiqui amici majorum meum, quod erat usitatum: sed durius etiam,

Consilium, augurium, atque extum interpretes.

idemque pergit: ---- 'postquam prodigium horriferum, portentum pavos:'

quae non sane sunt in omnibus neutris
usitata. nec enim dixerim tam libenter,
armûm iudicium, etsi est apud eundem,
---- ‘ nihilne ad te de iudicio armûm ac-
cidit?’ quam ‘ armorum.’ janr (ut censo-
riae tabulae loquuntur) fabrûm et pro-
cûm audeo dicere, non fabrorum et pro-
corum. planeque, duorum virorum ju-
diciûm, aut, trium virorum capitalium,
aut decem virorum litibus iudicandis, di-
co nunquam. atqui dixit Accius: ‘ video
sepulcra dua duorum corporum.’ idem-
que: ‘ mulier una duûm virûm.’ quid
verum sit, intelligo: sed aliàs ita loquor,
ut concessum est, ut hoc, vel, proh deûm
dico, vel, proh deorum: alias ut necesse
est, cum trium virûm, non virorum: cum
sestertiûm nummûm, non nummorum:
quod in his consuetudo varia non est.
47 Quid, quod sic loqui, nosse, iudicasse,
vetant: novisse, jubent, et iudicavisse?
quasi vero nesciamus, in hoc gene-
re et plenum verbum recte dici, et immi-
nutum usitate. itaque utrumque Teren-
tius, ‘ eho, tu cognatum tuum non no-
ras?’ post idem, ‘ Stilphonem, inquam,
‘ noveras? fiet,’ plenum est: ‘ sit,’ immi-

nutum. licet utare utroque. ergo ibidem:

Quam cara sintque, post carendo intelligunt,

Quamque attinendi magni dominatus fient.

nec vero reprehenderim: scripsere alii rem; et scripserunt, esse verius sentio: sed consuetudini auribus indulgenti libenter obsequor. 'idem campus habet,' inquit Ennius: et, 'in templis isdem,' probavit. at, 'eisdem,' erat verius: nec tamen, 'eisdem,' opimius. male sonabat, 'iisdem.' impetratum est a consuetudine, ut peccare suavitatis causa liceret. et 'pomeridianas quadrigas,' quam 'post-meridianas,' libentius dixerim: et 'mehercule,' quam 'mehercules. non scire' quidem, barbarum jam videtur: 'nescire' dulcius. ipsum, 'meridiem,' cur non 'medidiem?' credo, quod erat insuavius. una praepositio est, *ABS*, eaque nunc tantum in accepti tabulis manet, ne his quidem omnium: in reliquo sermone mutata est. nam 'amovit' dicimus, et 'abegit,' et 'abstulit,' ut jam nescias, *AB*ne verum sit, an *ABS*. quid si e-

tiam 'abfugit,' turpe visum est; et 'abfer' noluerunt, 'aufer' maluerunt? quae prae-positio praeter haec duo verba nullo alio in verbo reperitur. 'noti' erant, et 'navi,' et 'nari,' quibus cum IN praeponi oporteret, dulcius visum est, 'ignoti, igna-
'vi, ignari,' dicere, quam ut veritas postulabat. ex usu dicunt, et e republica, quod in altero vocalis excipiebat, in altero esset asperitas, nisi literam sustulisses: ut, 'exegit, edixit, effecit, extulit, edidit:' adjuncti verbi primam literam praepositio commutavit, ut 'subegit, sum-
48 'mutavit, sustulit.' Quid in verbis junctis? quàm scite insipientem, non insipientem? iniquum, non inaequum? tricipitem, non tricapitem? concisum, non concaesum? ex quo quidam pertisum etiam volunt: quod eadem consuetudo non probavit. quid vero hoc elegantius, quod non sit natura, sed quodam instituto? inclytus dicimus brevi prima litera, insanus producta. inhumanus brevi, infelix longa. et, ne multis, quibus in verbis eae primae literae sunt, quae in sapiente, atque felice, producte dicitur; in caeteris omnibus, bre-

viter. itemque ‘ composuit, consuevit,
‘ concrepuit, confecit:’ consule veri-
tatem, reprehendet: refer ad aures, pro-
babunt. quaere, cur? ita se dicent juva-
ri. voluptati autem aurium morigerari
debet oratio. quin ego ipse, cum scirem
ita majores locutos esse, ut nusquam, ni-
si in vocali, adspiratione uterentur, lo-
quebar sic, ut ‘ pulcros, Cetegos, trium-
‘ pos, Cartaginem’ dicerem: aliquando,
idque sero, convicio aurium, cum extor-
ta mihi veritas esset, usum loquendi po-
pulo concessi, scientiam mihi reservavi.
‘ Orcivios’ tamen, et ‘ Matones, Otones,
‘ Caepiones, sepulcra, coronas, lacrymas’
dicimus, quia per aurium iudicium sem-
per licet. Burrum semper Ennius, nun-
quam Pyrrhum. vi patefecerunt Bruges,
non Phryges, ipsius antiqui declarant li-
bri. nec enim Graecam literam adhibe-
bant: nunc autem etiam duas: et cum
Phrygum, et cum Phrygibus dicendum es-
set, absurdum erat aut tantum barbaris
casibus Graecam literam adhibere, aut
recto casu solum Graece loqui, tamen et
Phryges, et Pyrrhum aurium causa dici-
mus. quin etiam, quod jam subrusticum

videtur, olim autem politius, eorum verborum, quorum eadem erant postremae duae literae, quae sunt in ‘optumus,’ postremam literam detrahebant, nisi vocalis insequeretur. ita non erat offensio in versibus, quam nunc fugiunt poëtae novi. ita enim loquebamur: ‘qui est omnibu’ ‘princeps.’ non, ‘omnibus princeps,’ et, ‘vita illa dignu’, locoque.’ non, ‘dignus.’ quod si indocta consuetudo tam est artifex suavitatis, quid ab ipsa tandem arte et doctrina postulari putamus? haec dixi brevius, quam si hac de re una disputarem; (est enim hic locus late patens, de natura usuque verborum) longius autem, 49 quam instituta ratio postulabat. Sed quia rerum, verborumque iudicium, prudentiae est: vocum autem, et numerorum, aures sunt iudices: et, quod illa ad intelligentiam referuntur, haec ad voluptatem: in illis ratio invenit, in his sensus artem. aut enim negligenda nobis fuit voluptas eorum, quibus probari volebamus, aut ars ejus conciliandae reperienda. duae sunt igitur res, quae permulceant aures, sonus et numerus. de numero mox, nunc de sono quaerimus. ver-

ba (ut supra diximus) legenda sunt potissimum bene sonantia, sed ea non ut poëtae, exquisita ad sonum, sed sumpta de medio. ‘Qua pontus Helles’ ---- superat modum. at ‘Auratus aries Colchorum’ ---- splendidis nominibus illuminatus est versus: sed proximus inquinatus insuavissima litera finitus, ‘Frugifera, et ferta arva Asiae tenet.’ quare bonitate potius nostrorum verborum utamur, quam splendore Graecorum, nisi forte sic loqui poenitet: ‘Qua tempestate Paris Helenam,’ et quae sequuntur. immo vero ista sequamur, asperitatemque fugiamus: ‘Habeo istam ego perterricrepam’ ---- idemque: ‘versutiloquas malitias.’ nec solum componentur verba ratione, sed etiam finientur, quoniam id iudicium esse alterum aurium diximus. sed finiuntur aut compositione ipsa, et quasi sua sponte, aut quodam genere verborum, in quibus ipsis concinnitas inest: quae sive casus habent in exitu similes, sive paribus paria redduntur, sive opponuntur contraria, suapte natura numerosa sunt, etiam si nihil est factum de industria. in hujus concinnitatis consecratione Gor-

giam fuisse principem accepimus, quo de genere illa nostra sunt in Miloniana: 'est enim, iudices, haec non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.' haec enim talia sunt, ut, quia referuntur ad ea, ad quae debent referri, intelligamus non quaesitum esse numerum, sed secutum. quod fit item in contrariis referendis: ut illa sunt, quibus non modo numerosa oratio, sed etiam versus efficitur:

Eam, quam nihil acufas, damnas.
'condemnas,' dixisset, qui versus effugere voluisset.

Bene quam meritam esse autumas, dicis male mereri.

Id quod scis, prodest nihil: id, quod nescis, obest.

versum efficit ipsa relatio contrariorum. id esset in oratione numerosum, 'quod scis, nihil prodest: quod nescis, multum obest.' Semper haec, quae Graeci ἀντιθετα nominant, cum contrariis opponuntur contraria, numerum oratori-

um necessitate ipsa efficiunt, et eum sine industria. hoc genere antiqui, jam ante Isocratem, delectabantur, et maxime Gorgias: cujus in oratione plerumque efficit numerum ipsa concinnitas. nos etiam in hoc genere frequentes; ut illa sunt in quarto Accusationis: ‘ conferte hanc pacem cum illo bello: hujus praetoris adventum, cum illius imperatoris victoria: hujus cohortem impuram, cum illius exercitu invicto: hujus libidines, cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas; ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas.’ ergo et hi numeri sint cogniti. genus illud tertium explicetur, quale sit, numerosae et aptae orationis. quod qui non sentiunt, quas aures habeant, aut quid in his hominis simile sit, nescio. meae quidem et perfecto completoque verborum ambitu gaudent, et curta sentiunt, nec amant redundantia. quid dico meas? conciones saepe exclamare vidi, cum apte verba cecidissent. id enim expectant aures, ut verbis colligantur sententiae. non erat hoc apud antiquos. et quidem nihil aliud fere non erat. nam et verba eligebant, et

sententias graves et suaves reperiebant, sed eas aut vinciebant, aut explebant parum. hoc me ipsum delectat, inquit. quid si antiquissima illa pictura paucorum colorum, magis, quam haec jam perfecta, delectet? illa nobis sit, credo, repetenda: haec scilicet repudianda. nominibus veterum gloriantur. habet autem, ut in aetatibus auctoritatem senectus, sic in exemplis antiquitas: quae quidem apud me ipsum valet plurimum. nec ego id, quod deest antiquitati, flagito potius, quam laudo, quod est: praesertim cum ea majora judicem, quae sunt, quam illa, quae defunt. plus est enim in verbis, et in sententiis boni, quibus illi excellunt, quam in conclusione sententiarum, quam non habent. Post inventa conclusio est, qua credo usuros veteres illos fuisse, si jam nota, atque usurpata res esset: qua inventa, omnes usos magnos oratores videmus. sed habet nomen invidiam, cum in oratione judiciali et forensi numerus Latine, Graece *πυθμὸς* inesse dicitur. nimis enim insidiarum ad capiendas aures adhiberi videtur, si etiam in dicendo numeri ab orato-

re quaeruntur. hoc freti isti, et ipsi infracta et amputata loquuntur, et eos vituperant, qui apta et finita pronuntiant. si inanibus verbis, levibusque sententiis: jure. sin probae res, lecta verba: quid est cur claudicare, aut insistere orationem malint, quam cum sententia pariter excurrere? hic enim invidiosus numerus nihil affert aliud, nisi ut sit apte verbis comprehensa sententia: quod fit etiam ab antiquis, sed plerumque casu, saepe natura: et quae valde laudantur apud illos, ea fere, quia sunt conclusa, laudantur. et apud Graecos quidem jam anni prope quadringenti sunt, cum hoc probatur; nos nuper agnovimus. ergo Ennio licuit vetera contemnenti dicere:

Verfibu', quos olim Fauni, vatesque
canebant:

mihi de antiquis eodem modo non licebit, praesertim cum dicturus non sim, 'Ante hunc' ---- ut ille: nec quae sequuntur, 'Nos ausi referare' ---- legi enim, audivique nonnullos, quorum propemodum absolute concluderetur oratio. quod qui non possunt, non est eis satis non contemni, laudari etiam volunt. ego au-

tem illos ipsos laudo, idque merito, quorum se isti imitatores esse dicunt, etsi in eis aliquid desidero: hos vero minime, qui nihil illorum, nisi vitium, sequuntur, cum a bonis absint longissime. quod si aures tam inhumanas tamque agrestes habent, ne doctissimorum quidem virorum eos movebit auctoritas? omitto Isocratem, discipulosque ejus, Ephorum, et Naucratem: quanquam orationis faciendae et ornandae auctores locupletissimi summique ipsi oratores esse debeant. sed quis omnium doctior, quis acutior, quis in rebus vel inveniendis, vel judicandis acrior Aristotele fuit? quis porro Isocrati est adversatus infensus? is igitur versum in oratione vetat esse, numerum jubet. ejus auditor Theodectes, in primis (ut Aristoteles saepe significat) politus scriptor, atque artifex, hoc idem et sentit et praecipit. Theophrastus vero iisdem de rebus etiam accuratius. quis ergo istos ferat, qui hos auctores non probent? nisi omnino haec esse ab his praecepta nesciunt. quod si ita est, nec vero aliter existimo: quia ipsi suis sensibus non moventur, nihilne eis inane videtur? nihil incondi-

tum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil redundans? in versu quidem theatra tota exclamant, si fuit una syllaba brevior aut longior. nec vero multitudo pedes novit, nec ullos numeros tenet: nec illud, quod offendit, aut cur, aut in quo offendet, intelligit: et tamen omnium longitudinum et brevitatum in sonis, sicut acutarum graviumque vocum, iudicium ipsa natura in auribus nostris collocavit. Visne igitur, Brute, totum ⁵² hunc locum accuratius etiam explicemus, quam illi ipsi, qui et haec, et alia nobis tradiderunt? an his contenti esse, quae ab illis dicta sunt, possumus? sed quid quaero, velisne: cum literis tuis eruditissime scriptis, te id vel maxime vel le perspexerim? primum ergo origo, deinde causa, post natura, tum ad extremum usus ipse explicetur orationis aptae, atque numerosae. nam qui Isocratem maxime mirantur, hoc in ejus summis laudibus ferunt, quod verbis solutis numeros primus adjunxerit. cum enim videret, oratores cum severitate audiri, poëtas autem cum voluptate: tum dicitur numeros secutus, quibus etiam in orati-

one uteremur, cum jucunditatis causâ,
tum ut varietas occurreret satietati. quod
ab his vere quadam ex parte, non totum,
dicitur. nam neminem in eo genere sci-
entius versatum Isocrate, confitendum
est: sed princeps inveniendi fuit Thrasy-
machus; cujus omnia nimis etiam ex-
stant scripta numeroſe. nam (ut paulo
ante dixi) paria paribus adjuncta, et si-
militer definita, itemque contrariis rela-
ta contraria, quae sua sponte (etiam si id
non agas) cadunt plerumque numeroſe,
Gorgias primus invenit: sed his est usus
intemperantius. id autem est genus (ut
ante dictum est) ex tribus partibus collo-
cationis alterum. horum uterque Isocra-
tem aetate praecurrit: ut eos ille mode-
ratione, non inventione vicerit. est enim,
ut in transferendis, faciendisque verbis
tranquillior, sic in ipsis numeris sedatior.
Gorgias autem avidior est generis ejus,
et his festivitatibus (sic enim ipse censet)
insolentius abutitur: quas Isocrates (cum
tamen audivisset in Thessalia adolescens
senem jam Gorgiam) moderatius tempe-
ravit. quin etiam se ipse tantum, quantum
aetate procedebat, (prope enim centum

confecit annos) relaxarat a nimia necessitate numerorum: quod declarat in eo libro quem ad Philippum Macedonem scripsit, cum jam admodum esset senex: in quo dicit sese minus jam servire numeris, quam solitus esset. ita non modo superiores, sed etiam se ipse correxerat. Quoniam 53
am igitur habemus aptae orationis eos principes, auctoresque, quos dicimus, et origo inventa est: causa quaeratur. quae sic aperta est, ut mirer, veteres non esse commotos, praesertim cum, ut fit, fortuito saepe aliquid concludere, apteque dicerent: quod cum animos hominum auresque pepulisset, ut intelligi posset, id, quod casus effudisset, cecidisse jucunde: notandum certe genus, atque ipsi sibi imitandi fuerunt. aures enim, vel animus aurium nuntio naturalem quandam in se continet vocum omnium mentionem. itaque et longiora et breviora judicat, et perfecta ac moderata semper expectat. mutila sentit quaedam, et quasi decurtata: quibus, tanquam debito fraudetur, offenditur: productiora alia, et quasi immoderatus excurrentia, quae magis etiam aspernantur aures: quod cum in ple-

risque, tum in hoc genere nimium quod est, offendit vehementius, quam id, quod videtur parum. ut igitur poëtica et versus inventus est terminatione aurium, observatione prudentium; sic in oratione animadversum est, multo illud quidem serius, sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cursus, conclusionesque verborum. quoniam igitur causam quoque ostendimus: naturam nunc, (id enim erat tertium) si placet, explicemus: quae disputatio non huius instituti sermonis est, sed artis intimae. quaeri enim potest, qui sit orationis numerus, et ubi sit positus, et natus ex quo: et is unusne sit, an duo, an plures, quaque ratione componatur, et ad quam rem, et quando, et quo loco, et quemadmodum adhibitus aliquid voluptatis afferat. sed, ut in plerisque rebus, sic in hac, duplex est considerandi via; quarum altera est longior, brevior altera, eadem etiam plani-

⁵⁴ or. Est autem longioris prima illa quaestio, sitne omnino ulla numerosa oratio. quibusdam enim non videtur: quia nihil insit in ea certi, ut in versibus: et quod ipsi, qui affirmant eos esse nume-

ros, rationem, cur sint, non queant reddere. deinde, si sit numerus in oratione: qualis sit, aut quales: et e poëticisne numeris, an ex alio genere quodam: et, si e poëticis; quis eorum sit, aut qui. namque aliis unus modo, aliis plures, aliis omnes iidem videntur. deinde, quicumque sunt, siue unus, siue plures; communesne sint omni generi orationis: quoniam aliud genus est narrandi, aliud persuadendi, aliud docendi: an dispares numeri cuique orationis generi accommodentur. si communes, qui sint: si dispares, quid intersit, et cur non aequè in oratione, atque in versu numerus appareat. deinde, quod dicitur in oratione numerosum, id utrum numero solum efficiatur, an etiam vel compositione quadam, vel genere verborum: an est suum cuiusque: ut numerus intervallis, compositio vocibus, genus ipsum verborum quasi quaedam forma, et lumen orationis appareat: sitque omnium fons compositio, ex eaque et numerus efficiatur, et ea, quae dicuntur orationis quasi formae et luminæ, quae (ut dixi) Graeci vocant σχήματα. at non est unum, nec idem, quod voce

jucundum est, et quod moderatione absolutum, et quod illuminatum genere verborum: quanquam id quidem finitimum est numero, quia per se plerumque perfectum est: compositio autem ab utroque differt, quae tota servit gravitati vocum, aut suavitati. haec igitur fere sunt, in
55 quibus rei natura quaerenda sit. Esse ergo in oratione numerum quendam, non est difficile cognoscere. judicat enim sensus: in quo iniquum est, quod accidit, non cognoscere, si, cur id accadat, reperire nequeamus. neque enim ipse versus ratione est cognitus, sed natura atque sensu, quem dimensa ratio docuit, quid acciderit. ita notatio naturae, et animadversio peperit artem. sed in versibus res est apertior: quanquam etiam a modis quibusdam, cantu remoto, soluta esse videatur oratio, maximeque id in optimo quoque eorum poetarum, qui *λυρικοί* a Graecis nominantur: quos cum cantu spoliaveris, nuda paene remanet oratio. quorum similia sunt quaedam etiam apud nostros: velut illa in Thyeste:
Quemnam te esse dicam? qui tarda in
senectute,

et quae sequuntur: quae, nisi cum tibi-
cen accessit, orationi sunt solutae similli-
ma. at comicorum senarii propter simi-
litudinem sermonis sic saepe sunt abjecti,
ut nonnunquam vix in his numerus et
versus intelligi possit: quo est ad inveni-
endum difficilior in oratione numerus,
quam in versibus; omnino duo sunt, quae
condiant orationem: verborum, nume-
rorumque jucunditas. in verbis inest qua-
si materia quaedam: in numero autem ex-
politio. sed ut caeteris in rebus, necessi-
tatis inventa antiquiora sunt, quam vo-
luptatis: ita et in hac re accidit, ut mul-
tis seculis ante oratio nuda, ac rudis ad
solos animorum sensus exprimendos fue-
rit reperta, quam ratio numerorum, cau-
sa delectationis aurium, excogitata. ita-
que et Herodotus, et eadem, superior-
que aetas numero caruit, nisi quando te-
mere, ac fortuito: et scriptores pervete-
res de numero nihil omnino, de oratione
praecepta multa nobis reliquerunt. nam
quod et facilius est, et magis necessarium,
id semper ante cognoscitur. Itaque⁵⁶
tralata, aut facta, aut juncta verba, facile
sunt cognita, quia sumebantur e consue-

tudine, quotidianoque sermone. numerus autem nondum depromebatur, neque habebat aliquam necessitudinem, aut cognitionem cum oratione. itaque serius aliquanto notatus, et cognitus, quasi quandam palaestram, et extrema lineamenta orationi attulit. quod si et angusta quaedam atque concisa, et alia est collatata et diffusa oratio; necesse est id non literarum accidere natura, sed intervallorum longorum et brevium varietate, quibus implicata atque permixta oratio, quoniam tum stabilis est, tum volubilis, necesse est ejusmodi naturam numeris contineri. nam circuitus ille, quem saepe jam diximus, incitator numero ipso fertur et labitur, quoad perveniat ad finem, et insistat. perspicuum est igitur, numeris adstrictam orationem esse debere, carere versibus. sed hi numeri poëticine sint, an ex alio genere quodam, deinceps est videndum. nullus est igitur numerus extra poëticos, propterea quod definita sunt genera numerorum. nam omnis talis est, ut unus sit e tribus. pes enim, qui adhibetur ad numeros, partitur in tria, ut necesse sit partem pedis aut aequalem esse

alteri parti, aut altero tanto, aut sesqui esse majorem. ita fit aequalis dactylus, duplex iambus, sesqui paeon; qui pedes in orationem non cadere quî possunt? quibus ordine locatis, quod efficitur, numerosum sit necesse est. sed quaeritur, quo numero, aut quibus potissimum sit utendum. incidere vero omnes in orationem etiam ex hoc intelligi potest, quod versus saepe in oratione per imprudentiam dicimus: quod vehementer est vitiosum: sed non attendimus, neque exaudimus nosmetipsos. senarios vero, et Hipponacteos effugere vix possumus. magnam enim partem ex iambis nostra constat oratio. sed tamen eos versus facile agnoscit auditor. sunt enim usitatissimi. inculcamus autem per imprudentiam saepe etiam minus usitados, sed tamen versus; vitiosum genus, et longa animi provisione fugiendum. elegit ex multis Isocratis libris triginta fortasse versus Hieronymus, Peripateticus in primis nobilis, plerosque senarios, sed etiam anapaesta: quo quid potest esse turpius? etsi in eligendo fecit malitiose. prima enim syllaba dempta in primo verbo sententiae,

postremum ad verbum primam rursus syllabam adjunxit insequentis. ita factus est anapaestus is, qui Aristophaneus nominatur. quod ne accadat, observari nec potest, nec necesse est. sed tamen hic corrector, in eo ipso loco, quo reprehendit, (ut a me animadversum est studiose inquirente in eum) emittit imprudens ipse senarium. sit igitur hoc cognitum, in solutis etiam verbis inesse numeros, eodemque esse oratorios, qui sint poëtici.

57 Sequitur ergo, ut, qui maxime cadant in orationem aptam numeri, videndum sit. sunt enim qui iambicum putent, quod sit orationi simillimus: qua de causa fieri, ut is potissimum propter similitudinem veritatis adhibeatur in fabulis; quod ille dactylicus numerus hexametrorum magniloquentiae sit accommodatior. Ephorus autem, levis ipse orator, sed profectus ex optima disciplina, paeona sequitur, aut dactylum: fugit autem spondeum, et trochaeum. quod enim paeon habeat tres breves, dactylus autem duas, brevitate, et celeritate syllabarum labi putat verba proclivius: contraque accidere in spondeo, et trochaeo, quod alter e longis con-

staret, alter e brevibus fieret: alteram nimis incitatam, alteram nimis tardam orationem, neutram temperatam. sed et illi priores errant, et Ephorus in culpa est. nam et qui paeona praetereunt, non vident molliissimum a sese numerum, eundemque amplissimum praeteriri. quod longe Aristoteli videtur secus, qui iudicat, heroum numerum grandiore, quam desideret soluta oratio: iambum autem nimis e vulgari esse sermone. ita neque humilem, nec abjectam orationem, nec nimis altam et exaggeratam probat: plenam tamen eam vult esse gravitatis, ut eos, qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere. trochaeum autem, qui est eodem spatio, quo choreus, cordacem appellat, quia contractio et brevitudo dignitatem non habeat. ita paeona probat, eoque ait uti omnes, sed ipsos non sentire cum utantur: esse autem tertium, ac medium inter illos: sed ita factos eos pedes esse, ut in eis singulis modus insit aut sesquipleus, aut duplex, aut par. itaque illi, de quibus ante dixi, tantummodo commoditatis habuerunt rationem, nullam dignitatis. iam bus enim et dactylus in versum cadunt maxime.

itaque ut versum fugimus in oratione, sic hi sunt evitandi continuati pedes. aliud enim quiddam est oratio, nec quidquam inimicius quam illa versibus. paeon autem minime est aptus ad versum: quo libentius eum recepit oratio. Ephorus vero ne spondeum quidem, quem fugit, intelligit esse aequalem dactylo, quem probat. syllabis enim metiendos pedes, non intervallis, existimat: quod idem facit in trochaeo, qui temporibus et intervallis est par iambo: sed eo vitiosus in oratione, si ponatur extremus, quod verba melius in syllabas longiores cadunt. atque haec, quae sunt apud Aristotelem, eadem a Theophrasto, Theodecteque de paeone dicuntur. ego autem sentio, omnes in oratione esse quasi permistos et confusos pedes. nec enim effugere possemus animadversionem, si semper iisdem uteremur: quia nec numerosa esse, ut poëma; neque extra numerum, ut sermo vulgi est, debet oratio. alterum nimis est vincitum, ut de industria factum appareat: alterum nimis dissolutum, ut pervagatum, ac vulgare videatur: ut ab altero non delectere, alterum oderis. sit igitur

(ut supra dixi) permixta et temperata numeris, nec dissoluta, nec tota numerosa, paeone maxime, (quoniam optimus auctor ita censet) sed reliquis etiam numeris, quos ille praeterit, temperata. Quos ⁵⁸ autem numeros, cum quibus, tanquam purpuram, misceri oporteat, nunc dicendum est, atque etiam quibus orationis generibus sint cuique accommodatissimi. iambus enim frequentissimus est in iis, quae demisso atque humili sermone dicuntur. paeon autem in amplioribus: in utroque dactylus. ita in varia et perpetua oratione hi sunt inter se miscendi et temperandi. sic minime animadvertetur delectationis aucupium, et quadrandae orationis industria: quae latebit eo magis, si et verborum et sententiarum ponderibus utemur. nam qui audiunt, haec duo animadvertunt, et jucunda sibi censent, verba dico et sententias: eaque dum animis attentis admirantes excipiunt, fugit eos, et praetervolat numerus: qui tamen si abesset, illa ipsa delectarent. nec vero nimius is cursus est numerorum, orationis dico, (nam est longe aliter in versibus) nihil ut fiat extra modum. nam

id quidem esset poëma. sed omnis nec claudicans, nec quasi fluctuans, et aequaliter, constanterque ingrediens, numerosa habetur oratio. atque id in dicendo numerosum putatur, non quod totum constat e numeris, sed quod ad numeros proxime accedit: quo etiam difficilius est oratione uti, quam versibus: quod in illis certa quaedam et definita lex est, quam sequi sit necesse: in dicendo autem nihil est propositum, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. itaque non sunt in ea tanquam tibicini percussionum modi, sed universa comprehensio et species orationis clausa et terminata est: quod voluptate aurium⁵⁹ judicatur. Solet autem quaeri, totone in ambitu verborum numeri tenendi sint, an in primis partibus, atque in extremis. plerique enim censent cadere tantum numero se oportere, terminarique sententiam. est autem, ut id maxime deceat, non id solum. ponendus est enim ille ambitus, non abjiciendus. quare cum aures extremum semper expectent, in eoque acquiescant, id vacare numero non oportet: sed ad hunc exitum tamen a prin-

cipio ferri debet verborum illa comprehensio, et tota a capite ita fluere, ut ad extremum veniens ipsa consistat. id autem bona disciplina exercitatis, qui et multa scripserint, et quaecumque etiam sine scripto dicerent, similia scriptorum effecerint, non erit difficillimum. ante enim circumscribitur mente sententia, confestimque verba concurrunt: quae mens eadem, qua nihil est celerius, statim dimittit, ut suo quodque loco respondeat: quorum descriptus ordo aliàs alia terminatione concluditur: atque omnia illa et prima et media verba spectare debent ad ultimum. interdum enim cursus est in oratione incitator, interdum moderata ingressio: ut jam a principio videndum sit, quemadmodum velis venire ad extremum. nec in numeris magis, quam in reliquis ornamentis orationis, eadem cum faciamus, quae poëtae, effugimus tamen in oratione poëmatis similitudinem. est enim in utroque et materia, et tractatio: materia in verbis, tractatio in colloca-tione verborum. ternae autem sunt utriusque partes verborum: translatum, novum, priscum. nam de propriis nihil hoc

60 loco dicimus. Collocationis autem, eae, quas diximus, compositio, concinnitas, numerus; sed in utroque frequentiores sunt, et liberiores poëtae. nam et transferunt verba cum crebrius, tum etiam audacius: et priscis libentius utuntur, et liberius novis. quod idem fit in numeris: in quibus quasi necessitati parere coguntur. sed tamen haec nec nimis esse diversa, nec ullo modo conjuncta intelligi licet. ita fit, ut non item in oratione, ut in versu, numerus exstet: idque quod numerosum in oratione dicitur, non semper numero fiat, sed nonnunquam, aut concinnitate, aut constructione verborum. ita, si numerus orationis quaeritur qui sit; omnis est: sed alius alio melior atque aptior. si locus; in omni parte verborum. si, unde ortus sit; ex aurium voluptate. si componendorum ratio; dicitur alio loco, quia pertinet ad usum, quae pars quarta et extrema nobis in dividendo fuit. si, ad quam rem adhibeatur; ad delectationem. si, quando; semper. si, quo loco; in tota continuatione verborum. si, quae res efficiat voluptatem; eadem, quae in versibus, quorum modum

notat ars, sed aures ipsae tacito eum sensu
sine arte definiunt. Satis multa de na- 61
tura: sequitur usus, de quo est accuratius
disputandum. in quo quaesitum est, in to-
tone circuitu illo orationis, quem Graeci
περίοδος, nos tum ambitum, tum circui-
tum, tum comprehensionem, aut conti-
nationem, aut circumscriptionem dici-
mus: an in principiis solum, an in ex-
tremis, an in utraque parte numerus te-
nendus sit. deinde, cum aliud videatur
esse numerus, aliud numerosum: quid
interfit. tum autem in omnibusne nume-
ris aequaliter particulas deceat incidere,
an facere alias breviores, alias longiores,
idque quando, aut cur, quibusque parti-
bus: pluribusne, an singulis: imparibus,
an aequalibus: et quando aut istis, aut
illis sit utendum: quaeque inter se aptissi-
me collocentur, et quomodo: an omni-
no nulla sit in eo genere distinctio: quod-
que ad rem maxime pertinet, qua ratio-
ne numerosa fiat oratio. explicandum
etiam est, unde orta sit forma verborum:
dicendumque, quantos circuitus facere
deceat. deque eorum particulis, et tan-
quam incisionibus differendum est, quae-

rendumque, utrum una species et longitudo sit earum, anne plures; et, si plures, quo loco, aut quando, quoque genere uti oporteat. postremo totius generis utilitas explicanda est, quae quidem patet latius. non ad unam enim rem aliquam, sed ad plures accommodatur. ac licet, non ad singulas res respondentem, de universo genere sic dicere, ut etiam singulis satis responsum esse videatur. remotis igitur reliquis generibus unum selegimus, hoc, quod in causis, foroque versatur, de quo diceremus. ergo in aliis, id est, in historia, et in eo, quod appellamus *ἐπιδεικτικὸν*, placet omnia dici Isocrateo, Theopompeoque more, illa circumscriptione, ambituque, ut tanquam in orbe inclusa currat oratio, quoad insistat in singulis perfectis, absolutisque sententiis. itaque posteaquam est nata haec vel circumscriptio, vel comprehensio, vel continuatio, vel ambitus, si ita licet dicere: nemo, qui aliquo esset in numero, scripsit orationem generis ejus, quod esset ad delectationem comparatum, remotumque a judiciis forensique certamine, quin redigeret omnes fere in quadrum nume-

rumque sententias. nam cum is est auditor, qui non vereatur, ne compositae orationis insidiis sua fides attentetur, gratiam quoque habet oratori, voluptati aurium fervienti. Genus autem hoc orationis neque totum assumendum est ad causas forenses, neque omnino repudiandum. si enim semper utare, cum satietatem affert, tum, quale sit, etiam ab imperitis agnoscitur. detrahit praeterea actionis dolorem, aufert humanum sensum actoris, tollit funditus veritatem et fidem. sed, quoniam adhibenda nonnunquam est, primum videndum est, quo loco, deinde quam diu retinenda sit, tum quot modis commutanda. adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut laudandum est aliquid ornatius, ut nos in Accusationis secundo de Siciliae laude diximus; aut in senatu de consulatu meo: aut exponenda narratio, quae plus dignitatis desiderat, quam doloris, ut in quarto Accusationis de Ennensi Cerere, de Segestana Diana, de Syracusarum situ diximus. saepe etiam in amplificanda re, concessu omnium funditur numerose et volubiliter oratio. id nos fortasse non perfec-

mus, conati quidem saepissime sumus: quod plurimis locis perorationes nostrae voluisse nos, atque animo contendisse declarant. id autem tum valet, cum is, qui audit, ab oratore jam obsessus est, ac tenetur. non enim id agit, ut insidietur et observet: sed jam favet, processumque vult, dicendique vim admirans, non inquit quod reprehendat. haec autem forma retinenda non diu est, nec dico in peroratione, quam ipse includit, sed in orationis reliquis partibus. nam cum sis his locis usus, quibus ostendi licere, transferenda tota dictio est ad illa, quae nescio cur, cum Graeci κόμματα et κῶλα nominent, nos non recte incisa et membra dicamus. neque enim esse possunt, rebus ignotis, nota nomina; sed cum verba aut suavitatis aut inopiae causa transferre soleamus, in omnibus hoc fit artibus, ut, cum id appellandum sit, quod propter rerum ignorance ipsarum, nullum habuerit ante nomen, necessitas cogat aut novum facere verbum, aut a simili mutuari. Quo
63 autem pacto deceat incise, membratimve dici, jam videbimus: nunc, quot modis mutantur comprehensiones, conclusio-

nesque, dicendum est. fluit omnino numerus a primo tum incitatus, brevitate pedum, tum proceritate tardius. cursum contentiones magis requirunt; expositiones rerum, tarditatem. insistit autem ambitus modis pluribus, e quibus unum est secuta Asia maxime, qui dichoreus vocatur, cum duo extremi chorei sunt, id est, e singulis longis, et brevibus. explanandum est enim, quod ab aliis iidem pedes aliis nominantur vocabulis. dichoreus non est ille quidem sua sponte vitiosus in clausulis, sed in orationis numero nihil est tam vitiosum, quam si semper est idem. cadit autem per se ille ipse praeclare, quo etiam satietas formidanda est magis. me stante C. Carbo, C. filius, tribunus plebis, in concione dixit his verbis: ‘ô Marce Druse, patrem appello.’ haec quidem duo binis pedibus incisim: dein membratim, ‘tu dicere solebas, facram esse rempublicam.’ haec item membra ternis. post ambitus, ‘quicumque eam violavissent, ab omnibus esse ei poenas persolutas.’ dichoreus. nihil enim ad rem, extrema illa, longa sit, an brevis. deinde, ‘patris dictum sapiens, temeri-

‘tas filii comprobavit.’ hoc dichoreo tantus clamor concionis excitatus est, ut admirabile esset. quaero, nonne id numerus effecerit? verborum ordinem immuta; fac sic, ‘comprobavit filii temeritas:’ jam nihil erit, etsi temeritas ex tribus brevibus, et longâ est: quem Aristoteles ut optimum probat, a quo dissentio. at eadem verba, eadem sententia. animo istuc satis est, auribus non satis. sed id crebrius fieri non oportet. primum enim numerus agnoscitur: deinde satiat: postea, 64 cognita facilitate, contemnitur. Sed sunt clausulae plures, quae numerose et jucunde cadant. nam et creticus, qui est e longa, et brevi, et longa; et ejus aequalis paeon, qui spatio par est, syllaba longior; quam commodissime putatur in solutam orationem illigari, cum sit duplex. nam aut e longa et tribus brevibus, qui numerus in primo viget, jacet in extremo: aut e totidem brevibus et longa, in quem optime cadere censent veteres: ego non plane rejicio: sed alios antepono. ne spondeus quidem funditus est repudiandus. etsi, quod est e longis duabus, hebetior videtur, et tardi-

or, habet tamen stabilem quendam, et non expertem dignitatis gradum: in incisionibus vero multo magis, et in membris. paucitatem enim pedum gravitatis suae tarditate compensat. sed hos cum in clausulis pedes nomino, non loquor de uno pede extremo. adjungo (quod minimum sit) proximum superiorem, saepe etiam tertium. ne iambus quidem, qui est e brevi et longa; aut par choreo, qui habet tres breves, sed spatio par, non syllabis; aut etiam dactylus, qui est e longa et duabus brevibus, si est proximus a postremo, parum volubiliter pervenit ad extremum, si est extremus choreus, aut spondeus. nunquam enim interest, uter sit eorum in pede extremo. sed iidem hi tres pedes male concludunt, si quis eorum in extremo locatus est, nisi cum pro cretico postremus est dactylus. nihil enim interest, dactylus sit extremus, an creticus: quia postrema syllaba brevis, an longa sit, ne in versu quidem refert. quare etiam paeona qui dixit aptiorem, in quo esset longa postrema, vidit parum: quoniam nihil ad rem est, postrema, quam longa sit. jam paeon, quod plures habeat syl-

labas, quam tres, numerus a quibusdam, non pes habetur. est quidem, ut inter omnes constat antiquos, Aristotelem, Theophrastum, Theodectem, Ephorum, unus aptissimus orationi vel orienti, vel mediae: putant illi etiam cadenti: quo loco mihi videtur aptior creticus. dochmius autem e quinque syllabis, brevi, duabus longis, brevi, longa, ut est hoc, 'amicos tenes;' quovis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus, aut continuatus, numerum apertum, et nimis insignem facit. His igitur tot commutationibus, tamque variis si utemur: nec deprehendetur manifesto, quid a nobis de industria fiat, et occurratur satietati. et quia non numero solum numerosa oratio, sed et compositione fit, et genere (quod ante dictum est) concinnitatis: compositione potest intelligi, cum ita structa verba sunt, ut numerus non quaesitus, sed ipse secutus esse videatur; ut apud Crassum: 'nam ubi libido dominatur, innocentiae leve praesidium est.' ordo enim verborum efficit numerum sine ulla aperta oratoris industria. itaque si quae veteres illi (Herodotum dico et

Thucydidem, totamque eam aetatem) apte, numeroſeque dixerunt: ea non numero quaefito, ſed verborum collocatione ceciderunt. formae vero quaedam ſunt orationis, in quibus ea concinnitas ineſt, ut ſequatur numerus neceſſario. nam cum aut par pari refertur, aut contrarium contrario opponitur, aut, quae ſimiliter cadunt verba, verbis comparantur: quidquid ita concluditur, plerumque ſit ut numeroſe cadat. quo de genere cum exemplis ſuprà diximus, ut haec quoque copia facultatem afferat, non ſemper eodem modo deſinendi. nec tamen haec ita ſunt arcta et adſtricta, ut ea, cum velimus, laxare nequeamus. multum intereſt, utrum numeroſa ſit, id eſt, ſimilis numerorum, an plane e numeris conſtet oratio. alterum ſi ſit, intolerabile vitium eſt: alterum niſi ſit, diſſipata, et inculta, et fluens eſt oratio. Sed quoniam non modo⁶⁶ non frequenter, verum etiam raro in veris cauſis, aut forenſibus circumſcripte, numeroſeque dicendum eſt: ſequi videtur, ut videamus, quae ſint illa, quae ſuprà dixi incifa, quae membra. haec enim in veris cauſis maximam partem oratio-

nis obtinent. constat enim ille ambitus et plena comprehensio e quatuor fere partibus, quae membra dicimus, ut et aures impleat, et ne brevior sit, quam satis sit, neque longior. quanquam utrumque nonnunquam vel potius saepe accidit, ut aut citius insistendum sit, aut longius procedendum, ne brevitatis defraudasse aures videatur, neve longitudo obtudisse. sed habeo mediocritatis rationem. nec enim loquor de versu, et est liberior aliquanto oratio. e quatuor igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod sit, constat fere plena comprehensio. his igitur singulis versibus quasi nodi apparent continuationis, quos in ambitu conjungimus. sin membratim volumus dicere, insistimus: idque cum opus est, ab isto cursu invidioso facile nos, et saepe disjungimus. sed nihil tam debet esse numerosum, quam hoc, quod minime apparet, et valet plurimum. ex hoc genere illud est Crassi: ‘missos faciant patronos: ipsi prodeant.’ nisi intervallo dixisset, ---- ‘ipsi prodeant,’ ---- sensisset profecto effugisse senarium. omnino melius caderet, ‘prodeant ipsi.’ sed de genere nunc dis-

puto. ‘ cur clandestinis confiliis nos op-
‘ pugnant? cur de perfugis nostris copias
‘ comparant contra nos?’ prima sunt il-
la duo, quae κόμματα Graeci vocant, nos
incisa dicimus: deinde tertium, κῶλον
illi, nos membrum. sequitur non longa
(ex duobus enim versibus, id est, mem-
bris, est perfecta) comprehensio, et in
spondeos cadit: et Crassus quidem sic
plerumque dicebat: idque ipse genus di-
cendi maxime probo. Sed quae inci- 67
sim, aut membratim efferuntur, ea vel ap-
tissime cadere debent: ut est apud me:
‘ domus tibi deerat? at habebas. pecunia
‘ superabat? at egebas.’ haec incise dicta
sunt quatuor. at membratim, quae se-
quuntur, duo: ‘ incurristi amens in co-
‘ lumnas: in alienos insanus insanisti.’
deinde omnia, tanquam crepidine qua-
dam, comprehensione longiore sustinen-
tur, ‘ depressam, caecam, jacentem do-
‘ mum pluris, quam te, et quam fortunas
‘ tuas aestimasti.’ dichoreo finitur. at
dispondeo proximum illud. nam in iis,
quibus, ut pugiunculis, uti oportet, bre-
vitas facit ipsa liberiores pedes. saepe e-
nim singulis utendum est, plerumque bi-

nis, (et utrisque addi pedis pars potest,) non fere ternis amplius. incipim autem, et membratim tractata oratio in veris causis plurimum valet, maximeque his locis, cum aut arguas, aut refellas: ut nostra in Cornelianæ secunda, 'ô callidos
' homines, ô rem excogitatam, ô ingenia
' metuenda!' membratim adhuc: deinde caesim diximus. rursus membratim, 'tes dare volumus.' extrema sequitur comprehensio, sed ex duobus membris, qua non potest esse brevior: 'quem, quæ-
' so, nostrum fefellit, ita vos esse factu-
' ros?' nec ullum genus est dicendi aut melius, aut fortius, quam binis, aut ternis ferire verbis, nonnunquam singulis, paulo aliàs pluribus: inter quas variis clausulis interponit se raro numerosa comprehensio. quam perverse fugiens Hegesias, dum ille quoque imitari Lyfiam vult, alterum paene Demosthenem, saltat, incidens particulas. et is quidem non minus sententiis peccat, quam verbis: ut non quaerat, quem appellet inep- tum, qui illum cognoverit. sed ego illa Crassi, et nostra posui, ut qui vellet, auribus ipsis, quid numerosum etiam in mi-

nimis particulis orationis esset, judicaret. Et, quoniam plura de numerosa 68 oratione diximus, quam quisquam ante nos, nunc de ejus generis utilitate dicemus. nihil enim est aliud, Brute, (quod quidem tu minime omnium ignoras) pulchre, et oratorie dicere, nisi optimis sententiis verbisque lectissimis dicere. et nec sententia ulla est, quae fructum oratori ferat, nisi apte exposita, atque absolute: nec verborum lumen apparet, nisi diligenter collocatorum: et horum utrumque numerus illustrat. numerus autem (saepe enim hoc testandum est) non modo non poëtice junctus, verum etiam fugiens illum, eique omnium dissimillimus, (non quin iidem sint numeri non modo oratorum et poëtarum, verum omnino loquentium, denique etiam sonantium omnium, quae metiri auribus possumus) sed ordo pedum facit, ut id, quod pronuntiatur, aut orationis, aut poëmaticis simile videatur. hanc igitur sive compositionem, sive perfectionem, sive numerum vocari placet, et adhibere necesse est, si ornate velis dicere, non solum, (quod ait Aristoteles et Theophrastus) ne infi-

nite feratur, ut flumen, oratio, quae non aut spiritu pronuntiantis, aut interductu librarii, sed numero coacta debet insistere: verum etiam quod multo majorem habent apta vim, quam soluta. ut enim athletas, nec multo secus gladiatores videmus nihil nec vitando facere caute, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palaestram quandam; ut, quidquid in his rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad adspectum etiam sit venustum: sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuit apta; nec satis recte declinat impetum, nisi etiam in cedendo, quid deceat, intelligit. itaque, qualis eorum motus, quos ἀπαλίστρης Graeci vocant, talis horum mihi videtur oratio, qui non claudunt numeris sententias: tantumque abest, ne, quod ii, qui hoc aut magistrorum inopia, aut ingenii tarditate, aut laboris fuga non sunt assecuti, solent dicere, enervetur oratio compositione verborum, ut aliter in ea nec impetus
⁶⁹ nullus, nec vis esse possit. Sed magnam exercitationem res flagitat, ne quid eorum, qui genus hoc secuti non tenuerunt, simile faciamus; ne aut verba trajiciamus

aperte, quo melius aut cadat, aut volvatur oratio: quod se L. Coelius Antipater in prooemio belli Punici, nisi necessario, facturum negat. ô virum simplicem, qui nos nihil celat: sapientem, qui servientum necessitati putet! sed hic omnino rudis. nobis autem in scribendo atque in dicendo, necessitatis excusatio non probatur. nihil est enim necesse: et, si quid esset, id necesse tamen non erat confiteri. et hic quidem, qui hanc a Laelio, ad quem scripsit, cui se purgat, veniam petit, et utitur ea traiectione verborum, et nihilo tamen aptius explet, concluditque sententias. apud alios autem, et Asiaticos maxime, numero servientes, inculcata reperias inania quaedam verba, quasi complementa numerorum. sunt etiam qui illo vitio, quod ab Hegesia maxime fluxit, infringendis, concidendisque numeris in quoddam genus abjectum incidant, Siculorum simillimum. tertium est, in quo fuerunt fratres illi, Asiaticorum rhetorum principes, Hierocles et Meneclès, minime mea sententia contemnendi. etsi enim a forma veritatis et ab Atticorum regula absunt, tamen hoc vitium compensant

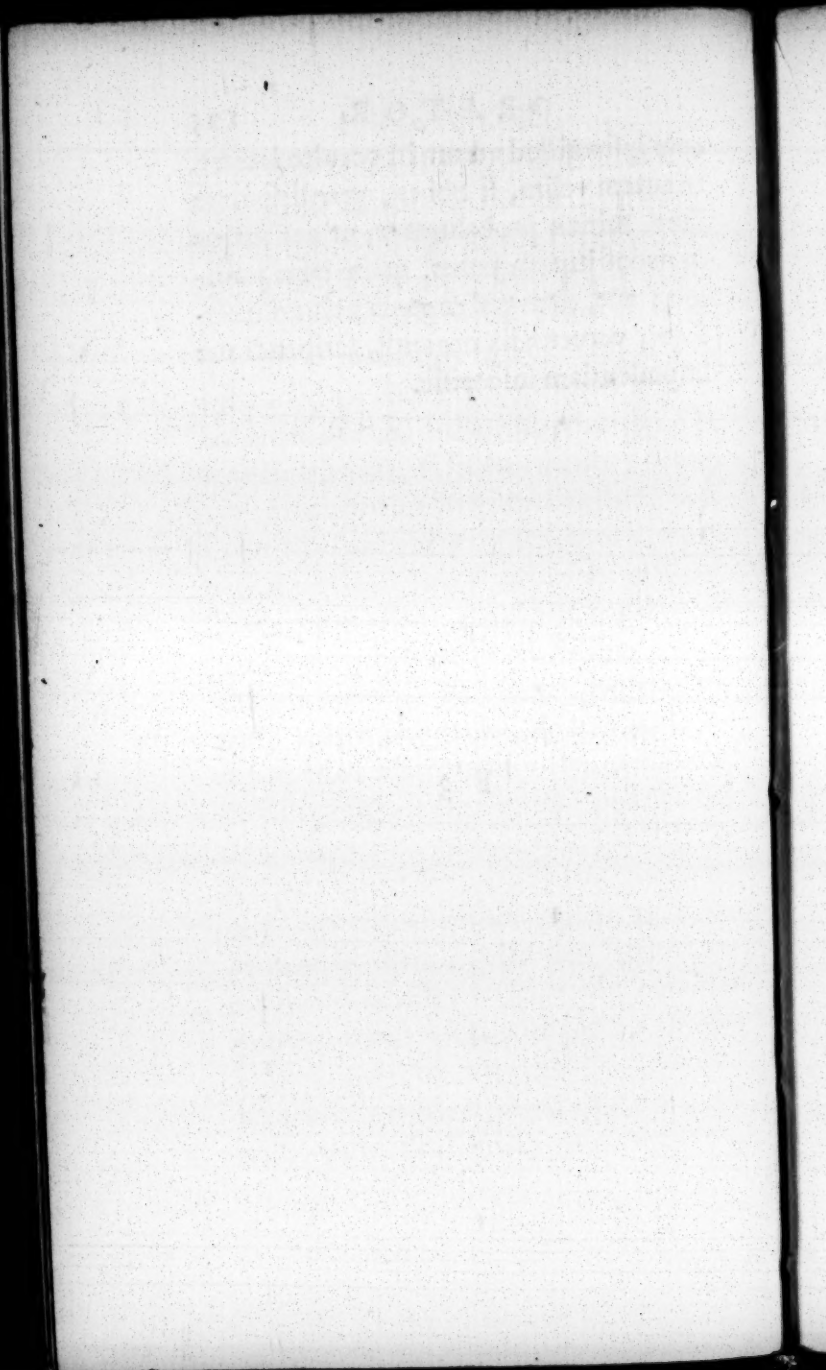
vel facultate, vel copia : sed apud eos varietas non erat, quod omnia fere concludabantur uno modo. quæ vitia qui fugerit, ut neque verbum ita trajiciat, ut id de industria factum intelligatur; neque inferciens verba, quasi rimas expleat; nec minutos numeros sequens, concidat, delumbetque sententias; nec sine ulla commutatione in eodem semper versetur genere numerorum: is omnia fere vitia vitaverit. nam de laudibus multa diximus, quibus sunt alia perspicue vitia contraria. ⁷⁰ Quantum autem sit apte dicere, experiri licet, si aut compositi oratoris bene structam collocationem dissolvas permutatione verborum. corrumpatur enim tota res, ut et hæc nostra in Corneliæ, et deinceps omnia: ‘neque me divitiæ movent, quibus omnes Africanos, et Laelios multi venalitii, mercatoresque superarunt.’ immuta paulum, ut sit, ‘multi superarunt mercatores, venalitiique;’ perierit tota res. et quæ sequuntur: ‘neque vestis, aut caelatum aurum et argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximosque multi eunuchi e Syria Aegyptoque vicerunt.’ verba

permuta sic, ut sit, 'vicerunt eunuchi e
' Syria, Aegyptoque.' adde tertium: 'ne-
' que vero ornamenta ista villarum, qui-
' bus L. Paulum, et L. Mummium, qui
' rebus his urbem, Italiamque omnem re-
' ferferunt, ab aliquo video perfacile De-
' liaco, aut Syro potuisse superari.' fac
ita, 'potuisse superari ab aliquo Syro,
' aut Deliaci.' videsne, ut ordine verbo-
rum paulum commutato, iisdem verbis,
stante sententia, ad nihilum omnia reci-
dant, cum sint ex aptis dissoluta? aut si
alicujus inconditi arripias dissipatam ali-
quam sententiam, eamque, ordine ver-
borum paulum commutato, in quadrum
redigas, efficiatur aptum illud, quod fue-
rit antea diffuens, ac solutum. age, su-
me de Gracchi apud censores illud: 'ab-
' esse non potest, quin ejusdem hominis
' sit, probos improbare, qui improbos
' probet.' quanto aptius, si ita dixisset,
' quin ejusdem hominis sit, qui improbos
' probet, probos improbare?' hoc modo
dicere nemo unquam noluit: nemoque
potuit, quin dixerit. qui autem aliter dix-
erunt, hoc assequi non potuerunt: ita
facti sunt repente Attici. quasi vero Tral-

lianus fuerit Demosthenes: cuius non tam vibrarent fulmina illa, nisi numeris
71 contorta ferrentur. Sed si quos magis delectant soluta, sequantur ea sane, modo sic, ut si quis Phidiae clypeum dissolverit, collocationis universam speciem sustulerit, non singulorum operum venustatem: ut in Thucydide, orbem modo orationis desidero, ornamenta comparent. isti autem cum dissolvunt orationem, in qua nec res, nec verbum ullum est, nisi abjectum: non clypeum, sed, ut in proverbio est (etsi humiliter dictum est, tamen simile est) scopas (ut ita dicam) mihi videntur dissolvere: atque, ut plane genus hoc, quod ego laudo, contempsisse videantur, aut scribant aliquid vel Isocrateo more, vel quo Aeschines, aut Demosthenes utitur: tum illos existimabo non desperatione formidavisse genus hoc, sed iudicio refugisse: aut reperiam, ipsa eadem conditione qui uti velit, ut aut dicat, aut scribat utra voles lingua, eo genere, quo illi volunt. facilius est enim apta dissolvere, quam dissipata connectere. res autem se sic habet, (ut brevissime dicam quod sentio) compositae, et

apte, sine sententiis dicere, infania est: sententiose autem sine verborum et ordine, et modo, infantia: sed ejusmodi tamen infantia, ut ea qui utantur, non stulti homines haberi possint, etiam plerumque prudentes: quo qui est contentus, utatur. eloquens vero, qui non approbationes solum, sed admirationes, clamores, plausus, si liceat, movere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, ut ei turpe sit, quidquam aut spectari, aut audiri libentius. habes meum de oratore, Brute, judicium: quod aut sequere, si probaveris; aut tuo stabis, si aliud quoddam est tuum. in quo neque pugnabo tecum, neque hoc meum, de quo tantopere hoc libro asseveravi, unquam affirmabo esse verius, quam tuum. potest enim non solum aliud mihi, ac tibi, sed mihi ipsi aliud aliàs videri. nec in hac modo re, quae ad vulgi assensum spectat, et ad aurium voluptatem: quae duo sunt ad judicandum levissima: sed ne in maximis quidem rebus quidquam adhuc inveniri firmius, quod tenerem, aut quo judicium meum dirigerem, quam id, quodcumque mihi quam simillimum veri videretur,

cum ipsum illud verum in occulto lateret.
tu autem velim, si tibi ea, quae disputata
sunt, minus probabuntur, ut aut majus
opus institutum putes, quam effici potu-
erit; aut, dum tibi roganti voluerim ob-
sequi, verecundia negandi, scribendi me
impudentiam suscepisse.

M. T.
CICERONIS
TOPICA.

AD
C. TREBATIUM.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUA E,
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS
MDCCXLVIII.

TOPICA

CICERO

DE OFFICIIS

DE SENECTUTE

DE LEGIBUS

DE MORALIBUS

DE VITIIS

DE VITIIS

ARGUMENTUM.

Trebatii voluntati satisfacturus hoc quasi compendium Topicorum Aristoteleorum fecit. primo locis argumentorum, cum artificiosorum, tum ἀτέχων, breviter enumeratis, definit quodque genus, et exemplis illustrat, cap. 2, 4. deinde fusius de singulis differit: cap. 5--20. postremo, de quaestionibus, ac variis causarum generibus, quorum aliis alii loci sunt aptiores, paucis differit. ERNESTUS.

TOPICA.

AD

C. TREBATIUM.

MAJORES nos res scribere ingres-
 sos, C. Trebati, et iis libris, quos
 brevi tempore satis multos edidimus, dig-
 niores, e cursu ipso revocavit voluntas
 tua. cum enim mecum in Tusculano es-
 ses, et in bibliotheca separatim uterque
 nostrum ad suum studium libellos, quos
 vellet, evolveret, incidisti in Aristotelis
 Topica quaedam, quae sunt ab illo pluri-
 bus libris explicata. qua inscriptione
 commotus, continuo a me eorum libro-
 rum sententiam requisisti. quam tibi cum
 exposuissem, disciplinam inveniendorum
 argumentorum, ut sine ullo errore ad e-
 am rationem via perveniremus ab Aristo-
 tele inventa, libris illis contineri: vere-
 cunde tu quidem, ut omnia, sed tamen ut
 facile cernerem te ardere studio, mecum,
 ut tibi illa traderem, egisti. cum autem

ego te non tam vitandi laboris mei causa, quam quod id tua interesse arbitrarer, vel ut eos per te ipse legeres, vel ut totam rationem a doctissimo quodam rhetore acciperes, hortatus essem: utrumque, ut a te audiebam, es expertus. sed a libris te obscuritas rejecit. rhetor autem ille magnus, haec, ut opinor, Aristotelica se ignorare respondit. quod quidem minime sum admiratus, eum philosophum rhetori non esse cognitum, qui ab ipsis philosophis, praeter admodum paucos, ignoretur. quibus eo minus ignoscendum est, quod non modo rebus iis, quae ab illo dictae et inventae sunt, allici debuerunt: sed dicendi quoque incredibili quadam cum copia, tum etiam suavitate. non potui igitur tibi, saepius hoc roganti, et tamen verenti, ne mihi gravis esses, (facile enim id cernebam) debere diutius, ne ipsi juris interpreti fieri videretur injuria. etenim cum tu mihi meisque multa saepe scripsisses, veritus sum, ne, si ego gravarer, aut ingratum id, aut superbum videretur. sed, dum fuimus una, tu optimus es testis, quam fuerim occupatus. ut autem a te discessi, in Graeciam proficiscens, cum

opera mea nec respublica, nec amici uterentur, nec honeste inter arma versari possem, ne si tutò id quidem mihi liceret: ut veni Veliam, tuaque, et tuos vidi, admonitus hujus aeris alieni, nolui deesse ne tacitae quidem flagitationi tuae. itaque haec, cum mecum libros non haberem, memoria repetita, in ipsa navigatione conscripsi, tibi que ex itinere misi: ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, etsi admonitore non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. sed jam tempus est ad id quod institui-
² mus, accedere. Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes; unam inveniendi, alteram judicandi: utriusque princeps, ut mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaboraverunt. judicandi enim vias diligenter persecuti sunt, eâ scientiâ, quam Dialecticen appellant. inveniendi vero artem, quae Topice dicitur, quaeque ad usum potior erat, et ordine naturae certe prior, totam reliquerunt. nos autem, quoniam in utraque summa utilitas est, et utramque, si erit otium, persequi cogitamus, ab ea, quae prior est, ordiemur. ut

igitur earum rerum, quae absconditae sunt, demonstrato, et notato loco, facilis inventio est: sic, cum pervestigare argumentum aliquod volumus, locos nosse debemus. sic enim appellatae ab Aristotele sunt hae quasi sedes, e quibus argumenta promuntur. itaque licet definire, Locum esse argumenti sedem: Argumentum autem, rationem, quae rei dubiae faciat fidem. sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alii in eo ipso, de quo agitur, haerent: alii assumentur extrinsecus. in ipso, tum ex toto, tum ex partibus ejus, tum ex nota, tum ex his rebus, quae quodam modo affectae sunt ad id, de quo quaeritur. extrinsecus autem ea dicuntur, quae absunt, longeque disjuncta sunt. sed ad id totum, de quo differitur, tum definitio adhibetur, quae quasi involutum evolvit id, de quo quaeritur. ejus argumenti talis est formula: jus civile est aequitas constituta iis, qui ejusdem civitatis sunt, ad res suas obtinendas: ejus autem aequitatis utilis est cognitio: utilis est ergo juris civilis scientia. tum partium enumeratio, quae tractatur hoc modo: si neque censu,

neque vindicta, nec testamento liber factus est, non est liber. neque est ulla earum rerum: non est igitur liber. tum notatio, cum ex vi verbi argumentum aliquod elicitur, hoc modo: Cum lex assiduum vindicem assiduum esse jubeat, locupletem jubet locupleti. locuples enim est assiduus, ut ait Aelius, appellatus ab aere dando. ³ Ducuntur etiam argumenta ex iis rebus, quae quodam modo affectae sunt ad id, de quo quaeritur. sed hoc genus in plures partes distributum est. nam alia conjugata appellamus, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adjunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione majorum, aut parium, aut minorum. conjugata dicuntur, quae sunt ex verbis generis ejusdem. ejusdem autem generis verba sunt, quae orta ab uno varie commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. haec verborum conjugatio συζυγία dicitur, ex qua hujusce modi est argumentum: si compascuus ager est, jus est compascere. a gene-

re sic ducitur: quoniam argentum omne mulieri legatum est, non potest ea pecunia, quae numerata domi relicta est, non esse legata. forma enim a genere, quoad suum nomen retinet, nunquam sejungitur. numerata autem pecunia nomen argenti retinet. legata igitur videtur. a forma generis: quam interdum, quo planius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: si ita Fabiae pecunia legata est a viro, si ei viro materfamilias esset: si ea in manum viri non convenerat, nihil debetur. genus enim est uxor: ejus duae formae; una matrumfamilias, earum, quae in manum convenerunt; altera earum, quae tantummodo uxores habentur. qua in parte cum fuerit Fabia, legatum ei non videtur. a similitudine, hoc modo: si aedes eae corruerunt, vitiumve fecerunt, quarum ususfructus legatus est, heres restituere non debet, nec reficere, non magis, quam servum restituere, si is, cujus ususfructus legatus est, deperisset. a differentia: non, si uxori vir legavit omne argentum, quod suum esset; idcirco, quae in nominibus fuerunt, legata sunt. multum enim differt, in ar-

câne positum sit argentum, an in tabulis
debeatur. ex contrario autem, sic: non
debet ea mulier, cui vir bonorum suorum
usumfructum legavit, cellis vinariis et
oleariis plenis relictis, putare id ad se per-
tinere. usus enim, non abusus, legatus
4 est. ea sunt inter se contraria. Ab ad-
iunctis: si ea mulier testamentum fecit,
quae se capite nunquam diminuit, non
videtur ex edicto praetoris secundum eas
tabulas possessio dari. adjungitur enim, ut
secundum fervorum, secundum exulum,
secundum puerorum tabulas possessio vi-
deatur ex edicto dari. ab antecedenti-
bus autem, et consequentibus, et repug-
nantibus, hoc modo: ab antecedentibus,
si viri culpa factum est divortium, etsi
mulier nuntium remisit, tamen pro libe-
ris manere nihil oportet. a consequenti-
bus: si mulier, cum fuisset nupta cum eo
quicum connubii jus non esset, nuntium
remisit; quoniam qui nati sunt, patrem
non sequuntur, pro liberis manere nihil
oportet. a repugnantibus: si paterfami-
lias uxori ancillarum usumfructum lega-
vit a filio, neque a secundo herede lega-
vit, mortuo filio mulier usumfructum non

amittet. quod enim semel testamento alieni datum est, id ab eo invito, cui datum est, auferri non potest. repugnat enim recte accipere, et invitum reddere. ab efficientibus causis, hoc modo: Omnibus est jus parietem directum ad parietem communem adjungere, vel solidum, vel fornicatum. at si quis in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debet praestare quod fornix vitii fecerit. non enim ejus vitio, qui demolitus est, damnum factum est, sed ejus operis vitio, quod ita aedificatum est, ut suspendi non posset. ab effectis rebus, hoc modo: Cum mulier viro in manum convenit, omnia, quae mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine. ex comparatione autem omnia valent, quae sunt ejusmodi: quod in re majore valet, valeat in minore: ut si in urbe fines non reguntur, neque aqua in urbe arceatur. item contra: quod in minore valet, valeat in majore. licet idem exemplum convertere. item: quod in re pari valet, valeat in hac, quae par est: ut, quoniam usus auctoritas fundi, biennium est, sit etiam aedium. at in lege aedes non appellantur, et sunt cas-

terarum omnium, quarum annuus est usus. valeat aequitas, quae paribus in causis paria jura desiderat. quae autem extrinsecus assumuntur, ea maxime ex auctoritate ducuntur. itaque Graeci tales argumentationes ἀρίχνης vocant, id est, artis expertes : ut, si ita respondeas, quoniam P. Scaevola id solum esse ambitus aedium dixerit, quod parietis communis tegendi causâ tectum projiceretur, ex quo in tectum ejus, aedes qui protexisset, aqua deflueret, id tibi jus videri. his igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendum, tanquam elementis quibusdam, significatio, et demonstratio datur. utrum igitur haecenus satis est? tibi quidem tam acuto, et tam occupato, puto. Sed quoniam avidum hominem ad has discendi epulas recepî, sic accipiam, ut reliquiarum sit potius aliquid, quam te hinc patiar non satiatum discedere. quando ergo unusquisque eorum locorum, quos exposui, sua quaedam membra habet, ea quam subtilissime persequamur; et primum de ipsa definitione dicatur. definitio est oratio, quae id, quod definitur, explicat, quid sit. de-

definitionum autem duo sunt genera prima. unum earum rerum, quae sunt: alterum earum, quae intelliguntur. esse ea dico, quae cerni, tangi possunt, ut fundum, aedes, parietem, stillicidium, mancipium, pecudem, supellectilem, penus, caetera: quo ex genere quaedam interdum nobis definienda sunt. non esse rursus ea dico, quae tangi, demonstrari non possunt; cerni tamen animo; atque intelligi possunt: ut, si usucapionem, si tutelam, si gentem, si agnationem definias, quarum rerum nullum subest quasi corpus: est tamen quaedam conformatio insignita, et impressa in intelligentia: quam notionem voco. ea saepe in argumentando definitione explicanda sunt. atque etiam definitiones, aliae sunt partitionum, aliae divisionum. partitionum, cum res ea, quae proposita est, quasi in membra discerpitur: ut, si quis jus civile dicat id esse, quod in legibus, senatusconsultis, rebus judicatis, jurisperitorum auctoritate, edictis magistratuum, more, aequitate consistat. divisionum autem definitio formas omnes complectitur, quae sub eo genere sunt, quod definitur; hoc mo-

do: Abalienatio est ejus rei, quae mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio, inter quos ea jure civili fieri possunt. Sunt et alia genera definitionum: sed ad hujus libri institutum illa nihil pertinent: tantum est dicendum, qui sit definitionis modus. sic igitur veteres praecipiunt; cum sumpseris ea, quae sunt ei rei, quam definire velis, cum aliis communia, usque eò persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit. ut hoc, 'Hereditas est pecunia.' commune adhuc. multa enim genera sunt pecuniae. adde quod sequitur: 'quae morte alicujus ad quempiam pervenit.' nondum est definitio. multis enim modis sine hereditate teneri mortuorum pecuniae possunt. unum adde verbum, 'jure.' jam a communitate res disjuncta videbitur, ut sit explicata definitio, sic: 'Hereditas est pecunia, quae morte alicujus ad quempiam pervenit jure.' nondum est satis; adde, 'nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta.' confectum est. itemque, ut illud, 'Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt.' non est satis. 'qui ab

‘ingenuis oriundi sunt.’ ne id quidem satis est. ‘quorum majorum nemo servitutem servivit.’ abest etiam nunc. ‘qui capite non sunt diminuti.’ hoc fortasse satis est. nihil enim video Scaevolam, pontificem, ad hanc definitionem addidisse. atque haec ratio valet in utroque genere definitionum, five id, quod est, five id, quod intelligitur, definiendum est. partitionum autem, et divisionum genus quale esset, ostendimus: sed quid inter se differant, planius dicendum est. in partitione quasi membra sunt: ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, caetera. In divisione formae sunt, 7 quas Graeci *ιδέας* vocant: nostri, si qui haec forte tractant, Species appellant: non pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. nolim enim, ne si Latine quidem dici possit, Specierum, et Speciebus dicere: et saepe his casibus utendum est: at Formis et Formarum velim. cum autem utroque verbo idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. genus et formam definiunt hoc modo: Genus est notio ad plures differentias pertinens. Forma est

notio, cujus differentia ad caput generis, et quasi fontem referri potest. notionem appello, quod Graeci tum *έννοιαν* tum *ερώληψιν* dicunt. ea est insita, et ante percepta cujusque formae cognitio, enodationis indigens. formae igitur sunt hae, in quas genus sine ullius praetermissione dividitur: ut si quis jus in legem, morem, aequitatem dividat. formas qui putat idem esse, quod partes, confundit artem: et similitudine quadam conturbatus, non satis acute, quae sunt discernenda, distinguit. saepe etiam definiunt et oratores et poëtae per translationem verbi, ex similitudine, cum quadam suavitate. sed ego a vestris exemplis, nisi necessario, non recedam. solebat igitur Aquilius, collega et familiaris meus, cum de litoribus ageretur, quae omnia publica esse vultis, quaerentibus iis, ad quos id pertinebat, quid esset Litus, ita definire, 'qua fluctus eluderet: ' hoc est, quasi qui adolescentiam, florem aetatis; senectutem, occasum vitae, velit definire. translatione utens discedebat a verbis propriis rerum, ac suis. quod ad definitiones attinet, hactenus. reliqua videamus. Partitione

autem sic utendum est, nullam ut partem relinquo: ut si partiri velis tutelas, inscipienter facias, si ullam praetermittas. at si stipulationum, aut judiciorum formulas partiare, non est vitiosum in re infinita praetermittere aliquid. quod idem in divisione vitiosum est. formarum enim certus est numerus, quae cuique generi subiciantur. partium distributio saepe est infinitior, tanquam rivorum a fonte deductio. itaque in oratoriis artibus, quaestionis genere proposito, quot ejus formae sint, subjungitur absolute. at cum de ornamentis verborum, sententiarumque praecipitur, quae vocantur σχήματα, non fit idem. res enim est infinitior, ut ex hoc quoque intelligatur, quod velimus inter partitionem, et divisionem interesse. quanquam enim vocabula prope idem valere videantur: tamen quia res differabant, nomina rerum distare voluerunt. multa etiam ex notatione sumuntur. ea est autem, cum ex vi nominis argumentum elicitur: quam Graeci ἐτυμολογίαν vocant, id est, verbum ex verbo, veriloquium. nos autem novitatem verbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem

appellamus, quia sunt verba rerum notae. itaque hoc idem Aristoteles *συμβολον* appellat: quod Latine est nota. sed cum intelligitur, quid significetur, minus laborandum est de nomine. multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex verbo, ut, cum quaeritur, 'postliminium' quid sit, non dico, quae sint postliminii. nam id caderet in divisionem, quae talis est: postliminio redeunt haec, homo, navis, mulus clitellarius, equus, equa, quae frena recipere solet. sed cum ipsius postliminii vis quaeritur, et verbum ipsum notatur: in quo Servius noster (ut opinor) nihil putat esse notandum, nisi 'post;' et 'liminium' illud, productionem esse verbi vult, ut in 'finitimo, legitimo, aeditimo,' non plus inesse 'timum,' quam in 'medi-
'tullio tullium.' Scaevola autem, Publii filius, junctum putat esse verbum, ut sit in eo, et 'post' et 'limen:' ut quae a nobis alienata sunt, cum ad hostem pervenerint, et ex suo tanquam limine exierint, dein cum redierint post ad idem limen, postliminio videantur rediisse. quo in genere etiam Mancini causa defendi potest, postliminio rediisse: deditum non esse, quo-

niam non sit receptus. nam neque dedicationem, neque donationem sine acceptione intelligi posse. Sequitur is locus, 9 qui constat ex iis rebus, quae quodam modo affectae sunt ad id, de quo ambigitur: quem modo dixi in plures partes distributum. cuius primus est locus ex conjugatione, quam Graeci *συζυγίαν* vocant, finitimus notationi, de qua modo dictum est: ut, si aquam pluviam eam modo intelligeremus, quam imbri collectam videremus; veniret Mucius, qui, quia conjugata verba essent pluvia, et pluendo, diceret, omnem aquam oportere arceri, quae pluendo crevisset. cum autem a genere ducetur argumentum, non erit necesse id usque a capite arcessere. saepe etiam citra licet, dummodo supra sit quod sumitur, quam id, ad quod sumitur: ut aqua pluvia ultimo genere ea est, quae de coelo veniens crescit imbri: sed propiore loco, in quo quasi jus arcendi continetur, genus est, aqua pluvia nocens: ejus generis formae, loci vitio, et manu nocens: quarum altera jubetur ab arbitro coerceri, altera non jubetur. commode etiam tractatur haec argumentatio, quae ex ge-

nere sumitur, cum ex toto persequare partes, hoc modo: si dolus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur; enumerare licet, quibus id modis fiat: deinde in eorum aliquem id, quod arguas dolo malo factum, includere: quod genus argumenti ¹⁰ in primis firmum videri solet. Similitudo sequitur, quae late patet; sed oratoribus et philosophis magis, quam vobis. etsi enim omnes loci sunt omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen aliis disputationibus abundantius occurrunt, aliis angustius. itaque genera tibi nota sint: ubi autem his utare, quaestiones ipsae te admonebunt. sunt enim similitudines, quae ex pluribus collationibus perveniunt quò volunt, hoc modo: si tutor fidem praestare debet, si socius, si, cui mandaris, si qui fiduciam acceperit: debet etiam procurator. haec ex pluribus perveniens quo vult, appellatur inductio: quae Graece *παράγωγη* nominatur; qua plurimum est usus in sermonibus Socrates. alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo: quemadmodum si in urbe de finibus con-

troverſia eſt, quia fines magis agrorum videntur eſſe, quam urbis, finibus regen- diſ adigere arbitrum non poſſis : ſic, ſi a- qua pluvia in urbe nocet, quoniam res to- ta magis agrorum eſt, aquae pluviae ar- cendae adigere non poſſis arbitrum. ex eodem ſimilitudinis loco etiam exempla ſumuntur, ut Cratſus in Curiana cauſa exemplis plurimis uſus eſt, agens de eo, qui teſtamento ſic heredem inſtituiſſet, ut, ſi filius natus eſſet in decem menſibus, iſ- que mortuus prius, quam in ſuam tute- lam veniſſet; ſecundus heres hereditatem obtinuiſſet. quae commemoratio exem- plorum valuit, eaque vos in reſpondendo uti multum ſoletis. ficta etiam exempla ſimilitudinis habent vim : ſed ea oratoria magis ſunt, quam veſtra : quanquam uti etiam vos ſoletis, ſed hoc modo : Finge mancipio aliquem dediſſe id, quod man- cipio dari non poteſt : num idcirco id ejus factum eſt, qui accepit ? aut num iſ, qui mancipio dedit, ob eam rem ſe ulla re ob- ligavit ? in hoc genere oratoribus, et phi- loſophis conceſſum eſt, ut muta etiam lo- quantur, ut mortui ab inferis excitentur, aut aliquid, quod fieri nullo modo poſſit,

augendae rei gratia dicatur, aut minuendae, quae 'hyperbole' dicitur, et multa mirabilia alia. sed latior est campus illorum. eisdem tamen ex locis (ut ante dixi) et in maximis, et in minimis quaestionibus ¹¹ argumenta ducuntur. Sequitur similitudinem differentia rei, maxime contraria superiori: sed est ejusdem dissimile et simile invenire. ejus generis haec sunt: non quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipsi mulieri sine tutore auctore solvas: ita quod aut pupillae aut pupillo debeas, recte possis eodem modo solvere. deinceps locus est, qui a contrario ducitur. contrariorum autem genera sunt plura. unum eorum, quae in eodem genere plurimum differunt, ut sapientia, et stultitia. eodem autem genere dicuntur, quibus propositis occurrunt tanquam e regione quaedam contraria, ut celeritati tarditas, non debilitas. ex quibus contrariis argumenta talia existunt: si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: et bonitatem, si malitiam. haec, quae ex eodem genere contraria sunt, appellantur adversa. sunt enim alia contraria, quae privantia licet appellemus Latine,

Graece appellantur *συνήλικα*. praepositio enim IN, privat verbum ea vi, quam haberet, si IN praepositum non fuisset: ut 'dignitas, indignitas, humanitas, inhumanitas,' et caetera generis ejusdem. quorum tractatio est eadem, quae superiorum, quae adversa dixi. nam alia quoque sunt contrariorum genera, velut ea quae cum aliquo conferuntur: ut duplum, simplum: multa, pauca: longum, breve: majus, minus. sunt etiam valde contraria illa quae appellantur negantia. ea *ἀποφαλικά* Graeci, contraria aientibus: ut, si hoc est, illud non est. quid enim opus exemplo est? tantum intelligatur, argumento quaerendo, contrariis omnibus contraria non convenire. ab adjunctis autem posui equidem exemplum paulo ante, multa scilicet adjungi, quae suscipienda essent, si statuissemus, ex edicto secundum eas tabulas possessionem dari, quas is instituisset, cui testamenti factio nulla esset. sed locus hic magis ad conjecturales causas, quae versantur in judiciis, valet: cum quaeritur, quid aut sit, aut evenerit, aut futurum sit, aut quid omnino fieri possit. ac loci quidem ipsius

¹² forma talis est. Admonet autem hic locus, ut quaeratur, quid ante rem, quid cum re, quid post rem evenierit. nihil hoc ad jus; ad Ciceronem, inquit Gallus noster, si quis ad eum tale quid retulerat, ut de facto quaereretur. tu tamen patiere, nullum a me artis institutae locum praeteriri, ne si nihil, nisi quod ad te pertineat, scribendum putaris, nimium te amare videare. est igitur magna ex parte locus hic oratorius, non modo non jurisconsultorum, sed ne philosophorum quidem. ante rem enim quaeruntur, quae talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutum, convivium. cum re autem, pedum crepitus, strepitus hominum, corporum umbrae, et si quid ejusmodi. at post rem, rubor, pallor, titubatio, et si qua alia signa conturbationis et conscientiae: praeterea restinctus ignis, gladius cruentus, caeteraque, quae suspicionem facti possunt movere. deinceps est locus dialecticorum proprius ex consequentibus, et antecedentibus, et repugnantibus, qui etiam ab adjunctis longe diversus est. nam adjuncta, de quibus paulo ante dictum est, non semper eveniunt:

consequentia autem semper. ea enim dico consequentia, quae rem necessario consequuntur. itemque et antecedentia, et repugnantia. quidquid enim antecedit quamque rem, id cohaeret cum re necessario: et quidquid repugnat, id ejusmodi est, ut cohaerere nunquam possit. Cum¹³ tripartito igitur distribuatur locus hic, in consecutionem, antecessionem, repugnantiam: reperiendi argumenti locus simplex est, tractandi triplex. nam quid interest, cum hoc sumpseris, pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit omne argentum legatum, utrum hoc modo concludas argumentum? 'si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. est autem pecunia signata argentum. legata igitur.' an illo modo? 'si numerata pecunia, non est legata; non est numerata pecunia argentum. est autem numerata pecunia argentum. legata igitur est.' an illo modo? 'non et legatum argentum est, et non est legata numerata pecunia. legatum autem argentum est. legata igitur numerata pecunia est.' appellant autem dialectici eam conclusionem argumenti, in qua, cum primum as-

sumpseris,consequitur id,quod annexum est, primum conclusionis modum. cum id,quod annexum est,negaris, ut id quoque, cui fuerit annexum, negandum sit: secundus appellatur concludendi modus. cum autem aliqua conjuncta negaris, et his alia negatio rursus adjungitur, et ex his primum sumpseris, ut, quod relinquitur, tollendum sit: is tertius appellatur conclusionis modus. ex hoc illa rhetorum sunt ex contrariis conclusa, quae ipsi enthymemata appellant: non quod non omnis sententia proprio nomine enthymema dicatur, sed, ut Homerus, propter excellentiam, commune poetarum nomen efficit apud Graecos suum; sic, cum omnis sententia enthymema dicatur, quia videtur ea, quae ex contrariis conficiatur, acutissima, sola proprie nomen commune possidet. ejus generis haec sunt. ' hunc metuere, alterum in metu ' non ponere. eam, quam nihil accusas, ' damnas. bene quam meritam esse autumas, dicis male mereri. id, quod scis, ' prodest nihil: id, quod nescis, obest.'

¹⁴ Hoc differendi genus attingit omnino vestras quoque in respondendo disputa-

tiones: sed philosophorum magis; quibus est cum oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio, quae a dialecticis tertius modus, a rhetoribus enthymema nuncupatur. reliqui dialecticorum modi plures sunt, qui ex disjunctionibus constant: 'aut hoc, aut illud: hoc autem: non igitur illud.' itemque, 'aut hoc, aut illud: non autem hoc: illud igitur.' quae conclusiones idcirco ratae sunt, quod in disjunctione plus uno verum esse non potest. atque ex iis conclusionibus, quas supra scripsi, prior quartus, posterior quintus a dialecticis modus appellatur. deinde addunt conjunctionum negantiam, sic: 'non et hoc est, et illud: hoc autem: non igitur illud.' hic modus est sextus. septimus autem, 'non et hoc, et illud: non autem hoc: illud igitur.' ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quo est fere tota dialectica. sed ne eae quidem, quas exposui, ad hanc institutionem sunt necessariae. proximus est locus rerum efficientium, quae causae appellantur: deinde rerum effectarum ab efficientibus causis. harum exempla, ut reliquorum

locorum, paulo antè posui, et quidem ex
15 jure civili: sed haec patent latius. Cau-
sarum igitur genera duo sunt. unum,
quod vi sua id, quod sub ea subiectum est,
certe efficit, ut ignis accendit. alterum,
quod naturam efficiendi non habeat, sed
sine quo effici non possit: ut, si quis aes
causam statuae velit dicere, quod sine eo
non possit effici. hujus generis causarum,
sine quo non efficitur, alia sunt quiescentia,
nihil agentia, stolidia quodam modo; ut
locus, tempus, materiae, ferraamenta, et
caetera generis ejusdem. alia autem prae-
cursionem quandam adhibent ad efficien-
dum, et quaedam afferunt per se adjuvan-
tia, etsi non necessaria, ut amor congres-
sus causam attulerit, amor flagitio. ex hoc
genere causarum, ex aeternitate pendentium,
fatum a Stoicis nescitur. atque ut earum
causarum, sine quibus effici non potest,
genera divisi, sic etiam efficientium di-
vidi possunt. sunt enim aliae causae, quae
plane efficiant, nulla re adjuvante: aliae,
quae adjuvari velint: ut sapientia efficit
sapientes sola per se: beatos efficiat necne
sola per se, quaestio est. quare, cum in
disputationem inciderit causa efficiens a-

liquid necessario, sine dubitatione licebit, quod efficitur ab ea causa, concludere. Cum autem erit talis causa, ut in ea non fit efficiendi necessitas; necessaria conclusio non sequitur. atque illud quidem genus causarum, quod habet vim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet: hoc autem, sine quo non efficitur, saepe conturbat. non enim si sine parentibus filii esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. hoc igitur, sine quo non fit, ab eo, in quo certe fit, diligenter est separandum. illud enim est tanquam:

Utinam ne in nemore Pelio securibus
Caesa cecidisset abiegna ad terram trabes!

nisi enim cecidissent abiegnae ad terram trabes, Argo illa facta non esset. nec tamen fuit in his trabibus efficiendi vis necessaria. at cum in Ajacis navim 'crispifulcans igneum fulmen' injectum est, inflammatur navis necessario. atque etiam est causarum dissimilitudo, quod aliae sunt, ut sine ulla appetitione animi, sine voluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiant, velut, ut omne intereat,

quod ortum est. aliae autem aut voluntate efficiunt, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu. voluntate, ut tu, cum hunc libellum legis. perturbatione, ut si quis eventum horum temporum timeat. habitu, ut facile et cito irascatur. naturâ, ut vitium in dies crescat. arte, ut bene pingat. casu, ut prospere naviget. nihil horum sine causa, nec quidquam omnino, sed huiusmodi causae non necessariae. omnium autem causarum in aliis inest constantia, in aliis non inest. in natura, et in arte constantia est, in caeteris nulla. Sed tamen earum causarum, quae non sunt constantes, aliae sunt perspicuae, aliae latent. perspicuae sunt, quae appetitionem animi, iudiciumque tangunt. latent, quae subjectae sunt fortunae. cum enim nihil sine causa fiat; hoc ipsum est fortunae eventus, obscura causa, quae latenter efficit. etiam ea, quae fiunt, partim sunt ignorata, partim voluntaria. ignorata, quae necessitate effecta sunt. voluntaria, quae consilio. quae autem fortuna, vel ignorata, vel voluntaria. nam jacere telum, voluntatis est: ferire quem nolueris, fortunae. ex quo

aries ille subjicitur in vestris actionibus: si telum manu fugit magis, quam jecit, cadunt etiam in ignorationem, atque in imprudentiam perturbationes animi: quae quanquam sint voluntariae, (objuratione enim, et admonitione dejiciuntur) tamen habent tantos motus, ut ea quae voluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata videantur, toto igitur loco causarum explicato, ex earum differentia in magnis quidem causis vel oratorum, vel philosophorum magna argumentorum suppetit copia. in vestris autem si non uberior, at fortasse subtilior. privata enim judicia maximarum quidem rerum, in jurisconsultorum mihi videntur esse prudentia. nam et adsunt multum, et adhibentur in consilio: et patronis diligentibus, ad eorum prudentiam confugientibus, hastas ministrant. in omnibus igitur iis judiciis, in quibus, 'ex fide bona,' est additum: ubi vero etiam, 'ut inter bonos bene agier oportet:' imprimisque in arbitrio rei uxoriae, in quo est, 'quid equius, melius,' parati esse debent. illi enim dolum malum, illi fidem bonam, illi aequum, bonum, illi quid so-

eum socio, quid eum, qui negotia aliena curasset, ei, cujus ea negotia fuissent; quid eum, qui mandasset, eumve, cui mandatum esset, alterum alteri praestare oporteret; quid virum uxori, quid uxorem viro, tradiderunt. licebit igitur, diligenter cognitis argumentorum locis, non modo oratoribus et philosophis, sed juris etiam peritis copiose de consultati-
18 onibus suis disputare. Conjunctis huic causarum loco locus ille est, qui efficitur ex causis. ut enim causa quid sit effectum indicat, sic, quod effectum est, quae fuerit causa, demonstrat. hic locus sup-
peditare solet oratoribus et poetis, saepe etiam philosophis, sed iis, qui ornate et copiose loqui possunt, mirabilem copiam dicendi, cum denuntiant, quid ex quaque re sit futurum. causarum enim cognitio cognitionem eventorum facit. reliquus est comparationis locus, cujus genus et exemplum supra positum est, ut caeterorum: nunc explicanda tractatio est. comparantur igitur ea, quae aut majora, aut minora, aut paria dicuntur: in quibus spectantur haec, numerus, species, vis, quaedam etiam ad res aliquas affectio.

numero sic comparabuntur, ut plura bona, paucioribus bonis anteponantur: pauciora mala, malis pluribus: diuturniora bona, brevioribus: longe, et late pervagata, angustis: ex quibus plura bona propagentur, quaeque plures imitentur, et faciant. specie autem comparantur, ut anteponantur quae propter se expetenda sunt, iis, quae propter aliud: et ut innata atque insita, assumptis et adventitiis: integra, contaminatis: jucunda, minus jucundis: honesta, ipsis etiam utilibus: proclivia, laboriosis: necessaria, non necessariis: sua, alienis: rara, vulgaribus: desiderabilia, iis, quibus facile carere possis: perfecta, inchoatis: tota, partibus: ratione utentia, rationis expertibus: voluntaria, necessariis: animata, inanimatis: naturalia, non naturalibus: artificiosa, non artificiosis. vis autem in comparatione sic cernitur, efficiens causa gravior, quam non efficiens: quae seipsis contenta sunt, meliora, quam quae egent aliis: quae in nostra, quam quae in aliorum potestate sunt: stabilia, incertis: quae eripi non possunt, iis, quae possunt. affectio autem ad res aliquas est huiusmodi,

principum commoda majora, quam reli-
quorum: itemque, quae jucundiora, quae
pluribus probata, quae ab optimo quo-
que laudata. atque, ut haec in compara-
tione meliora, sic deteriora, quae iis sunt
contraria. parium autem comparatio nec
elationem habet, nec submissionem. est
enim aequalis. multa autem sunt, quae
aequalitate ipsa comparantur: quae ita
fere concluduntur, si consilio juvare ci-
ves, et auxilio, aequa in laude ponendum
est: pari gloria debent esse ii, qui consu-
lunt, et ii, qui defendunt. at quod pri-
mum, est: quod sequitur igitur. perfecta
est omnis argumentorum inveniendorum
praeceptio, ut, cum profectus sis a defi-
nitione, a partitione, a notatione, a con-
jugatis, a genere, a forma, a similitudine,
a differentia, a contrariis, ab adjunctis,
a consequentibus, ab antecedentibus, a
repugnantibus, a causis, ab effectis, a com-
paratione majorum, minorum, parium,
nulla praeterea sedes argumenti quaeren-
da sit. Sed quoniam ita a principio di-
visimus, ut alios locos diceremus in eo
ipso, de quo ambigitur, haerere, de qui-
bus satis est dictum: alios assumi extria-

secus; de iis pauca dicamus: et si ea nihil omnino ad vestras disputationes pertinent; sed tamen totam rem perficiamus, quandoquidem coepimus. neque enim tu is es, quem nihil, nisi jus civile, delectet. et, quoniam ad te haec ita scribuntur, ut etiam in aliorum manus sint ventura, detur opera, ut quam plurimum iis, quos recta studia delectant, prodesse possimus. haec ergo argumentatio, quae dicitur artis experts, in testimonio posita est. testimonium autem nunc dicimus, omne, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem. persona autem non qualiscumque, testimonii pondus habet. ad faciendam enim fidem auctoritas quaeritur. sed auctoritatem aut natura, aut tempus affert. naturae auctoritas in virtute inest maxime. in tempore autem multa sunt, quae afferant auctoritatem: ingenium, opes, aetas, fortuna, ars, usus, necessitas, concursio etiam nonnumquam rerum fortuitarum. nam et ingeniosos, et opulentos, et aetatis spatio probatos, dignos, quibus credatur, putant: non recte fortasse, sed vulgi opinio mutari vix potest, ad eamque omnia diri-

gunt, et qui judicant, et qui existimant. qui enim his rebus, quas dixi, excellunt, ipsa virtute videntur excellere. sed reliquis quoque rebus, quas modo enumeravi, quanquam in iis nulla species virtutis est, tamen interdum confirmatur fides, si aut ars quaedam adhibetur; magna enim est vis ad persuadendum, scientiae: aut usus; plerumque enim creditur iis, qui
20 experti sunt. Facit etiam necessitas fidem, quae cum a corporibus, tum ab animis nascitur. nam et verberibus, tormentis, igni fatigati, quae dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere, et, quae a perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis vim habent, afferunt auctoritatem et fidem. cujus etiam generis illa sunt, ex quibus verum nonnunquam invenitur, pueritia, somnus, imprudentia, vinolentia, insania. nam et pueri saepe indicaverunt aliquid, ad quod pertineret, ignari: et per somnum, vinum, insaniam, multa saepe patefacta sunt. multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt, ut Staleno nuper accidit: qui ea locutus est, bonis viris subauscultantibus, pariete in-

terposito, quibus patefactis, in iudicium-
que prolatis, rei capitalis jure damnatus
est. huic simile quiddam de Lacedaemo-
nio Pausania accepimus. concursio autem
fortuitorum talis est, ut, si interventum
est casu, cum aut ageretur aliquid, quod
proferendum non esset, aut diceretur.
in hoc genere etiam illa est in Palamedem
conjecta suspicionum proditiōis multi-
tudo: quod genus refutare interdum ve-
ritas vix potest. hujus etiam generis est
fama vulgi, quoddam multitudinis testi-
monium. quae autem virtute fidem faci-
unt, ea bipartita sunt. ex quibus alterum,
natura valet: alterum, industria. deorum
enim virtus naturâ excellit: hominum
autem, industriâ. divina haec fere sunt
testimonia. primum orationis: oracula
enim ex eo ipso appellata sunt, quod in-
est in his deorum oratio. deinde rerum,
in quibus insunt quasi opera divina quae-
dam: primum ipse mundus, ejusque om-
nis ordo, et ornatus: deinceps aërei vola-
tus avium, atque cantus: deinde ejusdem
aëris sonitus et ardores, multarumque re-
rum in terra portenta: atque etiam per
exta, inventa praesensio. a dormienti-

bus quoque multa significata visis. quibus ex locis sumi interdum solent ad fidem faciendam testimonia deorum. in homine virtutis opinio valet plurimum. opinio autem est, non modo eos virtutem habere, qui habeant, sed eos etiam, qui habere videantur. itaque quos ingenio, quos studio, quos doctrina praeditos vident, quorumque vitam constantem, et probatam, ut Catonis, Laelii, Scipionis, aliorumque plurium, rentur eos esse, quales seipsi velint. nec solum eos censent tales esse, qui in honoribus populi, atque in re publica versantur, sed et oratores, et philosophos, et poëtas, et historicos: ex quorum et dictis, et scriptis saepe auctoritas²¹ petitur ad faciendam fidem. Expositis omnibus argumentandi locis, illud primum intelligendum est, nec ullam esse disputationem, in quam non aliquis locus incurrat, nec fere omnes locos incidere in omnem quaestionem, et quibusdam quaestionibus alios, quibusdam esse alios aptiores locos. quaestionum duo sunt genera: alterum infinitum, alterum definitum. definitum est, quod ὑπόθεσιν Graeci, nos Causam. infinitum, quod δίεσιν illi appel-

lant, nos Propositum possumus nominare. causa certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotiis cernitur, aut in omnibus, aut implerisque eorum. propositum autem, in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. itaque propositum, pars causae est. sed omnis quaestio earum aliqua de re est, quibus causae continentur, aut una, aut pluribus, aut nonnunquam omnibus. quaestionum autem, quacumque de re sint, duo sunt genera: unum, cognitionis; alterum, actionis. cognitionis sunt hae, quarum finis est scientia: ut, si quaeratur, a naturane jus profectum sit, an ab aliqua quasi conditione hominum et pactione. actionis autem hujusmodi exempla sunt: sitne sapientis ad rempublicam accedere. cognitionis quaestiones tripartitae sunt, cum, an sit: aut, quid sit: aut, quale sit, quaeritur. horum primum, conjecturâ: secundum, definitione: tertium, juris et injuriae distinctione explicatur. conjecturae ratio in quatuor partes distributa est. quarum una est, cum quaeritur, sitne aliquid. altera, unde ortum sit. tertia, quae id causa effecerit. quarta, in qua

de mutatione rei quaeritur, sit, necne sit: sic, Ecquidnam honestum sit, ecquid aequum re vera, an haec tantum in opinione sint. unde autem sit ortum, ut, cum quaeritur, natura, an doctrina possit effici virtus. causa autem efficiens sic, ut, cum quaeritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. de commutatione, sic: possitne eloquentia commutatione aliqua converti in infantiam. Cum autem, quid sit, quaeritur; notio explicanda est, et proprietas, et divisio, et partitio. haec enim sunt definitioni attributa. additur etiam descriptio, quam Graeci *χαρακτηρις* vocant. notio sic quaeritur: sitne id aequum, quod ei, qui plus potest, utile est. proprietas sic: in hominemne solum cadat, an etiam in belluas aegritudo. divisio, et eodem pacto partitio, sic: triane genera bonorum sint. descriptio, qualis sit avarus, qualis assentator, caeteraque ejusdem generis, in quibus natura et vita describitur. cum autem quaeritur, quale quid sit: aut simpliciter quaeritur, aut comparate. simpliciter, expetendane sit gloria. comparate, praeponendane sit divitiis gloria. simplicium tria genera

sunt: de expetendo, fugiendoque: de aequo, et iniquo: de honesto, et turpi. comparisonum autem duo, unum de eodem, et alio: alterum de majore, et minore. de expetendo, et fugiendo, hujusmodi: si expetendae divitiae, si fugienda paupertas. de aequo et iniquo: Aequumne sit ulcisci, a quocumque injuriam acceperis. de honesto, et turpi: Honestumne sit, propria mori. ex altero autem genere, quod erat bipartitum, unum est de eodem, et alio: ut, si quaeratur, quid intersit inter amicum, et assentatorem: regem, et tyrannum. alterum de majore, et minore: ut, si quaeratur, eloquentiae pluris sit, an juris civilis scientia. de cognitionis quaestionibus haecenus. actionis reliquae sunt: quarum duo sunt genera: unum ad officium, alterum ad motum animi vel gignendum, vel sedandum, planeve tollendum. ad officium sic; ut, cum quaeritur, suscipiendine sint liberi. ad movendos animos, cum fiunt cohortationes ad defendendam rempublicam, ad gloriam, et ad laudem: quo ex genere sunt quaerelae, incitationes, miserationesque flebiles, rursusque oratio cum iracundiam ref-

tinguens, tum metum eripiens, tum exultantem laetitiam comprimens, tum aegritudinem abstergens. haec cum in propositis quaestionibus genera sint, eadem
23 in causas transferuntur. Loci autem qui ad quasque quaestiones accommodati sunt, deinceps est videndum. omnes quidem illi, quos supra diximus, ad plerasque sunt: sed alii ad alias, ut dixi, aptiores. ad conjecturam igitur maxime apta, quae ex causis, quae ex effectis, quae ex conjunctis sumi possunt. ad definitionem autem pertinet ratio, et scientia definiendi. atque huic generi finitimum est illud, quod appellari de eodem, et altero diximus: quod genus forma quaedam definitionis est. si enim quaeratur, idemne sit pertinacia et perseverantia, definitionibus judicandum est. loci autem convenient in ejus generis quaestionem, consequentes, antecedentes, repugnantes, adjunctis etiam duobus iis, qui sumuntur ex causis et effectis. nam si hanc rem illa sequitur, hanc autem non sequitur: aut si huic rei illa antecedit, huic non antecedit: aut si huic rei repugnat, illi non repugnat: aut si hu-

jus rei haec, illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est: ex quovis horum id, de quo quaeritur, idemne, an aliud sit, inveniri potest. ad tertium genus quaestionis, in quo, quale sit, quaeritur, in comparisonem ea cadunt, quae paulo ante in comparisonis loco enumerata sunt. in illud autem genus, in quo de expetendo fugiendoque quaeritur, adhibentur ea, quae sunt aut animi, aut corporis, aut externa vel commoda, vel incommoda. itemque cum de honesto, turpique quaeritur, ad animi bona, vel mala, omnis dirigenda oratio est. cum autem de aequo et iniquo differitur, aequitatis loci colliguntur. hi cernuntur bipartito, et natura, et instituto. natura partes habet duas, tuitionem sui, et ulciscendi jus. institutio autem aequitatis tripartita est. una pars legitima est, altera conveniens, tertia moris vetustate confirmata. atque etiam rursus aequitas tripartita dicitur esse: una ad superos deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. prima, pietas: secunda, sanctitas: tertia, justitia, aut aequitas nominatur. De proposito satis multa: deinceps de ²⁴

causa pauciora dicenda sunt. pleraque enim sunt ei cum proposito communia. tria sunt igitur genera causarum; iudicii, deliberationis, laudationis. quarum fines ipsi declarant, quibus utendum locis sit. nam iudicii finis est jus: ex quo etiam nomen. juris autem partes tum expositae, cum aequitatis. deliberandi finis, utilitas: cujus hae partes, quae modo expositae, rerum expetendarum. laudationis finis, honestas: de qua item est ante dictum. sed definitae quaestiones a suis quaeque locis, quasi propriis, instituuntur, in accusationem, defensionemque partitae. in quibus existunt haec genera, ut accusator personam arguat facti: defensor aliquid opponat de tribus: aut non esse factum; aut si sit factum, aliud ejus facti nomen esse; aut jure esse factum. itaque aut infitialis, aut conjecturalis prima appelletur: definitiva, altera: tertia, quamvis molestum nomen hoc sit, juridicialis vocetur. harum causarum propria argumenta ex iis sumpta locis, quos exposuimus, in praeceptis oratoriis explicata sunt. refutatio autem accusationis, in qua est depulsio criminis,

quae Graece *στάσις* dicitur, Latine appelletur Status: in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio. atque etiam in deliberationibus et laudationibus iidem existunt status. nam et negantur saepe ea futura, quae ab aliquo in sententia dicta sunt fore, si aut omnino fieri non possunt, aut sine summa difficultate non possunt. in qua argumentatione status conjecturalis existit. at, cum aliquid de utilitate, honestate, aequitate differitur, deque iis rebus, quae iis sunt contrariae: incurrunt status aut juris, aut nominis: quod idem contingit in laudationibus. nam aut negari potest, id factum esse, quod laudetur; aut non eo nomine afficiendum, quo laudator affecerit; aut omnino non esse laudabile, quod non recte, non jure factum sit. quibus omnibus generibus usus est nimis impudenter Caesar contra Catonem meum. sed quae ex statu contentio efficitur, eam Graeci *κρινόμενον* vocant. mihi placet id, quoniam quidem ad te scribo, 'qua de re agitur,' vocari. quibus autem hoc, qua de re agitur, continetur, haec continentia vocentur, quasi firmamenta defensio-

nis: quibus sublati, defensio nulla sit. sed, quoniam lege firmitus in controversiis disceptandis esse nihil debet, danda est opera, ut legem adjutricem et testem adhibeamus. in qua re alii quasi status existunt novi, qui appellantur legitimae disceptationes. tum enim defenditur non id legem dicere, quod adversarius velit, sed aliud. id autem contingit, cum scriptum ambiguum est, ut duae differentes sententiae accipi possint. tum opponitur scripto voluntas scriptoris, ut quaeratur verbane plus, an sententia valere debeat. tum legi lex contraria affertur. ita sunt tria genera, quae controversiam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti et voluntatis, scripta contraria. Jam hoc perspicuum est, non
25 magis in legibus, quam in testamentis, in stipulationibus, in reliquis rebus, quae ex scripto aguntur, posse controversias easdem existere. horum tractationes in aliis libris explicantur. nec solum perpetuae actiones, sed etiam partes orationis iisdem locis adjuvantur, partim propriis, partim communibus: ut in principiis, quibus ut benevoli, ut dociles, ut attenti sint, qui

audiant, efficiendum est propriis locis. itemque narrationes, ut ad suos fines spectent, id est, ut planae sint, ut breves, ut evidentes, ut credibiles, ut moratae, ut cum dignitate: quae quanquam in tota oratione esse debent, magis tamen sunt propria narrandi. quae autem consequitur narrationem fides, ea persuadendo quoniam efficitur, qui ad persuadendum loci maxime valeant, dictum est in iis, in quibus de omni ratione dicendi. peroratio autem et alia quaedam habet, et maxime amplificationem: cujus effectus is debet esse, ut, aut perturbentur animi, aut tranquillentur: et si ita jam affecti ante sunt, ut augeat eorum motus, aut sedet oratio. huic generi, in quo et misericordia, et iracundia, et odium, et invidia, et caeterae animi affectiones perturbantur, praecepta suppleantur aliis in libris, quos poteris mecum legere, cum voles. ad id autem, quod te velle senseram, cumulate satisfactum esse debet voluntati tuae. nam, ne praeterirem aliquid, quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura quam a te desiderata

erant, sum complexus; fecique, quod
saepe liberales venditores solent, ut, cum
aedes, fundumve vendiderunt, rutis cae-
sis receptis, concedant tamen aliquid
emptori, quod ornandi causa apte et lo-
co positum esse videatur. sic tibi nos ad
id, quod quasi mancipio dare debuimus,
ornamenta quaedam volumus non de-
bita accedere.

TOBACCO
The tobacco plant is a member of the Solanaceae family, and is native to the Americas. It is a climbing or trailing plant with alternate, ovate leaves and small, tubular flowers. The fruit is a berry, which is the source of the tobacco leaf. Tobacco is used for smoking, chewing, and in various other forms. It is a major cash crop in many countries, particularly in the Americas and the Pacific region.

M. T.
CICERONIS
ORATORIAE
PARTITIONES.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUA E,
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS:
MDCCLVIII.

H. 5

M. T.

CICERO

ORATOR

DEPARTMENTS

BY REV. J. C. COLE

CLARK

NEW YORK

1870

ARGUMENTUM.

Hic libellus est quoddam compendium eorum, quae in libris Oratoriis caeteris fuse docuerat. omnem autem dicendi doctrinam in tres partes distribuit: in oratoris vim, orationem, et quaestionem. ad vim requirit inventionem, collocationem, elocutionem, et memoriam cum pronuntiatione: cap. 3, 7. orationis partes facit exordium, narrationem, confirmationem, et conclusionem: cap. 8, 17. de quaestionibus cum infinitis, tum finitis, atque adeo de generibus causarum et constitutionibus agit a cap. 18. usque ad finem.
ERNESTUS.

Utra potior sit inscriptio, DE PARTITIONE ORATORIA, an PARTITIONES ORATORIAE, disputent otiosi interpretes. utramque rectam esse constat. PRUSTEUS.

Quandoquidem habet hic libellus brevem duntaxat enumerationem eorum omnium, quae multis hactenus de ratione dicendi, variisque sunt a Cicerone disputationibus explicata; nihil esse in eo difficultatis potest, quod superiorum jam librorum explanatio non expedierit: nisi forte quam affert socia brevitatis et comes obscuritas. at haec ipsa neminem vel morabitur, vel terrebit, quisquis in libris hujus voluminis prioribus legendis fuerit bene ac diligenter versatus. ad hunc librum sic paratus qui veniet, artem summi oratoris universam, praeceptaque omnia regustabit cum voluptate; atque hoc agnoscet quam non frustra sit a me dictum in prologo, Ciceronis interpretem esse nullum Cicerone opportuniorem. si tamen explicationibus carere nequeunt juvenes, vel discipuli,

vel magistri; habent in has Partitiones Commentarios uberes, ad puerilem institutionem apprimè accommodatos, a duobus adornatos eruditissimis hominibus, atque in hac palæstra valde exercitatis, M. Ant. Majoragio, et Joan. Lud. Strebæo, quos describere neque hujus instituti est, neque vero spatii. OLIVETUS.

ORATORIAE PARTITIONES.

CICERO PATER. CICERO FILIUS.

FILIUS. studeo, mi pater, Latine ex te audire ea, quae mihi tu de ratione dicendi Graece tradidisti; si modo tibi est otium, et si vis. PATER. an est, mi Cicero, quod ego malim, quam te quam doctissimum esse? otium autem primum est summum, quoniam aliquando Roma exeundi potestas data est: deinde ista tua studia vel maximis occupationibus meis anteferebam libenter. FILIUS. visne igitur, ut tu me Graece soles ordine interrogare, sic ego te vicissim eisdem de rebus Latine interrogem? PATER. fane, si placet. sic enim et ego te meminisse intelligam, quae accepisti: et tu ordine audies, quae requiris. FILIUS. quot in partes distribuenda est omnis doctrina dicendi? PA-

TER. in tres. FILIUS. cedò quas? PATER. primùm in ipsam vim oratoris, deinde in orationem, tum in quaestionem. FILIUS. in quo est ipsa vis? PATER. in rebus et verbis. sed et res et verba inveniendae sunt et collocandae. proprie autem in rebus invenire, in verbis eloqui dicitur. collocare autem, etsi est commune, tamen ad inveniendum refertur. vox, motus, vultus, atque omnis actio, eloquendi comes est, earumque rerum omnium custos est memoria. FILIUS. quid? orationis quot sunt partes? PATER. quatuor. earum duae valent ad rem docendam; narratio et confirmatio. ad impellendos animos duae; principium et peroratio. FILIUS. quid? quaestio quasnam habet partes? PATER. infinitam, quam consultationem appello: et definitam, quam causam nomino. FILIUS. quoniam igitur invenire oratoris primum est, quid quaeret? PATER. ut inveniatur, quemadmodum fidem faciat eis, quibus volet persuadere, et quemadmodum motum eorum animis afferat. FILIUS. quibus rebus fides fit? PATER. argumentis, quae ducuntur ex locis, aut in re ipsa insitis,

PARTITIONES. 183

aut assumptis. FILIUS. quos vocas locos? PATER. eos, in quibus latent argumenta. FILIUS. quid est argumentum? PATER. probabile inventum ad faciendam fidem. FILIUS. quomodo igitur duo genera ista dividis? PATER. quae sine arte putantur, ea remota appello, ut testimonia. FILIUS. quid insita? PATER. quae inhaerent in ipsa re. FILIUS. testimoniorum quae sunt genera? PATER. divinum, et humanum. divinum, ut oracula, ut auspicia, ut vaticinationes, et responsa sacerdotum, haruspicum, conjectorum. humanum, quod spectatur ex auctoritate, et ex voluntate, et ex oratione, aut libera, aut expressa : in quo insunt scripta, pacta, promissa, jurata, quaesita. FILIUS. quae sunt quae dicis insita? PATER. quae infixae sunt rebus ipsis, ut definitio, ut contrarium, ut ea, quae sunt ipsi, contrariove ejus aut similia, aut dissimilia, aut consentanea, aut dissentanea : ut ea, quae sunt quasi conjuncta, aut ea, quae sunt quasi pugnancia inter se : aut earum rerum, de quibus agitur, causae : aut causarum eventus, id est, quae sunt effecta de causis, ut

distributiones, ut genera partium, generumve partes, ut primordia rerum, et quasi praecurrentia, in quibus inest aliquid argumenti: ut rerum contentiones, quid majus, quid par, quid minus sit, in quibus aut naturae rerum, aut facultates comparantur. **FILIUS.** omnibusne igitur ex his locis argumenta sumemus? **PATER.** immo vero scrutabimur, et quaeremus ex omnibus: sed adhibebimus iudicium, ut levia semper rejiciamus, nonnunquam etiam communia praetermittamus, et non necessaria. **FILIUS.** quoniam de fide respondisti, volo audire de motu. **PATER.** loco quidem quaeris, sed planius quod vis explicabitur, cum ad orationis ipsius quaestionumque rationem venero. **FILIUS.** quid sequitur igitur? **PATER.** cum inveneris, collocare. cujus in infinita quaestione ordo est idem fere, quem exposui locorum. in definita autem, adhibenda sunt illa etiam, quae ad motus animorum pertinent. **FILIUS.** quomodo igitur ista explicas? **PATER.** habeo communia praecepta fidem faciendi, et commovendi. quoniam fides est firma opinio: motus autem, animi in,

PARTITIONES. 185

citatio aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem: (tot enim sunt motus genera, partes plures generum singulorum:) omnem collocationem ad finem accommodo quaestionis. nam est in proposito finis, fides: in causa et fides, et motus. quare cum de causa dixerò, in qua est propositum, de utroque dixerò. **FILIUS.** quid habes igitur de causa dicere? **PATER.** auditorum eam genere distingui. nam aut auscultator est modo qui audit, aut disceptator, id est, rei sententiaeque moderator: ita, ut aut delectetur, aut statuatur aliquid. statuit autem aut de praeteritis, ut iudex: aut de futuris, ut senatus. sic tria sunt genera, iudicii, deliberationis, exornationis, quae quia in laudationes maxime confertur, proprium habet jam ex eo nomen. **FILIUS.** quas res sibi proponet in istis tribus generibus orator? **PATER.** delectationem in exornatione: in iudicio, aut saevitiam, aut clementiam iudicis: in suasionem autem, aut spem, aut reformidationem deliberantis. **FILIUS.** cur igitur exponis hoc loco genera controversiarum? **PATER.** ut

rationem collocandi ad finem cujusque accommodem. **FILIUS.** quonam tandem modo? **PATER.** quia, quibus in orationibus delectatio finis est, varii sunt ordines collocandi. nam aut temporum servantur gradus, aut generum distributiones, aut a minoribus ad majora adscendimus, aut a majoribus ad minora delabimur, aut haec inaequabili varietate distinguimus, cum parva magnis, simplicia conjunctis, obscura dilucidis, laeta tristibus, incredibilia probabilibus inteximus, quae in exornationem cadunt omnia. **FILIUS.** quid? in deliberatione quid spectas? **PATER.** principia, vel non longa, vel saepe nulla. sunt enim ad audiendum qui deliberant, sua causa parati. nec multum sane saepe narrandum est. est enim narratio praeteritarum rerum, aut praesentium: suasio autem, futurarum. quare ad fidem, et ad motum adhibenda est omnis oratio. **FILIUS.** quid? in judiciis quae est collocatio? **PATER.** non eadem accusatoris, et rei: quod accusator rerum ordinem prosequitur, et singula argumenta, quasi hasta in manu collocata, vehementer proponit, concludit acri-

PARTITIONES. 187

ter, confirmat tabulis, decretis, testimoniis, accuratiusque in singulis commoratur: perorationisque praeceptis, quae ad incitandos animos valent, et in reliqua oratione paululum digrediens de cursu dicendi, utitur, et vehementius in perorando. est enim propositum, ut iratum efficiat iudicem. **FILIUS.** quid faciendum est contrà reo? **PATER.** omnia

longe secus. sumenda principia ad benevolentiam conciliandam. narrationes aut amputandae, quae laedunt: aut relinquendae, si totae sunt molestae. firmamenta ad fidem posita, aut per se diluenda, aut obscuranda, aut digressionibus obruenda. perorationes autem, ad misericordiam conferendae. **FILIUS.** semperne igitur ordinem collocandi, quem volumus, tenere possumus? **PATER.** non sane. nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, et provido; et quod respuunt, immutandum est. **FILIUS.** expone deinceps, quae ipsius orationis, verborumque praecepta sunt. **PATER.** unum igitur genus est eloquendi sua sponte fufum: alterum versum, atque mutatum. prima vis est in simplicibus verbis: in conjunctis

secunda, simplicia, invenienda sunt: conjuncta, collocanda sunt. et simplicia verba partim nativa sunt, partim reperta. nativa ea, quae significata sunt sensu. reperta, quae ex his facta sunt, et novata aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adjunctione verborum. atque etiam est haec distinctio in verbis; altera, naturâ: tractatione, altera. naturâ, ut sint alia consonantiora, graviora, leviora, et quodam modo nitidiora: alia contra. tractatione autem, cum aut propria sumuntur rerum vocabula, aut addita ad nomen, aut nova, aut prisca, aut ab oratore modificata, et inflexa quodam modo: qualia sunt ea, quae transferuntur, aut immutantur, aut ea, quibus tanquam abutimur, aut ea, quae obscuramus, quae incredibiliter tollimus, quaeque mirabilius, quam sermonis consuetudo patitur, ornamus. FILIUS. habeo de simplicibus verbis: nunc de conjunctione quaero. PATER. numeri quidam sunt in conjunctione servandi, consecutioque verborum. numeros aures ipsae metiuntur, ne aut non compleas verbis quod proposueris, aut redundes, consecutio autem, ne generi-

PARTITIONES. 189

bus, numeris, temporibus, personis, casibus, perturbetur oratio. nam, ut in simplicibus verbis, quod non est Latinum: sic in conjunctis, quod non est consequens, vituperandum est. communia autem simplicium, conjunctorumque sunt haec quinque quasi lumina, dilucidum, breve, probabile, illustre, suave. dilucidum fit usitatis verbis, propriis, dispositis aut circumscriptione conclusa, aut intermissione, aut concisione verborum. obscurum autem, aut longitudine, aut contractione orationis, aut ambiguitate, aut inflexione, atque immutatione verborum. brevis autem conficitur simplicibus verbis: semel unaquaque re dicenda: nulli rei, nisi, ut dilucide dicas, serviendo. probabile autem genus est orationis, si non nimis est comptum, atque expositum, si est auctoritas et pondus in verbis, si sententiae vel graves, vel aptae opinionibus hominum, et moribus. illustris autem oratio est, si et verba gravitate delecta ponuntur, et translata, et superlata, et ad nomen adjuncta, et duplicata, et idem significantia, atque ab ipsa actione, atque imitatione rerum non ab-

horrentia. est enim haec pars orationis, quae rem constituat paene ante oculos. is enim maxime sensus attingitur: sed caeteri tamen, et maxime mens ipsa moveri potest. sed quae dicta sunt de oratione dilucida, cadunt in hanc illustrem omnia. est enim plus aliquanto illustre, quam illud dilucidum. altero fit ut intelligamus, altero vero, ut videre videamur. suave autem genus erit dicendi, primum elegantia et jucunditate verborum sonantium, et lenium: deinde conjunctione, quae neque asperos habeat concursus, neque disjunctos, atque hiantes: et sit circumscripta non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto, habeatque similitudinem, aequalitatemque verborum: tum ex contrariis sumpta verbis: crebra crebris, paria paribus respondeant, relataque ad idem verbum: et geminata, atque duplicata, vel etiam saepius iterata ponantur: constructioque verborum tum conjunctionibus copuletur, tum dissolutionibus relaxetur. fit etiam suavis oratio, cum aliquid aut invisum, aut inauditum, aut novum dicas. delectat enim quidquid est admirabile, maximeque mo-

vet ea, quae motum aliquem animi mis-
cet, oratio; quaeque significat oratoris
ipsius amabiles mores: qui exprimuntur,
aut significando iudicio ipsius ex animo
humano ac liberali, aut inflexione sermo-
nis, cum aut augendi alterius, aut minu-
endi sui causâ, alia dici ab oratore, alia
existimari videntur, idque comitate fieri
magis, quam vanitate. sed multa sunt
suavitatis praecepta, quae orationem aut
magis obscuram, aut minus probabilem
faciunt. itaque etiam hoc loco nobis est
ipsis, quid causa postulet, iudicandum.

7 FILIUS. reliquum est igitur, ut dicas de
conversa oratione, atque mutata. PA-
TER. est itaque id genus totum situm in
commutatione verborum: quae simplici-
bus in verbis ita tractatur, ut aut ex ver-
bo dilatetur, aut in verbum contrahatur
oratio. ex verbo, cum aut proprium, aut
idem significans, aut factum verbum in
plura verba diducitur. ex oratione, cum
aut definitio ad unum verbum revocatur,
aut assumpta verba removentur, aut in
circuitus diriguntur, aut in conjunctione
fit unum verbum ex duobus. in conjunc-
tis autem verbis triplex adhiberi potest

commutatio, non verborum, sed ordinis tantummodo: ut, cum semel dictum sit directe, sicut natura ipsa tulerit, invertatur ordo, et idem quasi sursum versus, retroque dicatur; deinde idem intercise, atque permiste. eloquendi autem exercitatio maxime in hoc toto convertendi genere versatur. FILIUS. actio igitur sequitur, ut opinor. PATER. est ita: quae quidem oratori, et cum rerum, et cum verborum momentis commutanda maxime est. facit enim et dilucidam orationem, et illustrem, et probabilem, et suavem, non verbis, sed varietate vocum, motu corporis, vultu, quae plurimum valebunt, si cum orationis genere consentient, ejusque vim ac varietatem subsequantur. FILIUS. num quidnam de oratore ipso restat? PATER. nihil sane, praeter memoriam, quae est gemina literaturae quodammodo, et in dissimili genere persimilis. nam ut illa constat ex notis literarum, et ex eo, in quo imprimuntur illae notae: sic confectio memoriae, tanquam cera, locis utitur, et in his imagines, ut literas, collocat. FILIUS.⁸ quoniam igitur vis oratoris omnis expo-

sita est, quid habes de orationis praeceptis dicere? **PATER.** quatuor esse ejus partes: quarum prima et postrema ad motum animi valet: is enim initiis est et perorationibus concitandus. secunda, narratio: et tertia, confirmatio, fidem facit orationi. sed amplificatio quanquam habet proprium locum, saepe etiam primum, postremum quidem fere semper, tamen reliquo in cursu orationis adhibenda est, maximeque cum aliquid aut confirmatum est, aut reprehensum. itaque ad fidem quoque vel plurimum valet. est enim amplificatio vehemens quaedam argumentatio, ut illa docendi causa sit: haec, commovendi. **FILIUS.** perge igitur ordine quatuor mihi istas partes explicare. **PATER.** faciam, et a principiis primum ordiar. quae quidem ducuntur aut ex personis, aut ex rebus ipsis. sumuntur autem trium rerum gratiâ: ut amicè, ut intelligenter, ut attente audiamur. quorum primus locus est in personis nostris, disceptatorum, adversariorum: e quibus initia benevolentiae conciliandae comparantur, aut meritis nostris, aut dignitate, aut aliquo genere vir-

tutis, et maxime liberalitatis, officii, iustitiae, fidei: contrariis rebus in adversarios conferendis, et cum iis, qui disceptant, aliqua conjunctionis aut causa, aut spe significanda: et, si in nos aliquod odium, offensiove collata sit, tollenda ea, minuendave, aut diluendo, aut extenuando, aut compensando, aut deprecando. intelligenter autem ut audiamur, et attente, a rebus ipsis ordiendum est. sed facillime auditor discit, et, quid agatur, intelligit, si complectare a principio genus, naturamque causae, si definias, si dividas, si neque prudentiam ejus impedias confusione partium, nec memoriam multitudine: quaeque mox de narratione dilucida dicentur, eadem etiam huc poterunt recte referri. ut attente autem audiamur, trium rerum aliqua consequemur. nam aut magna quaedam proponemus, aut necessaria, aut conjuncta cum ipsis, apud quos res agetur. sit autem hoc etiam in praeceptis, ut, si quando tempus ipsum, aut res, aut locus, aut interventus alicujus, aut interpellatio, aut ab adversario dictum aliquod, et maxime in perorando, dederit occasi-

onem nobis aliquam, ut dicamus aliquid ad tempus apte, ne derelinquamus: et, quae suo loco de amplificatione dicemus, multa ex his poterunt ad principiorum ⁹praecepta transferri. **FILIUS.** quid? in narratione quae tandem observanda sunt? **PATER.** quoniam narratio est rerum explicatio, et quaedam quasi sedes, ac fundamentum constituendae fidei, ea sunt in ea servanda maxime, quae etiam in reliquis fere dicendi partibus: quae partim sunt necessaria, partim sunt assumpta ad ornandum. nam ut dilucide probabiliterque narremus, necessarium est: sed assumimus etiam suavitatem. ergo ad dilucide narrandum, eadem illa superiora explicandi et illustrandi praecepta repetemus, in quibus est brevitās: eaque saepissime in narratione laudatur, de qua supra dictum est. probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quae narrabuntur, consentient: si cujusque facti, et eventus causa ponetur: si testata dici videbuntur: si cum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum more, cum religione conjuncta: si probitas narrantis significabitur, si an-

tiquitatis memoria, si orationis veritas, et vitae fides. suavis autem narratio est, quae habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, interpositos motus animorum, colloquia personarum, dolores, iracundias, metus, laetities, cupiditates. sed jam ad reliqua pergamus. FILIUS. nempe ea sequuntur, quae ad faciendam fidem pertinent. PATER. ita est: quae quidem in confirmationem, et reprehensionem dividuntur. nam in confirmando nostra probare volumus: in reprehendendo, redarguere contraria. quoniam igitur omne, quod in controversiam venit, id aut sit, necne sit; aut quid sit; aut quale sit, quaeritur: in primo conjectura valet, in altero definitio, in tertio ratio. FILIUS. teneo istam distributionem. nunc conjecturae locos quaero. PATER. in verisimilibus, et in propriis rerum notis posita est tota. sed appellemus docendi gratiâ verisimile, quod plerumque ita fiat: ut adolescentiam procliviorē esse ad libidinem. propriae autem notae argumentum, quod nunquam aliter sit, certumque declarat, ut fumus ignem. verisimilia reperiuntur ex partibus, et quasi membris

narrationis. ea sunt in personis, in locis, in temporibus, in factis, in eventis, in rerum ipsarum negotiorumque naturis. in personis naturae primum spectantur, valetudinis, figurae, virium, aetatis, marium, foeminarum: atque haec quidem in corpore. animi autem, aut quemadmodum affecti sunt, virtutibus, vitiis, artibus, inertis: aut quemadmodum commoti, cupiditate, metu, voluptate, molestia. atque haec quidem in natura spectantur. in fortuna, genus, amicitiae, liberi, propinqui, affines, opes, honores, potestates, divitiae, libertas, et ea, quae sunt iis contraria. in locis autem et illa naturalia, maritimi, an remoti a mari: plani, an montuosi: laeves, an asperi: salubres, an pestilentes: opaci, an aprici. et illa fortuita, culti, an inculti: celebres, an deserti: coaedificati, an vasti: obscuri, an rerum gestarum vestigiis nobilitati: consecrati, an profani. In temporibus autem, praesentia, et praeterita, et futura cernuntur. in his ipsis, vetusta, recentia, instantia paulo post, aut aliquando futura. insunt etiam in temporibus illa, quae temporis quasi naturam notant, ut hiems, ver, aestas, autumnus:

aut anni tempora, ut mensis, ut dies, ut nox, hora, tempestas, quae sunt naturalia. fortuita autem, sacrificia, festi dies, nuptiae. jam facta, et eventus, aut consilii sunt, aut imprudentiae: quae est aut in casu, aut in quadam animi permotione. casu, cum aliter accidit, ac putatum sit. permotione, cum aut obliuio, aut error, aut metus, aut aliqua cupiditatis causa permovet. est etiam in imprudentia necessitas ponenda. rerum autem bonarum et malarum tria sunt genera. nam aut in animis, aut in corporibus, aut extra esse possunt. hujus igitur materiae, ad argumentum subiectae, perlustrandae animo partes erunt omnes, et ad id, quod agatur, ex singulis conjectura capienda. est etiam genus argumentorum aliud, quod ex facti vestigiis sumitur, ut telum, cruor, clamor editus, titubatio, permutatio coloris, oratio inconstans, tremor, et eorum aliquid, quod sensu percipi possit: etiam, si praeparatum aliquid, si communicatum cum aliquo, si postea visum, auditum, indicatum. verisimilia autem partim singula movent suo pondere; partim, etiam si videntur esse exigua per se, multum ta-

men, cum sunt coacervata, proficiunt. atque in his verisimilibus insunt nonnunquam etiam certae rerum et propriae notae. maximam autem facit fidem ad similitudinem veri, primum, exemplum: deinde introducta rei similitudo: fabula etiam nonnunquam, etsi sit incredibilis, tamen homines commovet. **FILIUS.** quid? definitionis quae ratio est, et quae via? **PATER.** non dubium est id quidem, quin definitio genere declaretur, et proprietate quadam, aut etiam communium frequentia, ex quibus proprium quid sit, eluceat. sed quoniam de propriis oritur plerumque magna dissensio, definiendum est saepe ex contrariis, saepe etiam ex dissimilibus, saepe ex paribus. quamobrem descriptiones quoque sunt in hoc genere saepe aptae, et enumeratio consequentium, in primisque commovet explicatio vocabuli ac nominis. **FILIUS.** sunt exposita jam fere ea, quae de facto, quaeque de facti appellatione quaeruntur. nempe igitur ea restant, quae, cum factum constet, et nomen, qualia sint, vocatur in dubium. **PATER.** est ita, ut dicis. **FILIUS.** quae sunt igitur in eo genere partes?

PATER. aut jure factum defenditur, aut ulciscendi doloris gratia, aut pietatis, aut pudicitiae, aut religionis, aut patriae nomine, aut denique necessitate, inscitia, casu. nam quae motu animi, et perturbatione facta sine ratione sunt, ea defensionem contra crimen, in legitimis judiciis non habent, in liberis disceptationibus habere possunt. hoc in genere, in quo, quale sit, quaeritur, ex controversia, jure, et recte actum sit, quaeri solet: quorum disputatio ex locorum descriptione sumenda est. FILIUS. agēs ergo, quoniam in confirmationem et reprehensionem diviseras orationis fidem, et dictum de altero est: expone nunc de reprehendendo. PATER. aut totum est negandum, quod in argumentatione adversarius sumperit, si fictum, aut falsum esse possis docere; aut redarguenda ea, quae pro verisimilibus sumpta sunt: primum dubia sumpta esse pro certis: deinde etiam in perspicue falsis eadem posse dici: tum ex iis, quae sumperint, non effici, quae velint. accedere autem oportet ad singula: sic universa franguntur. commemoranda sunt etiam exempla, quibus

simili in disputatione creditum non sit: conquerenda conditio communis periculi, si ingeniis hominum criminoforum sit
 13 exposita vita innocentium. FILIUS. quoniam unde inveniuntur quae ad fidem pertinent, habeo, quemadmodum in dicendo singula tractentur, exspecto. PATER. argumentationem quaerere videris, quae est argumenti explicatio: quae sumpta ex iis locis, qui sunt expositi, conficienda, et distinguenda dilucide est. FILIUS. plane istuc ipsum desidero. PATER. est ergo (ut supra dictum est) explicatio argumenti, argumentatio: sed ea conficitur, cum sumpseris aut non dubia, aut probabilia, ex quibus id efficias, quod aut dubium, aut minus probabile per se videtur. argumentandi autem duo sunt genera, quorum alterum ad fidem directo spectat; alterum se inflectit ad motum: dirigitur, cum proposuit aliquid, quod probaret, sumpfitque ea, quibus uteretur: atque his confirmatis ad propositum sese retulit, atque conclusit. illa autem altera argumentatio, quasi retro, et contra prius sumit quae vult, eaque confirmat: deinde id, quod proponen-

dum fuit, permotis animis jacet ad extremum. est autem illa varietas in argumentando, et non injucunda distinctio: ut cum interrogamus nosmetipsos, aut percontamur, aut imperamus, aut optamus: quae sunt cum aliis compluribus sententiarum ornamenta. vitare autem similitudinem poterimus, non semper a proposito ordientes: et si non omnia confirmando disputabimus, breviterque interdum, quae erunt satis aperta, ponemus: quodque ex his efficietur, si id apertum sit, non habebimus necesse semper concludere. **FILIUS.** quid? illa, quae si¹⁴ ne arte appellantur, quae jamdudum assumpta dixisti, ecquonam modo, ecquonam loco artis indigent? **PATER.** illa vero indigent: nec eo dicuntur sine arte, quod ita sunt, sed quod ea non parit oratoris ars, sed foris ad se delata, tamen arte tractat, et maxime in testibus. nam de toto genere testium, quam id sit infirmum, saepe dicendum est: et argumenta rerum esse propria; testimonia, voluntatum: utendumque est exemplis, quibus testibus creditum non sit: et de singulis testibus, si naturâ vani, si leves, si cum

ignominia, si spe, si metu, si iracundiâ, si misericordiâ impulsî, si praemio, si gratiâ adducti: comparandique superiore cum auctoritate testium, quibus tamen creditum non sit. saepe etiam quaestionibus resistendum est, quod et dolorem fugientes multi in tormentis ementiti per saepe sunt, morique maluerunt falsum fatendo, quam infitiando dolere. multi etiam suam vitam neglexerunt, ut eos, qui his cariores, quam ipsi sibi essent, liberarent. alii autem aut natura corporis, aut consuetudine dolendi, aut metu supplicii, aut mortis, vim tormentorum pertulerunt. alii ementiti sunt in eos, quos oderant. atque haec exemplis firmanda sunt. neque est obscurum, quin (quoniam in utraque parte sunt exempla, et item ad conjecturam faciendam loci) in contrariis contraria sint sumenda. atque etiam incurrit alia quaedam in testibus, et in quaestionibus ratio. saepe enim ea, quae dicta sunt, si aut ambigue, aut inconstanter, aut incredibiliter dicta sunt, aut etiam aliter ab alio dicta, subtiliter reprehenduntur.

15 tur. FILIUS. extrema tibi pars restat orationis, quae posita in perorando est,

de qua sane velim audire. PATER. facili-
or est explicatio perorationis. nam est
divisa in duas partes, amplificationem et
enumerationem. augendi autem et hic est
proprius locus in perorando: et in cursu
ipso orationis declinationes ad amplifi-
candum dantur, confirmata re aliqua, aut
reprehenfa. est igitur amplificatio gravi-
or quaedam affirmatio, quae motu ani-
morum conciliet in dicendo fidem. ea et
verborum genere conficitur, et rerum.
verba ponenda sunt, quae vim habeant
illustrandi, nec ab usu sint abhorrentia,
gravia, plena, sonantia, juncta, facta,
cognominata, non vulgata, superlata, in
primisque translata, nec in singulis ver-
bis, sed in continentibus soluta, quae di-
cuntur sine conjunctione, ut plura vide-
antur. augent etiam relata verba, iterata,
duplicata, et ea, quae adscendunt grada-
tim ab humilioribus verbis ad superiora:
omninoque semper quasi naturalis, et non
explanata oratio, sed gravibus referta
verbis, ad augendum accommodatior.
haec igitur in verbis; quibus actio voce,
vultu, et gestu congruens, et apta ad ani-
mos permovendos, accommodanda est.

sed et in verbis, et in actione causa erit tenenda, et pro re agenda. nam haec, quia videntur perabsurda, cum graviora sunt, quam causa fert; diligenter, quid
 16 quemque deceat, judicandum est. Rerum amplificatio sumitur eisdem ex locis omnibus, quibus illa, quae dicta sunt ad fidem: maximeque definitiones valent conglobatae, et consequentium frequentatio, et contrariarum, et dissimilium, et inter se pugnantium rerum conflictio; et causae, et ea, quae sunt de causis orta, maximeque similitudines, et exempla; fictae etiam personae, muta denique loquantur; omninoque ea sunt adhibenda, si causa patitur, quae magna habentur: quorum est duplex genus. alia enim magna naturâ videntur, alia usu. naturâ, ut coelestia, ut divina, ut ea, quorum obscurae causae, ut, in terris, mundoque admirabilia quae sunt: ex quibus, similibusque, si attendas, ad augendum permulta suppetunt. usu, quae videntur hominibus aut prodesse, aut obesse vehementius: quorum sunt genera ad amplificandum tria. nam aut caritate moventur homines; ut deorum, ut patriae, ut paren-

tum: aut amore; ut fratrum, ut conjugum, ut liberorum, ut familiarium: aut honestate; ut virtutum, maximeque earum, quae ad communionem hominum et liberalitatem valent. ex iis et cohortationes sumuntur ad ea retinenda: et in eos, a quibus ea violata sunt, odia incitantur, et miseratio nascitur. Proprius¹⁷ locus augendi in his rebus aut amissis, aut amittendi periculo: nihil est enim tam miserabile, quam ex beato miser. et hoc totum quidem moveat, si bona ex fortuna quis cadat; et a quorum caritate delvelatur; quae amittat, aut amiserit; in quibus malis sit, futurusve sit, exprimatur breviter. cito enim arescit lacryma, praesertim in alienis malis. nec quidquam in amplificatione nimis enucleandum est. minuta est enim omnis diligentia: hic autem locus grandia requirit. illud jam est iudicii, quo quaque in causa genere utamur augendi. in illis enim causis, quae ad delectationem exornantur, ii loci tractandi sunt, qui movere possunt expectationem, admirationem, voluptatem. in cohortationibus autem, bonorum ac malorum enumerationes et exempla valent

plurimum. in judiciis accusatori fere, quae ad iracundiam; reo plerumque, quae ad misericordiam pertinent. nonnunquam tamen accusator misericordiam movere debet, et defensor iracundiam. enumeratio reliqua est, nonnunquam laudatori, suatori non saepe, accusatori saepius, quam reo, necessaria. hujus ipsa tempora duo sunt, si aut memoriae diffidas eorum, apud quos agas, vel intervallo temporis, vel longitudine orationis: aut frequentatis firmamentis orationis, et breviter expositis, vim est habitura causa majorem. et reo rarius utendum est, quod ponenda sunt contraria: quorum dissolutio in brevitate latebit, aculei pungent. sed erit in enumeratione vitandum, ne ostentatio memoriae suscepta videatur esse puerilis. id effugiet, qui non omnia minima repetet; sed breviter singula attingens, pondera rerum ipsa comprehendet.

¹⁸ FILIUS. quoniam et de ipso oratore, et de oratione dixisti, expone eum mihi nunc, quem ex tribus extremum proposuisti, quaestionis locum. PATER. duo sunt, ut initio dixi, quaestionum genera: quorum alterum finitum

temporibus et personis, causam appello: alterum infinitum, nullis neque personis neque temporibus notatum, propositum voco. sed est consultatio, quasi pars causae quaedam, et controversiae. inest enim infinitum in definito, et ad illud tamen referuntur omnia. quamobrem prius de proposito dicamus: cuius genera sunt duo, cognitionis alterum; ejus scientia est finis, ut verine sint sensus: alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, ut, si quaeratur, quibus officiis amicitia colenda sit. rursus superioris genera sunt tria: sit, necne: quid sit: quale sit. sit, necne; ut, jus in natura sit, an in more. quid autem sit; sitne jus, id, quod majori parti sit utile. quale autem sit; juste vivere, sit, necne, utile. actionis autem duo sunt genera. unum, ad persequendum aliquid, aut declinandum: ut, quibus rebus adipisci gloriam possis, aut quomodo invidia vitetur. alterum, quod ad aliquod commodum, usumque refertur: ut, quemadmodum sit respublica administranda, aut, quemadmodum in paupertate vivendum. rursus autem ex cognitionis consultatione, ubi, sit, necne

fit, aut fuerit, futurumve fit, quaeritur, unum genus est quaestionis, possitne aliquid effici: ut, cum quaeritur, ecquisnam perfectesapiens essepossit. alterum, quemadmodum quidque fiat: ut, quonam pacto virtus pariat, naturane, an ratione, an usu. cuius generis sunt omnes, in quibus, ut in obscuris naturalibusque quaestionibus, causae rationesque rerum¹⁹ explicantur. Illius autem generis, in quo, quid sit id, de quo agitur, quaeritur, duo sunt genera; quorum in altero disputandum est, aliud, an idem sit, ut pertinacia et perseverantia: in altero autem descriptio generis alicujus, et quasi imago exprimenda est, ut, qualis sit avarus, aut quid sit superbia. tertio autem in genere, in quo, quale sit, quaeritur, aut de honestate, aut de utilitate, aut de aequitate dicendum est. de honestate sic: ut, honestumne sit pro amico periculum, aut invidiam subire. de utilitate autem sic: ut, sitne utile in republica administranda versari. de aequitate vero sic: ut, sitne aequum, amicos cognatis anteferre. atque in hoc eodem genere, in quo, quale sit, quaeritur, exoritur aliud quoddam dispu-

tandi genus. non enim simpliciter solum quaeritur, quid honestum sit, quid utile, quid aequum; sed etiam ex comparatione, quid honestius, quid utilius, quid aequius; atque etiam quid honestissimum, quid utilissimum, quid aequissimum: cuius generis illa sunt, quae praestantissima sit dignitas vitae. atque ea quidem, quae dixi, cognitionis sunt omnia. restant actionis: cuius alterum est praecipendi genus, quod ad rationem officii pertinet, ut, quemadmodum colendi sint parentes: alterum autem ad sedandos animos, et oratione sanandos, ut in consolandis moeroribus, ut in iracundia comprimenda, aut in timore tollendo, aut in cupiditate minuenda. cui quidem generi contrarium est disputandi genus ad eosdem illos animi motus, quod in amplificanda oratione saepe faciendum est, vel gignendos vel concitandos. atque haec fere est partitio consultationum. FILIUS. cognovi: 20 sed quae ratio est in his inveniendi, et disponendi, requiro. PATER. quid? tu aliamne censes, et non eandem esse, quae est exposita, ut ex eisdem locis ad fidem, et ad inveniendum ducantur omnia? col-

locandi autem quae est exposita in aliis ratio, eadem huc transfertur. cognita igitur omni distributione propositarum consultationum, causarum genera restant omnino. et earum quidem forma duplex est: quarum altera delectationem sectatur aurium: alterius, ut obtineat, probet, et efficiat quod agit, omnis est suscepta contentio. itaque illud superius, exornatio dicitur: quod cum latum genus esse potest, saneque varium, unum ex eo delegimus, quod ad laudandos claros viros suscepimus, et ad improbos vituperandos. genus enim nullum est orationis, quod aut uberius ad dicendum, aut utilius civitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum, vitiorumque versetur. reliquum autem genus causarum, aut in provisione posteriori temporis, aut in praeteriti disceptatione versatur: quorum alterum deliberationis est, alterum iudicii. ex qua partitione tria genera causarum exstiterunt: unum, quod a meliori parte, laudationis est appellatum; deliberationis alterum; tertium iudiciorum. quamobrem de primo primum, si placet, disputemus. FILIUS, mihi ve-

ro placet. PATER. ac laudandi vitu-²¹
perandique rationes, quae non ad bene
dicendum solum, sed etiam ad honeste vi-
vendum valent, exponam breviter, atque
a principiis exordiar et laudandi et vitu-
perandi. omnia enim sunt profecto lau-
danda, quae conjuncta cum virtute sunt:
et quae cum vitiis, vituperanda. quam-
obrem finis alterius est honestas, alterius
turpitudine. conficitur autem genus hoc
dictionis, narrandis exponendisque fac-
tis, sine ullis argumentationibus, ad ani-
mi motus leniter tractandos magis, quam
ad fidem faciendam, aut confirmandam
accommodate. non enim dubia firman-
tur, sed ea, quae certa, aut pro certis po-
sita sunt, augentur. quamobrem ex iis,
quae ante dicta sunt, et narrandi, et au-
gendi praecepta repetentur. et, quoniam
in his causis omnis ratio fere ad volupta-
tem auditoris et ad delectationem refer-
tur, utendum erit iis in oratione singulo-
rum verborum insignibus, quae habent
plurimum suavitatis: id est, ut factis ver-
bis, aut vetustis, aut translatis frequenter
utamur; et in ipsa constructione verbo-
rum, ut paria paribus et similia similibus

saepe referantur: ut contraria, ut geminata, ut circumscripta numeroſe, non ad ſimilitudinem verſuum, ſed ad explendum aurium ſenſum, apto quaſi quodam verborum modo. adhibendaque frequentius etiam illa ornamenta rerum ſunt, ſive quae admirabilia, et nec-opinata, ſive ſignificata monſtris, prodigiis, et oraculis: ſive quae videbuntur ei, de quo agimus, accidiſſe divina, atque fatalia. omnis enim exſpectatio ejus, qui audit, et admiratio, et improvifi exitus, habent aliquam in audiendo voluptatem. Sed quoniam in tribus generibus bona, malave verſantur, externis, corporis, et animi; prima ſunt externa, quae ducuntur a genere: quo breviter modiceque laudato, aut, ſi erit infame, praetermiſſo: ſi humile, vel praeterito, vel ad augendam ejus, quem laudas, gloriam, taeto: deinceps, ſi res patiat, de fortunis erit, et facultatibus dicendum. poſtea de corporis bonis; in quibus quidem, quae virtutem maxime ſignificat, facillime forma laudatur. deinde eſt ad facta veniendum, quorum collocatio triplex eſt. aut enim temporum ſervandus eſt ordo, aut in pri-

mis recentissimum quodque dicendum, aut multa et varia facta in propria virtutum genera sunt dirigenda. sed hic locus virtutum, atque vitiorum latissime patens, ex multis et variis disputationibus nunc in quandam angustam et brevem concludetur. est igitur vis virtutis duplex. aut enim scientia cernitur virtus, aut actione. nam, quae prudentia, quae calliditas, quaeque gravissimo nomine sapientia appellatur, haec scientia pollet una. quae vero moderandis cupiditatibus, regendisque animi motibus laudatur, ejus est munus in agendo: cui temperantiae nomen est. atque illa prudentia in suis rebus, domestica; in publicis, civilis appellari solet. temperantia autem in suas itidem res, et in communes distributa est, duobusque modis in rebus commodis discernitur; et ea, quae absunt, non expectando, et ab iis, quae in potestate sunt, abstinendo. in rebus autem incommodis est itidem duplex. nam quae venientibus malis obstat, fortitudo; quae, quod jam adest, tolerat et perfert, patientia nominatur. quae autem haec uno genere complectitur, magnitudo animi dicitur: cu-

jus est liberalitas in usu pecuniae: simul-
 que altitudo animi in capiendis incom-
 modis, et maxime injuriis: et omne quod
 est ejus generis, grave, sedatum, non tur-
 bulentum. in communione autem quae
 posita pars est, justitia dicitur: eaque er-
 ga deos, religio; erga parentes, pietas;
 vulgo autem, bonitas; creditis in rebus,
 fides; in moderatione animadvertendi,
 lenitas; amicitia in benevolentia nomi-
 natur. Atque haec quidem virtutes cer-
 nuntur in agendo. sunt autem aliae quasi
 ministrae, comitesque sapientiae: qua-
 rum altera, quae sint in disputando vera,
 atque falsa, quibusque positis quid sequa-
 tur, distinguit et judicat: quae virtus
 omnis in ratione scientiaque disputandi
 sita est. altera autem oratoria: nihil e-
 nim est aliud eloquentia, nisi copiose lo-
 quens sapientia; quae ex eodem hausta
 genere, quo illa, quae in disputando, u-
 berior est, atque latior, et ad motus ani-
 morum, vulgique sensus accommodatio-
 custos vero virtutum omnium, dedecus
 fugiens, laudemque maxime consequens,
 verecundia est. atque hi sunt quidem fe-
 re quasi quidam habitus animi, sic affecti,

et constituti, ut sint singuli inter se proprio virtutis genere distincti; a quibus ut quaeque res gesta est, ita sit honesta necesse est, summeque laudabilis. sunt autem alii quidam perfecti animi habitus ad virtutem quasi praeculti et praeparati rectis studiis et artibus; ut in suis rebus, studia literarum, ut numerorum, ut sonorum, ut mensurae, ut siderum, ut equorum, ut venandi, ut armorum. in communibus, propensiora studia in aliquo genere virtutis praecipue colendo, aut divinis rebus deserviendo, aut parentibus, amicis, hospitibus, praecipue atque insigniter diligendis. atque haec quidem virtutum. vitiorum autem sunt genera contraria. cernenda autem sunt diligenter, ne fallant ea nos vitia, quae virtutem videntur imitari. nam et prudentiam malitia, et temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, et magnitudinem animi superbia in animis extollendis, et despicientia in contemnendis honoribus, et liberalitatem effusio, et fortitudinem audacia imitatur, et patientiam duritia immanis, et iustitiam acerbitas, et religionem superstitio, et lenitatem mollitia a-

nimi, et verecundiam timiditas, et illam disputandi prudentiam concertatio captatioque verborum, et hanc oratoriam vim inanis quaedam profluentia loquendi. studiis autem bonis similia videntur ea, quae sunt in eodem genere nimia. quamobrem omnis vis laudandi vituperandique ex his sumetur virtutum vitiorumque partibus: sed in toto quasi contextu orationis haec erunt illustranda maxime, quemadmodum quisque generatus, quemadmodum educatus, quemadmodum institutus, moratusque fuerit: et, si quid cui magnum, aut incredibile acciderit, maximeque si id divinitus accidisse potuerit videri: tum quae quisque senserit, dixerit, gesserit, ad ea, quae proposita sunt, virtutum genera accommodabuntur, ex illisque iisdem inveniendi locis causae rerum, et eventus, et consequentia requirentur. neque vero mors eorum, quorum vita laudabitur, silentio praeteriri debet, si modo quid erit animadvertendum aut in ipso genere mortis, aut in iis rebus, quae post mortem e-

24 runt consecutae. FILIUS. accepi ista, didicique breviter, non solum quemadmo-

dum laudarem alterum, sed etiam quem-
admodum eniterer, ut possem ipse jure lau-
dari. videamus igitur deinceps, in senten-
tia dicenda quam viam, et quae praecepta
teneamus. PATER. est igitur in deliberan-
do finis utilitas, ad quem omnia ita refe-
runtur in consilio dando, sententiaque di-
cenda, ut illa prima sint suafori, aut dissua-
fori videnda, quid aut possit fieri, aut non
possit, et quid aut necesse sit, aut non ne-
cesse. nam et, si quid effici non potest,
deliberatio tollitur, quamvis utile sit: et,
si quid necesse est, (necesse autem id est,
sine quo salvi, liberive esse non possu-
mus,) id est reliquis et honestatibus in ci-
vili ratione, et commodis anteponendum.
cum autem quaeritur, quid fieri possit,
videndum etiam est, quam facile possit.
nam quae perdifficilia sunt, perinde ha-
benda saepe sunt, ac si effici non possint.
et cum de necessitate attendemus, etsi ali-
quid non necessarium videbitur, viden-
dum tamen erit, quam sit magnum. quod
enim permagni interest, pro necessario
saepe habetur. itaque cum constet hoc
genus causarum ex suasionem et dissuasio-
ne; suafori proponitur simplex ratio: si

et utile est, et fieri potest, fiat. dissuasori duplex: una, si non utile est, ne fiat; altera, si fieri non potest, nec suscipiatur. sic suasori utrumque docendum est, dissuasori alterum infirmare sat est. quare, quoniam in his versatur omne consilium duobus, de utilitate ante dicamus, quae in discernendis bonis, malisque versatur. bonorum autem partim necessaria sunt, ut vita, pudicitia, libertas, ut liberi, conjuges, germani, parentes: partim non necessaria, quorum alia sunt per se expetenda, ut ea, quae sita sunt in officiis, atque virtutibus; alia, quod aliquid commodi efficiunt, ut opes et copiae. eorum autem, quae propter se expetuntur, partim honestate ipsa, partim commoditate aliqua expetuntur. honestate ea, quae proficiuntur ab iis virtutibus, de quibus paulo ante est dictum: quae sunt laudabilia ipsa per se. commoditate autem aliqua, quae sunt in corporis aut fortunae bonis expetenda. quorum alia sunt quasi quodam modo cum honestate conjuncta, ut honos, ut gloria: alia diversa, ut vires, forma, valetudo, nobilitas, divitiae, clientelae. Est etiam quasi quae-

dam materies subjecta honestati: quae maxime spectatur in amicitiiis. amicitiae autem caritate et amore cernuntur. nam cum deorum, tum parentum, patriaeque cultus, eorumque hominum, qui aut sapientia aut opibus excellunt, ad caritatem referri solet. conjuges autem, et liberi, et fratres, et alii, quos usus, familiaritasque conjunxit, quanquam etiam caritate ipsa, tamen amore maxime continentur. in his igitur rebus cum bona sint, facile est intellectu, quae sint contraria. quod si semper optima tenere possemus, haud sane, quoniam quidem ea perspicua sunt, consilio multum egeremus. sed quia temporibus, quae vim habent maximam, persaepe evenit, ut utilitas cum honestate certet, earumque rerum contentio plerumque deliberationes efficit: ne aut opportuna propter dignitatem, aut honesta propter utilitatem relinquuntur, ad hanc difficultatem explicandam praecepta referamus. et quoniam non ad veritatem solum, sed etiam ad opiniones eorum, qui audiunt, accommodanda est oratio: hoc primum intelligamus, hominum duo esse genera; alterum

indoctum et agreste, quod anteferat semper utilitatem honestati; alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponat. itaque huic generi laus, honor, gloria, fides, justitia, omnisque virtus: illi autem alteri, quaestus, emolumentum, fructusque proponitur; atque etiam voluptas, quae maxime est inimica virtuti, bonique naturam fallaciter imitando adulterat; quam immanissimus quisque acerrime sequitur, neque solum honestis rebus, sed

26 etiam necessariis anteponit. In suadendo, cum ei generi hominum consilium des, saepe sane laudanda est: et illud videndum, quanto magis homines mala fugiant, quam sequantur bona. nam neque honesta tam expetunt, quam devitant turpia. quis enim honorum, quis gloriam, quis laudem, quis ullum decus tam unquam expetat, quam ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus fugiat? quarum rerum dolor gravis est. est genus hominum ad honestatem natum, malo cultu pravisque opinionibus corruptum. quare in cohortando, atque suadendo propositum quidem nobis erit illud, ut doceamus, quavi bona consequi, malaque vitare possi-

mus. sed apud homines bene institutos, plurimum de laude et de honestate dicemus: maximeque ea virtutum genera tractabimus, quae in communi hominum utilitate tuenda, augendaque versantur. sin apud indoctos imperitosque dicemus; fructus, emolumenta, voluptates, vitationesque dolorum proferantur: addantur etiam contumeliae, atque ignominiae. nemo enim est tam agrestis, quem non, si ipsa minus honestas, contumelia tamen et dedecus magnopere moveat. quare quod ad utilitatem spectat, ex iis, quae dicta sunt, reperietur. quod autem possit effici, necne possit, in quo etiam, quam facile possit, quamque expediat, quaeri solet, maxime ex causis iis, quae quamque rem efficiant, est videndum. causarum autem genera sunt plura. nam sunt aliae, quae ipsae conficiunt; aliae, quae vim aliquam ad conficiendum afferunt. itaque illae superiores conficientes vocentur: hae reliquae ponantur in eo genere, ut sine his confici non possit. conficiens autem causa alia est absoluta, et perfecta per se: alia aliquid adjuvans, et efficiendi socia quaedam: cujus generis vis varia est, et saepe

aut major, aut minor, ut et illa, quae maximam vim habet, sola saepe causa dicitur. sunt autem aliae causae, quae aut propter principium, aut propter exitum, conficientes vocantur. cum autem quaeritur, quid sit optimum factu; aut utilitas, aut spes efficiendi ad assentiendum impellit animos. et, quoniam de utilitate jam diximus, de efficiendi ratione dicamus. Quo toto genere, quibuscum, et contra quos, quo tempore, aut quo loco, aut quibus facultatibus armorum, pecuniae, sociorum, earumve rerum, quae ad quamque rem efficiendam pertinent, possimus uti, requirendum est. neque solum ea sunt, quae nobis suppetunt, sed etiam illa, quae adversantur, videnda. et, si ex contentione procliviora erunt nostra; non solum effici posse quae suademus, erit persuadendum: sed curandum etiam, ut illa facilia, proclivia, jucunda videantur. dissuadentibus autem, aut utilitas labefactanda est, aut efficiendi difficultates efferendae, neque aliis ex praeceptis, sed iisdem ex suasionis locis. uterque vero ad augendum habeat exemplorum aut recentium, quo notiora sint, aut

- veterum, quo plus auctoritatis habeant, copiam: maximeque sit in hoc genere meditatus, ut possit vel utilia, ac necessaria saepe honestis, vel haec illis anteferre. ad commovendos autem animos maxime proficient, si incitandi erunt, hujusmodi sententiae, quae ad explendas cupiditates, aut ad odium satiandum, aut ad ulciscendas injurias pertinebunt. sin autem reprimendi; de incerto statu fortunae, dubiisque eventis rerum futurarum, et retinendis suis fortunis, si erunt secundae: sin autem adversae, de periculo commonendi. atque hi quidem sunt perorationis loci. principia autem in sententiis dicendis brevia esse debebunt. non enim supplex, ut ad judicem, venit orator, sed hortator, atque auctor. quare proponere, qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, debet, hortarique ad se breviter dicentem audiendum. tota autem oratio simplex, et gravis, et sententiis debet ornatior esse, quam verbis. FILIUS. 28
cognovi jam laudationis, et suasionis locos. nunc, quae judiciis accommodata sunt, exspecto: idque nobis genus restare unum puto. PATER. recte intelligis. at-

que ejus quidem generis finis est aequitas; quae non simpliciter spectatur, sed ex comparatione nonnunquam: ut, cum de verissimo accusatore disputatur, aut cum hereditatis sine lege, aut sine testamento petitur possessio: in quibus causis quid aequius, aequissimumve sit, quaeritur: quas ad causas facultas petitur argumentationum ex iis, de quibus mox dicitur, aequitatis locis. atque etiam ante iudicium de constituendo ipso iudicio solet esse contentio, cum aut, sitne actio illi, qui agit, aut jamne sit, aut num jam esse desierit, aut illane lege, hisne verbis sit actio, quaeritur. quae etiam si ante quam res in iudicium venit, aut concertata, aut dijudicata, aut confecta non sunt; tamen in ipsis judiciis permagnum saepe habent pondus, cum ita dicitur: plus petisti: fero petisti: non fuit tua petitio: non a me, non hac lege, non his verbis, non hoc iudicio. quarum causarum genus est positum in jure civili: quod est in privatarum, ac publicarum rerum lege, aut more positum; cujus scientia neglecta ab oratoribus plerisque, nobis ad dicendum necessaria videtur. quare

de constituendis actionibus, accipiendis, subeundisque judiciis, de excipienda iniquitate actionis, de comparanda aequitate, quod ea fere generis ejus sunt, ut, quanquam in ipsum judicium saepe dilabantur, tamen ante judicium tractanda videantur, paululum ea separo a judiciis, tempore magis agendi, quam dissimilitudine generis. nam omnia, quae de jure civili, aut de aequo et bono disceptantur, cadunt in eam formam, in qua, quale quid sit, ambigitur, de qua dicturi sumus: quae in aequitate et jure maxime consistit. In omnibus igitur causis tres sunt ²⁹ gradus, ex quibus unus aliquis capiendus est, si plures non queas, ad resistendum. nam aut ita consistendum est, ut, quod objicitur, factum neges: aut illud, quod factum fateare, neges eam vim habere, atque id esse, quod adversarius criminetur. aut, si neque de facto, neque de facti appellatione ambigi potest, id, quod arguere, neges tale esse, quale ille dicat: et rectum esse quod feceris, concedendumve, defendas. ita primus ille status, et quasi conflictio cum adversario, conjectura quadam; secundus autem de-

finitione, atque descriptione, aut informatione verbi; tertius aequi, et veri, et recti, et humani ad ignoscendum disputatione tractandus est. et quoniam semper is, qui defendit, non solum resistat oportet, aliquo statu, aut infitiando, aut definiendo, aut aequitate opponenda; sed etiam rationem subijciat recusationis suae: primus ille status rationem habet iniqui criminis, ipsam negationem, infitiationemque facti: secundus, quod non sit in re, quod ab adversario ponitur in verbo: tertius, quod id recte factum esse defendat, quod sine ulla nominis controversia factum fatetur. deinde unicuique rationi opponendum est, ab accusatore id, quod si non esset in accusatione, causa omnino esse non posset. itaque ea, quae sic referuntur, continentia causarum vocentur: quanquam non ea magis, quae contra rationem defensionis afferuntur, quam ipsae defensionis rationes, continent causas. sed distinguendi gratiâ rationem appellamus eam, quae offertur a reo ad recusandum, depellendi criminis causâ; quae nisi esset, quid defenderet, non haberet: firmamentum autem, quod contra

ad labefactandam rationem refertur, sine quo accusatio stare non potest. Ex 30 rationis autem, et ex firmamenti conflictione et quasi concursu, quaestio exoritur quaedam, quam disceptationem voco: in qua, quid deveniat in iudicium, et de quo disceptetur, quaeri solet. nam prima adversariorum contentio diffusam habet quaestionem, ut in conjectura, Ceperitne pecunias Decius. in definitione, Minueritne maiestatem Norbanus. in aequitate, Jurene occiderit Opimius Gracchum. haec, quae primam contentionem habent ex arguendo et resistendo, lata, ut dixi, et confusa sunt. rationum, et firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem. ea in conjectura nulla est. nemo enim ejus, quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. itaque in his causis eadem et prima quaestio, et disceptatio est extrema. in illis autem, ubi ita dicitur, non minuit maiestatem, quod egit de Caepione turbulentius; populi enim Romani dolor iustus vim illam excitavit, non tribuni actio; maiestas autem, quoniam est magnitudo quaedam populi Romani in

ejus potestate, ac jure retinendo, aucta est potius, quam diminuta: et ubi ita refertur, Majestas est in imperii, atque in omni populi Romani dignitate, quam minuit is, qui per vim multitudinis rem ad seditionem vocavit: existit illa disceptatio, Minueritne majestatem, qui voluntate populi Romani rem gratam et aequam per vim egerit. in his autem causis, ubi aliquid recte factum, aut concedendum, esse factum defenditur, cum est facti subiecta ratio, sicut ab Opimio, Jure feci, salutis omnium, et conservandae reipublicae causa: relatumque est ab Decio, ne sceleratissimum quidem civem sine judicio jure ullo necare potuisti: oritur illa disceptatio, potueritne recte, salutis reipublicae causâ, civem, everforem civitatis, indemnatum necare. ita disceptationes eae, quae in his controversiis oriuntur, quae sunt certis personis, et temporibus notatae, fiunt rursus infinitae, detractisque temporibus et personis rursus ad consultationis formam rationemque

31 revocantur. Sed in gravissimis fir-
 mentis, etiam illa ponenda sunt, si qua ex
 scripto legis, aut testamenti, aut verbo-

rum ipsius iudicii, aut alicujus stipulationis, aut cautionis opponuntur defensioni contraria. ac ne hoc quidem genus in eas causas incurrit, quae conjectura continentur. quod enim factum negatur, id argui non potest scripto. ne in definitionem quidem venit genere scripti ipsius, nam etiam si verbum aliquod de scripto definiendum est, quam vim habeat: ut, cum ex testamentis, quid sit penus, aut cum ex lege praedii quaeritur, quae sunt ruta caesa: non scripti genus, sed verbi interpretatio controversiam parit, cum autem plura significantur scripto, propter verbi, aut verborum ambiguitatem, ut liceat ei, qui contrà dicat, eo trahere significationem scripti, quo expediat, aut velit: aut, etiam si ambigue scriptum non sit, vel a verbis voluntatem et sententiam scriptoris abducere, vel alio se eadem de re contrarie scripto defendere: tum disceptatio ex scripti contentione existit: ut in ambiguis disceptetur, quid maxime significetur: in scripti sententiaeque contentione, utrum potius sequatur iudex: in contrariis scriptis, utrum magis sit comprobandum. discep-

tatio autem cum est constituta, proposita esse debet oratori, quo omnes argumentationes repetitae ex inveniendi locis conjiciantur. quod quanquam satis est ei, qui videt, quid in quoque loco lateat, quique illos locos, tanquam thesauros aliquos argumentorum, notatos habet: tamen ea, quae sunt certarum causarum propria, tangemus. In conjectura igitur cum est in infitiando reus, accusatori haec duo prima sunt, (sed accusatorem pro omni actore et petitore appello: possunt enim etiam sine accusatore in causis haec eadem controversiarum genera versari,) sed haec duo sunt ei prima, causa, et eventus. causam appello rationem efficiendi: eventum, id, quod est effectum. atque ipsa quidem partitio causarum paulo ante in suasionis locis distributa est. quae enim in consilio capiendo futuri temporis praecipiebantur, quamobrem aut utilitatem viderentur habitura, aut efficiendi facultatem, eadem, qui de facto argumentabitur, colligere debet, quamobrem et utilia illi, quem arguet, fuisse, et ab eo effici potuisse demonstrat. utilitatis conjectura movetur, si

illud, quod arguitur, aut spe bonorum, aut malorum metu fecisse dicitur: quod fit acrius, quo illa in utroque genere majora ponuntur. spectantur etiam ad causam facti, motus animorum, si ira recens, si odium vetus, si ulciscendi studium, si injuriae dolor: si honoris, si gloriae, si imperii, si pecuniae cupiditas: si periculi timor, si aes alienum, si angustiae rei familiaris: si audax, si levis, si crudelis, si impotens, si incautus, si insipiens, si amans, si commota mente, si vinolentus, si cum spe efficiendi, si cum opinione celandi: aut, si patefactum esset, depellendi criminis, vel perrumpendi periculi, vel in longinquum tempus differendi: aut si judicii poena levior, quam facti praemium: aut si facinoris voluptas major, quam damnationis dolor. his fere rebus facti suspicio confirmatur, cum et voluntatis in reo causae reperiuntur, et facultas. in voluntate autem utilitas ex adeptione alicujus commodi, vitationeque alicujus incommodi quaeritur, ut aut spes, aut metus impulisse videatur, aut alius repentinus animi motus, qui etiam citius in fraudem, quam ratio utilitatis,

impellit. quamobrem sint haec dicta de
causis. FILIUS. teneo, et quaero, qui
sint illi eventus, quos ex causis effici dix-

33 isti. PATER. consequentia quaedam
signa praeteriti, et quasi impressa facti ve-
stigia : quae quidem vel maxime suspicio-
nem movent, et quasi tacita sunt crimi-
num testimonia. atque hoc quidem gra-
viora, quod causae communiter videntur
insimulare, et arguere omnes posse, quo-
rum modo interfuerit aliquid : haec pro-
prie attingunt eos ipsos, qui arguuntur,
ut telum, ut vestigium, ut cruor, ut de-
prehensum aliquid, quod ablatum, erep-
tumve videatur, ut responsum inconstan-
ter, ut haesitatum, ut titubatum, ut cum
aliquo visus, ex quo suspicio oriatur, ut
eo ipso in loco visus, in quo facinus, ut
pallor, ut tremor, ut scriptum, aut obli-
gnatum, aut depositum quippiam. haec
enim, et talia sunt, quae aut in re ipsa,
aut etiam ante quam factum est, aut post-
ea, suspiciosum crimen efficiant. quae
si non erunt, tamen causis ipsis, et effici-
endi facultatibus niti oportebit, adjuncta
illa disputatione communi, non fuisse il-
lum tam amentem, ut indicia facti aut ef-

fugere, aut occultare non posset: ut ita apertus esset, ut locum crimini relinqueret. communis ille contra locus, audaciam temeritati, non prudentiae, esse conjunctam. sequitur autem ille locus ad augendum, non esse expectandum, dum fateatur: argumentis peccata convinci: et hic etiam exempla ponentur. Atque haec ³⁴ quidem de argumentis. si autem erit etiam testium facultas: primum genus erit ipsum laudandum, dicendumque ne argumentis teneretur reus, ipsum sua cautione fecisse, testes effugere non potuisse. deinde singuli laudentur. quae autem essent laudabilia, dictum est. deinde etiam argumento firmo, quia tamen saepe falsum est, posse recte non credi: viro bono et firmo, sine vitio judicis, non posse non credi. atqui etiam, si obscuri testes erunt, aut tenues: dicendum erit, non esse ex fortuna fidem ponderandam, et eos esse cujusque locupletissimos testes, qui id, de quo agatur, facillime scire possint. si quaestiones habitae, aut postulatio ut habeantur, causam adjuvabunt: confirmandum genus primum quaestionum erit: dicendum de vi doloris; de opinione majore

rum, qui eam rem totam, nisi probassent, certe repudiassent; de institutis Atheniensium, Rhodiorum, doctissimorum hominum, apud quos etiam (id quod acerbissimum est) liberi, civesque torquentur, de nostrorum etiam prudentissimorum hominum institutis, qui cum de servis in dominos quaeri noluisent, de incestu tamen, et conjuratione, quae facta me consule est, quaerendum putaverunt. irridenda etiam disputatio est, qua solent uti ad infirmandas quaestiones, et meditata, puerilisque dicenda. tum facienda fides, diligenter esse, et sine cupiditate quaesitum: dictaque quaestionis, argumentis, et conjectura ponderanda. atque haec
 35 accusacionis fere membra sunt. Defensionis autem primum infirmatio causarum: aut non fuisse, aut non tantas, aut non sibi soli, aut se commodius potuisse idem consequi; aut non iis esse moribus, non eâ vitâ; aut nullos animi motus, aut non tam impotentes fuisse. facultatum autem infirmatione utetur, si aut vires, aut animum, aut copias, aut opes abfuisse demonstrabit: aut alienum tempus, aut locum non idoneum, aut multos arbitros,

quorum crederet nemini: aut non se tam ineptum, ut id susciperet, quod occultare non posset, neque tam amentem, ut poenas, ac iudicia contemneret. consequentia autem diluet, exponendo non esse illa certa indicia facti, quae etiam nullo admissio consequi possent: consistetque in singulis: et ea, aut eorum, quae ipse facta esse dicet, propria esse defendet potius, quam criminis: aut si sibi cum accusatore communia essent, pro periculo potius, quam contra salutem valere debere: testiumque, et quaestionum genus universum, et quod poterit, in singulis, ex reprehensionis locis, de quibus ante dictum est, refellet. harum causarum principia suspiciosa ad acerbicatem ab accusatore ponentur: denunciabiturque insidiarum commune periculum, excitabunturque animi, ut attendant. a reo autem querela conflati criminis, collectarumque suspicionum, et accusatoris insidiae, et item commune periculum proferetur, animique ad misericordiam allicientur, et modice benevolentia iudicum colligetur. narratio autem accusatoris erit quasi membratim gesti negotii suspiciosa explicatio, sparsis

omnibus argumentis, obscuratis defensoribus. defensori, aut praeteritis, aut obscuratis suspicionum argumentis, rerum ipsarum eventus erunt, casusque narrandi. in confirmandis autem nostris argumentationibus, infirmandisque contrariis, saepe erunt accusatori motus animorum incitandi, reo mitigandi. atque haec quidem utrique maxime in peroratione facienda: alteri, frequentatione argumentorum, et coacervatione universa: alteri, si plane causam redarguendo explicarit, enumeratione, ut quidque dilu-
³⁶ erit, et miseratione ad extremum. **FILII** S. scire mihi jam videor, quemadmodum conjectura tractanda sit. nunc de definitione audiamus. **PATER**. communia dantur in isto genere accusatori, defensorique praecepta. uter enim definendo, describendoque verbo magis ad sensum judicis, opinionemque penetra- rit, et uter ad communem verbi vim, et ad eam praeceptionem, quam inchoatam habebunt in animis ii, qui audient, magis et propius accesserit, is vincat necesse est. non enim argumentando hoc genus tractatur, sed tanquam explicando excutien-

doque verbo : ut, si in reo pecuniâ absolute, rursusque revocato, praevaricationem accusator esse definiat, omnem iudicii corruptelam ab reo : defensor autem, non omnem, sed tantummodo accusatoris corruptelam ab reo. sit ergo haec contentio prima verborum, in qua etiam si propius accedat ad consuetudinem mentemque sermonis defensoris definitio, tamen accusator sententia legis nititur. negat enim probari oportere, eos, qui leges scripserunt, ratum habere iudicium, si totum corruptum sit: si unus accusator corruptus sit, rescindere. nititur aequitate: ut illa quasi scribenda lex sic esset, quaeque tamen complecteretur in iudiciis corruptis, ea verbo uno praevaricationis comprehendisse dicitur. defensor autem testatur consuetudinem sermonis, verbique vim ex contrario reperiet quasi ex vero accusatore, cui contrarium est nomen praevaricatoris: ex consequentibus, quod ea litera de accusatore soleat dari iudici: ex nomine ipso, quod significat eum, qui in contrariis causis quasi varie esse positus videatur. sed huic tamen ipsi confugiendum est ad aequitatis locos, ad rerum

juc
qu
cep
ma
vir
qu
fin
qu
ho
de
bi
au
ni
fe
tu
ro
bi
ti
n
a
d
p
f
d
p
t
37 t

judicatarum auctoritatem, ad finem aliquem periculi: communeque sit hoc praeceptum, ut, cum uterque definierit, quam maxime potuerit ad communem sensum vimque verbi, tum similibus, exemplisque eorum, qui ita locuti sunt, suam definitionem sententiamque confirmet. atque accusatori in hoc genere causarum locus ille communis, minime esse concedendum, ut is, qui de re confiteatur, verbi se interpretatione defendat. defensor autem et ea, quam proposui, aequitate nitatur, et, ea cum secum faciat, non re, sed depravatione verbi se urgeri queratur. quo in genere percensere poterit plerosque inveniendi locos. nam et similibus utetur, et contrariis, et consequentibus; quanquam uterque, tamen reus, nisi plane erit absurda causa, frequentius. amplificandi autem causa, quae aut cum digredientur a causa, dici solent, aut cum perorabunt, haec vel ad odium, vel ad misericordiam, vel omnino ad animos judicum movendos ex iis, quae sunt ante posita, fumentur, si modo rerum magnitudo, hominumve aut invidia, aut dignitas postulabit. **FILIUS.** habeo ista:

nunc ea, quae cum, quale sit quippiam, disceptatur, quaeri ex utraque parte deceat, velim audire. PATER. confitentur in isto genere, qui arguuntur, se id fecisse ipsum, in quo reprehenduntur: sed, quoniam jure se fecisse dicunt, juris est omnis ratio nobis explicanda. quod dividitur in duas partes primas, naturam atque legem: et utriusque generis vis in divinum et humanum jus est distributa: quorum aequitatis est unum; alterum, religionis. aequitatis autem vis est duplex: cujus altera, directi, et veri, et justi, et, ut dicitur, aequi et boni ratione defenditur: altera ad vicissitudinem referendae gratiae pertinet: quod in beneficio, gratia: in injuria, ultio nominatur. atque haec communia sunt naturae, atque legis: sed propria legis et ea, quae scripta sunt, et ea, quae sine literis aut gentium jure, aut majorum more retinentur. scriptorum autem privatum aliud est, publicum aliud. publicum, lex, senatusconsultum, foedus. privatum, tabulae, pactum conventum, stipulatio. quae autem scripta non sunt, ea aut consuetudine, aut conventis hominum, et quasi consensu obtinentur. at-

38 qu
de
le
PA
sit
fur
pr
fig
scr
qu

que etiam hoc in primis, ut nostros mo-
res legesque tueamur, quodammodo na-
turali jure praescriptum est. et quoniam
breviter aperti fontes sunt quasi quidam
aequitatis, meditata nobis ad hoc causa-
rum genus esse debebunt ea, quae dicenda
erunt in orationibus, de natura, de legi-
bus, de more majorum, de propulsanda
injuria, de ulciscenda, de omni parte ju-
ris. si imprudenter, aut necessitate, aut
casu quippiam fecerit, quod non conce-
deretur iis, qui sua sponte, et voluntate
fecissent: ad ejus facti deprecationem,
ignoscendi petenda venia est: quae sume-
tur ex plerisque locis aequitatis. exposi-
tum est, ut potui brevissime, de omni con-
troversiarum genere, nisi praeterea tu
38 quid requiris.

FILIUS. illud equi-
dem, quod jam unum restare video, qua-
le sit, cum disceptatio versatur in scriptis.
PATER. recte intelligis. eo enim expo-
sito, munus promissi omne confecero.
sunt igitur ambigui duobus adversariis
praecepta communia. uterque enim hanc
significationem, qua utetur ipse, dignam
scriptoris prudentiâ esse defendet. uter-
que id, quod adversarius ex ambigue

scripto intelligendum esse dicet, aut absurdum, aut inutile, aut iniquum, aut turpe esse defendet, aut etiam discrepare cum caeteris scriptis, vel aliorum, vel maxime, si poterit, ejusdem: quamque defendet ipse, eam rem, et sententiam quemvis prudentem, et justum hominem, si integrum daretur, scripturum fuisse, sed planius. eamque sententiam, quam significari posse dicet, nihil habere aut captionis aut vitii: contrariam autem si probarit, fore ut multa vitia, stulta, iniqua, contraria consequantur. cum autem aliud scriptor sensisse videtur, et aliud scripsisse: qui scripto nitetur, eum, re exposita, recitatione uti oportebit: deinde instare adversario, iterare, renovare, interrogare, num aut scriptum neget, aut contra factum infitietur. post, judicem ad vim scripti vocet. hac confirmatione usus, amplificet rem lege laudanda, audaciamque confutet ejus, qui cum palam contra fecerit, idque fateatur; adsit tamen, factumque defendat. deinde infirmet defensionem: cum adversarius aliud voluisse, aliud sensisse scriptorem, aliud scripsisse dicat, non esse ferendum, a quoquam potius a latoris sensum, quam a lege, explicari. cur

ita scripserit, si ita non senserit? cur, cum ea, quae plane scripta sint, neglexerit: quae nunquam scripta sint, proferat? cur prudentissimos in scribendo viros summae stultitiae putet esse damnandos? quid impedierit scriptorem, quo minus exciperet illud, quod adversarius, tanquam si exceptum esset, ita dicit se secutum? utetur exemplis iis, quibus idem scriptor: aut, si id non poterit, quibus alii, quod excipiendum putarint, exceperint. quaerenda etiam ratio est, si qua poterit inveniri, quare non sit exceptum: aut iniqua lex, aut inutilis futura dicetur, aut alia causa obtemperandi, alia abrogandi: dissentire adversarii vocem, atque legis. deinde amplificandi causâ, de conservandis legibus, de periculo rerum publicarum, atque privatarum, cum aliis locis, tum in perorando maxime graviter erit, vehementerque dicendum.

39 Ille autem, qui se sententiâ legis voluntateque defendet, in consilio atque in mente scriptoris, non in verbis ac literis, vim legis positam esse defendet: quodque nihil exceperit in lege, laudabit, ne diverticula peccatis darentur, atque ut ex facto cuiusque iudex legis mentem interpretare-

tur. deinde erit utendum exemplis, in quibus omnis aequitas perturbetur, si verbis legum, ac non sententiis pareatur. deinde genus ejusmodi calliditatis et calumniae retrahatur in odium judicis, cum quadam invidiosa querela. et, si incidet imprudentiae causa, quae non ad delictum, sed ad casum, necessitatemve pertineat, quod genus paulo ante attigimus: erit iisdem aequitatis sententiis contra acerbiter verborum deprecandum. si scripta inter se dissentient: tanta series artis est, et sic inter se sunt pleraque connexa et apta, ut, quae paulo ante praecepta dedimus ambigui, quaeque proximè sententiae et scripti, eadem ad hoc genus causae tertium transferantur. nam quibus locis in ambiguo defendimus eam significationem, quae nos adjuvat, eisdem in contrariis legibus nostra lex defendenda est. deinde est efficiendum, ut alterius scripti sententiam, alterius verba defendamus. ita quae modò de scripto, sententiaeque praecepta sunt, eadem huc omnia transferemus. *Expositae sunt tibi* ⁴⁰ omnes oratoriae partitiones, quae quidem e media illa nostra Academia floru-

runt: neque sine ea aut inveniri, aut intelligi, aut tractari possunt. nam et partiri ipsum, et definire, et ambigui partitiones dividere, et argumentorum locos nosse, et argumentationem ipsam concludere, et videre, quae sumenda in argumentando sint, quidque ex iis, quae sumpta sunt, efficiatur; et vera a falsis, verisimilia ab incredibilibus dijudicare et distinguere, et aut male sumpta, aut male conclusa reprehendere, et eadem vel anguste differere, ut dialectici qui appellantur, vel, ut oratorem decet, late exprimere: illius exercitationis et subtiliter disputandi, et copiose dicendi artis est. de bonis vero rebus, et malis; aequis, iniquis; utilibus, inutilibus; honestis, turpibus, quam potest habere orator, sine illis maximarum rerum artibus, facultatem, aut copiam? quare haec tibi sint, mi Cicero, quae exposui, quasi indicia fontium illorum: ad quos si nobis eisdem ducibus, alii sive, perveneris, tum et haec ipsa melius, et multo majora alia cognosces. **FILIVS.** ego verò, ac magno quidem studio, mi pater: multisque ex tuis praeclarissimis muneribus nullum majus exspecto.

LIBRARY

THE
LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF
TORONTO
1827-1828
1829-1830
1831-1832
1833-1834
1835-1836
1837-1838
1839-1840
1841-1842
1843-1844
1845-1846
1847-1848
1849-1850
1851-1852
1853-1854
1855-1856
1857-1858
1859-1860
1861-1862
1863-1864
1865-1866
1867-1868
1869-1870
1871-1872
1873-1874
1875-1876
1877-1878
1879-1880
1881-1882
1883-1884
1885-1886
1887-1888
1889-1890
1891-1892
1893-1894
1895-1896
1897-1898
1899-1900
1901-1902
1903-1904
1905-1906
1907-1908
1909-1910
1911-1912
1913-1914
1915-1916
1917-1918
1919-1920
1921-1922
1923-1924
1925-1926
1927-1928
1929-1930
1931-1932
1933-1934
1935-1936
1937-1938
1939-1940
1941-1942
1943-1944
1945-1946
1947-1948
1949-1950
1951-1952
1953-1954
1955-1956
1957-1958
1959-1960
1961-1962
1963-1964
1965-1966
1967-1968
1969-1970
1971-1972
1973-1974
1975-1976
1977-1978
1979-1980
1981-1982
1983-1984
1985-1986
1987-1988
1989-1990
1991-1992
1993-1994
1995-1996
1997-1998
1999-2000
2001-2002
2003-2004
2005-2006
2007-2008
2009-2010
2011-2012
2013-2014
2015-2016
2017-2018
2019-2020
2021-2022
2023-2024
2025-2026
2027-2028
2029-2030
2031-2032
2033-2034
2035-2036
2037-2038
2039-2040
2041-2042
2043-2044
2045-2046
2047-2048
2049-2050
2051-2052
2053-2054
2055-2056
2057-2058
2059-2060
2061-2062
2063-2064
2065-2066
2067-2068
2069-2070
2071-2072
2073-2074
2075-2076
2077-2078
2079-2080
2081-2082
2083-2084
2085-2086
2087-2088
2089-2090
2091-2092
2093-2094
2095-2096
2097-2098
2099-2100
2101-2102
2103-2104
2105-2106
2107-2108
2109-2110
2111-2112
2113-2114
2115-2116
2117-2118
2119-2120
2121-2122
2123-2124
2125-2126
2127-2128
2129-2130
2131-2132
2133-2134
2135-2136
2137-2138
2139-2140
2141-2142
2143-2144
2145-2146
2147-2148
2149-2150
2151-2152
2153-2154
2155-2156
2157-2158
2159-2160
2161-2162
2163-2164
2165-2166
2167-2168
2169-2170
2171-2172
2173-2174
2175-2176
2177-2178
2179-2180
2181-2182
2183-2184
2185-2186
2187-2188
2189-2190
2191-2192
2193-2194
2195-2196
2197-2198
2199-2200
2201-2202
2203-2204
2205-2206
2207-2208
2209-2210
2211-2212
2213-2214
2215-2216
2217-2218
2219-2220
2221-2222
2223-2224
2225-2226
2227-2228
2229-2230
2231-2232
2233-2234
2235-2236
2237-2238
2239-2240
2241-2242
2243-2244
2245-2246
2247-2248
2249-2250
2251-2252
2253-2254
2255-2256
2257-2258
2259-2260
2261-2262
2263-2264
2265-2266
2267-2268
2269-2270
2271-2272
2273-2274
2275-2276
2277-2278
2279-2280
2281-2282
2283-2284
2285-2286
2287-2288
2289-2290
2291-2292
2293-2294
2295-2296
2297-2298
2299-2300
2301-2302
2303-2304
2305-2306
2307-2308
2309-2310
2311-2312
2313-2314
2315-2316
2317-2318
2319-2320
2321-2322
2323-2324
2325-2326
2327-2328
2329-2330
2331-2332
2333-2334
2335-2336
2337-2338
2339-2340
2341-2342
2343-2344
2345-2346
2347-2348
2349-2350
2351-2352
2353-2354
2355-2356
2357-2358
2359-2360
2361-2362
2363-2364
2365-2366
2367-2368
2369-2370
2371-2372
2373-2374
2375-2376
2377-2378
2379-2380
2381-2382
2383-2384
2385-2386
2387-2388
2389-2390
2391-2392
2393-2394
2395-2396
2397-2398
2399-2400
2401-2402
2403-2404
2405-2406
2407-2408
2409-2410
2411-2412
2413-2414
2415-2416
2417-2418
2419-2420
2421-2422
2423-2424
2425-2426
2427-2428
2429-2430
2431-2432
2433-2434
2435-2436
2437-2438
2439-2440
2441-2442
2443-2444
2445-2446
2447-2448
2449-2450
2451-2452
2453-2454
2455-2456
2457-2458
2459-2460
2461-2462
2463-2464
2465-2466
2467-2468
2469-2470
2471-2472
2473-2474
2475-2476
2477-2478
2479-2480
2481-2482
2483-2484
2485-2486
2487-2488
2489-2490
2491-2492
2493-2494
2495-2496
2497-2498
2499-2500
2501-2502
2503-2504
2505-2506
2507-2508
2509-2510
2511-2512
2513-2514
2515-2516
2517-2518
2519-2520
2521-2522
2523-2524
2525-2526
2527-2528
2529-2530
2531-2532
2533-2534
2535-2536
2537-2538
2539-2540
2541-2542
2543-2544
2545-2546
2547-2548
2549-2550
2551-2552
2553-2554
2555-2556
2557-2558
2559-2560
2561-2562
2563-2564
2565-2566
2567-2568
2569-2570
2571-2572
2573-2574
2575-2576
2577-2578
2579-2580
2581-2582
2583-2584
2585-2586
2587-2588
2589-2590
2591-2592
2593-2594
2595-2596
2597-2598
2599-2600
2601-2602
2603-2604
2605-2606
2607-2608
2609-2610
2611-2612
2613-2614
2615-2616
2617-2618
2619-2620
2621-2622
2623-2624
2625-2626
2627-2628
2629-2630
2631-2632
2633-2634
2635-2636
2637-2638
2639-2640
2641-2642
2643-2644
2645-2646
2647-2648
2649-2650
2651-2652
2653-2654
2655-2656
2657-2658
2659-2660
2661-2662
2663-2664
2665-2666
2667-2668
2669-2670
2671-2672
2673-2674
2675-2676
2677-2678
2679-2680
2681-2682
2683-2684
2685-2686
2687-2688
2689-2690
2691-2692
2693-2694
2695-2696
2697-2698
2699-2700
2701-2702
2703-2704
2705-2706
2707-2708
2709-2710
2711-2712
2713-2714
2715-2716
2717-2718
2719-2720
2721-2722
2723-2724
2725-2726
2727-2728
2729-2730
2731-2732
2733-2734
2735-2736
2737-2738
2739-2740
2741-2742
2743-2744
2745-2746
2747-2748
2749-2750
2751-2752
2753-2754
2755-2756
2757-2758
2759-2760
2761-2762
2763-2764
2765-2766
2767-2768
2769-2770
2771-2772
2773-2774
2775-2776
2777-2778
2779-2780
2781-2782
2783-2784
2785-2786
2787-2788
2789-2790
2791-2792
2793-2794
2795-2796
2797-2798
2799-2800
2801-2802
2803-2804
2805-2806
2807-2808
2809-2810
2811-2812
2813-2814
2815-2816
2817-2818
2819-2820
2821-2822
2823-2824
2825-2826
2827-2828
2829-2830
2831-2832
2833-2834
2835-2836
2837-2838
2839-2840
2841-2842
2843-2844
2845-2846
2847-2848
2849-2850
2851-2852
2853-2854
2855-2856
2857-2858
2859-2860
2861-2862
2863-2864
2865-2866
2867-2868
2869-2870
2871-2872
2873-2874
2875-2876
2877-2878
2879-2880
2881-2882
2883-2884
2885-2886
2887-2888
2889-2890
2891-2892
2893-2894
2895-2896
2897-2898
2899-2900
2901-2902
2903-2904
2905-2906
2907-2908
2909-2910
2911-2912
2913-2914
2915-2916
2917-2918
2919-2920
2921-2922
2923-2924
2925-2926
2927-2928
2929-2930
2931-2932
2933-2934
2935-2936
2937-2938
2939-2940
2941-2942
2943-2944
2945-2946
2947-2948
2949-2950
2951-2952
2953-2954
2955-2956
2957-2958
2959-2960
2961-2962
2963-2964
2965-2966
2967-2968
2969-2970
2971-2972
2973-2974
2975-2976
2977-2978
2979-2980
2981-2982
2983-2984
2985-2986
2987-2988
2989-2990
2991-2992
2993-2994
2995-2996
2997-2998
2999-3000
3001-3002
3003-3004
3005-3006
3007-3008
3009-3010
3011-3012
3013-3014
3015-3016
3017-3018
3019-3020
3021-3022
3023-3024
3025-3026
3027-3028
3029-3030
3031-3032
3033-3034
3035-3036
3037-3038
3039-3040
3041-3042
3043-3044
3045-3046
3047-3048
3049-3050
3051-3052
3053-3054
3055-3056
3057-3058
3059-3060
3061-3062
3063-3064
3065-3066
3067-3068
3069-3070
3071-3072
3073-3074
3075-3076
3077-3078
3079-3080
3081-3082
3083-3084
3085-3086
3087-3088
3089-3090
3091-3092
3093-3094
3095-3096
3097-3098
3099-3100
3101-3102
3103-3104
3105-3106
3107-3108
3109-3110
3111-3112
3113-3114
3115-3116
3117-3118
3119-3120
3121-3122
3123-3124
3125-3126
3127-3128
3129-3130
3131-3132
3133-3134
3135-3136
3137-3138
3139-3140
3141-3142
3143-3144
3145-3146
3147-3148
3149-3150
3151-3152
3153-3154
3155-3156
3157-3158
3159-3160
3161-3162
3163-3164
3165-3166
3167-3168
3169-3170
3171-3172
3173-3174
3175-3176
3177-3178
3179-3180
3181-3182
3183-3184
3185-3186
3187-3188
3189-3190
3191-3192
3193-3194
3195-3196
3197-3198
3199-3200
3201-3202
3203-3204
3205-3206
3207-3208
3209-3210
3211-3212
3213-3214
3215-3216
3217-3218
3219-3220
3221-3222
3223-3224
3225-3226
3227-3228
3229-3230
3231-3232
3233-3234
3235-3236
3237-3238
3239-3240
3241-3242
3243-3244
3245-3246
3247-3248
3249-3250
3251-3252
3253-3254
3255-3256
3257-3258
3259-3260
3261-3262
3263-3264
3265-3266
3267-3268
3269-3270
3271-3272
3273-3274
3275-3276
3277-3278
3279-3280
3281-3282
3283-3284
3285-3286
3287-3288
3289-3290
3291-3292
3293-3294
3295-3296
3297-3298
3299-3300
3301-3302
3303-3304
3305-3306
3307-3308
3309-3310
3311-3312
3313-3314
3315-3316
3317-3318
3319-3320
3321-3322
3323-3324
3325-3326
3327-3328
3329-3330
3331-3332
3333-3334
3335-3336
3337-3338
3339-3340
3341-3342
3343-3344
3345-3346
3347-3348
3349-3350
3351-3352
3353-3354
3355-3356
3357-3358
3359-3360
3361-3362
3363-3364
3365-3366
3367-3368
3369-3370
3371-3372
3373-3374
3375-3376
3377-3378
3379-3380
3381-3382
3383-3384
3385-3386
3387-3388
3389-3390
3391-3392
3393-3394
3395-3396
3397-3398
3399-3400
3401-3402
3403-3404
3405-3406
3407-3408
3409-3410
3411-3412
3413-3414
3415-3416
3417-3418
3419-3420
3421-3422
3423-3424
3425-3426
3427-3428
3429-3430
3431-3432
3433-3434
3435-3436
3437-3438
3439-3440
3441-3442
3443-3444
3445-3446
3447-3448
3449-3450
3451-3452
3453-3454
3455-3456
3457-3458
3459-3460
3461-3462
3463-3464
3465-3466
3467-3468
3469-3470
3471-3472
3473-3474
3475-3476
3477-3478
3479-3480
3481-3482
3483-3484
3485-3486
3487-3488
3489-3490
3491-3492
3493-3494
3495-3496
3497-3498
3499-3500
3501-3502
3503-3504
3505-3506
3507-3508
3509-3510
3511-3512
3513-3514
3515-3516
3517-3518
3519-3520
3521-3522
3523-3524
3525-3526
3527-3528
3529-3530
3531-3532
3533-3534
3535-3536
3537-3538
3539-3540
3541-3542
3543-3544
3545-3546
3547-3548
3549-3550
3551-3552
3553-3554
3555-3556
3557-3558
3559-3560
3561-3562
3563-3564
3565-3566
3567-3568
3569-3570
3571-3572
3573-3574
3575-3576
3577-3578
3579-3580
3581-3582
3583-3584
3585-3586
3587-3588
3589-3590
3591-3592
3593-3594
3595-3596
3597-3598
3599-3600
3601-3602
3603-3604
3605-3606
3607-3608
3609-3610
3611-3612
3613-3614
3615-3616
3617-3618
3619-3620
3621-3622
3623-3624
3625-3626
3627-3628
3629-3630
3631-3632
3633-3634
3635-3636
3637-3638
3639-3640
3641-3642
3643-3644
3645-3646
3647-3648
3649-3650
3651-3652
3653-3654
3655-3656
3657-3658
3659-3660
3661-3662
3663-3664
3665-3666
3667-3668
3669-3670
3671-3672
3673-3674
3675-3676
3677-3678
3679-3680
3681-3682
3683-3684
3685-3686
3687-3688
3689-3690
3691-3692
3693-3694
3695-3696
3697-3698
3699-3700
3701-3702
3703-3704
3705-3706
3707-3708
3709-3710
3711-3712
3713-3714
3715-3716
3717-3718
3719-3720
3721-3722
3723-3724
3725-3726
3727-3728
3729-3730
3731-3732
3733-3734
3735-3736
3737-3738
3739-3740
3741-3742
3743-3744
3745-3746
3747-3748
3749-3750
3751-3752
3753-3754
3755-3756
3757-3758
3759-3760
3761-3762
3763-3764
3765-3766
3767-3768
3769-3770
3771-3772
3773-3774
3775-3776
3777-3778
3779-3780
3781-3782
3783-3784
3785-3786
3787-3788
3789-3790
3791-3792
3793-3794
3795-3796
3797-3798
3799-3800
3801-3802
3803-3804
3805-3806
3807-3808
3809-3810
3811-3812
3813-3814
3815-3816
3817-3818
3819-3820
3821-3822
3823-3824
3825-3826
3827-3828
3829-3830
3831-3832
3833-3834
3835-3836
3837-3838
3839-3840
3841-3842
3843-3844
3845-3846
3847-3848
3849-3850
3851-3852
3853-3854
3855-3856
3857-3858
3859-3860
3861-3862
3863-3864
3865-3866
3867-3868
3869-3870
3871-3872
3873-3874
3875-3876
3877-3878
3879-3880
3881-3882
3883-3884
3885-3886
3887-3888
3889-3890
3891-3892
3893-3894
3895-3896
3897-3898
3899-3900
3901-3902
3903-3904
3905-3906
3907-3908
3909-3910
3911-3912
3913-3914
3915-3916
3917-3918
3919-3920
3921-3922
3923-3924
3925-3926
3927-3928
3929-3930
3931-3932
3933-3934
3935-3936
3937-3938
3939-3940
3941-3942
3943-3944
3945-3946
3947-3948
3949-3950
3951-3952
3953-3954
3955-3956
3957-3958
3959-3960
3961-3962
3963-3964
3965-3966
3967-3968
3969-3970
3971-3972
3973-3974
3975-3976
3977-3978
3979-3980
3981-3982
3983-3984
3985-3986
3987-3988
3989-3990
3991-3992
3993-3994
3995-3996
3997-3998
3999-4000
4001-4002
4003-4004
4005-4006
4007-4008
4009-4010
4011-4012
4013-4014
4015-4016
4017-4018
4019-4020
4021-4022
4023-4024
4025-4026
4027-4028
4029-4030
4031-4032
4033-4034
4035-4036
4037-4038
4039-4040
4041-4042
4043-4044
4045-4046
4047-4048
4049-4050
4051-4052
4053-4054
4055-4056
4057-4058
4059-4060
4061-406

M. T.
CICERONIS
DE
OPTIMO GENERE
ORATORUM.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE,
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS
MDCCKLVIII.

M. T.

CICERO

DE

OPTIMO GENERE

ORATORUM

EX LIBRIS H. O. H. 17

GLASGOW

IN REGIIS ACADEMIIS

EXCERPTA FOR. 17. 17. 17.

NOTA

17

A R G U M E N T U M.

Haec est praefatio, quam Cicero conversis a se ex Graeco in Latinum sermonem orationibus Aeschinis in Ctesiphontem, et Demosthenis pro Ctesiphonte praemisit. quo consilio id fecerit, cum ex ipsa hac descriptione intelligi potest, tum ex Quintiliano, lib. x. cap. 10: scilicet ut horum reprehensiones dilueret, qui ipsius dicendi genus nimis redundans, et Asianum, atque vitiosum esse dicebant. ostendit ergo plerosque, quid sit Atticè dicere, nescire, atque optimum dicendi genus esse Atticum, hoc est, quod tenuia firmiter, mediocria mediocriter, summa graviter tractet. ERNESTUS.

Hic liber, Carisii testimonio, cui sane multum tribuo, (nam Pedianus, in argumento orationis pro Milone, ita loquitur, ut non affirmet) Ciceronis est: mutilus tamen mihi videtur. nam et suspectam habeo brevitatem nimiam: et illa pars de conversis duabus Graecis orationibus, Demosthenis, et Aeschinis, nullam cum hoc libro societatem videtur habere posse. aut enim prooemium hoc est, propositum duabus illis orationibus; aut liber est de optimo genere Oratorum. si prooemium: quorsum illa de Graecis oratoribus? quae, si Carisio credimus, ad librum pertinent. sin liber est: unde illa de conversione orationum? praeterea, in parte, quae ad oratores pertinet, oratio significatur pro Milone habita, Cicerone jam senescente: at illas duas orationes non senior, sed adolescens potius convertisse Cicero videtur; ideoque divus Hieronymus non admodum in ea conversione Ciceronis probavit industriam. MANUTIUS.

ARGUMENT

THESE THINGS BEING CONSIDERED, IT IS
CLEARLY SEEN, THAT THE
NATURE OF THE CASE, AND THE
CIRCUMSTANCES, ARE SUCH, AS
REQUIRE, THAT THE
COURT SHOULD, IN THIS
CASE, GRANT THE
RELIEF REQUESTED.
AND THAT THE
PETITIONER IS ENTITLED
THEREUNTO.

DE
OPTIMO GENERE
ORATORUM.

ORATORUM genera esse dicuntur
tanquam poëtarum. id secus est.
nam alterum est multiplex. poëmatís e-
nim tragici, comici, epici, melici etiam,
ac dithyrambici, quod magis est tracta-
tum a Latinis, suum quodvis est diver-
sum a reliquis. itaque et in tragoedia
comicum vitiosum est, et in comoedia
turpe tragicum: et in caeteris suus est cu-
jusque certus sonus, et quaedam intel-
ligentibus nota vox. oratorum autem si
quis ita numerat plura genera, ut alios
grandes, aut graves, aut copiosos: alios
tenues, aut subtiles, aut breves: alios eis
interjectos, et tanquam medios putet: de
hominibus dicet aliquid, de re parum. in
re enim, quod optimum sit, quaeritur:
in homine dicitur, quod est. itaque licet

dicere et Ennium, summum epicum poetam, si cui ita videtur; et Pacuvium tragicum; et Caecilium fortasse, comicum. oratorem genere non divido. perfectum enim quaero. unum est autem genus perfecti, a quo qui absunt, non genere differunt, ut ab Accio Terentius; sed in eodem non sunt pares. optimus est enim orator, qui dicendo animos audientium et docet, et delectat, et permovet. docere, debitum est: delectare, honorarium: permovere, necessarium. haec ut alius melius, quam alius, concedendum est. verum id fit non genere, sed gradu. optimum quidem unum est; et proximum, quod ei simillimum. ex quo perspicuum est, quod optimo dissimillimum sit, id esse deterrimum. Nam quoniam eloquentia constat ex verbis et sententiis, perficiendum est, ut pure, et emendate loquentes, quod est Latine: verborum praeterea et propriorum et translatorum elegantiam persequamur: in propriis, ut aptissima eligamus: in translatis, ut similitudinem secuti, verecunde utamur alienis. sententiarum autem totidem genera sunt, quot diximus esse laudum. sunt e-

nim docendi, acutae: delectandi, quasi argutae: commovendi, graves. sed et verborum est structura quaedam, duas res efficiens, numerum et lenitatem: et sententiae suam compositionem habent, et ad probandam rem accommodatum ordinem. sed earum omnium rerum, ut aedificiorum, memoria est quasi fundamentum, lumen actio. ea igitur omnia in quo summa, erit orator peritissimus: in quo media, mediocris: in quo minima, deterrimus. et appellabuntur omnes, oratores; ut pictores appellantur etiam mali: nec generibus inter sese, sed facultatibus different. itaque nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse nolit: at Menander, Homeri noluit. genus enim erat aliud. id non est in oratoribus: aut si est, ut alius gravitatem sequens, subtilitatem fugiat: contra, alius acutiorem se, quam ornatorem, velit: etiam si est in genere tolerabili, certe non est in optimo: siquidem, quod omnes laudes habet, id est optimum.

³ Haec dixi brevius equidem, quam res petebat: sed ad id, quod agimus, non fuit dicendum pluribus. unum enim cum sit genus, id quale sit, quaerimus. est autem tale,

254 DE OPT. GENERE

quale floruit Athenis, ex quo Atticorum oratorum ipsa vis ignota est, nota gloria. nam alterum multi viderunt, vitiosi nihil apud eos: alterum pauci, laudabilia esse multa. est enim vitiosum in sententia, si quid absurdum, aut alienum, aut non acutum, aut subinsulsum est. in verbis, si inquinatum, si abjectum, si non aptum, si durum, si longe petitum. haec vitaverunt fere omnes, qui aut Attici numerantur, aut dicunt Atticè. sed quatenus valuerunt, sani et sicci duntaxat habeantur, sed ita, ut palaestricè spatari in xysto iis liceat, non ab Olympiis coronam petant. qui cum careant omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quaerunt, quandam etiam suavitatem coloris. eos imitemur, si possumus: sin minus, illos potius, qui incorrupta sanitate sunt, (quod est proprium Atticorum) quam eos, quorum vitiosa abundantia est, quales Asia multos tulit. Quod cum faciemus, (si modo id ipsum assequemur: est enim permagnum) imitemur, si poterimus, Lyfiam, et ejus quidem tenuitatem potissimum. est enim multis in locis grandior. sed quia

et privatas ille plerasque, et eas ipsas aliis, et parvarum rerum causulas scripsit, videtur esse jejunior, quoniam se ipse consultò ad minutarum genera causarum limaverit. quod qui ita faciet, ut, si cupiat uberior esse, non possit, habeatur sane orator, sed de minoribus: magno autem oratori etiam illo modo saepe dicendum est in tali genere causarum. ita fit, ut Demosthenes certe possit summis dicere: elatè Lysias fortasse non possit. sed si eodem modo putant, exercitu in foro, et in omnibus templis, quae circum forum sunt, collocato, dici pro Milone decuisse, ut si de re privata ad unum judicem diceremus; vim eloquentiae sua facultate, non rei naturâ, metiuntur. quare quoniam nonnullorum sermo jam increbuit, partim seipsos Atticè dicere, partim neminem nostrum dicere: alteros negligamus. satis enim his res ipsa respondet: cum aut non adhibeantur ad causas, aut adhibiti derideantur. nam si arrideantur, esset id ipsum Atticorum: sed qui dici a nobis Attico more nolunt, ipsi autem se non oratores esse profitentur, si teretes aures habent, intelligensque iudicium:

256 DE OPT. GENERE

tanquam ad picturam probandam, adhibentur etiam inscii faciendi cum aliqua solertia iudicandi. sin autem intelligentiam ponunt in audiendi fastidio, neque eos quidquam excelsum magnificumque delectat: dicant se subtile quiddam et politum velle, grave ornatumque contemnere: id vero definant dicere, qui subtiliter dicunt, eos solos Atticè dicere, id est, quasi siccè, et integre. at si ample, et ornate, et copiose cum eadem integritate, Atticorum est: quid? dubium est, utrum orationem nostram tolerabilem tantum, an etiam admirabilem esse cupiamus? non enim jam quaerimus, quid sit Atticè, sed quid sit optime dicere. ex quo intelligitur, quoniam Graecorum oratorum praestantissimi sunt ii, qui fuerunt Athenis; eorum autem princeps facile Demosthenes: hunc si quis imitetur, eum et Atticè dicturum, et optime: ut, quoniam Attici nobis propositi sunt ad imitandum, bene dicere, id sit Atticè dicere. Sed cum in eo magnus error esset, quale esset id dicendi genus: putavi mihi suscipiendum laborem, utilem studiosis, mihi quidem ipsi non necessarium. converti enim ex

Atticis, duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes inter se contrarias, Aeschinis, Demosthenisque: nec converti ut interpretes, sed ut orator, sententiis iisdem, et earum formis, tanquam figuris, verbis ad nostram consuetudinem aptis: in quibus non verbum pro verbo necesse habui reddere, sed genus omnium verborum, vimque servavi. non enim ea me annumerare lectori putavi oportere, sed tanquam appendere. hic labor meus assequetur, ut nostri homines, quid ab illis exigant, qui se Atticos volunt, et ad quam eos quasi formulam dicendi revocent, intelligant. sed exorietur Thucydides. ejus enim quidam eloquentiam admirantur. id quidem recte: sed nihil ad eum oratorem, quem quaerimus. aliud est enim explicare res gestas narrando, aliud argumentando criminari, crimenve dissolvere: aliud narratione tenere auditorem, aliud concitare. at loquitur pulchre. num melius, quam Plato? necesse tamen est oratori, quem quaerimus, controversias explicare forenses: dicendi genere apto ad docendum, ad delectandum, ad permovendum. Quare si quis erit,

qui Thucydidio genere causas in foro dicturum se esse profiteatur, is abhorreat etiam a suspitione ejus, quae versatur in re civili et forensi: qui Thucydidem laudavit, adscribat suae nostrae sententiam. quin ipsum Isocratem, quem divinus auctor Plato suum fere aequalem admirabiliter in Phaedro laudari fecit a Socrate, quemque omnes docti summum oratorem esse dixerunt: tamen hunc in numero non repono. non enim in acie versatur, et ferro; sed quasi rudibus ejus eludit oratio. a me autem (ut cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobilissimum inducitur. Aeschines, tanquam 'Aeserninus' (ut ait Lucilius) non 'spurcus homo,' sed doctus et acer,

Cum Pacidiano hinc componitur, optimu' longe

Post homines natos.

nihil enim illo oratore arbitror cogitari posse divinius. huic labori nostro duo genera reprehensorum opponuntur: unum hoc, Verum melius Graeci. a quo quaeratur, ecquid possint ipsi melius Latine. alterum, Quid istas potius legam, quam Graecas. nec Andromacham igitur, aut

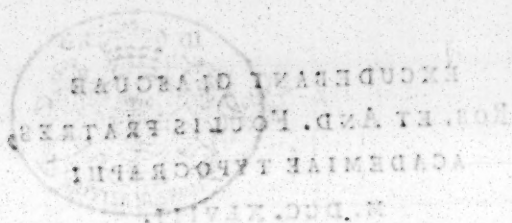
Antiopam, aut Epigonos Latinos recipiant. sed tamen Ennium, et Pacuvium, et Accium potius, quam Euripidem et Sophoclem legunt. iidem Andriam, et Synephebos: nec minus Terentium, et Caecilium, quam Menandrum legunt. quod igitur est eorum, in orationibus e Graeco conversis, fastidium, nullum cum
 7 sit in versibus? Sed aggrediamur jam quod suscepimus, si prius exposuerimus, quae causa in iudicium deducta sit. cum esset lex Athenis, ‘ne quis populi scitum faceret, ut quisquam corona donaretur in magistratu prius, quam rationes retulisset:’ et altera lex, ‘eos, qui a populo donarentur, in concione donari debere: qui a senatu, in senatu.’ Demosthenes curator muris reficiendis fuit, eosque refecit pecuniâ suâ. de hoc igitur Ctesiphon scitum fecit, nullis ab ipso rationibus relatis, ut coronâ aureâ donaretur: eaque donatio fieret in theatro, populo convocato: qui locus non est concionis legitimae; atque ita praedicaretur,
 EUM DONARI VIRTUTIS ERGO, BENEVOLENTIAEQUE, QUAM ERGA POPULUM ATHENIENSEM HABE-

260 DE OPT. GENERE

RET. hunc igitur Ctesiphontem in iudicium adduxit Aeschines, quod contra leges scripsisset, ut et rationibus non relatis corona donaretur, et ut in theatro, et quod de virtute ejus, et benevolentia, falsa scripsisset; quoniam Demosthenes nec vir bonus esset, nec bene meritus de civitate. causa ipsa abhorret illa quidem a formula consuetudinis nostrae: sed est magna. habet enim et legum interpretationem satis acutam in utramque partem, et meritorum in rempublicam contentionem sane gravem. itaque causa fuit Aeschini, quoniam ipse a Demosthene esset capitis accusatus, quod legationem ementitus esset, ut ulciscendi inimici causa, nomine Ctesiphontis, iudicium fieret de factis, famaue Demosthenis. non enim tam multa dixit de rationibus non relatis, quam de eo, quod civis improbus, ut optimus, laudatus esset. hanc multam Aeschines a Ctesiphonte petiit quadriennio ante Philippi Macedonis mortem: sed iudicium factum est aliquot annis post, Alexandro jam Asiam tenente: ad quod iudicium concursus dicitur e tota Graecia factus esse. quid enim aut tam

visendum, aut audiendum fuit, quam summorum oratorum in gravissima causa, accurata, et inimicitiis incensa contentio? quorum ego orationes si, ut spero, ita expressero, virtutibus utens illorum omnibus, id est, sententiis, et earum figuris, et rerum ordine, verba persequens eatenus, ut ea non abhorreant a more nostro, (quae si e Graecis omnia conversa non erunt, tamen ut generis ejusdem sint, elaboravimus) erit regula, ad quam eorum dirigantur orationes, qui Attice volunt dicere. sed de nobis satis. aliquando enim Aeschinem ipsum Latine dicentem audiamus.

EXCUDEBANT GLASGUAE
ROB. ET AND. FOULIS FRATRES,
ACADEMIAE TYPOGRAPHI
M. DCC. XLVIII.

M. T.
CICERONIS
BRUTUS,

SIVE DE
CLARIS
ORATORIBUS.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE;
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS
M DCC XLVIII.

FRUTUS

ORATORIO

ARGUMENTUM.

Perfecti oratoris quam effingit in libris de Oratore speciem, eam omnes omnium aetatum oratores percensendo, si qua possit invenire, quaerit in hoc de claris Romanis oratoribus libro. post praefationem, quae de Hortensii morte conqueritur, et ejus sermonis occasionem demonstrat, qui hoc libro commemoratur, initium fit disserendi a Graecis; atque à Solone inde qui in dicendo valuerunt, breviter commemorantur, cap. 7. 13. deinde producuntur, habita temporum ratione, Romani, a L. Bruto usque ad Ciceronem, atque id magna cum venustate, multis cum jocis, tum etiam digressionibus admistis jucundis, ut sunt de urbanitatis sono, cap. 46. de populo recte de oratore judicante, cap. 49. de Attico dicendi genere, cap. 82. ERNESTUS.

ACQUITTAL

THE COURT OF COMMONS
DOES HEREBY CERTIFY
THAT THE FOLLOWING
NAMES ARE THE NAMES OF
THE MEMBERS OF THE
HOUSE OF COMMONS
WHO WERE PRESENT
AT THE TRIAL OF
THE CASE OF
THE PEOPLE OF THE
STATE OF NEW YORK
VS
THE PEOPLE OF THE
STATE OF NEW YORK
IN THE YEAR OF OUR
LORD ONE THOUSAND
NINETEEN HUNDRED
AND SEVEN
AND THAT THE
FOLLOWING ARE THE
NAMES OF THE MEMBERS
WHO WERE PRESENT
AT THE TRIAL OF
THE CASE OF
THE PEOPLE OF THE
STATE OF NEW YORK
VS
THE PEOPLE OF THE
STATE OF NEW YORK
IN THE YEAR OF OUR
LORD ONE THOUSAND
NINETEEN HUNDRED
AND SEVEN

BRUTUS,
SIVE DE
CLARIS
ORATORIBUS.

CUM e Cilicia decedens Rhodum venissem, et eo mihi de Q. Hortensii morte esset allatum, opinione omnium majorem animo cepi dolorem. nam et amico amisso, cum consuetudine jucunda, tum multorum officiorum conjunctione me privatum videbam, et interitu talis auguris dignitatem nostri collegii diminutam dolebam: qua in cogitatione, et cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo juratus judicium dignitatis meae fecerat, et inauguratum ab eodem; ex quo, augurum institutis, in parentis eum loco colere debebam. auge-

bat etiam molestiam, quod magna sapientium civium, bonorumque penuria, vir egregius, conjunctissimusque mecum consiliorum omnium societate, alienissimo reipublicae tempore extinctus, et auctoritatis, et prudentiae suae triste nobis desiderium reliquerat: dolebamque, quod non, ut plerique putabant, adversarium, aut obtrectatorem laudum mearum, sed socium potius, et consortem gloriosi laboris amiseram. etenim, si in leviorum artium studio memoriae proditum est, poëtas nobiles poëtarum aequalium morte doluisse: quo tandem animo ejus interitum ferre debui, cum quo certare erat gloriosius, quam omnino adversarium non habere? cum praesertim non modo nunquam sit aut illius a me cursus impeditus, aut ab illo meus, sed contra semper alter ab altero adjutus et communicando, et monendo, et favendo. sed, quoniam perpetua quadam felicitate usus ille, cessit e vita, suo magis, quam suorum civium tempore; et tum occidit, cum lugere facilius rempublicam posset, si viveret, quam juvare; vixitque tam diu, quam licuit in civitate bene beateque vivere: nostro in-

commodo, detrimentoque, si est ita necesse, doleamus : illius vero mortis opportunitatem benevolentia potius quam misericordia prosequamur, ut, quotiescumque de clarissimo et beatissimo viro cogitemus, illum potius, quam nosmetipsos, diligere videamur. nam, si id dolemus, quod eo jam frui nobis non licet; nostrum est id malum: quod modice feramus, ne id non ad amicitiam, sed ad domesticam utilitatem referre videamur. sin, tanquam illi ipsi acerbitalis aliquid acciderit, angimur; summam ejus felicitatem non satis grato animo interpretamur. Etenim si viveret Q. Hortensius,² caetera fortasse desideraret una cum reliquis bonis et fortibus civibus : hunc autem et praeter caeteros, aut cum paucis sustineret dolorem, cum forum populi Romani, quod fuisset quasi theatrum illius ingenii, voce erudita, et Romanis, Graecisque auribus digna, spoliatum atque orbatum videret. equidem angor animo, non consilii, non ingenii, non auctoritatis armis egere rempublicam, quae didiceram tractare, quibusque me assueceram, quaeque erant propria cum prae-

stantis in republica viri, tum bene moratae et bene constitutae civitatis. quod si fuit in republica tempus ullum, cum extorquere arma posset e manibus iratorum civium, boni civis auctoritas et oratio; tum profecto fuit, cum patrocinium pacis exclusum est aut errore hominum, aut timore. ita nobismetipsis accidit, ut, quanquam essent multo magis alia lugenda, tamen hoc doleremus, quod, quo tempore aetas nostra perfuncta rebus amplissimis tanquam in portum confugere deberet, non inertiae, neque desidiae, sed otii moderati atque honesti: cumque ipsa oratio jam nostra canesceret, haberetque suam quandam maturitatem, et quasi senectutem; tum arma sunt ea sumpta, quibus illi ipsi, qui didicerant eis uti gloriose, quemadmodum salutariter uterentur, non reperiiebant. itaque ii mihi videntur fortunate beateque vixisse, cum in caeteris civitatibus, tum maxime in nostra, quibus cum auctoritate, rerumque gestarum gloria, tum etiam sapientiae laude perfrui licuit. quorum memoria et recordatio in maximis nostris gravissimisque curis jucunda sane fuit, cum in

eam nuper ex sermone quodam incidisse-
3 mus. Nam cum inambularem in xysto,
et essem otiosus domi, M. ad me Brutus,
ut consueverat, cum T. Pomponio vene-
rat, homines cum inter se conjuncti, tum
mihi ita cari, itaque jucundi, ut eorum
adspectu omnis, quae me angebat de re-
publica, cura confederit. quos postquam
salutavi, quid vos, inquam, Brute et At-
tice, nunc? quid tandem novi? nihil sane,
inquit Brutus, quod quidem aut tu au-
dire velis, aut ego pro certo dicere aude-
am. tum Atticus, eo, inquit, ad te ani-
mo venimus, ut de republica esset silenti-
um, et aliquid audiremus potius ex te,
quam te afficeremus ulla molestia. vos
vero, inquam, Attice, et praesentem me
cura levatis, et absenti magna solatia de-
distis: nam vestris primum literis recre-
atus, me ad pristina studia revocavi. tum
ille, legi, inquit, perlubenter epistolam,
quam ad te Brutus misit ex Asia, qua mihi
visus est et monere te prudenter et con-
solari amicissime. recte, inquam, est vi-
sus. nam me istis scito literis, ex diutur-
na perturbatione totius valetudinis tan-
quam ad adspiciendam lucem esse revo-

catum. atque ut post Cannensem illam calamitatem primum Marcelli ad Nolam praelio, populus se Romanus erexit, posteaque prosperae res deinceps multae consecutae sunt: sic post rerum nostrarum et communium gravissimos casus, nihil ante epistolam Bruti mihi accidit, quod vellem, aut quod aliqua ex parte sollicitudines allevaret meas. tum Brutus, volui id quidem efficere certe, et capio magnum fructum, si quidem, quod volui, tanta in re consecutus sum. sed scire cupio, quae te Attici literae delectaverint. istae vero, inquam, Brute, non modo delectationem mihi, sed etiam, ut spero, salutem attulerunt. salutem? inquit ille. quodnam tandem genus istuc tam praeclarum literarum fuit? an mihi potuit, inquam, esse aut gratior ulla salutatatio, aut ad hoc tempus aptior, quam illius libri, quo me hic affatus, quasi jacentem excitavit? tum ille, nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriam breviter, et, ut mihi quidem visum est, perdiligenter complexus est? istum ipsum, inquam, Brute, dico librum mihi saluti fuisse. Tum Atticus, opta-

tissimum mihi quidem est quod dicis : sed
 quid tandem habuit liber iste, quod tibi aut
 novum, aut tanto usui posset esse? ille ve-
 ro et nova, inquam, mihi quidem multa,
 et eam utilitatem, quam requirebam, ut,
 explicatis ordinibus temporum, uno in
 conspectu omnia viderem: quae cum stu-
 diose tractare coepissem, ipsa mihi tracta-
 tio literarum salutaris fuit, admonuitque,
 Pomponi, ut a te ipso sumerem aliquid
 ad me reficiendum, teque remuneran-
 dum, si non pari, at grato tamen mune-
 re: quanquam illud Hesiodium laudatur
 a doctis, quod eadem mensura reddere
 jubet, quâ acceperis, aut etiam cumula-
 tiore, si possis. ego autem voluntatem ti-
 bi profecto emetiar: sed rem ipsam non-
 dum posse videor; idque ut ignoscas, a
 te peto. nec enim ex novis (ut agricolae
 solent) fructibus est, unde tibi reddam
 quod accepi: sic omnis foetus repressus,
 exustusque siti flos veteris ubertatis exa-
 ruit: nec ex conditis, qui jacent in te-
 nebris, et ad quos omnis nobis aditus, qui
 paene solis patuit, obstructus est. sere-
 mus igitur aliquid tanquam in inculto et
 derelicto solo; quod ita diligenter cole-

mus, ut impendiis etiam augere possimus largitatem tui muneris : modo idem nos-
ter animus efficere possit, quod ager, qui
cum multis annos quievit, uberiores ef-
ferre fruges solet. tum ille, ego vero et
exspectabo ea, quae polliceris, neque ex-
igam, nisi tuo commodo ; et erunt mihi
pergrata, si solveris. mihi quoque, in-
quit Brutus, et expectanda sunt ea, quae
Attico polliceris, etsi fortasse ego a te hu-
jus voluntarius procurator petam, quod
ipse, cui debes, se incommodo exacturum
negat. At vero, inquam tibi ego, Bru-
te, non solvam, nisi prius a te cavero,
amplius eo nomine neminem, cujus peti-
tio sit, petiturum. non mehercule, inquit,
tibi repromittere istud quidem ausus sim.
nam hunc, qui negat, video flagitatorem,
non illum quidem tibi molestum, sed assi-
duum tamen et acrem fore. tum Pompo-
nius, Ego vero, inquit, Brutum nihil
mentiri puto. videor enim jam te ausu-
rus esse appellare : quoniam longo inter-
vallo modo primum animadverti paulo
te hilariorem. itaque, quoniam hic, quod
mihi deberetur, se exacturum professus
est; quod huic debes, ego a te peto. quid-

nam id? inquam. ut scribas, inquit, aliquid, jampridem enim conticuerunt tuae linguae. nam ut illos de republica libros edidisti, nihil a te sane postea accepimus: eisque nosmetipsi ad veterum annalium memoriam comprehendendam impulsī atque incensi sumus. sed illa cum poteris; atque ut possis rogo. nunc vero, inquit, si es animo vacuo, expone nobis quod quaerimus. quidnam est id? inquam. quod mihi nuper in Tusculano inchoasti de oratoribus, quando esse coepissent, qui etiam, et quales fuissent. quem ego sermonem cum ad Brutum tuum, vel nostrum potius, detulissem, magnopere hic audire se velle dixit. itaque hunc elegimus diem, cum te sciremus esse vacuum. quare, si tibi est commodum, ede illa, quae coeperas, et Bruto, et mihi. ego vero, inquam, si potuero, faciam vobis satis. poteris, inquit: relaxa modo paulum animum, aut sane, (si potes) libera. nempe igitur hinc tum, Pomponi, ductus est sermo, quod erat a me mentio facta, causam Dejotari, fidelissimi atque optimi regis, ornatissime et copiosissime a Bruto me audisse defensam. Scio, inquit, ab

isto initio tractum esse sermonem, teque Bruti dolentem vicem, quasi deflevisse judiciorum vastitatem, et fori. feci, inquam, istuc quidem, et saepe facio. nam mihi, Brute, in te intuenti crebro in mentem venit vereri, ecquodnam curriculum aliquando sit habitura tua et natura admirabilis, et exquisita doctrina, et singularis industria. cum enim in maximis causis versatus esses, et, cum tibi aetas nostra jam cederet, fascesque summitteret, subito in civitate cum alia ceciderunt, tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit. tum ille, caeterarum rerum causâ, inquit, istuc et doleo, et dolendum puto: dicendi autem me non tam fructus, et gloria, quam studium ipsum, exercitatioque delectat: quod mihi nulla res eripiet, te praesertim tam studioso. etenim dicere bene nemo potest, nisi qui prudenter intelligit. quare qui eloquentiae verae dat operam, dat prudentiae, qua ne maximis quidem in bellis aequo animo carere quisquam potest. praecclare, inquam, Brute, dicis, eoque magis ista dicendi laude delector, quod caetera, quae sunt quondam habita in civi-

tate pulcherrima, nemo est tam humilis, qui se non aut posse adipisci, aut adeptum putet : eloquentem neminem video factum esse victoria. sed quo facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. cum idem placuisset illis, tum in pratulo propter Platonis statuam consedimus. hic ego, laudare igitur eloquentiam, et quanta vis sit ejus, expromere, quantamque iis, qui sint eam consecuti, dignitatem afferat, neque propositum nobis est hoc loco, neque necessarium. hoc vero sine ulla dubitatione confirmaverim, siue illa arte pariatur aliqua, siue exercitatione quadam, siue natura; rem unam esse omnium difficillimam. quibus enim ex quinque rebus constare dicitur, earum unaquaeque est ars ipsa magna per sese. quare quinque artium concursus maximarum quantam vim, quantamque difficultatem habeat, existimari potest. 7 Testis est Graecia, quae cum eloquentiae studio sit incensa, jamdiuque excellat in ea, praestetque caeteris, tamen omnes artes vetustiores habet, et multo ante non inventas solum, sed etiam perfectas, quam haec est a Graecis elaborata dicendi vis

atque copia. in quam cum intueor, maxime mihi occurrunt, Attice, et quasi lucent Athenae tuae : qua in urbe primum se orator extulit, primumque etiam monumentis et literis oratio est coepta mandari. tamen ante Periclem, cujus scripta quaedam feruntur, et Thucydidem, qui non nascentibus Athenis, sed jam adultis fuerunt, litera nulla est, quae quidem ornatum aliquem habeat, et oratoris esse videatur. quanquam opinio est et eum, qui multis annis ante hos fuerit, Pisistratum, et paulo seniore etiam Solonem, posteaque Clisthenem multum, ut temporibus illis, valuisse dicendo. post hanc aetatem aliquot annis, ut ex Atticis monumentis potest perspicui, Themistocles fuit; quem constat cum prudentia, tum etiam eloquentia praestitisse : post Pericles, qui cum floreret omni genere virtutis, hac tamen fuit laude clarissimus. Cleonem etiam temporibus illis, turbulentum illum quidem civem, sed tamen eloquentem constat fuisse. huic aetati suppare Alcibiades, Critias, Theramenes : quibus temporibus quod dicendi genus viguerit, ex Thucydidis scriptis, qui ip-

se tum fuit, intelligi maxime potest. grandes erant verbis, crebri sententiis, compressione rerum breves, et ob eam ipsam
 8 causam interdum subobscuri. Sed ut intellectum est, quantam vim haberet accurata, et facta quodam modo oratio; tum etiam magistri dicendi multi subito exstiterunt: tum Leontinus Gorgias, Thrasymachus Chalcedonius, Protagoras Abderites, Prodicus Ceus, Hippias Eleus in honore magno fuit; aliique multi temporibus eisdem docere se profitebantur, arrogantibus sane verbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri superior posset. iis opposuit sese Socrates, qui subtilitate quadam disputandi refellere eorum instituta solebat verbis. hujus ex uberrimis sermonibus exstiterunt doctissimi viri: primumque tum philosophia, non illa de natura, quae fuerat antiquior, sed haec, in qua de bonis rebus et malis, deque hominum vita et moribus disputatur, inventa dicitur. quod quoniam genus ab hoc, quod proposuimus, abhorret, philosophos aliud in tempus rejiciamus: ad oratores, a quibus digressi sumus, revertamur. exstitit

igitur jam senibus illis, quos paulo ante diximus, Isocrates, cujus domus cunctae Graeciae, quasi ludus quidam patuit, atque officina dicendi, magnus orator, et perfectus magister, quanquam forense luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo judicio est postea consecutus. is et ipse scripsit multa praeclare, et docuit alios: et cum caetera melius, quam superiores, tum primus intellexit, etiam in soluta oratione, dum versum effugeres, modum tamen et numerum quendam oportere servari. ante hunc enim verborum quasi structura, et quaedam ad numerum conclusio, nulla erat; aut, si quando erat, non apparebat eam dedita opera esse quaesitam; quae forsitan laus sit: verumtamen natura magis tum, casuque nonnunquam, quam aut ratione aliqua aut observatione fiebat. ipsa enim natura circumscriptione quadam verborum comprehendit, concluditque sententiam: quae cum aptis constricta verbis est, cadit etiam plerumque numero. nam et aures ipsae quid plenum, quid inane sit, judicant, et spiritu, quasi necessitate aliqua, verborum comprehen-

fio terminatur : in quo non modo defici,
 9 sed etiam laborare turpe est. Tum fuit
 Lyfias, ipfe quidem in caufis forenfibus
 non verfatus, fed egregie fubtilis fcrip-
 tor atque elegans: quem jam prope aude-
 as oratorem perfectum dicere. nam pla-
 ne quidem perfectum, et cui nihil admo-
 dum defit, Demofthenem facile dixeris.
 nihil acute inveniri potuit in eis caufis,
 quas fcripfit, nihil (ut ita dicam) fubdo-
 le, nihil verfute, quod ille non viderit;
 nihil fubtiliter dici, nihil preffe, nihil e-
 nucleate, quo fieri poffit aliquid limatius:
 nihil contra grande, nihil incitatum, ni-
 hil ornatum vel verborum gravitate, vel
 fententiarum, quo quidquam effet elati-
 us. huic Hyperides proximus, et Aefchi-
 nes fuit, et Lycurgus, et Dinarchus, et
 is, cujus nulla exftant fcripta, Demades,
 aliique plures. haec enim aetas effudit
 hanc copiam; et, ut opinio mea fert, fuc-
 cus ille et fanguis incorruptus ufque ad
 hanc aetatem oratorum fuit, in qua na-
 turalis ineffet, non fucatus nitor. Pha-
 lereus enim fuccellit eis fenibus adolef-
 cens, eruditiffimus ille quidem horum om-
 nium, fed non tam armis institutus, quam

palaeſtra. itaque delectabat magis Athenienſes, quam inflammabat. proceſſerat enim in ſolem et pulverem, non ut e militari tabernaculo, ſed ut e Theophraſti, doctiſſimi hominis, umbraculis. hic primus inflexit orationem, et eam mollem, teneramque reddidit: et ſuavis, ſicut fuit, videri maluit, quam gravis, ſed ſuavitate ea, qua perſunderet animos, non qua perfringeret: et tantum ut memoriam concinnitatis ſuae, non (quemadmodum de Pericle ſcripſit Eupolis) cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, a quibus eſſet auditus. Videſne ¹⁰ igitur, ut in ea ipſa urbe, in qua et nata et alta ſit eloquentia, quam ea ſero prodierit in lucem? ſiquidem ante Solonis aetatem, et Piſiſtrati, de nullo, ut diſerto, memoriae proditum eſt. at hi quidem, ut populi Romani aetas eſt, ſenes: ut Athenienſium ſecula numerantur, adoleſcentes debent videri. nam etſi Servio Tullio regnante vigerunt, tamen multo diutius Athenae jam erant, quam eſt Roma ad hodiernum diem: nec tamen dubito, quin habuerit vim magnam ſemper oratio. neque enim jam Troicis temporibus tan-

tum laudis in dicendo Ulyssi tribuisset Homerus, et Nestori, (quorum alterum vim habere voluit, alterum suavitatem) nisi jam tum esset honos eloquentiae; neque ipse poëta hic tam idem ornatus in dicendo, ac plane orator fuisset: cujus etsi incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum: siquidem non infra superiorem Lycurgum fuit, a quo est disciplina Lacedaemoniorum adstricta legibus. sed studium ejus generis majorque vis agnoscitur in Pisistrato. denique hunc proximo seculo Themistocles infecutus est; ut apud nos, perantiquus; ut apud Athenienses, non ita sane vetus. fuit enim regnante jam Graecia, nostra autem civitate non ita pridem dominatu regio liberata. nam bellum Volscorum illud gravissimum, cui Coriolanus exul interfuit, eodem fere tempore, quo Persarum bellum, fuit, similisque fortuna clarorum virorum: siquidem uterque, cum civis egregius fuisset, populi ingrati pulsus injuria, se ad hostes contulit, conatumque iracundiae suae morte sedavit. nam etsi aliter est apud te, Attice, de Coriolano, concede tamen, ut huic generi

mortis potius assentiar. At ille ridens, ¹¹ tuo vero, inquit, arbitrato: quoniam quidem concessum est rhetoribus ementiri in historiis, ut aliquid dicere possunt argutius. ut enim tu nunc de Coriolano, sic Clitarchus, sic Stratocles de Themistocle finxit. nam, quem Thucydides, qui et Atheniensis erat, et summo loco natus, summusque vir, et paulo aetate posterior, tantum mortuum scripsit, et in Attica clam humatum; addidit, fuisse suspicionem veneno sibi conscivisse mortem: hunc isti aiunt, cum taurum immolavisset, exceperisse sanguinem patera, et eo poto, mortuum concidisse. hanc enim mortem rhetorice, et tragice ornare potuerunt: illa mors vulgaris nullam praebebat materiem ad ornatum. quare, quoniam tibi ita quadrat, omnia fuisse in Themistocle paria et Coriolano, pateram quoque a me sumas licet: praebebo etiam hostiam, ut Coriolanus sit plane alter Themistocles. sit sane, inquam, ut lubet, de isto: et ego cautius posthac historiam attingam, te audiente; quem rerum Romanarum auctorem laudare possum religiosissimum. sed tum fere Pericles, Xantip-

pi filius, de quo ante dixi, primus adhi-
 buit doctrinam : quae quanquam tum
 nulla erat dicendi, tamen ab Anaxagora
 physico eruditus, exercitationem mentis
 a reconditis abstrusisque rebus ad causas
 forenses popularesque facile traduxerat.
 hujus suavitate maxime hilaratae sunt A-
 thenae, hujus ubertatem et copiam admi-
 ratae, ejusdem vim dicendi terroremque
 12 timuerunt. Haec igitur aetas prima A-
 thenis oratorem prope perfectum tulit.
 nec enim in constituentibus rempubli-
 cam, nec in bella gerentibus, nec in im-
 peditis ac regum dominatione devinctis,
 nasci cupiditas dicendi solet. pacis est
 comes, otiique focia, et jam bene consti-
 tutae civitatis quasi alumna quaedam, e-
 loquentia. itaque ait Aristoteles, cum,
 sublatis in Sicilia tyrannis, res privatae
 longo intervallo judiciis repeterentur,
 tum primum, quod esset acuta illa gens et
 controversa natura, artem et praecepta
 Siculos, Coracem et Tisiam, conscripsis-
 se. nam antea neminem solitum via, nec
 arte, sed accurate tamen, et de scripto
 plerosque dicere: scriptasque fuisse, et pa-
 ratas a Protagora rerum illustrium dispu-

tationes, quae nunc communes appellantur loci. quod idem fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudes, vituperationesque conscripisset: quod judicaret hoc oratoris esse maxime proprium, rem augere posse laudando, vituperandoque rursus affligere. huic Antiphontem Rhamnusium similia quaedam habuisse conscripta, quo neminem unquam melius ullam oravisse capitis causam, cum se ipse defenderet, se audiente, locuples auctor scripsit Thucydides. nam Lysiam primo profiteri solitum artem esse dicendi: deinde, quod Theodorus esset in arte subtilior, in orationibus autem jejunior, orationes eum scribere aliis coepisse, artem removisse. similiter Isocratem primo artem dicendi esse negavisse, scribere autem aliis solitum orationes, quibus in judiciis uterentur: sed, cum ex eo (quia quasi committeret contra legem, quo quis judicio circumveniretur) saepe ipse in iudicium vocaretur; orationes aliis destituisse scribere, totumque se ad artes componendas transtulisse. Et Graeciae quidem oratorum partus, atque fontes vides, ad nostrorum annalium rationem,

veteres; ad ipsorum, sane recentes. nam antequam delectata est Atheniensium civitas hac laude dicendi, multa jam memorabilia et in domesticis et in bellicis rebus effecerat. hoc autem studium non erat commune Graeciae, sed proprium Athenarum. quis enim aut Argivum oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda, docto homine, suspicari libet. Lacedaemonium vero usque ad hoc tempus audiivi fuisse neminem. Menelaum ipsum, dulcem illum quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem. brevitatem autem, laus est interdum in aliqua parte dicendi, in universa eloquentia laudem non habet. at vero extra Graeciam magna dicendi studia fuerunt: maximique huic laudi habiti honores, illustre oratorum nomen reddiderunt. nam ut semel e Piraeo eloquentia evecta est, omnes peragravit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, ut se externis oblineret moribus, omnemque illam salubritatem Atticae dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui paene dedisceret. hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem nec cele-

ritate, nec copia, sed parum pressi, et nimis redundantes. Rhodii saniores, et Atticorum similiores. sed de Graecis hactenus: etenim haec ipsa forsitan fuerint non necessaria. tum Brutus, ista vero, inquit, quam necessaria fuerint, non facile dixerim: jucunda certe mihi fuerunt, neque solum non longa, sed etiam breviora, quam vellem. optime, inquam: sed veniamus ad nostros, de quibus difficile est plus intelligere, quam quantum ex monumentis suspicari licet. Quis enim ¹⁴ putet aut celeritatem ingenii L. Bruto illi, nobilitatis vestrae principi, defuisse? qui de matre suavianda ex oraculo Apollinis tam acute, arguteque conjecerit; qui summam prudentiam simulatione stultitiae texerit; qui potentissimum regem, clarissimi regis filium, expulerit; civitatemque perpetuo dominatu liberatam magistratibus annuis, legibus, judiciisque devinxerit; qui collegae suo imperium abrogaverit, ut e civitate regalis nominis memoriam tolleret. quod certe effici non potuisset, nisi esset oratione persuasum. videmus item paucis annis post reges exactos, cum plebes prope ripam Anienis

ad tertium milliarium confedisset, eumque montem, qui Sacer appellatus est, occupavisset, M. Valerium dictatorem dicendo sedavisse discordias, eique ob eam rem honores amplissimos habitos, et eum primum ob eam ipsam causam Maximum esse appellatum. ne L. Valerium quidem Potitum arbitror non aliquid potuisse dicendo, qui post decemviralem invidiam, plebem in patres incitatum, legibus et concionibus suis mitigaverit. possumus Appium Claudium suspicari disertum, quia senatum jam jam inclinatum, a Pyrrhi pace revocaverit. possumus C. Fabricium, quia sit ad Pyrrhum de captivis recuperandis missus orator: T. Cornelianum, quod ex pontificum commentariis longe plurimum ingenio valuisse videatur: M'. Curium, quod is tribunus plebis, interrege Appio Caeco, deserto homine, comitia contra leges habente, cum de plebe consules non accipiebat, patres ante auctores fieri coegerit; quod fuerit permagnum, nondum lege Maenia lata. licet aliquid etiam de M. Popilii ingenio suspicari, qui cum consul esset, eodemque tempore sacrifici-

um publicum cum laena faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione et seditione nunciata; ut erat laenâ amictus, ita venit in concionem, seditionemque cum auctoritate, tum oratione sedavit. sed eos oratores habitos esse, aut omnino tum ullum eloquentiae praemium fuisse, nihil sane mihi legisse videor: tantummodo conjecturâ ducor ad suspicandum. dicitur etiam C. Flaminius, is, qui tribunus plebis legem de agro Gallico et Piceno viritim dividendo tulerit, qui consul apud Thrasimenum sit interfectus, ad populum valuisse dicendo. Q. etiam Maximus Verrucosus, orator habitus est temporibus illis: et Q. Metellus, is, qui bello Punico secundo cum L. Veturio Philone consul fuit. Quem vero exstet, et de quo sit memoriae¹⁵ proditum, eloquentem fuisse, et ita esse habitum, primus est M. Cornelius Cethegus: cujus eloquentiae est auctor, et idoneus quidem, meâ sententiâ, Q. Ennius, praesertim cum et ipse eum audiverit, et scribat de mortuo; ex quo nulla suspicio est, amicitiae causâ esse mentitum. est igitur sic apud illum in nono (ut opinor) annali:

Additur orator Corneliu' suaviloquenti
Ore Cethegus Marcu', Tuditano colle-
ga,

Marci filius - - -

et oratorem appellat, et suaviloquentiam
tribuit: quae nunc quidem non tam est in
plerisque. latrant enim jam quidam ora-
tores, non loquuntur. sed est ea laus elo-
quentiae certe maxima.

Is dictus ollis popularibus olim,
Qui tum vivebant homines, atque ae-
vum agitabant,

Flos delibatus populi.

probè vero. ut enim hominis decus, in-
genium; sic ingenii ipsius lumen est elo-
quentia, qua virum excellentem praecla-
re tum illi homines florem populi esse dix-
erunt;

Suadaeque medulla.

Περὶ quam vocant Graeci, cujus effec-
tor est orator, hanc Suadam appellavit
Ennius. ejus autem Cethegum medullam
fuisse vult, ut, quam deam in Periclis la-
bris scripsit Eupolis sessitavisse, hujus hic
medullam nostrum oratorem fuisse dixe-
rit. at hic Cethegus consul cum P. Tudi-
tano fuit bello Punico secundo, quaestor-

que his consulibus M. Cato, modo plane annis CXL. ante me consulem: et idipsum nisi unius esset Ennii testimonio cognitum, hunc vetustas, ut alios fortasse multos, oblivione obruisset. illius autem aetatis qui sermo fuerit, ex Naevianis scriptis intelligi potest. his enim consulibus, ut in veteribus commentariis scriptum est, Naevius est mortuus: quamquam Varro noster, diligentissimus investigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Naevii producit longius. nam Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis post illos, quos ante dixi, consules mortuus est, Catone censore. hunc igitur Cethegum consecutus est aetate Cato, qui annis IX. post eum fuit consul. eum nos ut perveterem habemus, qui L. Marcio, M'. Manilio consulibus mortuus est, annis LXXXIII. ipsis ante me consulem. Nec vero habeo quenquam an-¹⁶ tiquiorem, cujus quidem scripta proferenda putem, nisi quem Appii Caeci oratio haec ipsa de Pyrrho, et nonnullae mortuorum laudationes forte delectant. et hercules hae quidem exstant. ipsae enim familiae sua quasi ornamenta, ac monu-

menta servabant, et ad usum, si quis ejusdem generis occidisset, et ad memoriam laudum domesticarum, et ad illustrandam nobilitatem suam, quanquam his laudationibus historia rerum nostrarum est facta mendosior. multa enim scripta sunt in eis, quae facta non sunt; falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, et a plebe transitiones, cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infunderentur genus: ut, si ego me a M. Tullio esse dicerem, qui patricius cum Servio Sulpicio consul, anno x. post exactos reges fuit. Catonis autem orationes non minus multae fere sunt, quam Attici Lybiae: cujus arbitror plurimas esse. est enim Atticus, quoniam certe Athenis est natus et mortuus, et functus omni civium munere: quanquam Timaeus eum, quasi Liciniâ et Muciâ lege repetit Syracusas: et quodammodo est nonnulla in iis etiam inter ipsos similitudo. acuti sunt, elegantes, faceti, breves. sed ille Graecus ab omni laude felicior. habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quam gracilitates confectentur; quos, valetudo modò bona sit,

tenuitas ipsa delectat. quanquam in Ly-
sia sunt saepe etiam lacerti, sic ut eo fieri
nihil possit valentius: verum certe genere
toto strigosior: sed habet tamen suos lau-
datores, qui hac ipsa ejus subtilitate ad-
modum gaudeant. Catonem vero quis ¹⁷
nostrorum oratorum, qui quidem nunc
sunt, legit? aut quis novit omnino? at
quem virum? dii boni! mitto civem, aut
senatorem, aut imperatorem: oratorem
enim hoc loco quaerimus. quis illo gra-
vior in laudando? acerbior in vituperan-
do? in sententiis argutior? in docendo,
edisserendoque subtilior? refertae sunt o-
rationes amplius centum quinquaginta
(quas quidem adhuc invenerim et lege-
rim) et verbis, et rebus illustribus. licet
ex his eligant ea, quae notatione et laude
digna sint; omnes oratoriae virtutes in
eis reperientur. jam vero Origines ejus
quem florem, aut quod lumen eloquen-
tiae non habent? amatores huic defunt,
sicuti multis jam ante seculis et Philisto
Syracusio, et ipsi Thucydidi. nam ut ho-
rum concisis sententiis, interdum etiam
non satis apertis cum brevitate, tum ni-
mio acumine, officit Theopompus elati-

one, atque altitudine orationis suae: quod idem *Lyfiae* *Demosthenes*: sic *Catonis* luminibus obstruxit haec posteriorum quasi exaggerata altius oratio. sed in nostris inscitia est, quod ii ipsi, qui in Graecis antiquitate delectantur, eaque subtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Catone non noverunt quidem. *Hyperidae* volunt esse et *Lyfiae*. laudo. sed cur nolunt *Catonis*? Attico genere dicendi se gaudere dicunt. sapienter id quidem: atque utinam imitarentur, nec ossa solum, sed etiam sanguinem! gratum est tamen, quod volunt. cur igitur *Lyfias* et *Hyperides* amatur, cum penitus ignoretur *Cato*? antiquior est hujus sermo, et quaedam horridiora verba. ita enim tum loquebantur. id muta: quod tum ille non potuit: et adde numeros; et aptior sit oratio: ipsa verba compone, et quasi coagmenta, quod ne Graeci quidem veteres fecerunt: jam neminem antepones *Catoni*. ornari orationem Graeci putant, si verborum immutationibus utantur, quos appellant *τρόπος*, et sententiarum orationisque formis, quae vocant *χῆματα*, non verisimile est, quam sit in utro-

que genere et creber et distinctus Cato. Nec vero ignoro, nondum esse satis politum hunc oratorem, at quaerendum esse aliquid perfectius: quippe cum ita sit ad nostrorum temporum rationem vetus, ut nullius scriptum exstet dignum quidem lectione, quod sit antiquius. sed majore honore in omnibus artibus, quam in hac una dicendi, versatur antiquitas. quis enim eorum, qui haec minora animadvertunt, non intelligit, Canachi signa rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora, quam Canachi. nondum Myronis satis ad veritatem adducta; jam tamen quae non dubites pulchra dicere. pulchriora etiam Polycleti, et jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, et Polygnotum, et Timantem, et eorum, qui non sunt usi plus quam quatuor coloribus, formas et lineamenta laudamus. at in Aëtione, Nicomacho, Protogene, Apelle jam perfecta sunt omnia: et nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat. nihil est enim simul et inventum, et perfectum. nec dubitari debet, quin fuerint ante

Homerum poëtae: quod ex eis carminibus intelligi potest, quae apud illum, et in Phaeacum, et in procorum epulis canuntur. quid? nostri veteres versus ubi sunt?

Quos olim Fauni, vatesque canebant,
Cum neque Musarum scopulos quiscum
quam superarat,

Nec dicti studiosus erat: - - -

- Ante hunc - - -

ait ipse de se: nec mentitur in gloriando. sic enim sese res habet. nam et Odyssæa Latina est, sic, tanquam opus aliquod Daedali, et Livianae fabulae, non satis dignae quae iterum legantur. atque hic Livius, qui primus fabulam, C. Clodio Caeci filio et M. Tuditano consulibus, docuit, anno ipso antequam natus est Ennius; post Romam conditam autem quattodecimo et quingentesimo, ut hic ait, quem nos sequimur: est enim inter scriptores de numero annorum controversia. Accius autem a Q. Maximo quintum consule captum Tarento scripsit Livium annis xxx, postquam eum fabulam docuisse et Atticus scribit, et nos in antiquis commentariis invenimus. docuisse autem

fabulam annis post XI. C. Cornelio, Q. Minucio consulibus, ludis Juventatis, quos Salinator Senensi praelio voverat. in quo tantus error Accii fuit, ut, his consulibus, XL. annos natus Ennius fuerit: cui si aequalis fuerit Livius, minor fuit aliquanto is qui primus fabulam dedit, quam ii, qui multas docuerant ante hos consules, et Plautus, et Naevius. Haec ¹⁹ si minus apta videntur huic sermoni, Brute, Attico assigna, qui me inflammavit studio illustrium hominum aetates et tempora persequendi. ego vero, inquit Brutus, et delector ista quasi notatione temporum, et ad id, quod instituisti, oratorum genera distinguere aetatibus, istam diligentiam esse accommodatam pato. recte, inquam, Brute, intelligis. atque utinam exstarent illa carmina, quae multis seculis ante suam aetatem in epulis esse cantitata a singulis convivis de clarorum virorum laudibus, in Originibus scriptum reliquit Cato! tamen illius, quem in vaticibus et Faunis enumerat Ennius, bellum Punicum, quasi Myronis opus, delectat. sit Ennius sane, ut est certe, perfectior: qui si illum, ut simulat, contemneret, non,

omnia bella persequens, primum illud Punicum acerrimum bellum reliquisset. sed ipse dicit, cur id faciat: scripsere, inquit, alii rem versibu': et luculente quidem scripserunt, etiamsi minus, quam tu, politè. nec vero tibi aliter videri debet; qui a Naevio vel sumpstisti multa, si fatearis: vel, si negas, furripuisti. cum hoc Catone grandiores natu fuerunt C. Flaminus, C. Varro, Q. Maximus, Q. Metellus, P. Lentulus, P. Crassus, qui cum superiore Africano consul fuit. ipsum Scipionem accepimus non infantem fuisse. filius quidem ejus, is, qui hunc minorem Scipionem a Paulo adoptavit, si corpore valuisset, in primis habitus esset disertus. indicant cum oratiunculae, tum historia quaedam Graeca, scripta dulcissime. Numeroque eodem fuit Sex. Aelius, juris quidem civilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus. de minoribus autem, C. Sulpicius Galus, qui maxime omnium nobilium Graecis literis studuit, isque et oratorum in numero est habitus, et fuit reliquis rebus ornatus atque elegans. jam enim erat unctior quaedam, splendidiorque consue-

tudo loquendi. nam, hoc praetore ludos Apollini faciente, cum Thyestem fabulam docuisset, Q. Marcio, Cn. Servilio consulibus, mortem obiit Ennius. erat iisdem temporibus Tib. Gracchus, P. filius, qui bis consul et censor fuit, cujus est oratio Graeca apud Rhodios: quem eivem cum gravem, tum etiam eloquentem constat fuisse. P. etiam Scipionem Naficam, qui est Corculum appellatus, qui item bis consul et censor fuit, habitum eloquentem aiunt, illius, qui sacra accepit, filium. dicunt etiam L. Lentulum, qui cum C. Figulo consul fuit: Q. Nobiliorem, M. filium, jam patrio instituto deditum studio literarum, qui etiam Q. Ennium, qui cum patre ejus in Aetolia militaverat, civitate donavit, cum triumphator coloniam deduxisset: et T. Annium Luscum, hujus Q. Fulvii collegam, non indifertum dicunt fuisse. atque etiam L. Paulus Africani pater, personam principis civis facile dicendo tuebatur; et vero etiam tum Catone vivo, qui annos quinque et octoginta natus excessit e vita, cum quidem eo ipso anno contra Ser. Galbam ad populum summa contentione dixisset:

quam etiam orationem scriptam reliquit.
 21 Sed vivo Catone minores natu multi uno
 tempore oratores floruerunt. nam et A.
 Albinus, is, qui Graece scripsit historiam,
 qui consul cum L. Lucullo fuit, et literatus
 et disertus fuit: et tenuit cum hoc locum
 quendam etiam Ser. Fulvius, et unà Ser.
 Fabius Pictor, et juris, et literarum, et
 antiquitatis bene peritus. Quintusque Fa-
 bius Labeo fuit ornatus iisdem fere laudi-
 bus. nam Q. Metellus, is, cujus quatuor
 filii consulares fuerunt, in primis est
 habitus eloquens: qui pro L. Cotta dixit,
 accusante Africano: cujus et aliae sunt
 orationes, et contra Tib. Gracchum ex-
 posita est in C. Fannii annalibus. tum ip-
 se L. Cotta veterator habitus, sed C. Lae-
 lius, et P. Africanus in primis eloquen-
 tes: quorum exstant orationes, ex qui-
 bus existimari de ingeniis oratorum po-
 test. sed inter hos aetate paulum his an-
 tecedens sine controversia Ser. Galba elo-
 quentiâ praeestitit: et nimirum is princeps
 ex Latinis, illa oratorum propria, et qua-
 si legitima opera tractavit, ut egrederetur
 a proposito ornandi causâ, ut delectaret
 animos, ut permoveret, ut augeret rem,

ut miserationibus, ut communibus locis
uteretur. sed nescio quomodo hujus,
quem constat eloquentia praestitisse, exi-
liores orationes sunt, et redolentes ma-
gis antiquitatem, quam aut Laelii, aut
Scipionis, aut etiam ipsius Catonis: ita-
que exaruerunt, vix jam ut appareant.
de ipsius Laelii et Scipionis ingenio, quan-
quam ea est jam opinio, ut plurimum tri-
buatur ambobus; dicendi tamen laus est
in Laelio illustrior. at oratio Laelii de
collegiis, non melior, quam de multis
quam voles, Scipionis: non quo illa Lae-
lii quidquam sit dulcius, aut quod de re-
ligione dici possit augustius; sed multo
tamen vetustior, et horridior ille, quam
Scipio: et cum sint in dicendo variae vo-
luntates, delectari mihi magis antiquitate
videtur, et lubenter verbis etiam uti pau-
lo magis priscis Laelius. sed est mos ho-
minum, ut nolint eundem pluribus rebus
excellere. nam ut ex bellica laude adspi-
rare ad Africanum nemo potest, in qua
ipsa egregium Viriati bello reperimus fu-
isse Laelium: sic ingenii, literarum, elo-
quentiae, sapientiae denique, etsi utrique
primas, priores tamen libenter deferunt

Laelio. nec mihi caeterorum iudicio solum videtur, sed etiam ipsorum inter ipsos concessu ita tributum fuisse. erat omnino tum mos, ut in reliquis rebus melior, sic in hoc ipso humanior: ut faciles
 22 essent in suum cuique tribuendo. Memoria teneo, Smyrnae me ex P. Rutilio Rufo audisse, cum diceret adolescentulo se accidisse, ut ex senatusconsulto P. Scipio et D. Brutus (ut opinor) consules de re atroci, magnaue quaerent. nam cum in silva Scantia facta caedes esset, notique homines interfecti; insimulareturque familia, partim etiam liberi societatis ejus, quae picarias de P. Cornelio, L. Mummiō censoribus redemisset; decrevisse senatum, ut de ea re cognoscerent et statuerent consules: causam pro publicanis accurate, ut semper solitus esset, eleganterque dixisse Laelium. cum consules, re audita, amplius de consilii sententia pronuntiavissent; paucis interpositis diebus iterum Laelium multo diligentius, meliusque dixisse, iterumque eodem modo a consulibus rem esse prolatam. tum Laelium, cum eum socii domum reduxissent, egissentque gratias, et, ne de-

fatigaretur, oravissent, locutum esse ita, se, quae fecisset, honoris eorum causâ, studiose, accurateque fecisse; sed se arbitrari, causam illam a Ser. Galba, quod is in dicendo fortior acriorque esset, gravius et vehementius posse defendi. itaque auctoritate C. Laelii publicanos causam detulisse ad Galbam. illum autem, quod ei viro succedendum esset, verecunde et dubitanter recepisse. unum, quasi comperendinatus, medium diem fuisse, quem totum Galbam in considerata causa, componendaque posuisse: et, cum cognitionis dies esset, et ipse Rutilius rogatu sociorum domum ad Galbam manè venisset, ut eum admoneret, et ad dicendi tempus adduceret; usque illum, quoad ei nuntiatum esset consules descendisse, omnibus exclusis commentatum in quadam testudine cum servis literatis fuisse: quorum aliud alii dictare eodem tempore solitus esset. interim cum esset ei nuntiatum tempus esse, exisse in aedes eo colore, et iis oculis, ut egisse causam, non commentatum putares. addebat etiam, idque ad rem pertinere putabat, scriptores illos male mulcatos exisse cum Galba.

ex quo significabat, illum non in agendo solum, sed etiam in meditando vehementem atque incensum fuisse, quid multa? magnâ expectatione, plurimis audientibus, coram ipso Laelio sic illam causam tanta vi, tantaque gravitate dixisse Galbam, ut nulla fere pars orationis silentio praeteriretur. itaque multis querelis, multaque miseratione adhibita, socios, omnibus approbantibus, illa die quaestione liberatos esse. Ex hac Rutiliana narratione suspicari licet, cum duae summae sint in oratore laudes, una subtiliter disputandi, ad docendum; altera graviter agendi, ad animos audientium permovendos; multoque plus proficiat is qui inflammet judicem, quam ille qui doceat: elegantiam in Laelio, vim in Galba fuisse. quae quidem vis tum maxime cognita est, cum, Lusitanis a Ser. Galba praetore contra interpositam, ut existimabatur, fidem, interfectis, L. Libonē tribuno plebis populum incitante, et rogationem in Galbam privilegii similem ferente, summa senectute (ut ante dixi) M. Cato legem suadens in Galbam multa dixit: quam orationem in Origines suas retulit, paucis

antequam mortuus est, an diebus, an mensibus? tum igitur recusans Galba pro sese, et populi Romani fidem implorans, cum suos pueros, tum C. Galli etiam filium flens commendabat; cujus orbitas et fletus mirè miserabilis fuit propter recentem memoriam clarissimi patris: isque se tum eripuit flamma, propter pueros misericordia populi commota, sicut idem scriptum reliquit Cato. atque etiam ipsum Libonem non infantem video fuisse, ut ex orationibus ejus intelligi potest. cum haec dixissem, et paulum interquievissem, quid igitur, inquit, est causae, Brutus, si tanta virtus in oratore Galba fuit, cur ea nulla in orationibus ejus appareat? quod mirari non possum in eis, qui nihil omnino scripti reliquerunt. Nec enim est eadem, inquam, Brute, causa non scribendi, et non tam bene scribendi, quam dixerint. nam videmus alios oratores inertia nihil scripsisse, ne domesticus etiam labor accederet ad forensem: pleraeque enim scribuntur orationes habitae jam, non ut habeantur. alios non laborare, ut meliores fiant: nulla enim res tantum ad dicendum proficit, quan-

tum scriptio: memoriam autem in posterum ingenii sui non desiderant, cum se putant satis magnam adeptos esse dicendi gloriam, eamque etiam maiorem visum iri, si in existimantium arbitrium sua scripta non venerint. alios, quod melius putent dicere se posse, quam scribere: quod per ingeniosos hominibus, neque satis doctis, plerumque contigit, ut ipsi Galbae: quem fortasse vis non ingenii solum, sed etiam animi, et naturalis quidam dolor dicentem incendebat, efficiebatque, ut et incitata, et gravis, et vehemens esset oratio: dein cum otiosus stylum prehenderat, motusque omnis animi, tanquam ventus, hominem defecerat, flaccebat oratio: quod iis, qui limatius dicendi consecretantur genus, accidere non solet, propterea quod prudentia nunquam deficit oratorem, qua ille utens eodem modo possit et dicere et scribere. ardor animi non semper adest, isque cum confedit, omnis illa vis et quasi flamma oratoris exstinguitur. hanc igitur ob causam videtur Laelii mens spirare etiam in scriptis, Galbae autem vis occidisse. Fuerunt etiam in oratorum numero medio-

crium L. et Sp. Mummii, fratres, quorum exstant amborum orationes. simplex quidem L. et antiquus: Sp. autem nihilo ille quidem ornatior, sed tamen adstrictior; fuit enim doctus ex disciplina Stoicorum. multae sunt Sp. Albini orationes. sunt etiam L. et C. Aureliorum Orestarum, quos aliquo video in numero oratorum fuisse. P. etiam Popilius cum civis egregius, tum non indifertus fuit. C. vero, filius ejus, disertus. Caiusque Tuditanus cum omni vita, atque victu excultus, atque expolitus, tum ejus elegans est habitum etiam orationis genus. eodemque in genere est habitus is, qui injuria accepta fregit Tib. Gracchum patientiâ, civis in rebus optimis constantissimus, M. Octavius. at vero M. Aemilius Lepidus, qui est Porcina dictus, iisdem temporibus fere, quibus Galba, sed paulo minor natus, et summus orator est habitus, et fuit, ut apparet ex orationibus, scriptor sane bonus. hoc in oratore Latino primum mihi videtur et lenitas apparuisse illa Graecorum, et verborum comprehensio, etiam artifex (ut ita dicam) stylus. hunc studiose duo adolescentes ingenio-

sissimi, et prope aequales, C. Carbo, et Tib. Gracchus audire soliti sunt: de quibus jam dicendi locus erit, cum de senioribus pauca dixerō. Q. enim Pompeius non contemptus orator temporibus illis fuit, qui summos honores, homo per se cognitus, sine ulla commendatione majorum est adeptus. tum L. Cassius multum potuit, non eloquentia, sed dicendo tamen; homo non liberalitate, ut alii, sed ipsa tristitia et severitate popularis: cujus quidem legi tabellariae M. Antius Briso, tribunus plebis, diu restitit, M. Lepido consule adjuvante. eaque res P. Africano vituperationi fuit, quod ejus auctoritate de sententia deductus Briso putabatur. tum duo Caepiones multum clientes consilio et lingua, plus auctoritate tamen et gratia sublevabant. sed Pompeii sunt scripta nec nimis extenuata, (quanquam veterum est similis) et plena prudentiae.

26 P. Crassum valde probatum oratorem iisdem fere temporibus accepimus, qui et ingenio valuit, et studio, et habuit quasdam etiam domesticas disciplinas. nam et cum summo illo oratore Servio Galba, cujus C. filio filiam suam collocaverat,

affinitate sese devinxerat: et, cum esset P. Mucii filius, fratremque haberet P. Scaevolam, domi jus civile cognoverat. in eo industriam constat summam fuisse, maximamque gratiam, cum et consulere-
tur plurimum, et diceret. horum aetati-
bus adjuncti duo C. Fannii, C. et M. filii fuerunt: quorum Caii filius, qui consul cum Domitio fuit, unam orationem de fociis, et nomine Latino, contra Gracchum reliquit; fane et bonam, et nobilem. tum Atticus, quid ergo? estne ista Fannii? nam varia opinio pueris nobis erat. alii a C. Persio, literato homine, scriptam esse aiebant, illo, quem significat valde doctum esse Lucilius: alii multos nobiles, quod quisque potuisset, in illam orationem contulisse. tum ego, audivi equidem ista, inquam, de majoribus natus, sed nunquam sum adductus, ut crederem; eamque suspicionem propter hanc causam credo fuisse, quod Fannius in mediocribus oratoribus habitus esset: oratio autem vel optima esset illo quidem tempore orationum omnium. sed nec ejusmodi est, ut a pluribus confusa videatur. unus enim sonus est totius orationis, et

idem stylus. nec de Persio reticuiſſet Gracchus, cum et Fannius de Menelao Maratheno, et de caeteris objeciſſet, praefertim cum Fannius nunquam ſit habitus e-
linguis. nam et cauſas deſenſitavit, et tribunatus ejus, arbitrio et auctoritate P. Africani geſtus, non obſcurus fuit. alter autem C. Fannius, M. filius, C. Laelii gener, et moribus, et ipſo genere dicendi durior. is ſoceri inſtituto, (quem, quia cooptatus in augurum collegium non erat, non admodum diligebat, praefertim cum ille Q. Scaevolam ſibi minorem natu generum praetuliſſet: cui tamen Laelius ſe excuſans, non genero minori dixit ſe illud, ſed majori filiae detuliſſe) is tamen inſtituto Laelii Panaetium audiverat. ejus omnis in dicendo facultas ex historia ipſius non ineleganter ſcripta perſpici poteſt: quae neque nimis eſt inſans, neque perfecte diſerta. Mucius autem augur, quod pro ſe opus erat, ipſe dicebat, ut de pecuniis repetundis contra T. Albucium. is oratorum in numero non fuit: juris civilis intelligentia, atque omni prudentiae genere praefſtitit. L. Coelius Antipater, ſcriptor (quemadmo-

dum videtis) fuit, ut temporibus illis, luculentus, juris valde peritus, multorum etiam, ut L. Crassi, magister. Utinam²⁷ in Tib. Graccho, Caioque Carbone talis mens ad rempublicam bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit! profecto nemo his viris gloria praestitisset. sed eorum alter propter turbulentissimum tribunatum, ad quem ex invidia foederis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa republica est interfectus: alter propter perpetuam in populari ratione levitatem, morte voluntaria se a severitate iudicum vindicavit. sed fuit uterque summus orator, atque hoc memoria patrum teste dicimus. nam et Carbonis, et Gracchi habemus orationes, nondum satis splendidae verbis, sed acutas, prudentiaeque plenissimas. fuit Gracchus diligentia Corneliae matris a puero doctus, et Graecis literis eruditus. nam semper habuit exquisitos e Graecia magistros; in eis jam adolescens Diophanem Mitylenaeum, Graeciae, temporibus illis, disertissimum. sed et breve tempus ingenii augendi et declarandi fuit. Carbo, quoad vita suppeditavit, est in multis iudiciis,

causisque cognitus. hunc qui audierant prudentes homines, in quibus familiaris noster L. Gellius, qui se illi contubernalem in consulatu fuisse narrabat, canorum oratorem, et volubilem, et satis acrem, atque eundem et vehementem, et valde dulcem, et perfacetum fuisse dicebat. addebat, industrium etiam et diligentem, et in exercitationibus commentationibusque multum operae solitum esse ponere. hic optimus, illis temporibus, est patroni habitus, eoque forum tenente plura fieri iudicia coeperunt. nam et quaestiones perpetuae hoc adolescente constitutae sunt, quae antea nullae fuerunt, (L. enim Piso, tribunus plebis legem primus de pecuniis repetundis, Censorino et Manilio consulibus, tulit. ipse etiam Piso et causas egit, et multarum legum aut auctor, aut dissuasor fuit: isque et orationes reliquit, quae jam evanuerunt, et annales, sane exiliter scriptos) et iudicia populi, quibus aderat Carbo, jam magis patronum desiderabant, tabella data: quam legem L. Cassius, Lepido et Mancino consulibus, tulit. Vester etiam D. Brutus, M. filius, ut ex familiari ejus L. Accio

poëta sum audire solitus, et dicere non inculte solebat, et erat cum literis Latinis, tum etiam Graecis, ut temporibus illis, eruditus. quae tribuerat idem Accius etiam Q. Maximo, L. Pauli nepoti. et vero ante Maximum illum Scipionem, quo duce privato Tib. Gracchus occisus esset, cum omnibus in rebus vehementem, tum acrem aiebat in dicendo fuisse. tum etiam P. Lentulus ille princeps, ad rempublicam duntaxat quod opus esset, satis habuisse eloquentiae dicitur. iisdemque temporibus L. Furius Philus perbene Latine loqui putabatur, literatiusque quam caeteri. P. Scaevola valde prudenter et acute, paulo etiam copiosius. nec multo minus prudenter M. Manilius. Appii Claudii volubilis, sed paulo fervidior erat oratio. in aliquo numero etiam M. Fulvius Flaccus, et C. Cato Africani sororis filius, mediocres oratores; etsi Flacci scripta sunt, sed ut studiosi literarum. Flacci autem aemulus P. Decius fuit, non infans ille quidem: sed ut vitâ, sic oratione etiam turbulentus. M. Drusus, C. filius, qui in tribunatu C. Gracchum, collegam, iterum tribunum, fregit, vir et o-

ratione gravis, et auctoritate: eique proxime adjunctus C. Drusus frater fuit. tuus etiam gentilis, Brute, M. Pennus facile agitavit in tribunatu C. Gracchum, paulum aetate antecedens. fuit enim, M. Lepido, et L. Oreste consulibus, quaestor Gracchus, tribunus Pennus, illius M. filius, qui cum Q. Aelio consul fuit: sed omnia is summa sperans, aedilicius est mortuus. nam de T. Flaminio, quem ipse vidi, nihil accepi, nisi Latine diligenter locutum. Iis adjuncti sunt C. Curio, M. Scaurus, P. Rutilius, C. Gracchus. de Scauro et Rutilio breviter licet dicere, quorum neuter summi oratoris habuit laudem, et uterque in multis causis versatus erat. in quibusdam laudandis viris, etiam si maximi ingenii non essent, probabilis tamen industria: quanquam iis quidem non omnino ingenium, sed oratorium ingenium defuit. neque enim refert videre, quid dicendum sit, nisi id queas solute et suaviter dicere. ne id quidem satis est, nisi id, quod dicitur, sit voce, vultu, motuque conditius. quid dicam opus esse doctrina? sine qua etiam si quid bene dicitur adjuvante natura, tamen id,

quia fortuitò fit, semper paratum esse non potest. in Scauri oratione, sapientis hominis, et recti, gravitas summa, et naturalis quaedam inerat auctoritas, non ut causam, sed ut testimonium dicere putares, cum pro reo diceret. hoc dicendi genus ad patrocinia mediocriter aptum videbatur : ad senatoriam vero sententiam, cujus erat ille princeps, vel maxime. significabat enim non prudentiam solum, sed, quod maxime rem continebat, fidem. habebat hoc a natura ipsa, quod a doctrina non facile posset : quanquam hujus quoque ipsius rei, quemadmodum scis, praecepta sunt. hujus et orationes sunt, et tres ad L. Fufidium libri scripti de vita ipsius acta, sane utiles, quos nemo legit. at Cyri vitam et disciplinam legunt, praeclaram illam quidem, sed neque tam rebus nostris aptam, nec tamen Scauri laudibus anteponendam. ipse etiam Fufidius in aliquo patronorum numero fuit. Rutilius³⁰ autem in quodam tristi et severo genere dicendi versatus est, et uterque natura vehementer et acer. itaque cum unà consultatum petivissent, non ille solum, qui repulsam tulerat, accusavit ambitùs desig-

natum competitorem, sed Scāurus etiam absolutus Rutilium in iudicium vocavit: multaque opera, multaque industria Rutilius fuit, quae erat propterea gratior, quod idem magnum munus de jure respondendi sustinebat. sunt ejus orationes jejunae: multa praeclara de jure: doctus vir, et Graecis literis eruditus, Panaetii auditor, prope perfectus in Stoicis, quorum peracutum, et artis plenum orationis genus, sed tamen exile, nec satis populari assensionem accommodatum. itaque illa, quae propria est hujus disciplinae, philosophorum de se ipsorum opinio, firma in hoc viro et stabilis inventa est: qui cum innocentissimus in iudicium vocatus esset, (quo iudicio convulsam penitus scimus esse rempublicam) cum essent eo tempore eloquentissimi viri L. Crassus, et M. Antonius consulares, eorum adhibere neutrum voluit. dixit ipse pro sese; et pauca C. Cotta, quod sororis erat filius, et is quidem tamen, ut orator, quanquam erat admodum adolescens. sed Q. Mucius enucleate ille quidem, et polite, ut solebat; nequaquam autem ea vi atque copia, quam genus illud iudicii, et magni-

tudo causae postulabat. habemus igitur in Stoicis oratoribus Rutilium, Scaurum in antiquis. utrumque tamen laudemus, quoniam per illos ne haec quidem in civitate genera hac oratoria laude caruerunt. volo enim, ut in scena, sic etiam in foro, non eos modò laudari, qui celeri motu et difficili utantur, sed eos etiam, quos statarios appellant, quorum sit illa simplex in agendo veritas, non molesta. Et quoniam Stoicorum est facta mentio,³¹ Q. Aelius Tubero fuit illo tempore, L. Pauli nepos, nullo in oratorum numero, sed vita severus et congruens cum ea disciplina, quam colebat: paulo etiam durior: qui quidem in triumviratu judicaverit contra P. Africani, avunculi sui, testimonium, vacationem augures, quo minus iudiciis operam darent, non habere: sed ut vitâ, sic oratione durus, incultus, horridus. itaque honoribus majorum respondere non potuit. fuit autem constans civis, et fortis, et in primis Graccho molestus, quod indicat Gracchi in eum oratio. sunt etiam in Gracchum, Tuberonis. is fuit mediocris in dicendo, doctissimus in disputando. tum Brutus, quàm

hoc idem in nostris contingere intelligo, quod in Graecis? ut omnes fere Stoici prudentissimi in differendo sint, et id arte faciant, sintque architecti pene verborum: iidem traducti a disputando ad dicendum, inopes reperiantur. unum excipio Catonem, in quo, perfectissimo Stoico, summam eloquentiam non desiderem: quam exiguam in Fannio, ne in Rutilio quidem magnam, in Tuberone nullam video fuisse. et ego, non, inquam, Brute, sine causa: propterea quod istorum in dialecticis omnis cura consumitur: vagum illud orationis, et fusum, et multiplex non adhibetur genus. tuus autem avunculus, quemadmodum scis, habet a Stoicis id, quod ab illis petendum fuit: sed dicere didicit a dicendi magistris, eorumque more se exercuit. quod si omnia a philosophis essent petenda; Peripateticorum institutis commodius fingeretur oratio. quo magis tuum, Brute, iudicium probo, qui eorum, id est ex vetere Academia philosophorum, sectam secutus es, quorum in doctrina atque praeceptis differendi ratio conjungitur cum suavitate dicendi et copia. quanquam ea ipsa Peripateticorum

Academicorumque consuetudo in ratione dicendi talis est, ut nec perficere oratorem possit ipsa per sese, nec sine ea orator esse perfectus. nam, ut Stoicorum adstrictior est oratio, aliquantoque contractior, quam aures populi requirunt: sic illorum liberior et latior, quam patitur consuetudo judiciorum, et fori. quis enim uberior in dicendo Platone? Jovem aiunt philosophi, si Graece loquatur, sic loqui. quis Aristotele nervosior? Theophrasto dulcior? lectitavisse Platonem studiose, audivisse etiam Demosthenes dicitur: idque apparet in genere, et granditate verborum. dicit etiam in quadam epistola hoc ipse de sese. sed et hujus oratio in philosophiam translata, pugnacior (ut ita dicam) videtur, et illorum in iudicia pacatior. Nunc reliquorum oratorum aetates, si placet, et gradus persequamur. nobis vero, inquit Atticus, et vehementer quidem, ut pro Bruto etiam respondeam. Curio fuit igitur ejusdem aetatis fere, fane illustris orator, cujus de ingenio ex orationibus ejus existimari potest. sunt enim et aliae, et pro Ser. Fulvio, de incestu, nobilis oratio. nobis qui-

dem pueris, haec omnium optima putabatur, quae vix jam comparet in hac turba novorum voluminum. praeclare, inquit Brutus, teneo qui istam turbam voluminum effecerit. et ego, inquam, intelligo, Brute, quem dicas. certe enim et boni aliquid attulimus juventuti, magnificentius, quam fuerat, genus dicendi, et ornatius: et nocuimus fortasse, quod veteres orationes post nostras, non a me quidem, (meis enim illas antepono) sed a plerisque legi sunt desitae. enumera, inquit, me in plerisque. quanquam video mihi multa legenda jam te auctore, quae antea contemnebam. atqui haec, inquam, de incestu laudata oratio puerilis est locis multis: de amore, de tormentis, de rumore, loci sane inanes: verumtamen nondum tritis nostrorum hominum auribus, nec erudita civitate, tolerabiles. scripsit etiam alia nonnulla, et multa dixit, et illustria, et in numero patronorum fuit: ut eum mirer, cum et vita suppeditavisset, et splendor ei non defuisset, consul³³ eum non fuisse. Sed ecce in manibus vir, et praestantissimo ingenio, et flagranti studio, et doctus a puero, C. Gracchus.

noli enim putare, quenquam, Brute, plenior et uberior ad dicendum fuisse. et ille, sic prorsus, inquit, existimo; atque istum de superioribus, paene solum lego. immo plane, inquam, Brute, legas censeo. damnum enim illius immaturo interitu res Romanae, Latinaeque literae fecerunt. utinam non tam fratri pietatem, quam patriae, praestare voluisset! quam ille faciliè tali ingenio, diutius si vixisset, vel paternam esset vel avitam gloriam consecutus! eloquentia quidem nescio an habuisset parem neminem. grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto gravis: manus extrema non accessit operibus ejus: praeclare inchoata multa, perfecta non plane. legendus, inquam, est hic orator, Brute, si quisquam alius, juventuti. non enim solum acuere, sed etiam alere ingenium potest. huic successit aetati C. Galba, Servii illius eloquentissimi viri filius, P. Crassi eloquentis, et jurisperiti gener. laudabant hunc patres nostri, favebant etiam propter patris memoriam, sed cecidit in cursu. nam rogatione Mamilia, Jugurthinae conjurationis invidia, cum pro sese ipse dixisset, op-

pressus est. exstat ejus peroratio, qui epilogus dicitur: qui tanto in honore, pueris nobis, erat, ut eum etiam edisceremus. hic, qui in collegio sacerdotum esset, primus post Romam conditam iudicio publico est condemnatus. P. Scipio, qui est in consulatu mortuus, non multum ille quidem, nec saepe dicebat: sed et Latine loquendo, cuiusvis erat par, et omnes saepe facetiisque superabat. ejus collega L. Bestia, bonis initiis orsus tribunatus, (nam P. Popilium vi C. Gracchi expulsus sua rogatione restituit) vir et acer et non indifertus, tristes exitus habuit consulatus. nam invidiosa lege Mamilia C. Galbam sacerdotem, et quatuor consulares, L. Bestiam, C. Catonem, Sp. Albinum, civemque praestantissimum L. Opimium, Gracchi interfectorem, a populo absolutum, cum is contra populi studium stetisset, Gracchani iudices sustulerunt. hujus dissimilis in tribunatu, reliquaque omni vita, civis improbus C. Licinius Nerva non indifertus fuit. C. Fimbria temporibus iisdem fere, sed longius aetate proventus, habitus est sane (ut ita dicam) luculentus patronus, asper, ma-

ledicus, genere toto paulo fervidior atque commotior: diligentia tamen, et virtute animi atque vita, bonus auctor in senatu. idem tolerabilis patronus, nec rudis in jure civili, et cum virtute, tum etiam ipso orationis genere liber: cujus orationes pueri legebamus, quas jam reperire vix possumus. atque etiam ingenio, et sermone eleganti, valetudine incommoda, C. Sextius Calvinus fuit: qui etsi cum remiserant dolores pedum, non deerat in causis, tamen id non saepe faciebat. itaque consilio ejus, cum volebant, homines utebantur: patrocinio, cum licebat. iisdem temporibus M. Brutus: in quo magnum fuit, Brute, dedecus generi vestro: qui cum tanto nomine esset, patremque optimum virum habuisset, et juris peritissimum, accusationem facitaverit, ut Athenis Lycurgus. is magistratus non petivit, sed fuit accusator vehemens et molestus; ut facile cerneretis naturale quoddam stirpis bonum degeneravisse vitio depravatae voluntatis. atque eodem tempore accusator de plebe L. Caesulenus fuit, quem ego audiavi jam senem, cum ab L. Sabellio multam lege Aquilia de inju-

35 ria petivisset. non fecissem hominis pae-
 ne infimi mentionem, nisi judicarem, qui
 suspiciosius aut criminosis diceret, audi-
 visse me neminem. Doctus etiam Grae-
 cis T. Albutius, vel potius, paene Grae-
 cus. loquor, ut opinor: sed licet ex o-
 rationibus judicare. fuit autem Athenis
 adolescens: perfectus Epicureus evaserat,
 minime aptum ad dicendum genus. jam
 Q. Catulus, non antiquo illo more, sed
 hoc nostro (nisi quid fieri potest perfecti-
 us) eruditus. multae literae; summa non
 vitae solum atque naturae, sed orationis
 etiam comitas; incorrupta quaedam La-
 tini sermonis integritas: quae perspicui
 cum ex orationibus ejus potest, tum fa-
 cillime ex eo libro, quem de consulatu et
 de rebus gestis suis conscriptum molli et
 Xenophonteo genere sermonis, misit ad
 A. Furium, poëtam, familiarem suum: qui
 liber nihilo notior est, quam illi tres, de
 quibus ante dixi, Scauri libri. tum Bru-
 tus, mihi quidem nec iste notus est, nec
 illi: sed nec mea culpa est: nunquam e-
 nim in manus inciderunt. nunc autem
 et a te sumam, et conquiram ista post-
 hac curiosius. fuit igitur in Catulo ser-

mo Latinus : quae laus dicendi non mediocris ab oratoribus plerisque neglecta est. nam de sono vocis, et suavitate appellandarum literarum, quoniam filium cognovisti, noli exspectare quid dicam. quanquam filius quidem non fuit in oratorum numero, sed non deerat ei tamen in sententia dicenda cum prudentia, tum elegans quoddam et eruditum orationis genus. nec habitus est tamen pater ipse Catulus princeps in numero patronorum : sed erat talis, ut, cum quosdam audires, qui tum erant praestantes, videretur esse inferior : cum autem ipsum audires sine comparatione, non modo contentus esses, sed melius non quaereres. Q. Metellus Numidicus, et ejus collega M. Silanus, dicebant de republica quod esset illis viris, et consulari dignitati satis. M. Aurelius Scaurus non saepe dicebat, sed polite : Latine vero in primis est eleganter locutus. quae laus eadem in A. Albino bene loquendi fuit. nam flamen Albinus etiam in numero est habitus disertorum. Q. etiam Caepio, vir acer et fortis, cui fortuna belli, crimini ; invidia populi, calamitati fuit. Tum etiam 36

C. et L. Memmii fuerunt, oratores mediocres, accusatores acres atque acerbissimi itaque in iudicium capitis multos vocaverunt, pro reis non saepe dixerunt. Sp. Thorius satis valuit in populari genere dicendi, is, qui agrum publicum, vitiosa et inutili lege, vectigali levavit. M. Marcellus Aesernini pater, non ille quidem in patronis, sed et in promptis tamen, et non in exercitatis ad dicendum, fuit, ut filius ejus, P. Lentulus. L. etiam Cotta, praetorius, in medioerium oratorum numero, dicendi non ita multum laude processerat; sed de industria, cum verbis, tum etiam ipso sono quasi subrustico persequabatur atque imitabatur antiquitatem. atque ego et in hoc ipso Cotta, et in aliis pluribus intelligo, me non ita disertos homines et retulisse in oratorum numerum, et relaturum. est enim propositum colligere eos, qui hoc munere in civitate functi sint, ut tenerent oratorum locum: quorum quidem quae fuerit ascensio, et quam in omnibus rebus difficilis optimi perfectio atque absolutio, ex eo, quod dicam, existimari potest. quam multi enim jam oratores commemorati

sunt, et quam diu in eorum enumeratione versamur, cum tamen spisse, atque vix, ut dudum ad Demosthenem et Hyperidem, sic nunc ad Antonium Crassumque pervenimus? nam ego sic existimo, hos oratores fuisse maximos, et in his primum cum Graecorum gloria Latine dicendi copiam aequatam. Omnia veniebant³⁷ Antonio in mentem; eaque suo quaeque loco, ubi plurimum proficere et valere possent. ut ab imperatore equites, pedites, levis armatura: sic ab illo in maxime opportunis orationis partibus collocabantur. erat memoria summa, nulla meditationis suspicio. imparatus semper aggredi ad dicendum videbatur: sed ita erat paratus, ut iudices, illo dicente, non nunquam viderentur non satis parati ad cavendum fuisse. verba ipsa, non illa quidem elegantissimo sermone: itaque diligenter loquendi laude caruit: neque tamen est admodum inquinata locutus: sed illa, quae proprie laus oratoris est in verbis. nam ipsum Latine loqui, est illud quidem, ut paulo ante dixi, in magna laude ponendum: sed non tam sua sponte, quam quod est a plerisque neglectum. non

enim tam praeclarum est scire Latine, quam turpe nescire: neque tam id mihi oratoris boni, quam civis Romani proprium videtur. sed tamen Antonius in verbis et eligendis, (neque id ipsum tam leporis causa, quam ponderis) et collocandis, et comprehensione devinciendis, nihil non ad rationem, et tanquam ad artem dirigebat: verum multo magis hoc idem in sententiarum ornamentis et conformationibus. quo genere quia praestat omnibus Demosthenes, idcirco a doctis oratorum est princeps iudicatus. *χῆμαλα* enim quae vocant Gracci, ea maxime ornant oratorem: eaque non tam in verbis pingendis habent pondus, quam in illuminandis sententiis. ³⁸ Sed cum haec magna in Antonio, tum actio singularis: quae si partienda est in gestum atque vocem; gestus erat non verba exprimens, sed cum sententiis congruens. manus, humeri, latera, supplexio pedis, status, incessus, omnisque motus cum verbis, sententiisque consentiens: vox permanens, verum subrauca natura: sed hoc vitium huic uni in bonum vertebat. habebat enim flebile quiddam in conquestionibus,

aptumque cum ad fidem faciendam, tum ad misericordiam commovendam: ut verum videretur in hoc illud, quod Demosthenem ferunt ei, qui quaesivisset quid primum esset in dicendo, actionem; quid secundum, idem; et idem tertium, respondisse. nulla res magis penetrat in animos, eosque fingit, format, flectit: talesque oratores videri facit, quales ipsi se videri volunt. huic alii parem esse dicebant, alii anteponebant L. Crassum. illud quidem certe omnes ita judicabant, neminem esse, qui, horum alterutro patrono, cujusquam ingenium requireret. equidem, quanquam Antonio tantum tribuo, quantum supra dixi, tamen Crasso nihil statuo fieri potuisse perfectius. erat summa gravitas, erat cum gravitate junctus facetiarum, et urbanitatis oratorius, non scurrilis, lepos. latine loquendi accurata, et sine molestia diligens elegantia. in differendo mira explicatio. cum de jure civili, cum de aequo et bono disputaretur, argumentorum et similitudinum copia. Nam, ut Antonius conjectura movenda, aut sedanda suspicione, aut excitanda, incredibilem vim habebat; sic in

interpretando, in definiendo, in explicanda acuitate, nihil erat Crasso copiosius: idque cum saepe aliàs, tum apud centumviros in M'. Curii causa cognitum est. ita enim multa tum contra scriptum pro aequo et bono dixit, ut hominem acutissimum, Q. Scaevolam, et in jure, in quo illa causa vertebatur, paratissimum, obrueret argumentorum exemplorumque copia: atque ita tum ab his patronis aequalibus, etiam consularibus, causa illa dicta est, cum uterque ex contraria parte jus civile defenderet, ut eloquentium jurisperitissimus Crassus, jurisperitorum eloquentissimus Scaevola putaretur: qui quidem cum peracutus esset ad excogitandum, quid in jure, aut in aequo verum aut esset, aut non esset, tum verbis erat ad rem cum summa brevitae mirabiliter aptus. quare sit nobis orator in hoc interpretandi, explanandique, et differendi genere mirabilis, sic ut simile nihil viderim: in augendo, in ornando, in refellendo magis existimator metuendus, quam admirandus orator. verum ad Crassum⁴⁰ revertamur. Tum Brutus, etsi satis, inquit, mihi videbar habere cognitum

Scaevolam ex iis rebus, quas audiebam saepe ex C. Rutilio, quo utebatur propter familiaritatem Scaevolae nostri, tamen ista mihi ejus dicendi tanta laus nota non erat. itaque cepi voluptatem, tam ornatum virum, tamque excellens ingenium fuisse in nostra republica. hic ego, noli, inquam, Brute, existimare, his duobus quidquam fuisse in nostra civitate praestantius. nam, ut paulo ante dixi, consultorum alterum disertissimum, disertorum alterum consultissimum fuisse; sic in reliquis rebus ita dissimiles erant inter sese, statuere ut tamen non posses, utrius te malles similiorem. Crassus erat elegantissimus: Scaevola parcorum elegantissimus. Crassus in summa comitate habebat etiam severitatis satis: Scaevolae multa in severitate non deerat tamen comitas. licet omnia hoc modo: sed vereror, ne fingi videantur haec, ut dicantur a me quodam modo; res se tamen sic habet. cum omnis virtus sit, ut vestra, Brute, vetus Academia dixit, mediocritas; uterque horum medium quiddam volebat sequi: sed ita cadebat, ut alter ex alterius laude partem, uterque autem suam totam

haberet. tum Brutus, cum ex tua oratione mihi videor, inquit, bene Crassum et Scaevolam cognovisse, tum de te, et de Ser. Sulpicio cogitans, esse quandam vobis cum illis similitudinem judico. quonam, inquam, istuc modo? quia mihi et tu videris, inquit, tantum juris civilis scire voluisse, quantum satis esset oratori; et Servius eloquentiae tantum assumpsisse, ut jus civile facile possit tueri: ac atque vestrae, ut illorum, 41 nihil, aut non fere multum differunt. Et ego, de me, inquam, dicere nihil est necesse: de Servio autem et tu probè dicis, et ego dicam quod sentio. non enim facile quem dixerim plus studii, quam illum, et ad dicendum, et ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse. nam et in iisdem exercitationibus, ineunte aetate, fuimus; et postea unà Rhodum ille etiam profectus est, quo melior esset et doctior: et, inde ut rediit, videtur mihi in secunda arte primus esse maluisse, quam in prima secundus. atque haud scio, an par principibus esse potuisset: sed fortasse maluit, id quod est adeptus, longe omnium, non ejusdem modo aetatis, sed eorum etiam, qui fuissent, in jure civili

esse princeps. hîc Brutus, ain tu? inquit. etiamne Q. Scaevolae Servium nostrum anteponis? sic enim, inquam, Brute, existimo, juris civilis magnum usum et apud Scaevolam, et apud multos fuisse; artem, in hoc uno: quod nunquam effecisset ipsius juris scientia, nisi eam praeterea didicisset artem, quae doceret rem universam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando; ambigua primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera et falsa judicarentur; et quae quibus positae essent, quaeque non essent consequentia. hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam, quasi lucem, ad ea, quae confuse ab aliis aut respondebantur, aut agebantur. Di-⁴²alecticam mihi videris dicere, inquit. recte, inquam, intelligis. sed adjunxit etiam et literarum scientiam, et loquendi elegantiam, quae ex scriptis ejus, quorum similia nulla sunt, facillime perspicipotest. cumque discendi causa duobus peritissimis operam dedisset, L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo, Galli, hominis acuti et exercitati, promptam, et paratam

in agendo, et in respondendo celeritatem subtilitate, diligentiaque superavit: Balbi, docti et eruditi hominis, in utraque re consideratam tarditatem vicit, expediendis, conficiendisque rebus. sic et habet quod uterque eorum habuit, et explevit quod utrique defuit. itaque, ut Crassus mihi videtur sapientius fecisse, quam Scaevola: (hic enim causas studiose recipiebat, in quibus a Crasso superabatur: ille se consuli nolebat, ne qua in re inferior esset, quam Scaevola) sic Servius sapientissime. cum enim duae civiles artes ac forenses plurimum et laudis haberent et gratiae; perfecit, ut altera praestaret omnibus: ex altera tantum assumeret, quantum esset, et ad tuendum jus civile, et ad obtinendam consularem dignitatem, satis. tum Brutus, ita prorsus, inquit, et antea putabam. audivi enim nuper eum studiose et frequenter Sami, cum ex eo jus nostrum pontificium, qua ex parte cum jure civili conjunctum esset, vellem cognoscere; et nunc meum judicium multo magis confirmo testimonio et judicio tuo: simul illud gaudeo, quod et aequalitas vestra, et pares honorum gradus, et

artium, studiorumque quasi finitima vicinitas, tantum abest ab obtrectatione invidiaeque, quae solet lacerare plerosque, uti ea non modo non exulcerare vestram gratiam, sed etiam conciliare videatur. quali enim te erga illum perspicio, tali illum in te voluntate, iudicioque cognovi. itaque doleo et illius consilio, et tua voce populum Romanum carere tam diu: quod cum per se dolendum est, tum multo magis consideranti, ad quos ista non translata sint, sed nescio quo pacto devenierint. hîc Atticus, dixeram, inquit, a principio, de republica ut sileremus: itaque faciamus. nam si isto modo volumus singulas res desiderare, non modo quaerendi, sed ne lugendi quidem finem reperiemus. Pergamus ergo, inquam, ad reliqua, et institutum ordinem persequamur. paratus igitur veniebat Crassus, expectabatur, audiebatur: a principio statim, (quod erat apud eum semper accuratum) expectatione dignus videbatur: non multa iactatio corporis, non inclinatio vocis, nulla inambulatio, non crebra supposito pedis: vehemens, et interdum irata, et plena iusti doloris oratio: multae, et cum

gravitate facetiae: quodque difficile est, idem et perornatus et perbrevis. jam in altercando invenit parem neminem: versatus est in omni fere genere causarum: mature in locum principum oratorum venit. accusavit C. Carbonem, eloquentissimum hominem, admodum adolescens: summam ingenii non laudem modo, sed etiam admirationem est consecutus. defendit postea Liciniam virginem, cum annos xxvii. natus esset: in ea ipsa causa fuit eloquentissimus, orationisque ejus scriptas quasdam partes reliquit. voluit adolescens in colonia Narbonensi causae popularis aliquid attingere, eamque coloniam (ut fecit) ipse deducere: exstat in eam legem senior, (ut ita dicam) quam illa aetas ferebat, oratio. multae deinde causae; sed ita tacitus tribunatus, ut, nisi in eo magistratu coenavisset apud praeconem Granium, idque nobis narravisset Lucilius, tribunum plebis nesciremus fuisse. ita prorsus, inquit Brutus: sed ne de Scaevolae quidem tribunatu quidquam audivisse videor, et eum collegam Crassi credo fuisse. omnibus quidem aliis, inquam, in magistratibus, sed tri-

bunus anno post fuit, eoque in rostris sedente suavit Serviliam legem Crassus. nam censuram sine Scaevola gessit. eum enim magistratum nemo unquam Scaevolarum petivit. sed haec Crassi cum edita oratio est, quam te saepe legisse certo scio, quatuor et triginta tum habebat annos, totidemque annis mihi aetate praestabat. his enim consulibus eam legem suavit, quibus nati sumus, cum ipse esset Q. Caepione consule natus et C. Laelio, triennio ipso minor, quam Antonius. quod idcirco posui, ut dicendi Latine prima maturitas in qua aetate exstitisset, posset notari; et intelligeretur jam ad summum paene esse perductam, ut eo nihil ferme quisquam addere posset, nisi qui a philosophia, a iure civili, ab historia fuisset instructior. Erit, inquit M. Brutus, aut jam est iste, quem exspectas? nescio, inquam. sed est etiam L. Crassi in consulatu, pro Q. Caepione, defensione juncta non brevis, ut laudatio; ut oratio autem, brevis; postrema censoris oratio, qua anno duodequingagesimo usus est. in his omnibus inest quidam sine ullo fuce veritatis color. quin etiam comprehensio, et ambi-

tus ille verborum (si sic periodum appellari placet) erat apud illum contractus, et brevis; et in membra quaedam, quae κῶλα Graeci vocant, dispertiebat orationem lubentius. hoc loco Brutus, quandoquidem tu istos oratores, inquit, tantopere laudas, vellem aliquid Antonio, praeter illum de ratione dicendi sane exilem libellum, plura Crasso libuisset scribere. cum enim omnibus memoriam sui, tum etiam disciplinam dicendi, nobis reliquissent. nam Scaevolae dicendi elegantiam satis ex iis orationibus, quas reliquit, habemus cognitam. et ego, mihi quidem a pueritia quasi magistra fuit, inquam, illa in legem Caepionis oratio: in qua et auctoritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur; et invidia concitatur in iudicium, et in accusatorum factionem, contra quorum potentiam populariter tum dicendum fuit. multa in illa oratione graviter, multa leniter, multa aspere, multa facete dicta sunt: plura etiam dicta quam scripta, quod ex quibusdam capitibus expositis, nec explicatis, intelligi potest. ipsa illa censoria contra Cn. Domitium collegam non est

oratio, sed quasi capita rerum, et orationis commentarium paulo plenius. nulla est enim altercatio clamoribus unquam habita majoribus. et vero fuit in hoc et popularis dictio excellens. Antonii genus dicendi multo aptius iudicii, quam concionibus. Hoc loco ipsum Domitium non relinquo. nam etsi non fuit in oratorum numero, tamen pono satis in eo fuisse orationis atque ingenii, quo et magistratus personam, et consularem dignitatem tueretur. quod idem de C. Coelio dixerim, industriam in eo summam fuisse, summasque virtutes : eloquentiae tantum, quod esset in rebus privatis, amicis ejus ; in republica, ipsius dignitati satis. eodem tempore M. Herennius in mediocribus oratoribus, Latine et diligenter loquentibus, numeratus est : qui tamen summa nobilitate hominem, cognitione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia, L. Philippum, in consulatus petitione superavit. eodem tempore C. Clodius, etsi propter summam nobilitatem, et singularem potentiam magnus erat, tamen etiam eloquentiae quandam mediocritatem afferebat. ejusdem fere

temporis fuit eques Romanus C. Titius,
 qui, meo iudicio, eo pervenisse videtur,
 quo potuit fere Latinus orator sine Grae-
 cis literis, et sine multo usu pervenire.
 hujus orationes tantum argutiarum, tan-
 tum exemplorum, tantum urbanitatis
 habent, ut paene Attico stilo scriptae esse
 videantur. easdem argutias in tragoedias
 fatis quidem ille acute, sed parum tragice
 transtulit. quem studebat imitari L. A-
 franius poëta, homo perargutus, in fabu-
 lis quidem etiam, ut scitis, disertus. fuit
 etiam Q. Rubrius Varro, qui a senatu
 hostis cum C. Mario iudicatus est, acer et
 vehemens accusator. in eo genere sane
 probabilis, doctus autem Graecis literis,
 propinquus noster, factus ad dicendum,
 M. Gratidius, M. Antonii perfamilialis,
 cujus praefectus cum esset in Cilicia, est
 interfectus: qui accusavit C. Fimbriam,
 46 M. Marii Gratidiani pater. Atque eti-
 am, apud socios et Latinos, oratores ha-
 biti sunt Q. Vectius Vectianus, e Marfis,
 quem ipse cognovi, prudens vir, et in di-
 cendo brevis: Q. et D. Valerii Sorani,
 vicini et familiares mei, non tam in di-
 cendo admirabiles, quam docti et Grae-

cis literis, et Latinis: C. Rusticellus, Bononiensis, is quidem et exercitatus, et natura volubilis. omnium autem eloquentissimus extra hanc urbem T. Betucius Barrus, Asculanus, cujus sunt aliquot orationes Asculi habitae. illa Romae contra Caepionem, nobilis sane, cui orationi Caepionis ore respondit Aelius; qui scriptitavit orationes multas, orator ipse nunquam fuit. apud majores nostros video disertissimum habitum ex Latio L. Papirium Fregellanum, Tib. Gracchi, P. filii, fere aetate: ejus etiam oratio est pro Fregellanis, coloniisque Latinis, habita in senatu. tum Brutus, quid tu igitur, inquit, tribuis istis externis quasi oratoribus? quid censes, inquam, nisi idem, quod urbanis, praeter unum, quod non est eorum urbanitate quadam quasi colorata oratio? et Brutus, qui est, inquit, iste tandem urbanitatis color? nescio, inquam. tantum esse quendam scio. id tu, Brute, jam intelliges, cum in Galliam veneris. audies tu quidem etiam verba quaedam non trita Romae: sed haec mutari, dediscique possunt. illud est majus, quod in vocibus nostrorum oratorum recinit quid-

dam, et resonat urbanus. nec hoc in oratoribus modo apparet, sed etiam in caeteris. ego memini T. Tincam Placentinum, hominem facetissimum, cum familiari nostro Q. Granio praecone dicacitate certare. eon', inquit Brutus, de quo multa Lucilius? isto ipso: sed Tincam non minus multa ridicule dicentem Granus obruebat nescio quo sapore vernaculo: ut ego jam non mirer, illud Theophrasto accidisse, quod dicitur, cum percontaretur ex anicula quadam, quanti aliquid venderet; et respondisset illa, atque addidisset, 'hospes, non pote minoris:' tulisse eum moleste, se non effugere hospitis speciem, cum aetatem ageret Athenis, optimeque loqueretur. omnino sic (ut opinor) in nostris est quidam urbanorum, sicut ille Atticorum, sonus. sed domum redeamus, id est, ad nostros

⁴⁷ revertamur. Duobus igitur summis, Crasso et Antonio, L. Philippus proximus accedebat, sed longo intervallo, tamen proximus. itaque eum, etsi nemo intercedebat, qui se illi anteferreret, neque secundum tamen, neque tertium dixerim, nec enim in quadrigis eum secundum nu-

meraverim, aut tertium, qui vix a carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit: nec in oratoribus, qui tantum absit a primo, vix ut in eodem curriculo esse videatur. sed tamen erant ea in Philippo, quae, qui sine comparatione illorum spectaret, satis magna diceret: summa libertas in oratione, multae facetiae, satis creber in reperiendis, solutus in explicandis sententiis: erat etiam in primis, ut temporibus illis, Graecis doctrinis institutus; in altercando cum aliquo aculeo, et maledicto facetus. horum aetati prope conjunctus L. Gellius, non tam vendibilis orator; quam ut nescires quid ei deesset. nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, nec Romanarum rerum immemor, et verbis solutus satis; sed in magnos oratores inciderat ejus aetas: multam tamen operam amicis, et utilem praebuit; atque ita diu vixit, ut multarum aetatum oratoribus implicaretur, multum etiam in causis versaretur. iisdem fere temporibus D. Brutus, is, qui consul cum Mamerco fuit, homo et Graecis doctus literis, et Latinis. dicebat etiam L. Scipio non impe-

rite: Cnaeusque Pompeius, Sexti filius, aliquem numerum obtinebat. nam Sextus, frater ejus, praestantissimum ingenium contulerat ad summam juris civilis, et ad perfectam geometriae, et rerum Stoicarum scientiam. item in jure, et ante hos M. Brutus, et paulo post eum C. Bilienus, homo per se magnus, prope simili ratione summus evaserat: qui consul factus esset, nisi in Marianos consulatus, et in eas petitionis angustias incidisset. Cn. autem Octavii eloquentia, quae fuerat ante consulatum ignorata, in consulatu multis concionibus est vehementer probata. sed ab eis, qui tantum in dicentium numero, non in oratorum fuerunt, jam ad oratores revertamur. censeo, inquit Atticus. eloquentes enim videbare, 48 non sedulos velle conquirere. Festivitate igitur, et facetiis, inquam, C. Julius, L. filius, et superioribus, et aequalibus suis omnibus praestitit, oratorque fuit minime ille quidem vehemens, sed nemo unquam urbanitate, nemo lepore, nemo suavitate conditior. sunt ejus aliquot orationes, ex quibus, sicut ex ejusdem tragoediis, lenitas ejus sine nervis.

perspici potest. ejus aequalis P. Cethegus, cui de republica satis suppeditabat oratio. totam enim tenebat eam, penitusque cognorat. itaque in senatu consularium auctoritatem assequebatur. sed in causis publicis nihil, in privatis satis veterator videbatur. erat in privatis causis Q. Lucretius Vespillo et acutus et jurisperitus. nam Aphilia concionibus aptior, quam judiciis. prudens etiam T. Annius Velina, et in ejus generis causis orator sane tolerabilis. in eodem genere causarum multum erat T. Juventius, nimis ille quidem lentus in dicendo, et paene frigidus: sed et callidus, et in capiendo adversario versutus, et praeterea nec indoctus, et magna cum juris civilis intelligentia. cujus auditor P. Orbis, meus fere aequalis, in dicendo non nimis exercitatus, in jure autem civili non inferior, quam magister fuit. nam T. Aufidius, qui vixit ad summam senectutem, volebat esse similis horum, eratque et bonus vir et innocens, sed dicebat parum. nec sane plus frater ejus M. Virgilius, qui tribunus plebis L. Syllae imperatori diem dixit. ejus collega P. Magius, in dicendo paulo tamen

copiosior. sed omnium oratorum, sive
 rabularum, qui et plane indocti, aut inur-
 bani, aut rustici etiam fuerunt, quos qui-
 dem ego cognoverim, solutissimum in di-
 cendo, et acutissimum judico nostri or-
 dinis Q. Sertorium, equestris C. Gorgo-
 nium. fuit etiam facilis et expeditus ad
 dicendum, et vitae splendore multo, et
 ingenio sane probabili, T. Junius, L. fi-
 lius, tribunicius: quo accusante P. Sex-
 tius, praetor designatus, damnatus est
 ambitûs. is processisset honoribus longi-
 us, nisi semper infirma, atque etiam aegra
 49 valetudine fuisset. Atque ego praecla-
 re intelligo, me in eorum commemorati-
 one versari, qui nec habiti sint oratores,
 neque fuerint, praeteririque a me aliquot
 ex veteribus, commemoratione, aut lau-
 de dignos: sed hoc quidem ignoratione.
 quid enim est superioris aetatis, quod
 scribi possit de iis, de quibus nulla monu-
 menta loquuntur, nec aliorum, nec ipso-
 rum? de iis autem, quos ipsi vidimus, ne-
 minem fere praetermittimus eorum, quos
 aliquando dicentes vidimus. volo enim
 sciri, in tanta et tam vetere republica,
 maximis praemiis eloquentiae propo-
 si-

tis, omnes cupisse dicere, non plurimos
ausos esse, potuisse paucos. ego tamen ita
de unoquoque dicam, ut intelligi possit,
quem existimem clamatorem, quem ora-
torem fuisse. iisdem fere temporibus, ae-
tate inferiores paulo, quam Julius, sed
aequales propemodum fuerunt C. Cotta,
P. Sulpicius, Q. Varius, Cn. Pomponi-
us, C. Curio, L. Fufius, M. Drusus, P.
Antistius: nec ulla aetate uberior orato-
rum foetus fuit. ex his Cotta et Sulpici-
us, cum meo iudicio, tum omnium, faci-
le primas tulerunt. hic Atticus, quomo-
do istuc dicis, inquit, cum tuo iudicio,
tum omnium? semperne in oratore pro-
bando, aut improbando, vulgi iudicium
cum intelligentium iudicio congruit? an
alii probantur a multitudine, alii autem
ab iis, qui intelligunt? recte requiris, in-
quam, Attice: sed audies ex me fortasse,
quod non omnes probent. an tu, inquit,
id laboras, si huic modo Bruto probatu-
rus es? plane, inquam, Attice, disputati-
onem hanc de oratore probando, aut im-
probando, multo malim tibi, et Bruto pla-
cere: eloquentiam autem meam populo
probari velim. etenim necesse est, qui ita

dicat, ut a multitudine probetur, eundem doctis probari. nam, quid in dicendo rectum sit, aut pravum, ego judicabo, si modo is sum, qui id possim, aut sciam judicare: qualis vero sit orator, ex eo, quod is dicendo efficiet, poterit intelligi. tria sunt enim (ut quidem ego sentio) quae sint efficienda dicendo: ut doceatur is, apud quem dicetur, ut delectetur, ut moveatur vehementius. quibus virtutibus oratoris horum quidque efficiatur, aut quibus vitiis orator aut non assequatur haec, aut etiam in his labatur, et cadat, artifex aliquis judicabit. efficiatur autem ab oratore, necne, ut ii, qui audiunt, ita afficiantur, ut orator velit; vulgi assensu, et populari approbatione judicari solet. itaque nunquam de bono oratore, aut non bono, doctis hominibus cum populo dissensio fuit. an censes, dum illi vixerunt, quos ante dixi, non eosdem gradus oratorum vulgi iudicio, et doctorum fuisse? de populo si quem ita rogavisses, 'quis est in hac civitate eloquentissimus?' in Antonio et Crasso aut dubitaret, aut hunc alius, illum alius diceret. nemone Philippum, tam suavem oratorem, tam

gravem, tam facetum, his anteferret, quem nosmetipsi, qui haec arte aliqua volumus expendere, proximum illis fuisse diximus? nemo profecto. id enim ipsum est summi oratoris, summum oratorem populo videri. quare tibicen Antigenidas dixerit discipulo sane frigenti ad populum, 'mihi cane, et Musis:' ego huic Bruto dicenti, ut solet, apud multitudinem, 'mihi cane, et populo, mi Brute,' dixerim: ut, qui audient, quid efficiatur; ego, etiam cur id efficiatur, intelligam. credit iis, quae dicuntur, qui audit oratorem; vera putat; assentitur; probat; fidem facit oratio. tu artifex, quid quaeris amplius? delectatur audiens multitudo, et ducitur oratione, et quasi voluptate quadam perfunditur. quid habes quod disputes? gaudet, dolet, ridet, plorat, favet, odit, contemnit, invidet; ad misericordiam inducitur, ad pudendum, ad pigendum; irascitur, miratur, sperat, timet: haec perinde accidunt, ut eorum, qui adsunt, mentes verbis, et sententiis, et actione tractantur. quid est, quod expectetur docti alicujus sententia? quod enim probat multitudo, hoc idem doctis

probandum est. denique hoc specimen est
 popularis iudicii, in quo nunquam fuit
 populo cum doctis intelligentibusque dis-
 sensio. cum multi essent oratores in vario
 genere dicendi, quis unquam ex his ex-
 cellere iudicatus est vulgi iudicio, qui
 non idem a doctis probaretur? quando
 autem dubium fuisset apud patres nos-
 tros, eligendi cui patroni daretur optio,
 quin aut Antonium optaret, aut Crassum?
 aderant multi alii; tamen utrum de his
 potius, dubitasset aliquis: quin alterum,
 nemo. quid adolescentibus nobis, cum
 esset Cotta, et Hortensius, num quis, cui
 quidem eligendi potestas esset, quem-
 51 quam his anteponebat? Tum Brutus,
 quid tu, inquit, quaeris alios? de te ipso
 nonne, quid optarent rei, quid ipse Hor-
 tensius iudicaret, videbamus? qui cum
 partiretur tecum causas, (saepe enim in-
 terfui) perorandi locum, ubi plurimum
 pollet oratio, semper tibi relinquebat. fa-
 ciebat ille quidem, inquam: et mihi, be-
 nevolentia, credo, ductus, tribuebat om-
 nia. sed ego, quae de me populi sit opi-
 nio, nescio: de reliquis hoc affirmo, qui
 vulgi opinione disertissimi habiti sunt, eos-

dem intelligentium quoque iudicio fuisse probatissimos. nec enim posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachum Clarium poëtam ferunt, qui, cum, convocatis auditoribus, legeret eis magnum illud, quod novistis, volumen suum, et eum legentem omnes, praeter Platonem, reliquissent, 'legam, inquit, nihilo minus: Plato enim mihi unus instar est omnium millium.' et recte. poëma enim reconditum, paucorum approbatione; oratio popularis ad sensum vulgi debet moveri. at, si eundem hunc Platonem unum auditorem haberet Demosthenes, cum esset relictus a caeteris, verbum facere non posset. quid? tu, Brute, posses, si te, ut Curionem quondam, concio reliquisset? ego vero, inquit ille, ut me tibi indicem, in eis etiam causis, in quibus omnis res nobis cum iudicibus est, non cum populo, tamen si a corona relictus sim, non queam dicere. ita se, inquam, res habet. ut, si tibiae inflatae non referant sonum, abjiciendas eas sibi tibicen putet: sic oratori populi aures tanquam tibiae sunt: eae si inflatum non recipiunt, aut si auditor omnino tanquam equus

non facit, agitandi finis faciendus est.
 52 Hoc tamen interest, quod vulgus interdum non probandum oratorem probat, sed probat sine comparatione, cum a mediocri, aut etiam a malo delectatur: eo est contentus: esse melius non sentit: illud, quod est, qualecumque est, probat. tenet enim aures vel mediocri orator, sit modo aliquid in eo: nec res ulla plus apud animos hominum, quam ordo et ornatus orationis valet. quare quis ex populo, cum Q. Scaevolam pro M. Coponio dicentem audiret in ea causa, de qua ante dixi, quidquam politius, aut elegantius, aut omnino melius aut exspectaret, aut posse fieri putaret? cum is hoc probare vellet, M. Curium, cum ita heres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset, quam in firam tutelam venisset, pupillo non nato heredem esse non posse: quid ille non dixit de testamentorum jure? de antiquis formulis? quid, quemadmodum scribi oportuisset, si etiam filio non nato heres institueretur? quam captiosum esse populo, quod scriptum esset, negligi, et opinione quaeri voluntates; et interpretationes disertorum, scripta simplicium hominum

pervertere? quàm ille multa de auctoritate patris sui, qui semper jus illud esse defenderat? quàm omnino multa de conferendo jure civili? quae quidem omnia cum perite, et scienter, tum et breviter, et presse, et satis ornate, et pereleganter diceret; quis esset in populo, qui aut expectaret, aut fieri posse quidquam melius putaret? At vero, ut contra Crassus⁵³ ab adolescente delicato, qui in litore ambulans scalum reperisset, ob eamque rem aedificare navem concupivisset, exorsus est: similiter Scaevolam ex uno scalmo captionis, centumvirale iudicium hereditatis effecisse: hoc in illo initio consecutus, multis ejusdem generis sententiis delectavit, animosque omnium, qui aderant, in hilaritatem a severitate traduxit: quod est unum ex tribus, quae dixi ab oratore effici debere. deinde hoc voluisse eum, qui testamentum fecisset, hoc sensisse, quoquo modo filius non esset, qui in suam tutelam veniret, sive non natus, sive ante mortuus, Curius heres ut esset: ita scribere plerosque, et id valere, et valuisse semper. haec, et multa ejusmodi dicens, fidem faciebat: quod est ex tribus

oratoris officiis alterum. deinde aequum bonum testamentorum sententias, voluntatesque tutatus est: quanta esset in verbis captio, cum in caeteris rebus, tum in testamentis, si negligerentur voluntates: quantam sibi potentiam Scaevola assumeret, si nemo auderet testamentum facere postea, nisi de illius sententia. haec cum graviter, tum ab exemplis copiose, tum varie, tum etiam ridicule, et facete explicans, eam admirationem, assensionemque commovit, dixisse ut contra nemo videretur. hoc erat oratoris officium partitione tertium, genere maximum. hinc ille de populo iudex, qui separatim alterum admiratus esset, idem, audito altero, iudicium suum contemneret. at vero intelligens et doctus, audiens Scaevolam, sentiret esse quoddam uberius dicendi genus et ornatius. ab utroque autem, causa perorata, si quaereretur uter praestaret orator, nunquam profecto sapientis iudicium a iudicio vulgi discreparet.

54 Qui praestat igitur intelligens imperito? magna re et difficili: si quidem magnum est scire, quibus rebus efficiatur, amittaturve dicendo illud quidquid est, quod

aut effici dicendo oportet aut amitti non oportet. praestat etiam illo doctus auditor indocto, quod saepe, cum oratores duo, aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus optimum sit, intelligit. nam illud, quod populo non probatur, ne intelligenti quidem auditori probari potest. ut enim ex nervorum sono in fidibus, quàm scienter ei pulsi sint, intelligi solet; sic ex animorum motu ceruitur, quid tractandis his perficiat orator; itaque intelligens dicendi existimator, non assidens, et attente audiens, sed uno adspectu, et praeteriens, de oratore saepe iudicat. videt oscitantem iudicem, loquentem cum altero, nonnunquam etiam circumferentem, mittentem ad horas; quaesitorem, ut dimittat, rogantem: intelligit, oratorem in ea causa non adesse, qui possit animis iudicum admoveere orationem, tanquam fidibus manum. idem si praeteriens adspexerit erectos intuentes iudices, ut aut doceri de re, idque etiam vultu probare videantur: aut, ut avem cantu aliquo; sic illos viderit oratione, quasi suspensos, teneri: aut, id quod maxime opus est, misericordiâ, o-

dio, motu animi aliquo perturbatos esse
 vehementius: ea si praeteriens (ut dixi)
 adspexerit, si nihil audierit, tamen ora-
 torem versari in illo iudicio, et opus ora-
 torium fieri, aut perfectum jam esse, pro-
 55 fecto intelliget. Cum haec differuissem,
 uterque assensus est, et ego tanquam ab
 integro ordiens, quando igitur, inquam,
 a Cotta et Sulpicio haec omnis fluxit o-
 ratio, cum hos maxime iudicio illorum
 hominum, et illius aetatis dixissem pro-
 batos, revertar ad eos ipsos: tum reli-
 quos, ut institui, deinceps persequar.
 quoniam ergo oratorum bonorum (hos
 enim quaerimus) duo genera sunt, unum
 attenuate, presseque; alterum sublate,
 ampleque dicentium: etsi id melius est,
 quod splendidius et magnificentius, ta-
 men in bonis omnia, quae summa sunt,
 jure laudantur. sed cavenda est presso illi
 oratori inopia et jejunitas: amplo autem,
 inflatum et corruptum orationis genus.
 inveniebat igitur acute Cotta, dicebat pu-
 re ac solute: et ut ad infirmitatem late-
 rum perscipienter contentionem omnem
 remiserat, sic ad virium imbecillitatem di-
 cendi accommodabat genus. nihil erat

in ejus oratione nisi sincerum, nihil nisi ficcum, atque sanum: illudque maximum, quod, cum contentione orationis flectere animos judicum vix posset, nec omnino eo genere diceret, tractando tamen impellebat, ut idem facerent a se commoti, quod a Sulpicio concitati. fuit enim Sulpicius vel maxime omnium, quos quidem ego audiverim, grandis, et, ut ita dicam, tragicus orator. vox cum magna, tum suavis et splendida: gestus et motus corporis ita venustus, ut tamen ad forum, non ad scenam institutus videretur: incitata et volubilis, nec ea redundans tamen, nec circumfluens oratio. Crassum hic volebat imitari, Cotta malebat Antonium: sed ab hoc vis aberat Antonii, Crassi ab illo lepos. O magnam, inquit, artem! 56
Brutus: si quidem istis, cum summi essent oratores, duae res maximae, altera alteri defuit. atque in his oratoribus illud animadvertendum est, posse esse summos, qui inter se sint dissimiles. nihil enim tam dissimile, quam Cotta Sulpicio; et uterque aequalibus suis plurimum praestitit. quare hoc doctoris intelligentis est, videre, quo ferat natura sua quemque: et ea

duce utentem sic instituere, ut Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, et lenissimo Ephori dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri frenos. Sulpicii orationes, quae feruntur, eas post mortem ejus scripsisse P. Canutius putatur, aequalis meus, homo extra nostrum ordinem, meo judicio, disertissimus. ipse Sulpicii nulla oratio est: saepeque ex eo audiui, cum se scribere neque consuesse, neque posse diceret. Cottae pro se lege Varia quae inscribitur, eam L. Aelius scripsit Cottae rogatu. fuit is omnino vir egregius, et eques Romanus cum primis honestus, idemque eruditissimus et Graecis literis et Latinis: antiquitatisque nostrae et in inventis rebus, et in actis, scriptorumque veterum literatè peritus. quam scientiam Varro noster acceptam ab illo, auctamque per sese, vir ingenio praeestans, omnique doctrina, pluribus et illustrioribus literis explicavit. sed idem Aelius, Stoicus esse voluit; orator autem nec studuit unquam, nec fuit. scribebat tamen orationes, quas alii dicerent; ut Q. Metello filio, ut Q. Caepioni, ut Q. Pompeio Rufo: quanquam is etiam ipse scripsit

eas, quibus pro se est usus, sed non sine Aelio. his enim scriptis etiam ipse interfui, cum essem apud Aelium adolescens, eumque audire perstudiose folerem. Cottam autem miror summum ipsum oratorem, minimeque ineptum, Aelianas leves oratiunculas voluisse existimari suas. His ⁵⁷ duobus ejusdem aetatis annumerabatur nemo tertius: sed mihi placebat Pomponius maxime; vel dicam, minime displicebat. locus erat omnino in maximis causis, praeter eos, de quibus supra dixi, nemini: propterea quod Antonius, qui maxime expetebatur, facilis in causis recipiendis erat; fastidiosior Crassus, sed tamen recipiebat. horum qui neutrum habebat, confugiebat ad Philippum fere, aut ad Caesarem: Cotta et Sulpicius expetebantur. ita ab iis sex patronis causae illustres agebantur: neque tam multa, quam nostra aetate, judicia fiebant: neque hoc, quod nunc fit, ut causae singulae defenderentur a pluribus; quo nihil est vitiosius. respondemus iis, quos non audivimus: in quo primum saepe aliter est dictum, aliter ad nos relatum: deinde magni interest coram videre me, quem-

admodum adversarius de quaque re asse-
 veret; maxime autem, quemadmodum
 quaeque res audiatur. sed nihil vitiosius,
 quam, cum unum corpus debeat esse de-
 fensionis, nasci de integro causam, cum sit
 ab altero perorata. omnium enim causa-
 rum unum est naturale principium, una
 peroratio: reliquae partes, quasi membra
 suo quaeque loco locata, suam et vim, et
 dignitatem tenent. cum autem difficile sit
 in longa oratione non aliquando aliquid
 ita dicere, ut sibi ipse non conveniat;
 quanto difficilius cavere, ne quid dicas
 quod non conveniat ejus orationi, quian-
 te te dixerit? sed quia et labor multo ma-
 jor est, totam causam, quam partem dice-
 re, et quia plures ineuntur gratiae, si uno
 tempore dicas pro pluribus, idcirco hanc
 58 consuetudinem lubenter adscivimus. Er-
 rant tamen, quibus videretur illius aeta-
 tis tertius Curio, quia splendidioribus
 fortasse verbis utebatur: et quia Latine
 non pessime loquebatur, usu, credo, ali-
 quo domestico. nam literarum admodum
 nihil sciebat. sed magni interest, quos
 quisque audiat quotidie domi, quibuscum
 loquatur a puero, quemadmodum patres,

paedagogi, matres etiam loquantur. legimus epistolas Corneliae, matris Gracchorum: apparet filios non tam in gremio educatos, quam in sermone matris. auditus est nobis Laeliae Caii filiae saepe sermo. ergo illam patris elegantia tinctam vidimus: et filias ejus Mucias ambas, quarum sermo mihi fuit notus: et neptes Licinias, quas nos quidem ambas, hanc vero Scipionis etiam tu, Brute, credo, aliquando audisti loquentem. ego vero, ac lubenter quidem, inquit Brutus; et eo lubentius, quod L. Crassi erat filia. quid Crassum, inquam, illum censes istius Liciniae filium, Crassi testamento qui fuit adoptatus? summo iste quidem dicitur ingenio fuisse, inquit. et vero hic Scipio, collega meus, mihi sane bene et loqui videtur, et dicere. recte, inquam, judicas, Brute. etenim istius genus est ex ipsius sapientiae stirpe generatum. nam et de duobus avis jam diximus, Scipione et Crasso: et de tribus proavis, Q. Metello, cujus quatuor filii: P. Scipione, qui ex dominatu Tib. Gracchi privatus in libertatem rempublicam vindicavit: Q. Scaevola augure, qui peritissimus juris, idem-

que percomis est habitus. jam duorum abavorum quàm est illustre nomen: P. Scipionis, qui bis consul fuit, qui est Corculum dictus; alterius omnium sapientissimi, C. Laelii? ô generosam, inquit, stirpem! et tanquam in unam arborem plura genera; sic in istam domum multorum insitam atque illuminatam sapientiam!

59 Similiter igitur suspicor, (ut conferamus parva magnis) Curionis, etsi pupillus relictus est, patrio fuisse instituto puro sermone assuefactam domum: et eo magis hoc judico, quod neminem ex iis quidem, qui aliquo in numero fuerunt, cognovi in omni genere honestarum artium tam indoctum, tam rudem. nullum ille poëtam noverat, nullum legerat oratorem, nullam memoriam antiquitatis collegerat: non publicum jus, non privatum et civile cognoverat: quanquam id quidem fuit etiam in aliis, et magnis quidem oratoribus, quos parum his instructos artibus vidimus, ut Sulpicium, ut Antonium. sed ii tamen unum illud habebant, dicendi opus elaboratum: idque cum constaret ex quinque notissimis partibus, nemo in aliqua parte earum omnino nihil

poterat. in quacumque enim una plane claudicaret, orator esse non posset. sed tamen alius in alia excellebat magis: reperiēbat, quid dici opus esset, et quo modo praeparari, et quo loco locari: memoriaque ea comprehendebat Antonius: excellebat autem actione: erantque ei quaedam ex his paria cum Crasso, quaedam etiam superiora. at Crassi magis enitebat oratio. nec vero Sulpicio, neque Cottae dicere possumus, neque cuiquam bono oratori, rem ullam ex illis quinque partibus plane, atque omnino defuisse: itaque in Curione hoc verissime judicari potest, nulla re una magis oratorem commendari, quam verborum splendore et copia. nam cum tardus in cogitando, tum in instruendo dissipatus fuit. Reliqua duo⁶⁰ sunt, agere, et meminisse. in utroque cacinnos iridentium commovebat. motus erat is, quem et C. Julius in perpetuum notavit, cum ex eo, in utramque partem toto corpore vacillante, quaesivit, 'quis loqueretur e lintre: ' et Cn. Sicinius, homo impurus, sed admodum ridiculus, neque aliud in eo oratoris simile quidquam. is cum tribunus plebis Curionem

et Octavium consules produxisset, Curioque multa dixisset, sedente Cn. Octavio collega, qui devinctus erat fasciis, et multis medicamentis, propter dolorem artuum, delibutus, 'nunquam, inquit, Octavi, collegae tuo gratiam referes, qui nisi se suo more iactavisset, hodie te istic muscae comedissent,' memoria autem ita fuit nulla, ut aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quaereret. qui in iudicio privato vel maximo, cum ego pro Titinia Cottae peroravissem, ille contra me pro Ser. Naevio diceret, subito totam causam oblitus est, idque veneficiis et cantionibus Titinae factum esse dicebat. magna haec immemoris ingenii signa: sed nihil turpius, quam quod etiam in scriptis obliviscebatur, quid paulo ante posuisset; ut in eo libro, ubi se exeuntem e senatu, et cum Panfa nostro, et cum Curione filioloquentem facit, cum senatum Caesar consul habuisset, omnisque ille sermo ductus e percontatione filii, quid in senatu esset actum. in quo multis verbis cum inveheretur in Caesarem Curio, disputatioque esset inter eos, ut est consuetudo dia-

logorum, cum sermo esset institutus senatu misso, quem senatum Caesar consul habuisset, reprehendit eas res, quas idem Caesar anno post, et deinceps reliquis annis administravisset in Gallia. Tum ⁶¹ Brutus admirans, tantamne fuisse oblivionem, inquit, in scripto praefertim, ut ne legens quidem unquam senserit, quantum flagitii commisisset! quid autem, inquam, Brute, stultius, quam, si ea vituperare volebat, quae vituperavit, non eo tempore instituere sermonem, cum illarum rerum jam tempora praeteriissent? sed ita totus errat, ut in eodem sermone dicat, in senatum se, Caesare consule, non accedere, sed id dicat ipso consule exiens e senatu. jam qui hac parte animi, quae custos est caeterarum ingenii partium, tam debilis esset, ut ne in scripto quidem meminisset, quid paulo ante posuisset, huic minime mirum est ex tempore dicenti solitam effluere mentem. itaque cum ei nec officium deesset, et flagraret studio dicendi, perpaucae ad eum causae deferebantur. orator autem, vivis ejus aequalibus, proximus optimis numerabatur, propter verborum bonitatem, ut ante

dixi, et expeditam ac profluentem quodam modo celeritatem. itaque ejus orationes adspiciendas tamen cenſeo. ſunt illae quidem languidiores; verumtamen poſſunt augere, et quaſi alere id bonum, quod in illo mediocriter fuiſſe concedimus: quod habet tantam vim, ut ſolum ſine aliis in Curione ſpeciem oratoris aliqujus effecerit. ſed ad inſtituta redeamus.

62 In eodem igitur numero ejuſdem aetatis C. Carbo fuit, illius eloquentiſſimi viri filius, non ſatis acutus orator; ſed tamen orator numeratus eſt. erat in verbis gravitas, et facile dicebat, et auctoritatem naturalem quandam habebat oratio. acutior Q. Varius rebus inveniendis, nec minus verbis expeditus: fortis vero actor, et vehemens, et verbis nec inops nec abjectus, et quem plane oratorem dicere auderes. Cn. Pomponius lateribus pugnans, incitans animos, acer, acerbus, criminofus. multum ab iis aberat L. Fuſius: tamen ex accuſatione M'. Aquilii diligentiae fructum ceperat. nam M. Druſum, tuum magnum avunculum, gravem oratorem, ita duntaxat cum de republica diceret; L. autem Lucillum etiam acutum;

patremque tuum, Brute, juris quoque et publici, et privati sane peritum; M. Lucullum; M. Octavium, Cnaei filium, qui tantum auctoritate dicendoque valuit, ut legem Semproniam frumentariam, populi frequentis suffragiis abrogaverit; Cn. Octavium, M. filium; M. Catonem patrem; Q. etiam Catulum filium abducamus ex acie, id est, a judiciis, et in praesidiis reipublicae, cui facile satisfacere possint, collocemus. eodem Q. Caepionem referrem, nisi nimis equestri ordini deditus, a senatu discedisset. Cn. Carbonem, M. Marium, et ex eodem genere complures minime dignos elegantis conventus auribus, aptissimos cognovi turbulentis concionibus. quo in genere (ut in iis perturbem aetatum ordinem) nuper L. Quintius fuit: aptior autem etiam Palicanus auribus imperitorum. et, quoniam hujus generis facta mentio est, seditionum omnium post Gracchos, L. Apuleius Saturninus eloquentissimus visus est: magis specie tamen et motu, atque ipso amictu capiebat homines, quam aut dicendi copia, aut mediocritate prudentiae. longe autem post natos homines

improbissimus C. Servilius Glaucia, sed peracutus et callidus, cum primisque ridiculus. is, ex summis et fortunae et vitae sordibus in praetura, consul factus esset, si rationem ejus haberi licere judicatum esset. nam et plebem tenebat, et equestrem ordinem beneficio legis devinxerat. is praetor eodem die, quo Saturninus tribunus plebis, Mario et Flacco consulibus, publicè est interfectus; homo simillimus Atheniensis Hyperboli, cujus improbitatem veteres Atticorum comediae notaverunt. quos Sex. Titius consecutus, homo loquax sane et satis acutus, sed tam solutus et mollis in gestu, ut saltatio quaedam nasceretur, cui saltationi Titius nomen esset. ita cavendum est, ne quid in agendo dicendove facias, cujus imitatio rideatur. Sed ad paulo

⁶³superiorem aetatem reveſti ſumus: nunc ad eam, de qua aliquantum ſumus locuti, revertamur. conjunctus igitur Sulpicii aetati P. Antistius fuit, rabula sane probabilis, qui multos cum tacuiſſet annos, neque contemni ſolum, ſed irrideri etiam ſolitus eſſet, in tribunatu primum contra C. Julii illam conſulatus petitionem ex-

traordinariam, veram causam agens, est probatus: et eo magis, quod eandem causam cum ageret ejus collega ille ipse Sulpicius, hic plura et acutiora dicebat. itaque post tribunatum primo multae ad eum causae, deinde omnes, maximae quaecumque erant, deferebantur. rem videbat acute, componebat diligenter; memoria valebat: verbis non ille quidem ornatis utebatur, sed tamen non abjectis. expedita autem erat, et perfacile currens oratio. et erat ejus quidem tanquam habitus non inurbanus: actio paulum cum vitio vocis, tum etiam ineptiis claudicabat. hic temporibus floruit iis, quibus inter professionem reditumque L. Syllae sine jure fuit et sine ulla dignitate res publica. hoc etiam autem magis probabatur, quod erat ab oratoribus quaedam in foro solitudo. Sulpicius occiderat, Cotta aberat, et Curio: vivebat e reliquis patronis ejus aetatis nemo praeter Carbonem et Pomponium: quorum utrumque facile superabat. Inferioris autem aetatis⁶⁴ erat proximus L. Sisenna, doctus vir, et studiis optimis deditus, bene Latine loquens, gnarus reipublicae, non sine fa-

cetiis: sed neque laboris multi, nec satis versatus in causis; interjectusque inter duas aetates, Hortensii et Sulpicii, nec majorem consequi poterat, et minori necesse erat cedere. hujus omnis facultas ex historia ipsius perspicui potest: quae cum facile omnes vincat superiores, tum indicat tamen, quantum absit a summo, quamque genus hoc descriptionis nondum sit satis Latinis literis illustratum. nam Q. Hortensii admodum adolescentis ingenium, ut Phidiae signum, simul adspexit et probatum est. is L. Crasso, Q. Scaevola consulibus primum in foro dixit, et apud hos ipsos quidem consules, et cum eorum, qui affuerunt, tum ipsorum consulum, qui omnes intelligentia anteibant, judicio discessit probatus. undeviginti annos natus erat eo tempore. est autem L. Paulo, C. Marcello consulibus mortuus: ex quo videmus eum in patronorum numero annos quatuor et quadraginta fuisse. hoc de oratore paulo post plura dicemus. hoc autem loco volumus aetatem ejus in disparem oratorum aetatem includere. quanquam id quidem omnibus usu venire necesse fuit, quibus pau-

lo longior vita contigit, ut et cum multo majoribus natu, quam essent ipsi, et cum aliquanto minoribus compararentur: ut Accius iisdem aedilibus ait se et Pacuvium docuisse fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset: sic Hortensius non cum suis aequalibus solum, sed et mea cum aetate, et cum tua, Brute, et cum aliquanto superiore conjungitur. siquidem et Crasso vivo dicere solebat: et magis jam etiam vigeat cum Antonio, et cum Philippo jam sene, pro Cn. Pompeii bonis dicente. in illa causa adolescens cum esset, princeps fuit, et in eorum, quos in Sulpicii aetate posui, numerum facile pervenerat: et suos inter aequales M. Pisonem, M. Crassum, Cn. Lentulum, P. Lentulum Suram longe praestitit: et me adolescentem nactus octo annis minorem, quam erat ipse, multos annos in studio ejusdem laudis exercuit: et tecum simul, sicut ego pro multis, sic ille pro Appio Claudio dixit, paulo ante mortem. Vides igitur, ut ad te ora-⁶⁵ torem, Brute, pervenerimus, tam multis inter nostrum, tuumque initium dicendi interpositis oratoribus? ex quibus, quo-

O R A T O R I B U S. 111

niam in hoc sermone nostro statui neminem eorum, qui viverent, nominare, ne vos curiosius eliceretis ex me, quid de quoque judicarem: eos, qui jam sunt mortui, nominabo. tum Brutus, non est, inquit, ista causa, quam dicis, quam obrem de iis, qui vivunt, nihil velis dicere. quae nam igitur, inquam, est? vereri te, inquit, arbitror, ne per nos hic sermo tuus emanet, et ii tibi succenseant, quos praeterieris. quid? vos, inquam, tacere non poteritis? nos quidem, inquit, facillime; sed tamen te arbitror malle id ipsum tacere, quam taciturnitatem nostram experiri. tum ego, vere, inquam, tibi, Brute, dicam: non me existimavi in hoc sermone usque ad hanc aetatem esse venturum: sed ita traxit ordo aetatum orationem, ut jam ad minores etiam pervenerim. interpone igitur, inquit, si quos videtur: deinde redeamus ad te, et ad Hortensium. immo vero, inquam, ad Hortensium: de me alii dicent, si qui volent. minime vero, inquit. nam etsi me facile omni tuo sermone tenuisti, tamen is mihi longior videtur, quod propero audire de te: nec vero tam de virtutibus dicendi tuis, quae cum om-

nibus, tum certe mihi notissimae sunt, quam quod gradus tuos, et quasi processus discendi studeo cognoscere. geretur, inquam, tibi mos: quoniam me non ingenii praedictorem esse vis, sed laboris mei. verum interponam, ut placet, alios, et a M. Crasso, qui fuit aequalis Hortensii, exordiar. Is igitur mediocriter a doctrina instructus, angustius etiam a natura; labore et industria, et quod adhibebat ad obtinendas causas curam etiam et gratiam, in principibus patronis aliquot annos fuit. in hujus oratione sermo Latinus erat, verba non abjecta, res compositae diligenter: nullus flos tamen, neque lumen ullum: animi magna, vocis parva contentio, omnia fere ut similiter atque uno modo dicerentur. nam hujus aequalis, et inimicus C. Fimbria, non ita diu jactare se potuit: qui omnia magna voce dicens, verborum sane bonorum cursu quodam incitato, ita furebat tamen, ut mirarere tam alias res agere populum, ut esset insano inter disertos locus. Cn. autem Lentulus multo majorem opinionem dicendi actione faciebat, quam quanta in eo facultas erat: qui cum esset nec

peracutus, (quanquam et ex facie et ex vultu videbatur) nec abundans verbis, et si fallebat in eo ipso: sic intervallis, exclamationibus, voce suavi et canora, admirando irridebat, calebat in agendo, ut ea, quae deerant, non desiderarentur. ita tanquam Curio copia nonnulla verborum, nullo alio bono, tenuit oratorum locum; sic Cn. Lentulus caeterarum virtutum dicendi mediocritatem actione occultavit, in qua excellens fuit. neque multo secus P. Lentulus, cujus et excogitandi, et loquendi tarditatem tegebat formae dignitas, corporis motus plenus et artis, et venustatis, vocis et suavitas, et magnitudo. sic in hoc nihil praeter actionem fuit; caetera etiam minora, quam in superiore. M. Piso quidquid habuit, habuit ex disciplina; maximeque ex omnibus, qui ante fuerunt, Graecis doctrinis eruditus fuit. habuit a natura genus quoddam acuminis, quod etiam arte limaverat, quod erat in reprehendendis verbis versutum, et solers; sed saepe stomachosum, nonnunquam frigidum, interdum etiam facetum. is laborem, quasi cursum, forensem diutius non tulit, quod et cor-

pore erat infirmo, et hominum ineptias ac stultitias, quae devorandae nobis sunt, non ferebat, iracundiusque respuebat, si-
ve morose, ut putabatur, si-ve ingenuo, liberoque fastidio. is cum satis floruisset adolescens, minor haberi est coeptus postea. deinde ex virginum iudicio magnam laudem est adeptus, et ex eo tempore quasi revocatus in cursum, tenuit locum tam diu, quam ferre potuit laborem: postea, quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria. P. Murena mediocri ingenio, sed magno studio rerum veterum: literarum et studiosus, et non imperitus: multae industriae, et magni laboris fuit. C. Censorinus Graecis literis satis doctus: quod proposuerat, explicans expedite: non inuenustus actor, sed iners, et inimicus fori. L. Turius parvo ingenio, sed multo labore, quoquo modo poterat, saepe dicebat. itaque ei paucae centuriæ ad consulatum defuerunt. C. Macer auctoritate semper eguit, sed fuit patronus propemodum diligentissimus: hujus si vita, si mores, si vultus denique non omnem commendationem ingenii everteret, majus nomen in patronis fuisset. non e-

rat abundans, non inops tamen: non valde nitens, non plane horrida oratio: vox, gestus, et omnis actio sine lepore: at in inveniendis, componendisque rebus mira accuratio; ut non facile in ullo diligentiorum majoremque cognoverim; sed eam ut citius veteratoriam, quam oratoriam diceres. hic etiam in publicis causis probabatur, tamen in privatis illustriorem obtinebat locum. C. deinde Piso, statarius, et sermonis plenus orator, minime ille quidem tardus in excogitando, verumtamen vultu et simulatione multo etiam acutior, quam erat, videbatur. nam ejus aequalem M'. Glabrio-
nem, bene institutum avi Scaevolae diligentia, socors ipsius natura negligensque tardaverat. etiam L. Torquatus elegans in dicendo, in existimando admodum prudens, toto genere perurbanus. meus autem aequalis Cn. Pompeius, vir ad omnia summa natus, majorem dicendi gloriam habuisset, nisi eum majoris gloriae cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. erat oratione satis amplius: rem prudenter videbat: actio vero ejus habebat, et in voce magnum splendorem, et in motu

summam dignitatem. noster item aequalis D. Silanus, vitricus tuus, studii ille quidem habuit non multum, sed acuminis, et orationis satis. Q. Pompeius, A. filius, qui Bithynicus dictus est, biennio quam nos fortasse major, summo studio discendi, multaque doctrina, incredibili labore atque industria: quod scire possum: fuit enim **mecum**, **et** cum M. Pisonne cum amicitia, **tum** studiis, exercitationibusque **conjunctus**. hujus actio non satis commendabat **orationem**. in hac enim satis erat copiae, in illa autem leporis parum. erat ejus aequalis P. Antro-nius, voce peracuta, atque magna, nec alia re ulla probabilis. et L. Octavius Reatinus, qui cum multas jam causas diceret, adolescens est mortuus. is tamen ad dicendum veniebat magis audacter, quam parate. et C. Stalenus, qui se ipse adoptaverat, et de Staleno Aelium fecerat, fervido quodam, et petulanti, et furioso genere dicendi: quod quia multis gratum erat, et probabatur, adscendisset ad honores, nisi in facinore manifesto deprehen-sus, poenas legibus et judicio dedisset. Eodem tempore C. et L. Cae- 69

passii fratres fuerunt, qui multa opera, ignoti homines et repentini, quaestores celeriter facti sunt, oppidano quodam et incondito genere dicendi. addamus huc etiam, ne quem vocalem praeteriisse videamur, C. Cosconium Calidianum, qui nullo acumine, eam tamen verborum copiam, si quam habebat, praebebat populo cum multa concursatione, magnoque clamore. quod idem faciebat Q. Arrius, qui fuit M. Crassi quasi secundarius. is omnibus exemplo debet esse, quantum in hac urbe polleat multorum obedire temporis, multorumque vel honori vel periculo servire. his enim rebus, infimo loco natus, et honores, et pecuniam, et gratiam consecutus, etiam in patronorum, sine doctrina, sine ingenio, aliquem numerum pervenerat. sed ut pugiles inexercitati, etiam si pugnoscunt et plagas, Olympiorum cupidi, ferre possunt, solem tamen saepe ferre non possunt: sic ille, cum omni jam fortuna prospere functus, labores etiam magnos excepisset, illius judicialis anni severitatem, quasi solem, non tulit. tum Atticus, tu quidem de faece, inquit, hauris, idque jam dudum: sed tacebam:

hoc vero non putabam, te usque ad Stalenos et Antronios esse venturum. non puto, inquam, existimare te, ambitione me labi, quippe de mortuis: sed ordinem sequens in memoriam notam et aequalem necessariò incurro. volo autem hoc perspicere, omnibus conquisitis, qui in multitudine dicere ausi sint, memoria quidem dignos perpaucos; verum, qui omnino nomen habuerint, non ita multos fuisse. sed ad sermonem institutum revertamur.

T. Torquatus, T. filius, et doctus vir ⁷⁰ ex Rhodia disciplina Molonis, et a natura ad dicendum satis solutus, atque expeditus, (cui si vita suppeditavisset, sublato ambitu consul factus esset) plus facultatis habuit ad dicendum, quam voluntatis. itaque studio huic non satisfecit: officio vero nec in suorum necessariorum causis, nec in sententia senatoria defuit. etiam M. Pontidius, municeps noster, multas privatas causas agitavit, celeriter sane verba volvens, nec hebes in causis, vel dicam, plus etiam quam non hebes, sed effervescebat in dicendo stomacho saepe, iracundiaque vehementius; ut non cum adversario solum, sed etiam (quod mirabile

esset) cum iudice ipso, cuius delinitor esse debet orator, iurgio saepe contenderet. M. Messalla minor natu, quam nos, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere verborum: prudens, acutus, minime incautus, patronus in causis cognoscendis componendisque diligens, magni laboris, multae operae, multarumque causarum. duo etiam Metelli, Celer et Nepos, nihil in causis versati, nec sine ingenio, nec indocti, hoc erant popolare dicendi genus assecuti. Cn. autem Lentulus Marcellinus, nec unquam indifertus, et in consulatu pereloquens visus est, non tardus sententiis, non inops verbis, voce canora, facetus satis. C. Memmius, L. filius, perfectus literis, sed Graecis: fastidiosus sane Latinarum: argutus orator, verbisque dulcis, sed fugiens non modo dicendi, verum etiam cogitandi laborem, tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit industriae. hoc loco Brutus, quam vellem, inquit, de his etiam oratoribus, qui hodie sunt, tibi dicere luberet. et, si de aliis minus, de duobus tamen, quos a te scio laudari solere, Caesare et Marcello, audirem non minus lu-

benter, quam audiui de iis, qui fuerunt. cur tandem, inquam? an exspectas, quid ego iudicem de istis, qui tibi sunt aequè noti, ac mihi? mihi mehercule, inquit, Marcellus satis est notus; Caesar autem parum. illum enim saepe audiui: hic, cum ego iudicare jam aliquid possem, abfuit. quid igitur de illo iudicas, quem saepe audisti? quid censes, inquit, nisi id, quod habiturus es similem tui? nae ego, inquam, si ita est, velim tibi eum placere quam maxime. atqui et ita est, inquit, et vehementer placet: nec vero sine causa. nam et didicit, et, omissis caeteris studiis, unum id egit, seseque quotidianis commentationibus acerrime exercuit. itaque et lectis utitur verbis, et frequentibus: et splendore vocis, et dignitate motus fit speciosum et illustre, quod dicitur: omniaque sic suppetunt, ut ei nullam deesse virtutem oratoris putem: maximeque laudandus est, qui hoc tempore ipso, cum liceat, in hoc communi nostro, et quasi fatali malo, consoletur se cum conscientia optimae mentis, tum etiam usurpatione et renouatione doctrinae. vidi enim Mytilenis nuper virum, atque (ut

dixi) vidi plane virum. itaque cum eum antea tui similem in dicendo viderim, tum vero nunc a doctissimo viro, tibi que, ut intellexi, amicissimo Cratippo instructum omni copia, multo videbam similiorem. hinc ego, etsi, inquam, de optimi viri, nobisque amicissimi laudibus lubenter audio, tamen incurro in memoriam communium miseriarum, quarum oblivionem quaerens, hunc ipsum sermonem produxi longius. sed de Caesare cupio audire, 72 quid tandem Atticus judicet. Et ille, praeclare, inquit, tibi constas, ut de iis, qui nunc sint, nihil velis ipse dicere: et hercle si sic ageres, ut de iis egisti, qui jam mortui sunt, neminem ut praetermitteres; nae tu in multos Antronios, et Stalenos incurreres. quare sive hanc turbam effugere voluisti, sive veritus es, ne quis se aut praeteritum, aut non satis laudatum queri possit: de Caesare tamen potuisti dicere, praesertim cum et tuum de illius ingenio notissimum iudicium esset, nec illius de tuo obscurum. sed tamen, Brute, inquit Atticus, de Caesare et ipse ita iudico, et de hoc hujus generis acerri-
mo aestimatore saepissime audio, illum

omnium fere oratorum Latine loqui elegantissime. nec id solum domestica consuetudine, ut dudum de Laeliorum et Muciorum familiis audiebamus: sed, quamquam id quoque credo fuisse, tamen ut esset perfecta illa bene loquendi laus, multis literis, et iis quidem reconditis et exquisitis, summoque studio et diligentia est consecutus. quin etiam in maximis occupationibus, cum ad te ipsum (inquit, in me intuens) de ratione Latine loquendi accuratissime scripserit; primoque in libro dixerit, verborum delectum originem esse eloquentiae; tribueritque, mi Brute, huic nostro, qui me de illo maluit, quam se dicere, laudem singularem: (nam scripsit his verbis, cum hunc nomine esset affatus: 'ac, si, ut cogitata praeclare
'eloqui possent, nonnulli studio et usu
'elaboraverunt, cujus te pene principem
'copiae atque inventorem, bene de nomine ac dignitate populi Romani meritum esse existimare debemus)' hunc facilem, et quotidianum novisse sermonem, nunc pro relicto est habendum. Tum 73
Brutus, amicè, hercule, inquit, et magnifice te laudatum puto, quem non solum

principem atque inventorem copiae dixerit, quae erat magna laus, sed etiam bene meritum de populi Romani nomine et dignitate. quo enim uno vincebamus a victa Graecia, id aut ereptum illis est, aut certe nobis cum illis communicatum. hanc autem, inquit, gloriam testimoniumque Caesaris tuae quidem supplicationi non, sed triumphis multorum antepono. et recte quidem, inquam, Brute, modo sit hoc Caesaris iudicii, non benevolentiae testimonium. plus enim certe attulit huic populo dignitatis, quisquis est ille, si modo est aliquis, qui non illustravit modo, sed etiam genuit in hac urbe dicendi copiam, quam illi, qui Ligurum castella expugnaverunt: ex quibus multi sunt, ut scitis, triumphi. verum quidem si audire volumus, omissis illis divinis consiliis, quibus saepe constituta est imperatorum sapientia salus civitatis aut belli, aut domi; multo magis orator praestat minutis imperatoribus. at prodest plus imperator. quis negat? sed tamen, (non metuo ne mihi acclametis: est autem quod sentias, dicendi liber locus) malim mihi L. Crassi unam pro M'. Curio

diſtionem, quam caſtellanos triumphos duos. at plus interfuit reipublicae caſtellum capi Ligurum, quam bene defendi cauſam M'. Curii. credo. ſed Athenienſium quoque plus interfuit firma teſta in domiciliis habere, quam Minervae ſignum ex eboꝛe pulcherrimum; tamen ego me Phidiam eſſe malle, quam vel optimum fabrum tignarium. quare non, quantum quiſque proſit, ſed quanti quiſque ſit, ponderandum eſt: praefertim cum pauci pingere egregie poſſint, aut fingere; operarii autem, aut bajuli deeſſe non poſſint. Sed perge, Pomponi, de Caefare, ⁷⁴ et redde quae reſtant. ſolum quidem, inquit ille, et quaſi fundamentum oratoris vides, locutionem emendatam et Latinam: cujus penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis, aut ſcientiae, ſed quaſi bonae conſuetudinis. mitto C. Laelium, P. Scipionem. aetatis illius iſta fuit laus, tanquam innocentiae, ſic Latine loquendi: nec omnium tamen. nam illorum aequales, Caecilium et Pacuvium, male locutos videmus. ſed omnes tum fere, qui nec extra urbem hanc vixerant, nec eos aliqua barbaries domeſtica inſuſcave-

rat, recte loquebantur. sed hanc certe
 rem deteriorem vetustas fecit et Romae,
 et in Graecia. confluxerunt enim et A-
 thenas, et in hanc urbem multi inquinate
 loquentes ex diversis locis. quo magis
 expurgandus est sermo, et adhibenda,
 tamquam obrussa, ratio, quae mutari non
 potest; nec utendum pravissima consue-
 tudinis regula. T. Flaminium, qui cum
 Q. Metello consul fuit, pueri vidimus.
 existimabatur bene Latine, sed literas
 nesciebat. Catulus erat ille quidem mini-
 me indoctus, ut a te paulo est ante dictum:
 sed tamen suavitas vocis, et lenis appella-
 tio literarum, bene loquendi famam con-
 fecerat. Cotta, quia se valde dilatandis
 literis a similitudine Graecae locutionis
 abstraxerat, sonabatque contrarium Ca-
 tulo, subagreste quiddam, planeque sub-
 rusticum: alia quidem, quasi inculta et
 silvestri via, ad eandem laudem pervene-
 rat. Sisenna autem, quasi emendator ser-
 monis usitati cum esse vellet, ne a C. Ru-
 sio quidem accusatore deterreri potuit,
 quo minus inusitatis verbis uteretur.
 quidnam istuc est? inquit Brutus: aut quis
 est iste C. Rufius? et ille, fuit accusator,

inquit, vetus, quo accusante Chritilium, Sisenna defendens, dixit, quaedam ejus sputatilica esse crimina. tum C. Rufius, 'circumvenior, inquit, Judices, nisi sub-
'venitis. Sisenna quid dicas, nescio: metuo
'insidias. Sputatilica, quid est hoc? Sputa
'quid sit scio, Tilica nescio,' maximi risus: sed ille tamen familiaris meus recte loqui putabat esse, inusitate loqui. Cae- 75
sar autem rationem adhibens, consuetudinem vitiosam et corruptam pura et incorrupta consuetudine emendat. itaque cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum (quae etiam si orator non sis, et sis ingenuus civis Romanus, tamen necessaria est) adjungit illa oratoria ornamenta dicendi: tum videtur tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. hanc cum habeat praecipuam laudem in communibus, non video cui debeat cedere. splendidam quandam, minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu: forma etiam magnifica, et generosa quodam modo. tum Brutus, orationes quidem ejus mihi vehementer probantur; complures autem legi. atque etiam commentarios quosdam scripsit re-

rum suarum. valde quidem, inquam, probandos: nudi enim sunt, recti et venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste, detracto. sed dum voluit, alios habere parata, unde sumerent, qui vellent scribere historiam: ineptis gratum fortasse fecit, qui volunt illa calamiſtris inurere: sanos quidem homines a scribendo deteruit: nihil enim est in historia, pura et illustri brevitae dulcius. sed ad eos, si placet, qui vita exceſſerunt, revertamur. C.

76 Sicinius igitur, Q. Pompeii illius, qui censor fuit, ex filia nepos, quaestorius mortuus est, probabilis orator: jam vero etiam probatus, ex hac inopi ad ornandum, sed ad inveniendum expedita, Hermagorae disciplina. ea dat rationes certas et praecepta dicendi: quae si minorem habent apparatus, (sunt enim exilia) tamen habent ordinem, et quaedam errare in dicendo non patientes vias. has ille tenens, et paratus ad causas veniens, verborum non egens, ipsa illa comparatione disciplinaque dicendi jam in patronorum numerum pervenerat. erat etiam vir doctus in primis C. Visellius Varro, consobrinus meus, qui fuit cum Sicinio aetate

conjunctus. is cum post curulem aedilitatem judex quaestionis esset, est mortuus: in quo fateor vulgi judicium a judicio meo dissensisse. nam populo non erat satis vendibilis: praeceps quaedam, et cum idcirco obscura, quia peracuta, tum rapida, et celeritate caecata oratio: sed neque verbis aptiorem cito alium dixerim, neque sententiis crebriorem. praeterea perfectus in literis, jurisque civilis jam a patre Aculeone traditam tenuit disciplinam. reliqui sunt, qui mortui sint, L. Torquatus, quem tu non tam cito rhetorem dixisses, (etsi non deerat oratio) quam ut Graeci dicunt, πολιτικόν. erant in eo plurimae literae, nec eae vulgares, sed interiores quaedam, et reconditae: divina memoria, summa verborum et gravitas, et elegantia. atque haec omnia vitae decorabat dignitas et integritas. me quidem admodum delectabat etiam Triarii, in illa aetate, plena literatae senectutis oratio. quanta severitas in vultu! quantum pondus in verbis! quam nihil non consideratum exhibat ex ore! tum Brutus, Torquati et Triarii mentione commotus, (utrumque enim eorum ad-

modum dilexerat) nae ego, inquit, (ut omittam caetera, quae sunt innumerabilia) de istis duobus cum cogito, doleo, nihil tuam perpetuam auctoritatem de pace valuisse: nam nec istos excellentes viros, nec multos alios praestantes cives respublica perdidisset. fileamus, inquam, Brute, de istis, ne augeamus dolorem. nam et praeteritorum recordatio est acerba, et acerbior expectatio reliquorum. itaque omittamus lugere, et tantum, quid quisque dicendo potuerit, (quoniam id quaerimus,) praedicemus. Sunt etiam ex
 77 iis, qui eodem bello occiderunt, M. Bibulus, qui et scriptitavit accurate, cum praefertim non esset orator, et egit multa constanter: Appius Claudius, focer tuus, collega et familiaris meus; hic jam et satis studiosus, et valde cum doctus, tum etiam exercitatus orator, et cum auguralis, tum omnis publici juris, antiquitatisque nostrae bene peritus fuit. L. Domitius nulla ille quidem arte, sed Latine tamen, et multa cum libertate dicebat. duo praeterea Lentuli consulares, quorum Publius ille, nostrarum injuriarum ultor, auctor salutis, quidquid habuit, quantum-

cumque fuit, illud totum habuit ex disciplina: instrumenta naturae deerant: sed tantus animi splendor, et tanta magnitudo, ut sibi omnia, quae clarorum virorum essent, non dubitaret adsciscere, eaque omni dignitate obtineret. L. autem Lentulus satis erat fortis orator, si modo orator, sed cogitandi non ferebat laborem. vox canora, verba non horrida sane, ut plena esset animi et terroris oratio. quaereres in judiciis fortasse melius: in republica, quod erat, esse judicares satis. ne T. quidem Postumius contemnendus in dicendo: de republica vero non minus vehemens orator, quam bellator fuit: effrenatus, et acer nimis, sed bene juris publici leges atque instituta cognoverat. hoc loco Atticus, putarem te, inquit, ambitiosum esse, si, (ut dixisti) ii, quos jamdiu colligis, viverent. omnes enim commemoras, qui ausi aliquando sunt stantes loqui; ut mihi imprudens M. Servilium praeteriisse videare. Non, inquam,⁷³ ego istuc ignoro, Pomponi, multos fuisse, qui verbum nunquam in publico fecissent, cum melius aliquanto possent, quam isti oratores, quos colligo, dicere:

sed his commemorandis etiam illud assequor, ut intelligatis, primum ex omni numero, quam non multi ausi sint dicere, deinde ex iis ipsis quam pauci fuerint laude digni. itaque ne hos quidem equites Romanos, amicos nostros, qui nuper mortui sunt, P. Cominium Spoletinum, quo accusante defendi C. Cornelium; in quo et compositum dicendi genus, et acre, et expeditum fuit: T. Accium Pisaurensem, cuius accusationi respondi pro A. Cluentio; qui et accurate dicebat, et satis copiose, eratque praeterea doctus Hermagorae praeceptis: quibus etsi ornamenta non satis opima dicendi, tamen, ut hastae velitibus amentatae, sic apta quaedam et parata singulis causarum generibus argumenta traduntur. studio autem neminem, nec industria maiore cognovi; quanquam ne ingenio quidem qui praestiterit, facile dixerim, C. Pisoni, genero meo. nullum tempus illi unquam vacabat aut a forensi dictione, aut a commentatione domestica, aut a scribendo, aut a cogitando. itaque tantos processus efficiebat, ut evolare, non excurrere videretur: eratque verborum et

delectus elegans, et apta, et quasi rotunda constructio: cumque argumenta excogitabantur ab eo multa, et firma ad probandum, tum concinnae acutaeque sententiae, gestusque natura ita venustus, ut ars etiam, quae non erat, et e disciplina motus quidam videretur accedere. vereor, ne amore videar plura, quam fuerint in illo, dicere: quod non ita est. alia enim de illo majora dici possunt. nam nec continentia, nec pietate, nec ullo genere virtutis quemquam ejusdem aetatis cum illo conferendum puto. Nec vero M. Coe⁷⁹lium praetereundum arbitror, quaecumque ejus in exitu vel fortuna, vel mens fuit: qui quamdiu auctoritati meae paruit, talis tribunus plebis fuit, ut nemo contra civium perditorum popularem, turbulentamque dementiam, a senatu, et a bonorum causa steterit constantius: quam ejus actionem, multum tamen et splendida, et grandis, et eadem in primis faceta, et perurbana commendabat oratio. graves ejus conciones aliquot fuerunt, acres accusationes tres, caeque omnes ex reipublicae contentione susceptae: defensiones, etsi illa erant in eo meliora, quae

dixi, non contemnendae tamen, saneque tolerabiles. hic cùm summa voluntate bonorum aedilis curulis factus esset, nescio quomodo discessu meo discessit a sese, ceciditque posteaquam eos imitari coepit, quos ipse pervererat. sed de M. Calidio dicamus aliquid, qui non fuit orator unus e multis; potius inter multos prope singularis fuit: ita reconditas exquisitasque sententias mollis et pellucens vestiebat oratio. nihil tam tenerum, quam illius comprehensio verborum: nihil tam flexibile: nihil, quod magis ipsius arbitrio fingere-tur, ut nullius oratoris aequè in potestate fuerit: quae primum ita pura erat, ut nihil liquidius: ita libere fluebat, ut nusquam adhaeresceret: nullum, nisi loco positum, et tanquam 'invermiculato emblemate,' ut ait Lucilius, structum verbum videres. nec vero ullum aut durum, aut insolens, aut humile, aut longius ductum: ac non propria verba rerum, sed pleraque tralata: sic tamen, ut ea non irruisse in alienum locum, sed immigrasse in suum diceres. nec vero haec soluta, nec diffluentia, sed adstricta numeris, non aperte, nec eodem modo semper, sed varie, dissimu-

lanterque conclusis. erant autem et verborum et sententiarum illa lumina, quae vocant Graeci σχήματα, quibus tanquam insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio. qua de re agitur autem illud, quod multis locis in jurisconsultorum includitur formulis, et ubi esset, videbat. accedebat ordo rerum plenus artis, actio liberalis, totumque dicendi placidum, et sanum genus. Quod si est optimum suaviter dicere; nihil est, quod melius hoc quaerendum putes. sed cum a nobis paulo ante dictum sit, tria videri esse, quae orator efficere deberet, ut doceret, ut delectaret, ut moveret: duo summe tenuit, ut et rem illustraret differendo, et animos eorum, qui audirent, devinciret voluptate. aberat tertia illa laus, qua permoveret, atque incitaret animos, quam plurimum pollere diximus. nec erat ulla vis, atque contentio: sive consilio, quod eos, quorum altior oratio, actioque esset ardentior, furere et bacchari arbitraretur; sive quod natura non esset ita factus; sive quod non consuesset; sive quod non posset. hoc unum illi, si nihil utilitatis habebat, absuit: si

opus erat, defuit. quin etiam memini, cum in accusatione sua Q. Gallio crimini dedisset, sibi eum venenum paravisse, idque a se esse deprehensum, seseque chirographa, testificationes, indicia, quaestiones, manifestam rem deferre diceret, deque eo crimine accurate et exquisite disputavisset: me in respondendo, cum essem argumentatus, quantum res ferebat; hoc ipsum etiam posuisse pro argumento, quod ille, cum pestem capitis sui, cum indicia mortis se comperisse manifesto et manu tenere diceret, tam solute egisset, tam leniter, tam oscitanter. ‘tu istuc, ‘M. Calidi, nisi fingeres, sic ageres? praefertim cum ista eloquentia, alienorum hominum pericula defendere acerrime soleas; tuum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi, qui etiam ex infantium ingeniiis elicere voces, et querelas solet? nulla perturbatio animi, nulla corporis, frons non percussa, non femur: pedis (quod minimum est) nulla suppositio. itaque tantum abfuit, ut inflammares nostros animos; somnum isto loco vix tenebamus.’ sic nos summi oratoris vel sanitate, vel vitio, pro argumento

ad diluendum crimen usi sumus. tum Brutus, atqui dubitamus, inquit, utrum ista sanitas fuerit, an vitium? quis enim non fateatur, cum ex omnibus oratoris laudibus longe ista sit maxima, inflammare animos audientium, et, quocumque res postulet modo, flectere, qui hac virtute caruerit, id ei, quod maximum fuerit, defuisse? Sit sane ita, inquam: sed redeamus ad eum, qui jam unus restat, Hortensium: tum de nobismetipsis, quoniam id etiam, Brute, postulas, pauca dicemus. quanquam facienda mentio est, ut quidem mihi videtur, duorum adolescentium: qui si diutius vixissent, magnam essent eloquentiae laudem consecuti. C. Curionem te, inquit Brutus, et C. Licinium Calvum arbitror dicere. recte, inquam, arbitraris: quorum quidem alter, quod verisimile dixisset, ita facile, soluteque verbis volvebat satis interdum acutas, crebras quidem certe sententias, ut nihil posset ornatus esse, nihil expeditius. atque hic a magistris parum institutus, naturam habuit admirabilem ad dicendum: industriam non sum expertus: studium certe fuit: qui si me audire voluif-

81

set, ut coeperat, honores, quam opes, consequi maluisset. quidnam est, inquit, istud? et quemadmodum distinguis? hoc modo, inquam. cum honos sit praemium virtutis, iudicio, studioque civium delatum ad aliquem, qui eum sententiis, qui suffragiis adeptus est: is mihi et honestus et honoratus videtur. qui autem occasione aliqua, etiam invitis suis civibus, nactus est imperium, ut ille cupiebat: hunc nomen honoris adeptum, non honorem puto. quae si ille audire voluisset, maxima cum gratia et gloria ad summam amplitudinem pervenisset, adscendens gradibus magistratum, ut pater ejus fecerat, ut reliqui clariores viri. quae quidem etiam cum P. Crasso, M. filio, cum initio aetatis ad amicitiam se meam contulisset, saepe egisse me arbitror, cum eum vehementer hortarer, ut eam laudis viam rectissimam esse duceret, quam maiores ejus ei tritam reliquissent. erat enim cum institutus optime, tum etiam perfecte, planeque eruditus: ineratque et ingenium satis acre, et orationis non inelegans copia: praetereaque sine arrogantia gravis esse videbatur, et sine segnitia vere-

cundus. sed hunc quoque absorbit aestus quidam non insolitae adolescentibus gloriae: qui quia navarat miles operam imperatori, imperatorem se statim esse cupiebat: cui muneri mos majorum aetatem certam, sortem incertam reliquit. ita gravissimo suo casu, dum Cyri et Alexandri similis esse voluit, qui suum cursum transcurrerant; et L. Crassi et multorum Crassorum inventus est dissimillimus. Sed⁸² ad Calvum (is enim nobis erat propositus) revertamur: qui orator fuisset cum literis eruditior, quam Curio, tum etiam accuratius quoddam dicendi et exquisitius afferebat genus: quod quanquam scienter, eleganterque tractabat, nimium tamen inquirens in se, atque ipse sese observans, metuensque ne vitiosum colligeret, etiam verum sanguinem deperdebat. itaque ejus oratio nimia religione attenuata, doctis, et attente audientibus erat illustris: a multitudine autem, et a foro, cui nata eloquentia est, devorabatur. tum Brutus, Atticum se, inquit, Calvus noster dici oratorem volebat. inde erat ista exilitas, quam ille de industria consequabatur. dicebat, inquam, ita: sed et ipse

errabat, et alios etiam errare coge-
 bat, nam, si quis eos, qui nec inepte dicunt,
 nec odiose, nec putide, Atticè putat dice-
 re, is recte, nisi Atticum, probat neminem.
 insulsi-
 tatem enim et insolentiam, tan-
 quam insaniam quandam orationis, odit:
 sanitatem autem et integritatem, quasi
 religionem et verecundiam oratoris pro-
 bat. haec omnium debet oratorum eadem
 esse sententia. si autem jejunitatem, et
 siccitatem, et inopiam, dummodo sit po-
 lita, dum urbana, dum elegans, in Atti-
 co genere ponit; hoc recte duntaxat: sed
 quia sunt in Atticis alia meliora, videat
 ne ignoret et gradus, et dissimilitudines,
 et vim, et varietatem Atticorum. Atti-
 cos, inquit, volo imitari. quos? nec enim
 est unum genus. nam quid est tam dissi-
 mile, quam Demosthenes et Lysias? quam
 idem, et Hyperides? quam omnium ho-
 rum Aeschines? quem igitur imitaris? si
 aliquem, caeteri ergo Atticè non dice-
 bant. si omnes; quì potes, cum sint ipsi
 dissimillimi inter se? in quo etiam illud
 quaero, Phalereus ille Demetrius Atticè-
 ne dixerit? mihi quidem ex illius oratio-
 nibus redolere ipsae Athenae videntur.

at est floridior, ut ita dicam, quam Hype-
rides, quam Lysias : natura quaedam, aut
voluntas ita dicendi fuit. Et quidem ⁸³
duo fuerunt per idem tempus dissimiles
inter se ; sed Attici tamen : quorum Cha-
rissius multas orationes scribebat aliis,
cum cupere videretur imitari Lysiam: De-
mochares autem, qui fuit Demosthenis so-
roris filius, et orationes scripsit aliquot, et
earum rerum historiam, quae erant Athe-
nis ipsius aetate gestae, non tam historico,
quam oratorio genere perscripsit. at Cha-
rissii vult Hegesias esse similis, isque se ita
putat Atticum, ut veros illos prae se pae-
ne agrestes putet. at quid est tam fractum,
tam minutum, tam in ipsa, quam tamen
consequitur, concinnitate puerile ? Atti-
corum similes esse volumus. optime. sunt-
ne igitur ii Attici oratores ? quis negare
potest ? hos imitamur. quo modo, qui
sunt et inter se dissimiles, et aliorum ?
Thucydidem, inquit, imitamur. optime,
si historiam scribere, non si causas dicere
cogitatis. Thucydides enim rerum gesta-
rum pronuntiator sincerus, et grandis e-
tiam fuit. hoc forense concertatorium
judiciale non tractavit genus. orationes

autem, quas interposuit, (multae enim sunt,) eas ego laudare soleo: imitari neque possim, si velim; nec velim fortasse, si possim. ut, si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis consulibus natum velit; nec rursus ita vetere, ut Opimium, aut Anicium consulem quaerat. atqui eae notae sunt optimae. credo: sed nimia vetustas nec habet eam, quam quaerimus, suavitatem, nec est jam sane tolerabilis. num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet? minime: sed quandam sequatur aetatem. sic ego istis censuerim, et novam istam quasi de musto ac lacu fervidam orationem, fugiendam; nec illam praeclaram Thucydidi nimis veterem, tanquam Anicianam notam, persequendam. ipse enim Thucydides si posterius fuisset, multo maturior fuisset, et mitior.

84 Demosthenem igitur imitemur. ô dii boni! quid, quaeso, nos aliud agimus, aut quid aliud optamus? at non assequimur. isti enim videlicet Attici nostri, quod volunt, assequuntur. ne illud quidem intelligunt, non modo ita memoriae proditum esse, sed ita necesse fuisse, cum De-

mosthenes dicturus esset, ut concursus, audiendi causâ, ex tota Graecia fierent. at cum isti Attici dicunt, non modo a corona, (quod est ipsum miserabile) sed etiam ab advocatis relinquuntur. quare si anguste, et exiliter dicere, est Atticorum, sint sane Attici: sed in comitium veniant, ad stantem judicem dicant. subsellia grandiore, et plenior vocem desiderant. volo hoc oratori contingat, ut cum auditum sit eum esse dicturum, locus in subselliis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribae sint in dando et cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus: cum surgit is, qui dicturus sit, significetur a corona silentium, deinde crebrae assensiones, multae admirationes: risus, cum velit; cum velit, fletus: ut, qui haec procul videat, etiamsi, quid agatur, nesciat; at placere tamen, et in scena esse Roscium intelligat. haec cui contingant, eum scito Atticè dicere, ut de Pericle audivimus, ut de Hyperide, ut de Aeschine, de ipso quidem Demosthene maxime. sin autem acutum, prudens, et idem sincerum, et solidum, et exsiccatum genus orationis probant, nec illo

graviore ornatu oratorio utuntur, et hoc
 proprium esse Atticorum volunt; recte
 laudant. est enim in arte tanta, tamque
 varia, etiam huic minutae subtilitati lo-
 cus. ita fiet, ut non omnes, qui Atticè,
 iidem bene; sed, ut omnes, qui bene, ii-
 dem etiam Atticè dicant. sed redeamus
 85 rursus ad Hortensium. Sane quidem,
 inquit Brutus: quanquam ista mihi tua
 fuit perjucunda a proposita oratione di-
 gressio. tum Atticus, aliquoties sum, in-
 quit, conatus, sed interpellare nolui.
 nunc, quoniam ad perorandum spectare
 videtur sermo tuus, dicam, opinor, quod
 sentio. tu vero, inquam, Tite. tum ille,
 ego, inquit, ironiam illam, quam in So-
 crate dicunt fuisse, qua ille in Platonis,
 et Xenophontis, et Aeschinis libris uti-
 tur, facetam et elegantem puto. est enim
 et minime inepti hominis, et ejusdem e-
 tiam faceti, cum de sapientia disceptetur,
 hanc sibi ipsum detrahare, eis tribuere il-
 ludentem, qui eam sibi arrogant: ut a-
 pud Platonem Socrates in coelum effert
 laudibus Protagoram, Hippiam, Prodi-
 cum, Gorgiam, caeteros; se autem om-
 nium rerum inscium fingit et rudem. de-

cet hoc nescio quomodo illum: nec Epicuro, qui id reprehendit, assentior. sed in historia, qua tu es usus in omni sermone, cum, qualis quisque orator fuisset, exponeres, vide, quaeso, inquit, ne tam reprehendenda sit ironia, quam in testimonio. quorsus, inquam, istuc? non enim intelligo. quia primum, inquit, ita laudavisti quosdam oratores, ut imperitos posses in errorem inducere. equidem in quibusdam risum vix tenebam, cum Attico Lyfiae Catonem nostrum comparabas, magnum mehercule hominem, vel potius summum, et singularem virum: nemo dicet secus: sed oratorem? sed etiam Lyfiae similem, quo nihil potest esse pictius? bella ironia, si jocaremur: sin asseveramus, vide, ne religio nobis tam adhibenda sit, quam si testimonium diceremus. ego enim Catonem tuum, ut civem, ut senatorem, ut imperatorem, ut virum denique cum prudentia, et diligentia, tum omni virtute excellentem probabo: orationes autem ejus, ut illis temporibus, valde laudo: significant enim quandam formam ingenii, sed admodum impolitam, et plane rudem. Origines ve-

ro cum omnibus oratoris laudibus refer-
 tas diceres, et Catonem cum Philisto et
 Thucydide comparares, Brutone te id
 cenfebās, an mihi probaturum? quos e-
 nim ne e Graecis quidem quisquam imi-
 tari potest, iis tu comparas hominem Tus-
 culanum, nondum suspicantem quale ef-
 36 set copiose et ornate dicere. Galbam
 laudas. si ut illius aetatis principem, as-
 sentior: sic enim accepimus. sin ut ora-
 torem, cedo, quaeso, orationes, (sunt
 enim) et dic, hunc, quem tu plus, quam
 te, amas, Brutum, velle te illo modo di-
 cere. probas Lepidi orationes: paulum
 hic tibi assentior, modo ita laudes, ut an-
 tiquas: quod item de Africano, de Lae-
 lio, cujus tu oratione negas fieri quid-
 quam posse dulcius. addis etiam nescio
 quid augustius: nomine nos capi volens
 summi viri, vitaeque elegantissimae ve-
 rissimis laudibus. remove haec: nae ista
 dulcis oratio ita sit abjecta, ut eam adspi-
 cere nemo velit. Carbonem in summis
 oratoribus habitum scio: sed cum in cae-
 teris rebus, tum in dicendo, semper, quo
 nihil est melius, id laudari, quaecumque
 est, solet. dico idem de Gracchis: etsi de

iis ea sunt a te dicta, quibus ego assentior. omitto caeteros: venio ad eos, in quibus jam perfectam putas esse eloquentiam, quos ego audiui, sine controversia magnos oratores, Crassum et Antonium. de horum laudibus tibi prorsus assentior: sed tamen non isto modo, ut Polycleti Doryphorum sibi Lyfippus aiebat, sic tu suasionem legis Serviliae tibi magistram fuisse. haec germana ironia est. cur ita sentiam, non dicam, ne me tibi assentari putes. omitto igitur, quae de iis ipsis, quae de Cotta, quae de Sulpicio, quae modo de Coelio dixeris. ii enim fuerunt certe oratores. quanti autem, et quales, tu videris. nam illud minus curo, quod congestisti operarios omnes: ut mihi videantur mori voluisse nonnulli, ut a te in oratorum numerum referrentur. Haec cum ⁸⁷ ille dixisset, longi sermonis initium detulisti, inquam, Attice, remque commovisti, nova disputatione dignam, quam in aliud tempus differamus.volvendi enim sunt libri cum aliorum, tum in primis Catonis. intelliges, nihil illius lineamentis, nisi eorum pigmentorum, quae inventa nondum erant, florem, et colorem defu-

isse. nam de Crassi oratione sic existimo,
 ipsum fortasse melius potuisse scribere:
 alium, ut arbitror, neminem. nec in hoc
 ironiam duxeris esse, quod eam oratio-
 nem mihi magistratam fuisse dixerim. nam
 etsi tu melius existimare videris de ea, si
 quam nunc habemus, facultate; tamen,
 adolescentes quid in Latinis potius imi-
 taremur, non habebamus. quod autem
 plures a nobis nominati sunt, eo pertinuit
 (ut paulo ante dixi) quod intelligi vo-
 lui, in eo, cujus omnes cupidissimi essent,
 quam pauci digni nomine evaderent. qua-
 re *εἰς* *ῥῶνα* me, ne si Africanus quidem fu-
 it, (ut ait in historia sua C. Fannius) ex-
 istimari velim. ut voles, inquit Atticus.
 ego enim non alienum a te putabam, quod
 et in Africano fuisset, et in Socrate. tum
 Brutus, de isto postea: sed tu (inquit, me
 intuens) orationes nobis veteres expli-
 cabis? vero, inquam, Brute: sed in Cu-
 mano, aut in Tusculano, aliquando, si
 modo licebit: quoniam utroque in loco
 vicini sumus. sed jam ad id, unde digres-
 si sumus, revertamur. Hortensius igitur,
 cum admodum adolescens orsus esset
 in foro dicere, celeriter ad majores cau-

fas adhiberi coeptus est. quanquam inciderat in Cottae, et Sulpicii aetatem, qui annis decem maiores, eccellente tum Crasso, et Antonio, deinde Philippo, post Julio, cum iis ipsis dicendi gloria comparabatur. primum memoria tanta, quantum in nullo cognovisse me arbitror, ut, quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus cogitavisset. hoc adjumento ille tanto sic utebatur, ut sua et commentata, et scripta, et, nullo referente, omnia adversariorum dicta meminisset. ardebat autem cupiditate sic, ut in nullo unquam flagrantius studium viderim. nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut medicaretur extra forum. saepissime autem eodem die utrumque faciebat. attuleratque minime vulgare genus dicendi: duas quidem res, quas nemo alius; partitiones, quibus de rebus dicturus esset, et collectiones, memor et quae essent dicta contra, quaeque ipse dixisset. erat in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosus: eaque erat cum summo ingenio, tum exercitationibus maximis consecutus. rem com-

plectebatur memoriter, dividebat acute, nec praetermittebat fere quidquam, quod esset in causa, aut ad confirmandum, aut ad refellendum. vox canora et suavis. motus et gestus etiam plus artis habebat, quam erat oratori satis. hoc igitur florecente, Crassus est mortuus, Cotta pulsus, judicia intermissa bello, nos in forum venimus. ⁸⁹ Erat Hortensius in bello, primo anno miles, altero tribunus militum: Sulpicius legatus aberat, etiam M. Antonius: exercebatur una lege iudicium Variâ, caeteris propter bellum intermissis: qui frequentes aderant (quanquam pro se ipsi dicebant) oratores non illi quidem principes L. Memmius, et Q. Pompeius, sed oratores tamen, teste disertio uterque Philippo, cujus in testimonio contentio et vim accusatoris habebat, et copiam. reliqui, qui tum principes numerabantur, in magistratibus erant, quotidieque fere a nobis in concionibus audiebantur. erat enim tribunus plebis tum C. Curio: quanquam is quidem silebat, ut erat semel a concione universa relictus. Q. Metellus Celer, non ille quidem orator, sed tamen non infans: disertio autem Q. Varius, G.

Carbo, Cn. Pomponius: et ii quidem habitabant in rostris. C. etiam Julius, aedilis curulis, quotidie fere accuratas conciones habebat. sed me cupidissimum audiendi primus dolor percussit, Cotta cum est expulsus. reliquos frequenter audiens acerrimo studio tenebar, quotidieque et scribens, et legens, et commentans, oratoriis tamen exercitationibus contentus non eram. jam consequente anno Q. Varius sua lege damnatus excesserat. ego autem, juris civilis studio, multum operae dabam Q. Scaevolae, P. filio, qui quanquam nemini se ad docendum dabat, tamen, consulentibus respondendo, studiosos audiendi docebat. atque huic anno proximus Sylla consule, et Pompeio fuit. tum P. Sulpicii in tribunatu quotidie concionantis totum genus dicendi penitus cognovimus. eodemque tempore cum princeps Academiae Philo cum Atheniensium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamque venisset, totum ei me tradidi, admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus: in quo hoc etiam commorabar attentius, quod, etsi rerum ip-

farum varietas et magnitudo summa me delectatione retinebat, tamen sublata jam esse in perpetuum ratio judiciorum videbatur. occiderat Sulpicius illo anno, tresque proximo trium aetatum oratores erant crudelissime interfecti, Q. Catulus, M. Antonius, C. Julius. eodem anno etiam Moloni Rhodio Romae dedimus operam, et actori summo causarum, et magistro. Haec etsi videntur esse a proposita ratione diversa, tamen idcirco a me proferuntur, ut nostrum cursum perspicere quoniam voluisti, Brute, possis, (nam Attico haec nota sunt) et videre, quemadmodum simus in spatio Q. Hortensium ipsius vestigiis persecuti. triennium fere fuit urbs sine armis, sed oratorum aut interitu, aut discessu, aut fuga, (nam aberant etiam adolescentes M. Crassus, et Lentuli duo) primas in causis agebat Hortensius: magis magisque quotidie probabatur. Antistius, Piso saepe dicebant; minus saepe Pomponius; raro Carbo; semel aut iterum Philippus. at vero ego hoc tempore omni noctes et dies in omnium doctrinarum meditatione versabar. eram cum Stoico Diodoto: qui cum

habitavisset apud me, mecumque vixisset, nuper est domi meae mortuus. a quo cum in aliis rebus, tum studiosissime in dialectica exercebar; quae quasi contracta, et adstricta eloquentia putanda est: sine qua etiam tu, Brute, judicavisti, te illam justam eloquentiam, quam dialecticam dilatatam esse putant, consequi non posse. huic ego doctori, et ejus artibus variis atque multis ita eram tamen deditus, ut ab exercitationibus oratoriis nullus dies vacuus esset. commentabar declamitans (sic enim nunc loquuntur) saepe cum M. Pione, et cum Q. Pompeio, aut cum aliquo quotidie: idque faciebam multum etiam Latine, sed Graece saepius: vel quod Graeca oratio plura ornamenta suppeditans, consuetudinem similiter Latine dicendi afferebat: vel quod a Graecis summis doctoribus, nisi Graece dicerem, neque corrigi possem, neque doceri. tumultus interim pro recuperanda republica: et crudelis interitus oratorum trium, Scaevolae, Carbonis, Antistii: reditus Cottae, Curionis, Crassi, Lentulorum, Pompeii: leges et judicia constituta: recuperata respublica: ex

numero autem oratorum Pomponius, Cenforinus, Murena sublati. tum primum nos ad causas et privatas, et publicas adire coepimus, non ut in foro disceremus, quod plerique fecerunt, sed ut, quantum nos efficere potuissemus, docti in forum veniremus. eodem tempore Moloni dedimus operam. dictatore enim Sylla, legatus ad senatum de Rhodiorum praemiis venerat. itaque prima causa publica, pro Sex. Roscio dicta, tantum commendationis habuit, ut non ulla esset, quae non digna nostro patrocínio videretur. deinceps inde multae, quas non minus diligenter elaboratas et tanquam elucubratas afferebamus. Nunc, quoniam totum me non naevo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni videris velle cognoscere, complectar nonnulla etiam, quae fortasse videantur minus necessaria. erat eo tempore in nobis summa gracilitas et infirmitas corporis: procerum et tenue collum: qui habitus, et quae figura non procul abesse putatur a vitae periculo, si accedit labor, et laterum magna contentio. eoque magis hoc eos, quibus eram carus, commovebat, quod omnia sine re-

missione, sine varietate, vi summa vocis, et totius corporis contentione dicebam. itaque cum me et amici et medici hortarentur, ut causas agere desisterem: quodvis potius periculum mihi adeundum, quam a sperata dicendi gloria discedendum putavi. sed, cum censerem, remissione et moderatione vocis, et commutato genere dicendi, me et periculum vitare posse, et temperatius dicere: ut consuetudinem dicendi mutarem, ea causa mihi in Asiam proficiscendi fuit. itaque cum essem biennium versatus in causis, et jam in foro celebratum meum nomen esset, Roma sum profectus. cum venissem Athenas, sex menses cum Antiocho, veteris Academiae nobilissimo et prudentissimo philosopho, fui, studiumque philosophiae nunquam intermissum, a primaque adolescentia cultum, et semper auctum, hoc rursus summo auctore, et doctore renovavi. eodem tamen tempore Athenis apud Demetrium Syrum, veterem, et non ignobilem dicendi magistrum, studiose exerceri solebam. post a me Asia tota peragrata est, cum summis quidem oratoribus, quibuscum exercebar ipsis lu-

bentibus: quorum erat princeps Menippus Stratonicensis, meo iudicio, tota Asia, illis temporibus, disertissimus: et, si nihil habere molestiarum, nec ineptiarum, Atticorum est, hic orator in illis numerari recte potest. assiduissime autem mecum fuit Dionysius Magnes. erat etiam Aeschylus Cnidius, Adramytenus Xenocles. hi tum in Asia rhetorum principes numerabantur. quibus non contentus, Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romae audiveram, Molonem, applicavi, cum actorem in veris causis, scriptoremque praestantem, tum in notandis animadvertendisque vitiis, et instituendo docendoque prudentissimum. is dedit operam (si modo id consequi potuit) ut nimis redundantes nos, et superfluentes juvenili quadam dicendi impunitate et licentia, reprimeret, et quasi extra ripas diffuentes coerceret. ita recepi me biennio post, non modo exercitior, sed prope mutatus. nam et contentio nimia vocis reciderat, et quasi deferbuerat oratio, lateribusque vires, et corporis mediocris habitus accefferat.

⁹² Duo tum excellabant oratores, qui me

imitandi cupiditate incitarent, Cotta, et Hortensius : quorum alter remissus et lenis, et propriis verbis comprehendens solute et facile sententiam; alter ornatus, acer, et non talis, qualem tu eum, Brute, jam deflorescentem cognovisti, sed verborum, et actionis genere commotior. itaque cum Hortensio mihi magis arbitrabar rem esse, quod et dicendi ardore eram propior, et aetate conjunctior. etenim videram in iisdem causis, ut pro M. Canuleio, pro Cn. Dolabella consulari, cum Cotta princeps adhibitus esset, priores tamen agere partes Hortensium. acrem enim oratorem, incensum, et agentem, et canorum, concursus hominum, forique strepitus desiderat. unum igitur annum, cum rediissemus ex Asia, causas nobiles egimus, cum quaesturam nos, consulatum Cotta, aedilitatem peteret Hortensius. interim me quaestorem Siciliensis excepit annus : Cotta ex consulatu est profectus in Galliam : princeps et erat et habebatur Hortensius. cum autem anno post e Sicilia me recepissem, jam videbatur illud in me, quidquid esset, esse perfectum, et habere maturitatem quandam

suam. nimis multa videor de me, ipse
 praefertim: sed omni huic sermoni pro-
 positum est, non ut ingenium, et eloquen-
 tiam meam perspicias, unde longe absum,
 sed ut laborem, et industriam. cum igitur
 essem in plurimis causis, et in principibus
 patronis quinquennium fere versatus,
 tum in patrocinio Siciliensi maxime in
 certamen veni designatus aedilis cum de-
 93 signato consule Hortensio. Sed quo-
 niam omnis hic sermo noster non solum
 enumerationem oratoriam, verum etiam
 praecepta quaedam desiderat: quid tan-
 quam notandum, et animadvertendum
 sit in Hortensio, breviter licet dicere. nam
 is post consulatum (credo quod videret,
 ex consularibus neminem esse secum com-
 parandum, negligeret autem eos qui con-
 sules non fuissent) summum illud suum
 studium remisit, quo a puero fuerat in-
 census, atque in omnium rerum abun-
 dantia voluit beatius, ut ipse putabat, re-
 missius certe, vivere. primus, et secundus
 annus, et tertius tantum quasi de picturae
 veteris colore detraxerat, quantum non
 quivis unus ex populo, sed existimator
 doctus, et intelligens posset cognoscere.

longius autem procedens, et in caeteris eloquentiae partibus, tum maxime in celeritate et continuatione verborum adhaerescens, sui dissimilior videbatur fieri quotidie. nos autem non desistebamus, cum omni genere exercitationis, tum maxime stylo, nostrum illud, quod erat, augere, quantumcumque erat. atque (ut multa omittam) in hoc spatio, et in iis post aedilitatem annis, et praetor primus, et incredibili populari voluntate sum factus. nam cum propter assiduitatem in causis et industriam, tum propter exquisitius, et minime vulgare orationis genus, animos hominum ad me dicendi novitate converteream. nihil de me dicam: dicam de caeteris, quorum nemo erat, qui videretur exquisitius, quam vulgus hominum, studuisse literis, quibus fons perfectae eloquentiae continetur: nemo, qui philosophiam complexus esset, matrem omnium bene factorum, beneque dictorum: nemo, qui jus civile didicisset, rem ad privatas causas, et ad oratoris prudentiam, maxime necessariam: nemo, qui memoriam rerum Romanarum teneret, ex qua, si quando opus esset, ab inferis

locupletissimos testes excitaret: nemo, qui breviter, arguteque, incluso adversario, laxaret iudicum animos, atque a fe-
 veritate paulisper ad hilaritatem, risum-
 que traduceret: nemo, qui dilatare pos-
 set, atque a propria ac definita disputati-
 one hominis, ac temporis, ad communem
 quaestionem universi generis orationem
 traduceret: nemo, qui delectandi gratia
 digredi parumper a causa: nemo, qui ad
 iracundiam magnopere iudicem, nemo,
 qui ad fletum posset adducere: nemo,
 qui animum ejus (quod unum est orato-
 ris maxime proprium) quocumque res
 94 postularet, impelleret. Itaque, cum
 jam paene evanuisset Hortensius, et ego
 anno meo, sexto autem post illum con-
 sulem, consul factus essem, revocare se
 ad industriam coepit: ne, cum pares ho-
 nore essemus, aliqua re superiores vide-
 remur. sic duodecim post meum con-
 sulatum annos in maximis causis, cum e-
 go mihi illum, sibi me ille anteferreret, con-
 junctissime versati sumus: consulatusque
 meus, qui illum primo leviter perstrinx-
 rat, idem nos rerum mearum gestarum,
 quas ille admirabatur, laude conjunxerat.

maxime vero perspecta est utriusque nostrum exercitatio paulo ante, quam perterritum armis hoc studium, Brute, nostrum conticuit subito, et obmutuit: cum lege Pompeia ternis horis ad dicendum datis, ad causas simillimas inter se, vel potius easdem, novi veniebamus quotidie. quibus quidem causis tu etiam, Brute, praestò fuisti, compluresque et nobiscum, et solus egisti: ut qui non satis diu vixerit Hortensius, tamen hunc cursum confecerit. annis ante decem causas agere coepit, quam tu es natus: idem quarto et sexagesimo anno, perpaucis ante mortem diebus, unà tecum socerum tuum defendit Appium. dicendi autem genus, quod fuerit in utroque, orationes utriusque etiam posteris nostris indicabunt. Sed, si quaerimus, cur adolescens magis⁹⁵ floruerit dicendo, quam senior Hortensius; causas reperiemus verissimas duas. primum, quod genus erat orationis Asiaticum, adolescentiae magis concessum, quam senectuti. genera autem Asiaticae dictionis duo sunt. unum sententiosum et argutum, sententiis non tam gravibus et severis, quam concinnis et venustis:

qualis in historia Timaeus; in dicendo autem, pueris nobis, Hierocles Alabandeus, magis etiam Menecles, frater ejus, fuit; quorum utriusque orationes sunt in primis, ut Asiatico in genere, laudabiles. aliud autem genus est non tam sententiis frequentatum, quam verbis volucere, atque incitatum; quali est nunc Asia tota; nec flumine solum orationis, sed etiam exornato, et faceto genere verborum: in quo fuit Aeschylus Cnidius, et meus aequalis Milesius Aeschines. in iis erat admirabilis orationis cursus, ornata sententiarum concinnitas non erat. haec autem (ut dixi) genera dicendi aptiora sunt adolescentibus: in senibus gravitatem non habent. itaque Hortensius utroque genere florens, clamores faciebat adolescens. habebat enim et Meneclium illud studium crebrarum, venustarumque sententiarum: in quibus, ut in illo Graeco, sic in hoc, erant quaedam magis venustae, dulcesque sententiae, quam aut necessariae, aut interdum utiles. et erat oratio cum incitata, et vibrans, tum etiam accurata et polita. non probantur haec senibus. saepe videbam cum irriden-

tem, tum etiam irascentem et stomachantem Philippum: sed mirabantur adolescentes, multitudo movebatur. erat excellens iudicio vulgi, et facile primas tenebat adolescens. etsi enim genus illud dicendi auctoritatis habebat parum, tamen aptum esse aetati videbatur: et certe, quod et ingenii quaedam forma lucebat, et exercitatione perfecta erat, verborumque adstricta comprehensio, summam hominum admirationem excitabat. sed, cum jam honores, et illa senior auctoritas gravius quiddam requireret, remanebat idem, nec decebat idem: quodque exercitationem, studiumque dimiserat, quod in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa, crebritasque sententiarum pristina manebat, sed ea vestitu illo orationis, quo consueverat, ornata non erat. hoc tibi ille, Brute, minus fortasse placuit, quam placuisset, si illum flagrantem studio et florentem facultate audire potuisses. Tum ⁹⁶ Brutus, ego vero, inquit, et ista, quae dicis, video qualia sint, et Hortensium magnum oratorem semper putavi, maximeque probavi pro Messalla dicentem, cum tu abfuisti. sic ferunt, inquam, id-

que declarat totidem, quot dixit, (ut aiunt) scripta verbis oratio. ergo ille a Crasso consule et Scaevola usque ad Paulum et Marcellum consules floruit: nos in eodem cursu fuimus a Sylla dictatore ad eosdem fere consules. sic Q. Hortensii vox extincta fato suo est, nostra publico. melius, quaeso, ominare, inquit Brutus. sit sane ut vis, inquam; et id non tam mea causa, quam tua: sed fortunatus illius exitus, qui ea non vidit cum fierent, quae providit futura. saepe enim inter nos impendentes casus dessevimus, cum belli civilis causas in privatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem a publico consilio esse exclusam videremus. sed illum videtur felicitas ipsius, qua semper est usus, ab eis miseriis, quae consecutae sunt, morte vindicavisse. nos autem, Brute, quoniam post Hortensii, clarissimi oratoris, mortem orbae eloquentiae quasi tutores relictii sumus, domi teneamus eam septam liberali custodia: et hos ignotos atque impudentes procos repudiemus, tueamurque, ut adultam virginem, caste, et ab amatorum impetu, quantum possumus, prohibeamus. equidem, etsi

doleo me in vitam paulo serius, tanquam in viam, ingressum, priusquam confectum iter sit, in hanc reipublicae noctem incidisse: tamen ea consolatione sustentor, quam tu mihi, Brute, adhibuisti tuis suavissimis literis; quibus me forti animo esse oportere censebas, quod ea gessissem, quae de me, etiam me tacente, ipsa loquerentur, mortuoque viverent: quae, si recte esset, salute reipublicae; sin secus, interitu ipso, testimonium meorum de republica consiliorum darent. Sed in⁹⁷ te intuens, Brute, doleo; cujus in adolescentiam, per medias laudes quasi quadrigis vehementem, transversa incurrit misera fortuna reipublicae. hic me dolor tangit, haec me cura sollicitat, et hunc mecum, socium ejusdem et amoris et iudicii. tibi favemus, te tua frui virtute cupimus: tibi optamus eam rempublicam, in qua duorum generum amplissimorum renovare memoriam, atque augere possis. tuum enim forum, tuum erat illud curriculum: tu illuc veneras unus, qui non linguam modo acuisset exercitatione dicendi, sed et ipsam eloquentiam locupletavisset graviorum artium instrumento,

et iisdem artibus decus omne virtutis cum summa eloquentiae laude junxisses. ex te duplex nos afficit sollicitudo, quod et ipse republica careas, et illa te. tu tamen (etsi cursum ingenii tui, Brute, premit haec importuna clades civitatis) contine te in tuis perennibus studiis, et effice id, quod jam propemodum, vel plane potius effeceris, ut te eripias ex ea, quam ego congeffi in hunc sermonem, turbâ patronorum. nec enim decet te, ornatum uberrimis artibus, quas cum domo haurire non posses, arcessivisti ex urbe ea, quae domus est semper habita doctrinae, numerari in vulgo patronorum. nam quid te exercuit Pammenes, vir longe eloquentissimus Graeciae? quid illa vetus Academia, atque ejus heres Aristus, hospes, et familiaris meus, si quidem similes majoris partis oratorum futuri sumus? nonne cernimus, vix singulis aetatibus binos oratores laudabiles constitisse? Galba fuit inter tot aequales unus excellens; cui (quemadmodum accepimus) et Cato cedebat senior, et qui temporibus illis aetate inferiores fuerunt, Lepidus postea, deinde Carbo: nam Gracchi in concio-

166 D E C L A R. O R A T.

nibus multo faciliore, et liberiore genere
dicendi; quorum tamen ipsorum ad aetatem
laus eloquentiae perfecta nondum
fuit: Antonius, Crassus, post Cotta, Sul-
picius, Hortensius: nihil dico amplius:
tantum dico, si mihi accidisset, ut nume-
rarer in multis *** si operosa est concur-
satio magis opportunorum ***

R

EXCUDEBANT GLASGUAE
ROB. ET AND. FOULIS FRATRES,
ACADEMIAE TYPOGRAPHI
M. DCC. XLVIII.

REPRODUCED FROM
THE NATIONAL ARCHIVES
AT COLLEGE PARK, MARYLAND
REF ID: A63541

